STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03839

KSOVIM FUN A KOMI-VOYAZSHER

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום-עליכם

כתבים פון

א קאמי-וואיאזשער.

(אייזענבאהן-געשיכטען).

הויפט-פערקויף אין פערלאג „פראגרעס" ווארשא.

אלע ווערק
שלום-עליכם
אלטער באנד.

תרע"ב — 1911

въ Тип. Г. Пиментъ и Я. Швабе, Варшава, Сѣраковская 4.
1911

אינהאַלט:

	צו די לעזער	9—10
I	קאָנקורענטען	13—21
II	דער גליקליכסטער אין קאָדני	25—36
III	סטאַנציע באַראַנאָוויטש	39—53
IV	צוגענומען	57—61
V	אַ מענש פון בוענאָס-איירעס	65—79
VI	קבר אָבות	83—91
VII	דער לײדיגגעהער	95—98
VIII	דער נס פון הושענא-רבה	101—116
IX	אַ חתונה אָהן כלי-זמר	116—124
X	דער טלית קטן	127—135
XI	אַ זעקס-אונזעכציג	139—152
XII	גימענאַזיע	155—170
XIII	פונ'ם פריזיוו	173—185
XIV	מע טאָר ניט זיין קיין גוטער	189—200
XV	אַ נשרף	203—112
XVI	ניטאָ קיין מזל !	215—219
XVII	באשערט אַנ'אומגליק	223—238
XVIII	רוף מיך קנאַקניסעל	241—247
XIX	דער צעהנטער	251—254
XX	דריטע קלאַס	255—262

צו די לעזער.

כְּתָבִים פון אַקָאמִי-וָואיַאזְשָער.

פון שָׁלוֹם-עֲלֵיכֶם.

צו די לעזער.

איך בין א רייזענדער. כמעט עלף חדשים אין יאהר בין איך אין וועג. צום מיינסטען — אין באהן, און מעהרסטענטיילס, דריטע קלאס, און, ווי געוועהנליך, — איבער יודישע שטעדט און שטעדטלעך, וואָרום דאָרט, וואו יודען טאָרען ניט וואוינען, האָב איך גישט וואָס צו טהון.

וועה-וועה, וואָס מע זעהט זיך אָן אונטערוועגענס! שאָדע, וואָס איך בין ניט קיין שרייבער. דאָס הייסט, אז מען וויל צוריק, מיט וואָס בין איך ניט קיין שרייבער? וואָס איז אזעלכעס, אייגענטליך, א שרייבער? יעדער מענש קאָן זיין א שרייבער. ובפרט נאָך, אויף יודיש. „זשאַרגאָן" — אויך מיר אַיין עסק! מע נעמט א פען און מע שרייבט.

נאָר אז מע וויל דאָס אייגענע טאקי ווידער צוריק, טאָר נישט איטעדער זיך חאַפּען צו שרייבערייַ. איטליכער בעדאַרף זיך האַלטען ביי זיינעם. פרנסה איז פרנסה. אט אזוי איז מיין מיינונג. ס'איז נישטאָ וואָס צו טהון, איז דאָס אויך איין ארבייט.

מיר, אלס רייזענדער, קומט אויס אונטערוועגנס אפטמאל אויסזיצען גאנצע טעג, נישט צו טהון קיין האנד אין קאלט וואסער, חאטש נעם שלאג זיך קאפ אן וואנד. בין איך געפאלען אויף א גלייכער זאך. איך האב מיר אומיסטנע געקויפט א ריינעם בוך מיט בליישטיפט, און אלסדינג, וואס איך זעה זיך אן, און אלסדינג, וואס איך הער זיך אן אין וועג, נעם איך און טראג דאס אריין צו מיר אין בוך אריין, און אט אזוי ווי איהר זעהט, האט זיך צונויפגעקליבען ביי מיר, קיין עין הרע, א היבש ביסעל מאטעריאל. עס וועט זיין גענוג אפשר אויף א יאהר צו לייענען. האב איך מיך מישב געווען: וואס טהוט מען דערמיט? — ארויסווארפען? — איין עבירה פאר גאט. פארוואס זאל איך עס ניט ארויסגעבען אין א בוך, אדער אבדרוקען אין א בלאט? איך זאל האבען די ברכות, וואס מע דרוקט א סך ערגערע זאכען.

און איך האב מיך אוועקגעזעצט און האב צולעגט די סחורה אויף מוסטערן, דעם „בראק" ארויסגעשמיסען, איבערגעלאזט נור דאס בעסטע פרימא שבפרימא, איינגעטיילט אויף באזונדערע געשיכטען, געשיכטע נומער איינס, געשיכטע נומער צוויי און אזוי ווייטער. יעדער געשיכטע האב איך געגעבען איין אנדערן נאמען, פיינטשיק, ווי עס געהער צו זיין, — מעשה סוחר. איך ווייס ניט, צי וועל איך אינ'ם געשעפט פערדינען, צי איך וועל ברעכען ריק און לענד. הלואי איך זאל חאטש ארויס מיט מיין קרן...

די קשיא: צוליעב וואס האב איך בעדארפט דעם גאנצען מסחר? — פרעגט מיך בחרם, איך ווייס אליין ניט. עס קאן זיין, ס'איז פון מיר א נארישקייט, נאר אבגעטהון — איז פערפאלען. מיט איין זאך האב איך מיך בעווארענט: מיט די קריטיקער. איך האב מיין געשעפטס-נאמען בעהאלטען. א מכה וועלען זיי טרעפען, ווי אזוי איך הייס. לאזען זיי קריטיקירען, לאזען זיי לאכען, לאזען זיי זיך דראפען אויף די גלייכע וענד — איך הער זיי, ווי המן דעם גראגער. איך בין ניט קיין מחבר, קיין מלמד, קיין בטלן, — איך בין א יוד א סוחר!

א קאמי-וואיאזשער.

קאנקורענטען.

געשיכטע נומער איינס.

„קאָנקורענטען".

תמיד, סאַמע אין דער רעכטער בהלה, ווען יורען שטופּען זיך, דער אַרײַן, דער אַרויס, און מען שלאָגט זיך אין וואַגאָן פאַר די ערשטער, ווי, להבדיל, אין שוהל פאַר הקפות — פּונקט דעמאָלט זענען זיי דאָ, זיי ביידע: „ער" און „זי".

„ער" — אַ שוואַרצער, אַ גראָבער, אַ צובורשעטער, מיט אַ בעלמע אויף איין אויג. „זי" — אַ רויטע, אַ דאַרע און אַ געשטופּעלטע. ביידע אָבגעריסען, אָבגעשליסען, ביידע מיט געלאַטעטע שיך און ביידע מיט איינע און דיזעלבע סחורה: „ער" אַ קויש, „זי" אַ קויש; „ער" מיט געפּלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פּלעשלעך מיט זעלצערוואַסער און מאַראַנצען, „זי" אויך מיט דיזעלבע געפּלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פּלעשלעך זעלצערוואַסער און מאַראַנצען.

אַמאָל מאַכט זיך, אַז „ער" האָט אין קויש סקאַרמוטשען מיט רויטע ווײַנשעל, שוואַרצע קאַרשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווײַנטרויבען. דעמאָלט קומט „זי" אויך מיט דיזעלבע רויטע ווײַנשעל, שוואַרצע קאַרשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווײַנטרויבען.

און ביידע קומען זיי תמיד אין איין צײַט, שטופּען זיך דורך אין איין טיר פון וואַגאָן און רעדען ביידע אויף איין לשון, נאָר מיט אַ בעזונדערער אויסשפּראַך. „ער" — אַ ביסעל יאַדישליווע, אָהן אַ רי"ש, ווייך, צוגאַנגען, ווי אָהן אַ צונג. און „זי" — שטשיפּעליאַווע, דוקא אַ פול מויל מיט צונג.

אפשר מײנט איהר, אַז זײ שמײסען זיך מיט די מקחים, קאָנקורי־רען, װאַרפען דעם מאַ״ק? חלילה. דער פרײז איז בײ זײ אײנס פרײז, זײער גאַנצע קאָנקורענץ בעשטעהט נור אין דעם, װער פון זײ רופט אַרױס מעהר רחמנות. בײדע בעטען זיך בײ אײך, איהר זאָלט רחמנות האָבען אויף זײערע פינף קינדער יתומים (בײ „איהם״ פינף קינדער יתומים, בײ „איהר״ פינף קינדער יתומים). בײדע קוקען זײ אײך אין די אויגען אַרײן, שטופּען אײך זײער סחורה גלײך אין פּנים אַרײן און רעדען איבער אײך אַזױ לאַנג, אַז (צי איהר דאַרפט, צי איהר דאַרפט ניט) איהר מוזט עפּיס קױפען.

נישט מעהר, װאָס פון זײער רעדען מיט זײער װײנען מיט זײער בעטען זיך װערט איהר אַ ביסעל פערטומעלט. איהר װײסט ניט, בײ װעמען איהר זאָלט קויפען: בײ „איהם״ צי בײ „איהר״? פאַלט איהר מסתמא אויף אײן עצה און װילט געבען צו לײזען בײדען, לאָזען זײ אײך ניט:

— קױפט איהר, רב יוד, דאַרפט איהר קױפען בײ אײנעם... אויף צװײ חתונות טאַנצט מען ניט.

װילט איהר זײן אַ בעל־יושר, קױפט אײנמאַל בײ „איהם״, דאָס אַנדערע מאָל בײ „איהר״, װערט איהר אויסגעזידעלט אויף אַלע זײטען:

— רב יוד! מיט װאָס בין איך אײך עפּיס הײנט ניט געפעלען אין שלײער?

אָדער אַזױ:

— רב יוד! ערשט יענע װאָך האָט איהר בײ מיר געקױפט און האָט זיך, דאַכט מיר, ניט געס׳סמ׳ט און ניט דערװאָרגען אויך?...

פאַלט איהר אַרײן אין „מאַראַל״ און הױבט זײ אָן זאָגען מוסר, אַז יעגער האָט אויך אַ נשמה, יענער דאַרף אויך לעבען, װי דער דײטש זאָגט: „לעבען און לעבען לאַססען״. בעקומט איהר דערױף אַ תשובה, נישט אויף דײטש, נאָר דוקא אויף פּראָסט יודיש, אפילו אַ ביסעלע פערשטעלט, נאָר גאַנץ פערשטענדליך:

— פעטער? מיט אײן דאָס אויף צװײ ירידים פאָהרט מען ניט...

יאָ, אָט אַזױ איז עס, ליעבער פרײנד! יוצא זײן פאַר אַ װעלט זאָלט איהר קײנמאָל ניט װעלען — עס װעט אײך ניט געראָטען, און װערען אַ רודף־שלום׳ניק זאָלט איהר זיך קײנמאָל ניט פּרובען — עס װעט אײך אויספאַלען באַקאָם. איך װײס עס פון מײן אײגענער פּראַקטיק. איך װאָלט אײך דערצעהלט װעגען דעם אַ שײנע געשיכטע, װי אַזױ

איך בין אמאל געוועזן א נאר, איך האב מיך ארײַנגעלעגט צווישען א פּאַרפאָלק, געוואָלט מאַכען א שלום, און דער שפּיץ איז געוועזן — איך האב געכאַפּט אָבגעשניטענע יאָהרען פון מײַן אייגען ווײַב. איך האב אָבער מורא מישען אײַן געשיכטע אין דער אנדערער, איך זאָל ניט אוועק אַן א זײַט, כאָטש אפילו אין געשעפט טרעפט זיך אָפטמאָל, אז מע לעגט פאַר אײנעם אײן ארטיקעל און רעדען רעדט מען גאָר האָצעקלאָץ, אויפ'ן הימעל א יריד... הכלל, מיר קעהרען זיך אום צו אונזער געשיכטע.

אײנמאָל, געוועזן איז דאָס אָסיענצײַט, אין א רעגענדיגען טאָג. דער הימעל איז געוועזן וויינענדיג, די ערד — ווײַכט און פינסטער, און די סטאַנציע פול און פול מיט מענשען. פּאַסאַזשירען אַרײַן, פּאַסאַזשירען אַרוים. אַלע לויפען, אַלע שטופּען זיך. און יודען, געוועהנליך, מעהר פון אַלעמען. מע יאָגט זיך, מע קריכט אײנס איבער דאָס אַנדערע, מיט טשעמאָדאַנעס, פּעקלעך און בעטגעוואַנד. א געשרײ, א ליאַרעם, א געפּילדער! און סאַמע אין דער רעכטער הושטשע — „ער“ און „זי“. בײדע אָנגעלאָדען מיט עסענוואַרג, ווי תמיד. בײדע שטופּען זיך אין אײן טיר אַרײַן, ווי תמיד. פּלוצים... וואָס האָט זיך געטראָפען? בײדע קױשען ליגען אויף דער ערד. די קוילעטשלעך מיט די אײער מיט די פלעשלעך זעלצערוואַסער מיט די מאַראַנצען וואַלגערן זיך אין דער בלאָטע, און א מישמאַש פון געשרײען, קוויטשערײען, טרעה־ען און קללות גיסט זיך צונויף אינאײנעם מיט'ן געלעכטער פון די קאָנדוקטאָרען און מיט'ן רעש און מיט'ן טומעל פון די פּאַסאַזשירען. עס קלינגט און עס פײַפט. נאָך א מינוט — און מיר פאָהרען.

אין וואַגאָן איז א גערעדערײַ, אחינו בני ישראל שמועסען זיך דורך, לופטערן די שפּראַך. און דוקא אַלע מיט אמאָל. ווי די ווײַבער אין שוהל, אָדער ווי די גענז אויפ'ן יריד. עס איז שווער צו כאַפּען דעם הוך, דעם אינהאַלט. סײַדען בעזונדערע פראַזען.

— א געוועט אויף געפּלאַטשעטע קוילעטשלעך...

— א פּאַגראָם אויף אײער...

— וואָס האָט ער געהאַט צו די מאַראַנצען?

— וואָס פרעגט איהר? — עשו!

— וויפיעל שאַצט איהר דעם היזק?

— א מצוה, לאָזען זײ ניט קריכען, ניט אײַנעסען זיך אין די בײנער אַרײַן!

— וואָס זאָלען זיי נעבעך טהון? אַ יוד זוכט פּרנסה.

— חאַ-חאַ-חאַ! — רופט זיך אָן אַ געדיכטע באַסאָווע שטימע. — יודישע פּרנסות.

— יודישע פּרנסות? — לאָזט זיך הערען אַ יונג קול'כעל מיט אַ קוויטש. — איהר האָט שענערע פּרנסות? גיט זיי אַהער.

— יונגערמאַן! ניט צו אייך רעדט מען! — דונערט די באַסאָווע שטימע.

— ניט צו מיר רעדט איהר? איך רעד אָבער צו אייך, — איהר האָט שענערע פּרנסות? איאָ, איהר שווייגט? וואָס שווייגט איהר?

— וואָס וויל פון מיר אָט דער יונגערמאַן?

— וואָס זאָל איך וועלען? איהר זאָגט: יודישע פּרנסות, — זאָג איך: אדרבה, איהר האָט שענערע? גיט זיי אַהער.

— געפעלט אייך אַ ביסעל אַ פּריטשעפּע?!

— שאַט, יודען! זאָל זיין שטיל, אָט איז זי דאָ.

— ווער?

— זי אַליין, דאָס ווייבעל פון די אָנבייסענס.

— וואו איז זי, די יפיפיה, וואו?

— אָט איז זי, אָ!

אַ געשטופּעלטע, אַ רויטע מיט געשוואָלענע אויגען פאַר געוויין, שטופּט זי זיך דורך מיט'ן ליידיגען קויש צווישען עולם, זוכט אַ פּלאַץ, זעצט זיך אַוועק אויף דער ערד, אויפ'ן איבערגעקעהרטען קויש, בעהאַלט די פערשוואָלענע אויגען אינ'ם צוריסענעם שאַל און וויינט זיך שטי-לערהייד.

אַ מאָדנע שטילשווייגען ווערט מיט אַמאָל אין וואַגאָן. אויסגעגאַנ-גען רעד. אָבגענומען לשון. נאָר איינער חאַפּט זיך אויף און רופט זיך אָן צום עולם מיט אַ געדיכטע באַסאָווע שטימע:

— יודען! וואָס שווייגט איהר?

— וואָס זאָלען מיר שרייען?

— מע דאַרף איהר עפּעס מאַכען.

אַ שענע מעשה! ווייסט איהר ווער דער „איינער“ איז? דוקא אָט יענער, וואָס האָט נאָר-וואָס געלאַכט „חאַ-חאַ-חאַ, יודישע פּרנסות“. אַ מאָדנער נפש מיט אַ מאָדנע היטעל אויפ'ן קאָפּ. אַ מין קאַשקעט מיט אַ גלייכען גלאַנצענדיגען דאַשעק. און דערצו טראָגט ער נאָך בלויע ברילען, אַזוי אַז קיין אויגען זעהט מען ניט. נישטאָ קיין אויגען. נאָר

א נאז, א פליישיגע, פעטע, בולבעוואטע נאז.

נישט לאנג געטראכט, חאפט ער אראב דעם קאשקעט פון קאפ, ווארפט אריין דער ערשטער א פאר זילבערנע מטבעות און געהט פון איינעם צום אנדערן און דונערט מיט דער באסאווער שטימע:

— גיט, יודישע קינדער, וויפיעל איהר קאנט. אחד המרבה ואחד הממעיט, — מאכט רש"י: דאראוואנאמו קאניו ווזובי ניע סמאטריאט.

דער עולם האט זיך אנעם געטהאן צו די קעשענעס, אויפגעעפענט די בייטעלעך און עס האבען אנגעהויבען קלינגען מטבעות, אלערליי מטבעות, זילבערנע און קופערנע. צווישען עולם זיצט אויך איינער א קריסט, א קאצאפ מיט גרויסע שטיוועל און מיט א זילבערנע קייט איבערן האלז, האט ער געגעצעגדיג זיך איבערגע'צלמ'ט און אויך אריינגעווארפען א מטבע. נאר איין פאסאזשיר האט זיך אבגעזאגט, ניט געוואלט געבען גארנישט. און דוקא אט יענער, וואס האט זיך אנגענומען די קריוודע פון יודישע פרנסות. א יונגערמאן א אינטעליגענט מיט פעטקע בעקלעך, א געל שפיצעכיג בערדעל און מיט א גאלדענעם פענסנע. איינער פון די יונגע לייט, וואס האבען רייכע טאטע־מאמע, רייכע שוועהר און שוויגער און אליין זענען זיי אויך אנגעשטופט, און פאהרען דריטע קלאס, ווייל זיי זשאלעווען געלד.

— יונגערמאן, גיט עפיס אין היטעל אריין! — זאגט צו איהם דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואטע נאז.

— איך געב ניט, — זאגט דער יונגערמאן דער אינטעליגענט.

— פארוואס?

— אט אזוי. ס'איז ביי מיר א פרינציפ.

— דאס האב איך געוואוסט פריהער.

— פון וואנען?

— מע זעהט נאך די באקען, ווי די צייהנער קנאקען, — מאכט רש"י: „ווידנא פאנא פא חאליאווע"...

דער יונגערמאן דער אינטעליגענט ווערט אנגעצונדען, פערלירט אזש די פענסנע און פאלט אן אויף דער בולבעוואטע נאז מיט א קוויטש:

— איהר זענט א איגנאראנט, א גראבער יונג, איין עם־הארץ און א נאחאל, איין עזות־פנים דערצו!

— דאנקען גאט! אבי ניט קיין דבר אחר ביד חוקה שתים. אזוי ענטפערט איהם די בולבעוואטע נאז מיט דער באסאווע

שטימע דוקא אין גוטען מוט און געהט צו דער וויינענדיגער מיט די געשוואלענע אויגען:

— סוהמעניו! טאמער וואלט געווען גענוג צו וויינען? איהר מאכט אייך נור קאליע אייערע שענע אויגען. ניט אהער ביידע ושמעניעס, לאמיך אייך אויסשיטען דאס ביסעל קליינגעלד.

א מאדנע ווייבעל! איך האב געמיינט, אז דערזעהען אזוי פיעל געלד, וועט זי מסתמא צוגאסען און צוגעהן ווערען פון ווינשעוואניעס. עס הויבט זיך גאר ניט אן. אנשטאט ווינשעוואניעס, האבען זיך א גאס געטהון פון איהר מויל קללות. עס האט זיך ביי איהר געעפענט א פאנטאן, א קוואל פון קללות:

— איינגאנצען ער — ברעכען זאל ער וואלז און נאקען, ביין און לייב אויפ'ן גלייכען וועג, ליעבער גאט! אלסדינג נעמט זיך פון איהם — נעהמען זאל איהם די ערד, זיסער פאטער! ער זאל גאר ניט דערלעבען קומען אהיים, קומען זאל אויף איהם א מיתה־מהומה, א חאלירע, א שרפה, א מגפה, אנ'אויסחאפעניש! אנ'אויפלויפעניש! אנ'איינדארעניש! א צונויפשרימפעניש!...

רבונו של עולם! פון וואנען נעהמען זיך ביי א מענשען אזוי פיעל קללות? א גליק, וואס דער נפש מיט די בלויע ברילען האקט איהר איבער אין מיטען:

— גענוג אייך שוין צו בענטשען, ווייבעל! זאגט בעסער, וואס האבען געהאט צו אייך די קאנדוקטארעס?

דאס ווייבעל הויבט אויף אויף איהם די געשוואלענע אויגען:

— איבער איהם, דער שלאק זאל איהם טרעפען! ער האט מורא געהאט, טאמער חאפ איך אויס אלע קונים, געהט ער און שטופט זיך אין וואגאן, געה איך און פערחאפ פריהער, געהט ער און האלט מיך צו דעם קויש פון אונטען, געה איך און מאך א געוואלד, געהט דער „ושענדאר" און טהוט א וואונק צו די קאנדוקטארעס, געהען די קאנדוקטארעס און שיטען אונז אויס ביידע קוישען אין דער בלאטע, צושאטען זאלען ווערען די ביינער זיינע אזוי ווי זאמד, ליעבער גאט! איהר מעגט מיר גלויבען, איך זאל אזוי רעדען מיט וועמען מיר איז ליעב, אז זינט איך האנדעל מיט דער ראזינגער סחורה און פאהר אויף דער „ליניע", האט מיך נאך קיינער ניט אנגערירט, איהר זאלט זאגען, אויף א האהר אפילו! איהר מיינט, מחמת וואס? מחמת גוטסקייט? אזוי פיעל מכות זאל זיך איהם זעצען, וויפיעל קוי־

לעטשלעך מיט וויפיעל אייער עס ווערט צוטיילט אויף דער סטאַנציעו! אַלעמען, פון קלענסטען ביז'ן גרעסטען, מוז מען פערשטופען דעם האַלז. קומט דער טאָג, הויבט זיך אָן אַנ'אויסטיילעניש: דעם אַ קרענק, דעם קדחת, דעם אַ מכה. דער סטאַרשי קאָנדוקטאָר נעמט זיך אַליין זיין חלק אָנבייסען, וואָס ער וויל, און די איבעריגע קאָנ־דוקטאָרעס טיילט מען אויס, וועמען אַ קוי'עטשעל, וועמען אַנ איי און וועמען אַ מאַראַנץ. וואָס דאַרפט איהר מעהר? אפילו דער גוי, וואָס היצט די אויוועגס, אַ חאָלירע איהם אין פנים, מיינט איהר, איז ניט קיין בעלן אויף אָנבייסען? אזא מכה איהם! ער שרעקט מיך, אז טאָמער ניט, וועט ער מיך מסר'ן צום „זשענדאַר“. ער ווייסט ניט, אַ קרענק איהם אין די ביינער, אז דער „זשענדאַר“ אַליין איז אויך אַנ'אונטערגעשמירטער. דעם „זשענדאַר“ איז מען מטמא אַלע וואָך, אז עס קומט זונטאָג, מיט אַ פאַרציע מאַראַנצען. אי דאָס — קלויבט ער אויס די גרעסטע, די שענסטע, די בעסטע מאַראַנצען...

— מוהמעניו! — שלאָגט איהר איבער דער וואָס מיט די בלויע ברילען. — וועדליג איך פערשטעה נאָך אייערע געשעפטען, דאַרפט איהר געהן אין גאָלד.

— וואָס רעדט איהר? — חאַפּט זיך אַרויס דאָס ווייבעל, גלייך ווי זי פערענטפערט זיך. — קוים־קוים וואָס מע קומט אויס מיט'ן קרן. און אַמאָל מאַכט זיך, אז מע דערלעגט די הויט. מע ווערט בדיל־הדל.

— צו וואָס־זשע טויג אייך דער מסחר?

— וואָס־זשע, זאָל איך געהן גנב'ענען, אז איך האָב פינף קינדער, פינף חאָלירעס איהם אין בויך, און אַליין בין איך קראַנק, קרענקען זאָל ער אין תקרש, ליעבער גאָט, פון היינט אָן חאָטש ביז איבעראיאָהר ראש־חודש אלול, ווי ער האָט געמאַכט אַ תל, בעגראָ־בען דאָס געשעפט, בעגראָבען זאָל איך איהם! אזא געשעפט, אזא זיס געשעפט, אזא גוט געשעפט!

— אַ גוט געשעפט?

— אַ גאָלדען געשעפט, פרנסה בשפע, ווי זאָגט איהר, מיט טעלער און מיט לעפעל.

— אָט נאָר־וואָס האָט איהר געזאָגט, מוהמעניו, אז מע ווערט בדיל־הדל.

— וואָס־זשע, מע פערדינט, אז מע צוטיילט העלבער האַלב

אומזיסט דעם קאָנדוקטאָר און דעם סטאַרשי קאָנדוקטאָר און אַלע זוני-טאָג דעם „זשענדאַר״? וואָס איז ביי מיר — אַ קרעניצע? אַ ברונען? צי גנביש געלד?

דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטע נאָז הויבט שוין אָן אַרוים פון די כּלים:

— מוהמעניו, איהר מאַכט מיט מיר זומער און ווינטער!...

— איך מאַך? די צרות מיינע מאַכען, מאַכען זאָל איך איהם אַ טויט, ווי ער האָט מיך אוועקגעקוילעט, געקוילעט זאָל ער ווערען פון גאָט, אַז געוועזען איז ער סך-הכּל אַ שניידער, אַ לאַטוטניק, געשטשאָבעט מיט דער נאָדעל און ווי עס איז פערדיענט, ווי זאָגט איהר, וואָסער אויף קאַשע. האָט ער זיך אָבער מתקנא געווען אין מיר, דערזעהען, די אויגען זאָלען איהם אַרוים, אַז איך עס ברויט, עסען זאָלען איהם ווערים, און האַלט אוים מיט'ן דאָזיגען קויש, קיין עין-הרע, פינף קינדער יתומים, זאָלץ איהם אין די אויגען, שטיינער איהם אין האַרצען, געהט ער, אַרויסגעהן זאָל איהם די פּאַרע, און קויפט זיך אויך אַ קויש, קויפען זאָל איך איהם תכריכים, ליעבער גאָט! פרעג איך איהם: וואָס איז דאָס? זאָגט ער: אַ קויש. וואָס וועסטו טהון, זאָג איך, מיט'ן קויש? זאָגט ער: דאָס איינענע וואָס דו. זאָג איך: וואָס הייסט? זאָגט ער: אָט דאָס הייסט... איך האָב, זאָגט ער, אויך פינף קינדער, וואָס דאַרפען עסען... דו וועסט זיי, זאָגט ער, מיט ברויט ניט האַרעווען... האָט איהר עפּים צו איהם? און אָט אַזוי, ווי איהר זעהט, שלעפּט ער זיך מיר נאָך מיט'ן קויש און שלעפּט אוועק ביי מיר אַלע קונים, שלעפּען זאָל מען איהם די ציינער פון מויל, און רייסט אַרוים פון מיר דעם לעצטען ביסען, רייסען זאָל מען פון איהם שטיקער, זיסער פאָטער, האַרציגער, געטריינער!

פאַלט דער נפש מיט די בלויע ברילען אויף אַ גלייכע זאַך, וואָס מיר אַלע זענען, איינענטליך, דערויף געפאַלען:

— וואָס-זשע דאַרפט איהר זיך טאַפּטשען ביידע אויף איין אָרט? דאָס ווייבעל שטעלט אוועק אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— וואָס-זשע דען זאָלען מיר טהון?

— זוכט אייך אוים אַן אַנדער פּלאַץ. די „ליניע״ איז גרויס.

— נו, און ער?

— ווער?

— דער מאַן מײַנער.

— װאָסער מאַן?

— מײַן צװײטער מאַן.

— װאָסער צװײטער מאַן?

דעם װײַבעלס רויט געשטופּעלט פּנים װערט נאָך רויטער.

— װאָס הײסט — װאָסער צװײטער מאַן? דאָס איז ער דאָך טאַקי, דער שלים־מזל, מײַן צװײטער מאַן, אַז אָך און װעה איז מיר!

אַלע האַפּען מיר זיך אויף פון די ערטער:

— ער, אָט דער קאָנקורענט אײַערער, איז אײַער צװײטער מאַן?

— װאָס דען האָט איהר געמײנט? מײַן ערשטער מאַן? עהעהע! װען מײַן ערשטער מאַן, עליו־השלום, זאָל מיר איצטער לעבען!...

אַזױ ציהט אויס דאָס װײַבעל מיט אַ ניגון און װיל אונז אָנהױבען דערצעהלען, אַפּנים, װער איהר ערשטער מאַן איז געװעזען און װאָס ער איז געװעזען. װער הערט זי? אַלע רעדען, אַלע װערטלען זיך, אַלע חכמ'ען זיך און מע לאַכט, און מע לאַכט!

טאָמער װײסט איהר, װאָס איז דער „געלענדער"?...

ענדע געשיכטע נומער אײנס.

דער גליקליכסטער אין קאָדני.

געשיכטע נומער צוויי.

דער גליקליכסטער אין קאדני.

די בעסטע צייט פאהרען אין באהן איז ווייסט איהר ווען? אם-יענצייט, ארום נאך סוכות.

ס'איז ניט הייס און ניט קאלט, און איהר קוקט ניט אן דעם פערוויינטען הימעל מיט דער קלאגעדיגער פער'חושכ'טער ערד. טראפענס רעגען שמייסען אין די פענסטער, קויקלען זיך אראב אויפ'ן פערשוויצטען גלאז, אזוי ווי טרעהרען, און איהר זיצט זיך, ווי א פריץ, אין וואגאן דריטע קלאס מיט נאך א סך אזעלכע מיוחסים, ווי איהר, און חאפט א קוק אין דרויסען ארוים, און איהר דערזעהט פון דערווייטענס א וועגעלע שלעפט זיך, טיאפקעט אין דער בלאטע. אויפ'ן וועגעלע זיצט איינגעבויגען אין דרייען א גאטס בעשעפעניש מיט א זאק איבערגערעקט און לאזט אוים זיין ביטער הארץ צום פערדעל נעבאך, אויך א גאטס בעשעפע-יש, — און איהר דאנקט גאט, וואס איהר זענט אונטער א דאך, צווישען מענשען. איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר, — איך האב ליעב פאהרען אין באהן אסיענצייט, ארום נאך סוכות.

דאס ערשטע איז ביי מיר — איין ארט. האב איך פערחאפט איין ארט, און ווער שמועסט נאך, אין דער רעכטער האנד, נעבען פענסטער, — בין איך מיר א קיסר. ארויסגענומען דעם פארטאבאק, הויבט מען אן צו פעררויכערן א פאפיראס נאך א פאפיראס און ארומקוקען זיך, ווער פאהרט אין וואגאן און מיט וועמען קאן מען רעדען

א פאר ווערטער וועגען געשעפט? פאסאזשירען, דאכט זיך, ניט צו פערזינדיגען, אנגעפאקט, ווי הערינג אין א פאס. בערד, נעזער, היטלען, בייכער, געשטאלטען פון מענשען. און מענשען? — ניט איינער. נאר שא, אט זיצט עפיס אין א ווינקעלע איינער אליין א מארגער פארשוין, א פארשוין ניט ווי אלע. ביי מיר איז א שארף אויג. נישט קיין געוועהנליכען מענשען וועל איך אייך בעמערקען צווישען הונדערט.

דאס הייסט, אויפ'ן קוק איז דאס אפילו א גאנץ געוועהנליך מענשעל, א יודעל פון די יודלעך, וואס מע מעסט זיי אויפ'ן מעסטעל, אדער דאס, וואס ווערט אנגערופען ביי אונז „א יוד פון א גאנץ יאהר“. נאר אנגעטהאן איז ער עפיס מאדנע: א קאפאטע ניט קיין קאפאטע, א חאלאט ניט קיין חאלאט. אויפ'ן קאפ א היטעל ניט קיין היטעל, א יארמעלקע ניט קיין יארמעלקע. אין די הענד א שירעם ניט קיין שירעם, א בעזעם ניט קיין בעזעם. א מאדנע אנטהון.

נאר ניט דאס אנטהון איז דער עיקר, ווי דאס יודעל אליין מיט זיין ריהרעוודיגקייט, מיט זיין ארומקוקען זיך אויף אלע זייטען און מיט זיין ניט קאנען איינזיצען אויף איין ארט, און דערהויפט — מיט זיין שיינענדיג, פרעהליך, לעבעדיג פנים און גליקליך אויסזעהען.

נישט אנדערש, ווי דער מענש האט אדער אויסגענומען א הויפט-טרעפער, אדער חתונה געמאכט א טאכטער אין א מזל'דיגער שעה, אדער אריינגעגעבען א זוהן אין גימנאזיע. אלע מינוט חאפט ער זיך אויף, טהוט א קוק אין פענסטער און א זאג צו זיך אליין: „א סטאנציע? נאך ניט?“ — און זעצט זיך אוועק צוריק, אלעמאל נעהענטער צו מיר, א שיינענדיגער, א פרעהליכער, א גליקליכער.

בטבע, דארפט איהר וויסען, בין איך א מענש, וואס האב פיינט, ווי אנדערע, קריכען צו יענעם אין הארצען אריין, אויסטאפען, אויספרעגען ווער און וואס און ווען. איך גיה מיר מיט דעם גאנג, אז א מענש, וואס האט עפיס, וועט ער עס אליין ארויסגעבען.

כך הוה. נאך דער צווייטער סטאנציע האט זיך מיין ריהרעוודיג יודעל צוגערוקט צו מיר נאך א ביסעל נעהענטער, דאס הייסט, טאקי גאנץ נאהענט, אזוי אז זיין מויל איז אויסגעקומען אקוראט אקעגען מיין נאז.

— וואוהין פאהרט א יוד?

איך האָב אָבער פערשטאַנען פון זיין פרעגען מיך און פון זיין ארומקיקען זיך און פון זיין קראַצען זיך אינטערן היטעל, אַז איהם געהט ניט אָן אַזוי, וואוהין איך פאָהר, ווי עס ווילט זיך איהם ארויסדערצעהלען, וואוהין ער פאָהרט. און איך האָב איהם געטהון צוליעב, דאָס הייסט, איך האָב איהם דערויף ניט געענטפערט גאָרנישט, נאָר א פרעגע געטהון: „און איהר וואוהין?“ — און ס'איז אַוועק א גאַנג:

— איך וואוהין? קיין קאָרני. געהערט אַמאָל קאָרני? בין איך א דאָרטיגער בין איך. ניט וויט פון דאַנען. די דריטע סטאַנציע. דאָס הייסט, פון דאַנען האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי דריי סטאַנציעס. און פון דאָרטען קיין קאָרני בעדאַרף מען נאָך צופאָהרען מיט דער אַקס א שעה אַנדערטהאַלבען. דאָס הייסט, סע רעדט זיך נור אַזוי: אַנדערטהאַלבען. אין אמת'ן איז דאָס טאַקי גאַנצע צוויי שעה, אַיזערנע צוויי שעה, נאָך מיט א סמיטשיק. אי דאָס, מיט א תנאי — אויב ס'איז א גוטער וועג און מע פאָהרט מיט א פאַעטאָן. איך האָב בעשטעלט, דורך א דעפּעש. איך האָב געקלאַפּט, הייסט דאָס, א דעפּעש, מע זאָל מיר ארויסשיקען א פאַעטאָן אויף דער סטאַנציע. צוליעב מיר, מיינט איהר? שרעקט אייך ניט. איך קאָן בעשטעלען זיך איבערהאַפּען זאַלבע זעקסט מיט א פּראָסטען בעל־עגלה, אָדער אַז ניט, געמט מען דעם שירם אין איין האַנד און דאָס פּעקעל אין דער אַנדערער האַנד און מע איז עולה רגל גלייך אין שטאָדט אריין גאַנץ פיין צו פוס. סע טראָגט ניט, פערשטעהט איהר מיך, אויף קיין פאַעטאָנעס. וועדליג די גאָלדענע געשעפטען, מעג מען גאָר אינגאַנצען זיצען אין דער היים. הא? וואָס זאָגט איהר?

דאָ איז מיין פּאַרשוין מפסיק, טהוט א זיפץ און הויבט אָן רעדען שטיל, גלייך צו מיר אין אויער אריין, קוקט זיך פריהער ארום אין אַלע זייטען, אויב קיינער הערט איהם ניט אונטער.

— איך פאָהר ניט אַליין. איך פאָהר מיט א פּראָפעסאָר פאָהר איך... ווי קום איך צו א פּראָפעסאָר? איז אַזוי די מעשה: פון קאַשעוואַרעווקע האָט איהר געהערט? א שטעדטעל אַזעלכעס פאַרהאַן, הייסט דאָס מיט'ן נאָמען קאַשעוואַרעווקע. וואוינט דאָרטען א יוד א גביר, אַן אויפגעקומענער גביר, אפשר האָט איהר געהערט פון איהם, באַראַדענקאָ הייסט ער, איציקעל באַראַדענקאָ. געפעלט אייך דער נאָמען? איאַ, א גויאישער נאָמען? נאָר וואָס קומט ארויס? א גויאישער נאָמען, א יודישער נאָמען — דערווייל האָט ער דאָס געלד. און

א סך געלד. גאר א סך, ס'איז א סברה, אז ביי אונז אין קאדני שאצט מען איהם כמעט אין א האלבען מיליאן. און אפשר, אז איהר וועט מיך שטארק בעטען, האט איהר ביי מיר גע־פועל'ט, אז ער זאל פערמאגען דעם גאנצען מיליאן. דאס הייסט, וועדליג ער איז, איך בעט איבער אייער כבוד, א דבר־אחר, וואלט ער געמעגט פערמאגען צוויי. אט האט איהר א ראיה: האטש איך זעה אייך דעם ערשטען מאל, נאר פערשטעהן פערשטעה איך, אז איהר פאהרט אוים א וועלט, אודאי מעהר פון מיר. זאגט מיר דעם אמת: איהר האט עפים א סך מאל געהערט דעם נאמען באראדענקא, ער זאל זיך אויסשטעלען מיט עפים א יודישער זאך, א גרויסע נדבה, צי וואס? ביי אונז אין קאד־ני האבען מיר נאך לעת־עתה דערפון עפים ניט געהארכט. נאר אויך די אייגענע מעשה, גאטס סטראפטשע בין איך ניט און אויף יענעמס קעשענע איז יעדער א ותרן. איך רעד ניט פון נדבות און צדקה; איך רעד פון מענשליכקייט רעד איך. גאט האט דיר געהאלפען, דו ביסט אזוי רייך, אז דו קאנסט זיך פערגינען אויסשרייבען א פראפע־סאר, וואס וועט דיך ארען, אז יענער וועט אויך געניסען דורך דיר דעם זכות? מע בעט ניט ביי דיר קיין געלד, מע בעט ביי דיר א גוט ווארט,—וואס חאפט דיך אוועק דער רוח? וועט איהר הארכען א שענס.

דארף זיך טרעפען א מעשה, אז מע ווערט געוואהר ביי אונז אין קאדני (ביי אונז אין קאדני ווייסט מען אלץ), אז ביי דעם קא־שעווארעווקער גביר, ביי אט דעם איציקעל באראדענקא, וואס איך דערצעהל אייך, ווערט קראנק, ניט דא גערעדט, א טאכטער. וואס איז איהר קראנקשאפט, מיינט איהר? א נעכטיגער טאג, א פערליבע־בעניש. זי האט זיך פערליבט אין א גוי, האט זיך דער גוי אבגע־זאגט, האט זי איינגענומען סם (ביי אונז אין קאדני ווייסט מען אלץ). ערשט נעכטען איז דאס געווען. איז מען אוועקגעלאפען און מע האט אראבגעבראכט א פראפעסאר, דעם גרעסטען פראפעסאר. ביי אזא גביר שפיעלט עפים א ראליע? פאלט מיר איין א געדאנק: אזוי ווי דער פראפעסאר וועט דאך דארט ניט בלייבען זיצען; היינט־מארגען פאהרט ער דאך צוריק; און פאהרען פאהרט ער דאך סיי ווי סיי דורך אונ־זער סטאנציע, דאס הייסט, פארביי קאדני, — וואלט אפשר געווען א פלאן, ער זאל זיך צוריקקוועגם אראבהאפען מפאיעזד לפאיעזד צו אונז! צו מיר הייסט דאס? עס ליעגט ביי מיר א קינד, ניט פאר אייך גע־ראכט. דהיינו, וואס מיינט איהר, איז איהם? איך ווייס אליין ניט

וואס, עפּיס איז איהם אינוויינינג. דאס הייסט הוסטען, דאנקען גאט, הוסט ער ניט. און ווייטער, ער זאל פיהלען עפּיס א וועהטאג אין הארצען, — איז אויך ניט. נאר וואס־זשע דען? קיין טראפּען בלוט, און שוואך, שוואך, ווי א פליעג. דערפון, וואס ער עסט ניט. גארנישט ניט. ווי אזוי, מיינט איהר, גארנישט ניט? אבער לחלוטין גארנישט. מילך אמאל טרינקט ער אויס א גלאז. איז דאס — מיט געוואלד. מע דארף איהם איינבעטען דארף מען איהם. אויסוויינען. און ווייטער איז ניט קיין לעפעל יויך און ניט קיין ביסען ברויט. פון פליישׁ שמועסט מען ניט. פליישׁ קאן ער גאר נישט זעהען. פערווארפט מיט'ן קאפּ. דאס איז פון זינט ער האט געבלוט. זומער האט ער, ניט היינט געדאכט, געבלוט. איינמאל, נאר שטארק. איצט, דאנקען גאט, שוין מעהר ניט. הלואי ווייטער. נאר אבגעשוואכט איז ער — איהר קאנט אייך גאר נישט משער זיין. קוים־קוים וואס ער האלט זיך אויף די פיס. א קליינינקייט — א מענש פיבערט, גליהט ווי אויף פּאקען גליהט ער! פון נאך שבועות. ניין און דרייסיג מיט א האלבען, אדער ניין און דרייסיג אהן א האלבען. גאר נישטא קיין שום מיטעל דערצו. געוועזען שוין מיט איהם ביים דאקטאר ניט איינמאל. נאר וואס ווייסען אונזערע דאקטוירים? א סך עסען, זאגען זיי, א סך לופט. וואו זשע? אז פון עסען וויל ער גאר ניט הערען. און לופט? פון וואנען זאל זיך נעמען ביי אונז לופט? אין קאדני — לופט! חא־חא! א וואויל שטעדטעל קאדני. א יודיש שטעדטעל. פאראן ביי אונז קיין עין־הרע, א ביסעל יודען, פאראן ביי אונז א בית מדרש, פאראן א שוהל, פאראן א רב, פאראן אלסדינג. נאר פון צוויי זאכען האט אונז גאט אויסגעהיט: פון לופט און פון פרנסה. מילא, פרנסה איז אבגערעדט. פרנסה האבען מיר, ברוך־השם, איינס פון דאס אנדערע... און לופט? אז מיר ווילען לופט, געהען מיר אין „הויף" אריין. אין „הויף", זעהט איהר, איז שוין דוקא דא לופט. אמאל, אז קאדני האט געהערט צו די פוילישע פריצים, האט מען ניט געטארט אריינשמעקען אין „הויף" אריין. די פריצים האבען ניט צוגעלאזט, ניט אזוי די פריצים, ווי די פריצישע הינד. נאר זינט קאדניר „הויף" איז אריינגעפאלען אין יודישע הענד, איז געווארען אוים הינד און דער „הויף" איז געווארען גאר אנ'אנדער „הויף". א מחיה אריינצוגעהן אין „הויף" אריין. טאקע פריצים, פאמעשטשיקעס, נאר יודישע פאמעשטשיקעס. רעדען יודיש ווי איך מיט אייך. און האלטען פון יודישקייט און האבען ליעב א יודען. אז מע שמועסט יודען, איז דאך ניט שייך! דאס

הײַסט, איך װעל אײַך ניט זאָגען, אַז זײ זאָלען זײַן אַזעלכע גרױסע צדיקים. ברוך-השם, אין שוהל אַרײַן צו אונז דאַװנען חאַפּען זײ זיך ניט אַזױ שטאַרק, און, להבדיל, צו אונז אין באָד אַרײַן אודאי ניט. און זײ זאָלען מורא האָבען מחלל שבת זײַן — זעהט מען עפּיס אױך ניט. און פאַר אַ הינהנדעל, זאָגט מען, אין פּוטער שרעקען זײ זיך אױך ניט שטאַרק איבער. נו, און שערען דאָס בערדעל, און געהן אָהן אַ היטעל, און נאָך אַזעלכע זאַכען, — פון דעם שמועסט מען ניט. דאָס איז שױן הײַנט אומעטום אַ װאָלעדיגער גאַנג. פאַרהאַן שױן בײ אונז, דאַנקען גאָט, אין קאָדני אױך אַזעלכע בחורים׳לעך, װאָס ס׳איז זײ שװער דאָס היטעל אױפ׳ן קאָפּ... פּראַװדע, קאָדני האָט אױף אונזערע פּאָמעשטשיקעס ניט װאָס צו קלאָגען זיך. אונזערע יודישע פּריצים זענען פאַר׳ן שטעדטעל געװנג יוצא. פערקעהרט, פּײַנען זיך אױס װי װײַט מעגליך. קומט אָסיען, שיקען זײ אַרײַן אַ הונדערט זעקלעך קאַרטאָפּלעס פאַר אָרימע לײַט. װינטער — שטרױ אױף צו הײצען. ערב פּסח — מעות-חטים. ניט לאַנג האָבען זײ געשענקט ציגעל אױף אַ שוהל. װאָס איז שײך? אַלסדינג פײַן און שען און לײַטיש, װי עס געהער צו זײַן. נאָר אָט דאָס הינהנדעל אין פּוטער זאָל נאָך ניט זײַן. אױ, אָט דאָס הינהנדעלע!... מײנט ניט! איך װיל זײ חלילה דערמיט נישט בערעדען. װאָס האָב איך צו זײ? אדרבה! זײ װעלען אײַך פאַר מיר ניט אװעקגעבען קײן זאַק באָרשט. רב אַלטער (מע רופט מיך אַלטער רופט מען מיך) איז בײ זײ דאָס אױבערשטע פון שטױסעל. אַז מע דאַרף האָבען עפּיס אין שטאָדט אַרײַן מכח אַ נױטיגע זאַך, אַ נײַעם לוח, צום בײַשפּיעל, אױף ראש-השנה, מצות אױף פּסח, אױף סוכּות הושענות, וכדומה אַזעלכע זאַכען, װאָס װעגען שײך צו יודישקײַט, — שיקט מען רופען רב אַלטערן. און מײַן װײַב אין קלײטעל (מײַן װײַב האַלט אַ קלײטעל האַלט זי) געבען זײ צו לײזען שען געלד. פאַר זאַלץ און פאַר פעפער און פאַר שװעבעלעך און פאַר אַלסדינג. דאָס האָט איהר אײַך די פּאָמעשטשיקעס. און זײערע קינדער די סטודענטלעך — די זענען פאַר מײַן זוהן גאָר די כפּרה. קומט דער זומער און זײ פאָהרען זיך צונױף פון פּעטערבאָרג, לערנען זײ מיט איהם װאָס איהר װילט. זיצען אַװעק מיט איהם טעגװײַז איבער די ביכלעך. און בײַ מײַנעם אַ ביכעל, דאַרפט איהר װיסען, איז דאָס חיות מיט דער נשמה! טײַערער פונ׳ם טאַטען מיט דער מאַמען. איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מײנען מײַן א.ז.

אז דאס ביכעל — דאס איז טאקי זיין מלאך־המות . פון דעם ביכעל
האט זיך גענומען דאס גאנצע אומגליק . . . „זי״ דרינגט מיר אפילו , אז
ס'איז ביי איהם פונ'ם פריזיוו . וואס פריזיוו ? ווען פריזיוו ? דעם פרי־
זיוו האט ער שוין לאנג פערגעסען . נאר מילא , ווי אזוי די מעשה איז
שוין דארטען , צי ביכעל , צי פריזיוו , — דערווייל ליעגט ביי מיר א קינד ,
נישט פאר קיין יודען געדאכט , און צאנקט , צאנקט נעבאך , געהט
אויס , ווי א ליכט . איין גאט זאל זיך אויף איהם דערבארימען . . .

א מינוט האט זיך אויף מיין יודעלס שיינענדיג פנים אנגערוקט
ווי א חמארעלע . אבער נישט מעהר , ווי איין מינוט . גיך האט גענע־
בען א קוק ארויס די זון , פערטריבען די חמארע , און דאס פנים האט
ביי איהם ווידער אנגעהויבען שיינען , די אויגען לייכטען און דאס מויל
שמייכלען , און אט דערצעהלט ער ווייטער :

— הכלל , וואו זשע האלטען מיר ? יא . האב איך מיך מישב
געווען , איך וועל געבען א לויף קיין קאשעווארעווקע צו איציקעל בא־
ראדענקא , צום גביר הייסט דאס . געוויינטליך , האב איך מיך נישט
געלאזט אין וועג אריין גלאט אזוי , ווי זאגט איהר , מיט ליידיגע הענר .
איך האב מיטגענומען א בריעף האב איך מיטגענומען . פון אונזער רב
(דער קאדניר רב האט א נאמען) . א שענעם בריעף : היות אזוי ווי
גאט האט אייך געהאלפען , איהר זענט אימשטאנד
אראבברענגען צו זיך אין שטוב אריין א פראפעסאר ,
אז איהר דארפט , און אזוי ווי ביי אונזער אלטע־
רען ליעגט , ניט פאר אייך געדאכט , אזוהן אויפ'ן
טויטען־בעט , אפשר וועט זיך דערוועקען אין אייך
ער הארץ א פונק פון רחמנות און איהר וועט אראב־
נידערן פון אייער געצעלט און אריינגעהן אין דער
„פאלאזשעניע״ און וועט פועל'ן ביים פראפע־
סאר , אז צוריקוועגס , ער פאהרט דאך סאי
וסאי פארביי קאדני , זאל ער זיך אראבכאפען צו
אונז מפאיעזד לפאיעזד אויף איין פערטעל שעה
נור , א קוק טהון אויפ'ן קראנקען . ובשכר זה״ . . .
נו , און אזוי ווייטער . א שענער בריעף .

פלוצים דערהערט זיך א פייף און מיר בלייבען שטעהן . מיין יודעל
טהוט זיך א חאפ אויף :

— אהא ! א סטאנציע ? אט טהו איך א שפרונג אין „פערווע״ קלאס

גור אויף איין מינוט. איך וועל נור געבען א קוק צו מיין פראָפעסאָר, קום איך באלד אריין, וועל איך אייך „קינטשען" די מעשה.

אריינגעקומען איז מיין יודעל צוריק מיט נאָך א מעהר שיינענדיג פּנים, ווי פריהער. איך זאָל וויסען, אז מע קאָן זיך אזוי אויסדריקען, וואָלט איך געזאָגט: ע ס ה אָ ט ג ע ר ו ה ט א ו י ף א י ה ם ד י ש כ י נ ה. אָנגעבויגען זיך צו מיר אויפ'ן אויער, מאַכט ער צו מיר שטיל, ווי ער וואָלט מורא האָבען עמיצען אויפוועקען:

— ער שלאָפט, דער פראָפעסאָר מיינער. גאָט זאָל העלפען, ער זאָל זיך חאָטש גוט אויסשלאָפען, אזוי אז ער וועט קומען, זאָל ער קומען מיט א לויטערן קאָפ... הקיצור, וואו זשע האָבען מיר זיך אָבגעשטעלט? אין קאשעוואַרעווקע.

קום איך, הייסט עס, צו פאָהרען קיין קאשעוואַרעווקע און לאָז מיך גלייך אין שטוב אריין, קלינג אָן ביי דער טיר איינם און צוויי און דריי, שפּרינגט ארויס א נפש מיט א פּאָר פּיסקעס און מיט א געגאָלטע מאָרדע און בעלעקט זיך, ווי א קאַץ, און מאַכט צו מיר בלשון פּאָניע: „שטאָ נאדאָ"? זאָג איך צו איהם דוקא אויף יודיש: מסתמא איז „נאָדאָ", ס'זאָל נישט זיין „נאדאָ", וואָלט איך מיך נישט געהעצקעט אהער אזש פון קאָדני...

הערט ער מיך אוים, קייט און בעלעקט זיך און דרעהט מיט'ן קאָפ: „מע קאָן נישט איצטער צוטרעטען צו אונזערע, ווארום דער פּראָפעסאָר זיצט". זאָג איך: אדרבה, „ווייל דער פראָפעסאָר זיצט. איך בין, זאָג איך, טאַקי צוליעב'ן פראָפעסאָר אהער געקומען". זאָגט ער צו מיר": וואָס פאַר געשעפטען האָט איהר מיט א פראָפעסאָר?" זאָל איך איהם געהן דערצעהלען מעשיות: נעם איך און דערלאַנג איהם דעם רב'ס בריעף: „גוט איז דיר, זאָג איך, צו שמועסען, אז דו שטעהסט פון יענער זייט, און אויף מיר, זאָג איך, געהט א רעגען. נא דיר, זאָג איך, אָט דעם דאָקומענט און געב דאָס איבער, זיי מוחל, דעם בעל-הבית, זאָג איך, גלייך איהם אין די הענד אריין", און אליין בלייב איך שטעהן אין דרויסען, פון יענער זייט טיר, און ווארט ביז מע וועט מיך שיקען רופען. איך ווארט א האַלבע שעה. איך ווארט א שעה. איך ווארט צוויי. דער רעגען גיסט, א מבול, און מע רופט מיך עפּים ניט. הויבט דאָס מיר שוין אָן צו פערדריסען. ניט אזוי פאַר זיך ווי פאַר אונזער רב. דאָס שרייבט דאָך ניט קיין יונגעלע, דאָס שרייבט דאָך עפּים א רב (דער קאָדניר רב האָט א נאָמען). געה איך און טהו

אַ ציה דאָס גלעקעל נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל. אַז סע שפּרינגט ניט אַרויס דער אייגענער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, מיט אַ גוואַלד און מיט אַ רציחה: „אַנ׳עזות, זאָגט ער, פֿון אַ יודען—קלינגען!“ „אַ׳נעזות, לאָזען אַ יודען, זאָג איך, שטעהן צוויי שעה אין דרויסען אויפֿ׳ן רעגען?“ און טהו מיך אַ לאָז צו דער טיר און וויל אַריין אינווייניג — ווער? וואָס? פֿערהאַקט די טיר און רופֿ מיך קנאַקניסעל! מ׳ וואָס טהוט מען ווייטער? עפּיס טאַקי זעהר ניט פֿרעליך. פֿאָהרען צוריק מיט גערנישט איז גאָר זעהר ניט שען. ערשטענס, אַ בזיון פֿאַר זיך אַליין. איך בין דאָך עפּיס אַ שטיקעל בעל־הבית ביי אונז אין קאָדני, חלילה, ניט קיין שלעפּער... און אגב רייסט מיר דאָס האַרץ: מיין קינד געבאָך... איז דאָך אָבער פֿאַרהאַן, ווי זאָגט איהר, אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט.

איך טהו אַ קוק — עס פֿאָהרט צו אַ קאַרעטע מיט פֿיער פֿערד, און גלייך צו דער טיר. איך טהו מיך אַ נעם צום קוטשער: וואָס איז פֿאַר אַ קאַרעטע און וועמענס איז פֿערד? ווער איך געוואָהר, אַז דאָס איז טאַקי דעם גבירס קאַרעטע מיט׳ן גבירס פֿערד. פֿונ׳ם פּראָפֿעסאָרס וועגען. דאָס וועט מען איהם נעמען, דעם פּראָפֿעסאָר הייסט עס, און מע וועט איהם אָבפֿיהרען צו דער באַהן. אויב אַזוי, טראַכט איך מיר, איז דאָך שוין טאַקי ווידער גוט. אויסגעצייכענט גוט! און איידער איך קוק מיך אַרום, עפֿענט זיך די טיר און עס בעוויזט זיך טאַקי ער אַליין, דער פּראָפֿעסאָר הייסט עס. אַ קליינינקער, אַנ׳אַלטיטשקער, מיט אַ פּנים, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ מלאך, אַ מלאך פֿונ׳ם הימעל! נאָך איהם געהט נאָך דער גביר, איציקעל באָראָדענקאָ הייסט עס, דוקא אָהן אַ הוטעל. און גאָר אונטען געהט דער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, טראָגט נאָך דעם פּראָפֿעסאָרס טשעמאָדאַנטשיקעל. איהר זאָלט אָנקוקען אַ גביר פֿון אפשר העכער אַ מיליאָן. גאָט זאָל מיר ניט שטראָפֿען פֿאַר די רייד, טראָגט ער אַ פּידזשאַק פֿון געווייגטליכען געוואַנד „דיאַגאָנאַל“, ווי מע טראָגט ביי אונז אין קאָדני. האַלט די הענד אין די קעשענעס און קוקען קוקט ער אָן אַ זייט, אַ ביסעל קאָסאָקע. איך שטעה און בעטראַכט: רבונו של עולם! אַט דאָס האָט מיליאָנען? נאָר געה טענה זיך אויס מיט גאָט... דערזעהען מיך שטעהן, נעמט ער מיך דורך מיט די קאָסאָקע אויגען און רופֿט זיך אָן צו מיר: „וואָס דאַרפֿט איהר?“ געה איך צו און מאַך צו איהם: אַזוי און אַזוי, זאָג איך, דאָס האָב איך אייך געבראַכט, זאָג איך, דעם בריעף פֿון אייער רב האָב איך אייך געבראַכט... מאַכט

ער צו מיר: „פון וואסער רב?“ איהר הערט? ער ווייס שוין גאר ניט,
פון וואסער רב?! „פון קאדניר רב, זאג איך. איך בין א דארטיגער בין
איך, איך בין אומיסטע געקומען, זאג איך, פון קאדני צום פראפע-
סאר, זיי זאלען זיך מטריח זיין, זאג איך, קיין קאדני מפאיעזד לפא-
יעזד אויף א פערטעל שעה צו מיין קינד, זאג איך, ביי מיר איז א
קינד, זאג איך, ניט פאר אייך גערעדט, טויט קראנק“... אט אזוי, מיט
די ווערטער, זאג איך צו איהם. איך בין אייך נישט מגזם אויף א האהר
אפילו. וואס האב איך גע־עקעלט? איך האב געקרעכצט: א מענטשען
האט געטראפען אן אומגליק, ס'האט זיך ביי איהם גע'סמ'ט, ניט דא
גערעדט, א טאכטער, אפשר וועט זיך ביי איהם צוברעכען דאס הארץ,
ער וועט רחמנות האבען אויף אן ארימען טאטען? צום סוף: ווער—וואס?
נישט געענטפערט מיר קיין חצי דבור, נאר א קוק געטהאן מיט די קא-
טאקע אויגען אויף דעם נפש מיט די רויטע פיסקעס ווי איינער רעדט:
„טאמער וואלסטו אבגערוימט פונ'ם וועג אט דאס יודעל?“ און מיין
פראפעסאר איז דערווייל אריין מיט'ן טשעמאדאנטשיקעל אין קארעטע
אריין. נאך איין מינוט איז אוים פראפעסאר! וואס טהוט מען דעמאלט?
דערזעהען, אז דאס שפיעל איז פאר'ן טייוועל, האב איך מיך מיישב גע-
וועזן: יעבור עלי מה, וואס ס'וועט זיין וועט זיין, מע דארף ראטעווען א
קינד! און נעם מיך און מיט הארץ און—פוץ גלייך אונטער די
פערד!... מילא, וואס זאל איך אייך זאגען,—אז ס'איז מיר געווען גוט
צו ליעגען אונטער די פערד?—ווייס איך נישט. איך געדענק ניט אפילו,
וויפיעל צייט איך בין געלעגען און צי בין איך גאר אינגאנצען געלעגען?
עס קאן זיין, איך בין גאר ניט געלעגען. איך ווייס נור, אז עס האט
ניט געדויערט אפילו אזוי פיעל, וויפיעל איך דערצעהל אייך, איז דער
אלטיטשקער, דער פראפעסאר הייסט עס, שוין געשטאנען נעבען מיר:
„שטא טאקאיע?“ און „גאלובטשיק!“—איך זאל איהם ארויסדערצעהלען
אלסדינג, ארויסזאגען וואס איז מיין בעגעהר, איך זאל גאר ניט קיין
מורא האבען. און דער גביר שטעהט ביי דער זייט און קוקט מיך אן מיט
די קאסאקע אויגען, און איך רעד! איהר דארפט וויסען, אז קיין גרויסער
בעל־דברן אויף רוסיש בין איך ניט, נאר דאסמאל האט מיר גאט
עפים אריינגעגעבען אזא כח און עס האט זיך גערעדט! איך האב איהם
אויסדערצעהלט אלסדינג, וואס ס'איז ביי מיר אויף דער נשמה. איך
האב איהם געזאגט: אזוי און אזוי, הערר פראפעסאר, אפשר איז דאס א בע-
שערטע זאך, אז איהר זאלט זיין דער שליח מיר אומקעהרען מיין קינד

מײַן אײַנאונאײַנציגען זוהן, וואָס איז געבליבען בײַ מיר פון זעקס, דעם צו לענגערע יאָהר. און אויב, זאָג איך, עס מוז קאָסטען געלד, פערטאָג איך מײַן אײגענם אַ גאַנצען כף-הא'ער, אַ פינפאונצוואַנציגער הײסט עס, חלילה נישט מײַנער, זאָג איך, ווי קומט צו מיר אַזוי פיעל געלד? דאָס איז מײַן ווײַבס פינפאונצוואַנציגער, זאָג איך, ליעגט אָנגעגרײט צו פּאָהרען אין שטאָדט אַרײַן נאָך סחורה. בין איך מפקיר, זאָג איך, דעם פינפאונצוואַנציגער, חאַפּט דער גוטער יאָהר, מײַן ווײַבס קלײטעל, אַבי ראַטעוועןאַ קינד!... אַזוי זאָג איך און גיעה און צושפּיליע די קאַפּאָטע און וויל אַרויסבעקומען מײַן פינפאונצוואַנציגער. נעמט דער אַלטיטשקער, דער פּראָפּעסאָר הײסט עס, לעגט אַרויף אויף מיר די האַנד: „ניטשע-וואָ!" און הײסט מיר קריכען אין קאַרעטע, איך זאָל אַזוי דערלעבען טרעפען מײַן זוהן אַ געזונדען, ווי איך זאָג אײַך נישט קײן ליגען! נו, פרעג איך אײַך, זאָל ער נישט זײַן די כפּרה, איציקעל באָראָדענקאָ, מײַן איך, פאַר'ן פּראָפּעסאָרס מינדסטען נאָגעל? ער האָט דאָך מיך שיער געקוילעט אָהן אַ מעסער האָט ער דאָך מיך! גוט, דער אויבערשטער האָט אַזוי געפיהרט, ס'איז מיר אָבגעראָטען. און וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען חלילה פערקעהרט?... הא? וואָס זאָגט איהר?...

אין וואַגאָן ווערט אַ שטיקעל סומאַטאָכע און מײַן יודעל טהוט זיך אַ וואָרף צום קאָנדוקטאָר:

— קאָדני?

— קאָדני.

— זײַט געזונד און פאָהרט געזונד און זאָגט נישט קײנעם, מיט וועמען איך פאָהר. איך וויל ניט, מע זאָל וויסען בײַ אונז אין קאָדני, אַז איך בין געקומען מיט אַ פּראָפּעסאָר. מע וועט זיך צונויפלויפען!...

אַזוי מאָכט צו מיר דאָס יודעל בסוד-סודות און קוועטשט מיר די האַנד — און מעהר זעה איך איהם נישט.

ערשט אין אַ פּאָר מינוט אַרום, ווען מיר האַלטען שוין בײַ פּאָה-רען ווײַטער, דערזעה איך דורכ'ן פענסטער טרײסעלט זיך אַ הינקעדיגער טאַראַנטאַס מיט אַ פּאָר אָבגעבאַרעטע פערזאָרגטע גרויע פערדלעך. אין טאַראַנטאַס זיצט אַ קלײניטשקער, אײן אַלטישקער, מיטברילען, מיט יונגע רויטע בעקלעך און מיט אַ גרוי בערדעל, אַקעגען איהם, אין פּאַ-עטאָן, זיצט מײַן יודעל אין אַ זײַט, הענגט ווי אויף אַ פּאָדעם, קוקט דעם אַלטיטשקען גלײַך אין די אויגען אַרײַן און העצקעט זיך, און דאָס פּנים בײַ איהם שײַנט, און די אויגען — אָט-אָט שפּרינגען זיי אַרויס.

שאַרע, וואָס איך בין ניט קיין פאָטאָגראַף און פיהר ניט מיט זיך קיין אַפּאַראַט. עס וואָלט געווען אַ יושר אַראָפּצוחאַפּען פונ'ם יודעל אַ פּאָרטרעט. לאָז די וועלט זעהען, וואָס הייסט אַ גליקליכער מענש — דער גליקליכסטער מענש אין קאָרני.

סטאנצ׳יע באראנאוויטש.

געשיכטע נומער דריי.

סטאַנציע באַראַנאָוויטש.

דאַסמאָל זענען מיר געווען נישט מעהר ווי אַ פּאָר מנינים יודען
און מיר זענען געזעסען אין וואַגאָן דריטע קלאַס, מע קאָן זאָגען,
בהרחבה. דאָס הייסט, געזעסען זענען, איינענטליך, נור די, וועלכע
האָבען בעצייטענס פערכאַפּט ערטער. די איבריגע זענען געשטאַנען אָנ-
אַנטייל אינ'ם שמועס גלייך מיט די, וואָס זענען געזעסען. און דער
שמועס איז געווען זעהר אַ לעבעדיגער שמועס. אַלע האָבען גערעדט.
אַלע אינאיינעם. ווי געוועהנליך. ס'איז געווען אין דער פּריה. דער עולם
האָט זיך אויסגעשלאָפען, אָבגעוואַשען, ווי עס איז איבערגעביסען, גוט
אָנגעריכערט זיך מיט פּאַפּיראָסען און מע איז געווען אויפגעלעגט, זעהר
אויפגעלעגט, אויף צו רעדען. פון וואָס? פון וואָס איהר ווילט. איטלי-
כען האָט זיך געוואָלט דערצעהלען עפּיס אַ פרישס, אַ צאַפּעלדיגס,
אָבער ניט איינגעגעבען קיינעם אויפצוהאַלטען דעם עולם אויף איין זאַך. אַלע
מינוט איז מען אריבערגעלאָפען פון איין ענין אויפ'ן אַנדערן. אַט רעדט
מען, דאַכט זיך, פון'ם „אורוזשאַי", אַ גערעט אויף ווייץ און אויף האָ-
בער, און אַט איז מען אריבער (אַ סמיכות הפרשה!) אויף מלחמה. נישט
געהאַלטען זיך ביי דער מלחמה קיין פינף מינוט, טהוט מען אַ שפּרונג
אריבער גלייך צו דער רעוואָלוציע. פון דער רעוואָלוציע גיט מען זיך
אַ וואָרף אין דער קאָנסטיטוציע, און פון קאָנסטיטוציע פאַלט מען שוין במילא

אריין אין די פּאָגראָמען, מיט די רציחות, רדיפות און נייע גזירות אויף יודען, מיט'ן טרייבעניש פון די דערפער, מיט'ן לויפעניש קיין אמעריקא, מיט די איבעריגע צרות און שלעק-פורעניות, וואס מע הערט זיך אָן אין היינטיגע שענע צייטען: אָנזעצען, עקספּראָפּריאַציעס, וואָיענע פּאָלאָזשעניע, תליוה, הונגער, חאָלירע, פּורישקעוויטש, אזעוו..

„א-ז-ע-וו!"

איינער האָט ארויסגעלאָזט דאס דאָזיגע וואָרט, איינער האָט דער-מאָהנט דעם דאָזיגען נאָמען,—און דער גאַנצער וואַגאָן איז געוואָרען אויפ-געקאָכט: אזעוו, און נאָך אַ מאָל אזעוו, און אָבער אמאָל אזעוו, און טאַקי ווידער אַ מאָל אזעוו.

— האָט קיין פּעראיבעל ניט, איהר זענט, וואָס אַרט אייך, אַלע בהמות. ס'טוט זיך אַ ביסעל — אזשעוו — פּחע! אַ גאַנצער טאַראַראַם — אזשעוו! וואָס איז אזעלכעס אזשעוו? אַ ניקס, אַ יונגאַטש, אַ פּאַרך, אַ מסור, אַ נול, אַ גאָרנישט שבגאָרנישט. איהר זאָלט מיך בעטען, וואָלט איך אייך דערצעהלט אַ מעשה פון אַ מסור, טאַקי פון אונזערן אַ קאַ-מינקער, וואָלט איהר, וואָס אַרט אייך, אַליין געזאָגט, אַז אזשעוו איז אַ הונד אקעגען איהם.

אַט מיט אַזא שפּראַך איז אַרויס איינער פון די פּאַסאַזשירען, וואָס האָבען נישט געהאַט קיין אָרט אין וואַגאָן און געהאַנגען איבער אונז אויף די צווישענווענדלעך. איך דרעה אויס דעם קאָפּ און הויב אויף די אויגען, דערזעה איך אַ געפּאַקטען פּרשון אין אַ זיידענעם שבת'דיגען קאַש-קעט, מיט אַ רויטען קלייענדיגען פּנים, מיט שמייכלענדיגע אויגען און אָהן ציינער פון פאָרענט. דאָס היסט, סאַמע די פּעדערשטע צייהן פּעה-לען איהם, און מחמת דעריבער, אַפּנים, רעדט ער אַרויס אַ „ז" און אַ „ס" און אַ „צ" אַ ביסעל פּייפענדיג, און טאַקי דערפאַר קומט אויס ביי איהם ניט „אזעוו", נאָר „אזשעוו".

מיר איז אַט דער פּאַרשוין באַלד געפעלען געוואָרען. מיר איז גע-פעלען זיין ברייטקייט, מיט זיין שפּראַך, מיט זיין האַלטען אונז אַלעמען פאַר בהמות. איך האָב ליעב, איך בין מקנא אַזא יודען.

בעקומען אומגעריכט פון אַ קאַמינקער יודען איין אַטעסטאַט פון בהמות, איז דער גאַנצער עולם געבליבען די ערשטע מינוט ווי געפּלעפּט, גלייך ווי עמיצער וואָלט זיי אָבגעגאָסען מיט אַ שעפעל קאַלט וואַסער. מע איז אָבער גיך געקומען צו זיך, אַ ביסעל זיך איבערגעקוקט איינס מיט דאָס אַנדערע און אַ זאָג געטהאָן צום קאַמינקער יודען:

— איהר ווילט, מיר זאָלען אייך בעטען, בעטען מיר אייך, מהכיהיתי; דערצעהלט אונז, וועלען מיר הארכען, וואָס האָט זיך אזעלכעס געטראָפען ביי אייך אין קאמינקע? נאָר למאי שטעהט איהר? פארוואָס זיצט איהר ניט? נישטאָ, זאָגט איהר, וואו? יודען! טהוט זיך א ביסעל א רוק צונויף! מאכט אנ'אָרט! זייט זשע מוחל!

און דער עולם, וואָס איז אזוי אויך געזעסען גענוג צונויפגערוקט, טהוט זיך נאָך א ביסעל א רוק צונויף און מאכט איין אָרט פאר'ן קאמינקער יודען. און דער קאמינקער יוד זעצט זיך אוועק גאנץ ברייטליך (ווי א סנדקא אויף א ברית, בשעת דער שמש טהוט א געשריי: „קוואטער" און מען טראָגט אריין דאָס קינד) — און ער פעררוקט דעם קאשקעט ארויף, פערקאטשעט די ארבעל און הויבט אן מיט זיין ברייטער שפראך בזו הלשון:

— הערט זשע צו, מיינע ליעבע יודען. אָט דאָס, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, איז, זאָלט איהר וויסען, נישט קיין פזמון, וואָס מע לייענט אין א ביכעל פון די ביכלעך, און נישט קיין בבא-מעשה פון טויזענד און איין נאכט. דאָס איז א געשיכטע, פערשטעהט איהר מיך, וואָס האָט זיך פערלאָפען, וואָס ארט אייך, טאקי ביי אונז אין קאמינקע. מיין טאטע עליו השלום האָט דאָס מיר אליין דערצעהלט, אז ער האָט דאָס געהאָרכט פון זיין טאטען דערצעהלען וויפיעל מאָל. ס'איז א סברה, אז די גאנצע מעשה איז געוועזען בעשריבען ביי אונז ערגיץ אין איין אלטען פנקס, וואָס איז שוין לאנג פערברענט געוואָרען. איהר מעגט אייך לאכען, נאָר איך זאָג אייך, אז ס'איז אנ'עבירה, וואָס דער פנקס איז פערברענט געוואָרען. דאָרטען איז געוועזען, זאָגט מען, בעשריבען זעהר שעהנע מעשיות, א סך שענערע פון די, וואָס דרוקען זיך אין די היינטיגע מעשה-ביכלעך און גאזעטען.

הקצור המעשה — דאָס איז געוועזען בימי ניקאָלאי הראשון, אין די צייטען פון גנאָט. וואָס שמייכעלט איהר? איהר ווייסט דען, וואָס גנאָט הייסט? גנאָט הייסט — מע פלעגט גנאָטעווען, טרייבען „קאָליסטראָי". וואָס איז אזעלכעס קאָליסטראָי? ווייסט איהר ווידער ניט? דארף מען אייך, הייסט עס, קלאָר מאכען. שטעלט אייך פאָר — פון ביידע זייטען שטעהען אויסגעשטעלט סאָלדאטען מיט אייזערנע ריטער און איהר שפאצירט זיך דורך, וואָס ארט אייך, א מאָל עטליכע און צוואנציג הין און צוריק, איך בעט איבער אייער כבוד, א נאקעטער, ווי די מאמע האָט אייך געהאָט, און מע טהוט אייך דאָס, וואָס דער רבי האָט אייך געטהאָן אין

חדר דערפאַר, וואָס איהר האָט ניט געוואָלט לערנען... ווייסט איהר שוין דעם טעם פון „טרייבען קאָליסטראָי״? אצינד קאָנט איהר האָרכען ווייטער.

ויהי היום — טרעפט זיך אַ מעשה. עס קומט אָן פונ׳ם גובערנאַטאָר, — וואַסילטשיקאָוו איז דעמאָלט געווען גובערנאַטאָר — מע זאָל גנאָטעווען איינעם אַ יודען מיט׳ן נאָמען קיווקע. ווער איז געווען אָט דער קיווקע, און וואָס האָט ער אַזעלכס פערזינדיגט — קאָן איך אייך אַקוראַט ניט זאָגען. אַ סברה, אַז בטבע איז ער געווען אַ יוד אַ שענקער, עפּיס גאָר אַזאַ־נ־אָנזיכטיג מענטשעל, און נאָך אַנ׳אַלטער בחור, אַ פּערזעסענער דערצו. בעדאַרף איהם גאָט אַריינגעבען אַ זין און ער צורעדט זיך איינמאָל מיט די גויים אין שענק, זונטאָג איז דאָס געוועזען, וועגען גאָטזאַכען. „נאַש באָג, וואַש באָג״— אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, מע האָט אַראָבגעבראַכט דעם סטאַראָסטע מיט׳ן פּריסטאַוו און מע האָט געמאַכט, וואָס אַרט אייך, אַ פּראָטאָקאָל. נעם זשע, דו שיינקער איינער, שטעל אַוועק אַנ׳עמער בראָנפען, וועט ווערען אוים פּראָטאָקאָל — זאָגט ער: „ניין! קיווקע נעמט ניט זיין וואָרט צוריק״. ער איז נאָך אַנ׳עקשן אויך צו די צרות. וואָס האָט ער געמיינט? ער האָט געמיינט, מע וועט איהם מן הסתם אָבשטראָפען מיט אַ דרייערל און אַ גוטען טאָג. ווער וועט זיך געהן רעכטען אויף אַזאַ משפּט, אַז פאַר אַזאַ נאַריש וואָרט זאָל מען טרייבען אַ מענטשען „קאָליסטראָי״? בקצור המעשה, מע האָט אויפגעחאַפּט דעם בחור און מע האָט איהם, וואָס אַרט אייך, איינגעזעצט אין חד־גדיא אַריין, ביז מע וועט איהם אָבצעהלען מחילה פינף און צוואַנציג שמיץ מיט׳ן גאַנצען פּאַראַד, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען.

מילא, פערשטעהט איהר דאָך מסתמא, וואָס ס׳האָט זיך אָבגעטהאָן ביי אונז אין קאַמינקע, אַז מע האָט דערהערט אַזאַ מעשה. און ווען דאַרף זיך טרעפען אַזאַ־נ־אומגליק? דוקא ביינאַכט און דוקא אַקעגען שבת. אַזוי אַז מע איז אויפגעשטאַנען אין דער פריה און געקומען אין שוהל — אַ ויצעקו: „מע האָט איינגעזעצט קיווקען״!... „מע האָט איהם גע׳משפּט גנאָט״!... „גנאָט?״... „פאַר וואָס? פאַר ווען?״... „פאַר אַ נאַרישקייט, פאַר אַ וואָרט״... „אַ בלבול״... „וואָסער בלבול? אַ יוד האָט אַ לאַנגע צונג!״ אַכטצעהן מאָל אַ לאַנגע צונג, אָבער גנאָט? כטייטש גנאָט!... וואָס הייסט, מע וועט גנאָטעווען אַ יודען? אונזערן, אַ קאַמינקער?!״...

אָט אַזוי האָט דאָס געקאָכט ווי אין אַ קעסעל דעם גאַנצען שבת ביז

שבת צונאַכטס. שבת צונאַכטס, נאָך הבדלה, איז מען אַריינגעפאַלען מיט אַ גוואַלד צו מיין זיידען (רב ניסעל שאַפּירא האָט מען איהם גערופען): — סטייטש, רב ניסעל, וואָס שווייגט איהר? ווי קאָנט איהר דאָס דערלאָזען אַזאַ זאַך, מע זאָל שמייסען אַ יודען, אונזערן, אַ קאַמינקער?!...

וועט איהר דאָך מסתמא פרעגען, וואָס איז מען דאָס געלאָפען גראָד צו מיין זיידען? בעדאַרף איך אייך זאָגען, אַז מיין זיידע (זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן-עדן) איז געווען — נישט ווייל איך וויל מיך דאָ פייר אייך ערוהמען — דער גרעסטער, דער שענסטער, דער רייכסטער, דער פאָרנעמסטער בעל-הבית אין שטאָדט, און חשוב ביי נאַטשאַלסטווע, און טאַקי אַ גרויסער קאָפּמענטש דערצו. אויסגעהערט דעם גוואַלד, האָט ער זיך פּאַוואָלינקע דורכגעשפּאַצירט עטליכע מאָל הין און צוריק איבערן שטוב (אַזאַ טבע האָט ער געהאַט: אַז ער פלעגט עפּיס טראַכטען — דערצעהלט דער טאַטע עליו השלום — האָט ער ליעב געהאַט אַרומשפּאַצירען עטליכע מאָל הין און צוריק). נאָכ׳ם האָט ער זיך אָבגעשטעלט און אַ זאָג געטהאָן: „קינדער! געהט׳ס אַהיים. איהר זאָלט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, עס וועט, אם ירצה השם, זיין רעכט; אין קאַמינקע האָבען מיר נאָך, דאַנקען גאָט, ביז אַהער ניט געהאַט קיין געשמיסענעם, און מיר וועלען מיט גאָטס הילף ווייטער אויך ניט האָבען"...

אָט מיט די ווערטער האָט זיי מיין זיידע עליו השלום געזאָגט, און אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אַז רב ניסעל שאַפּירא זאָגט, איז געזאָגט. איבערפרעגען ביי איהם: ווי אַזוי און וואָס און ווען? — דאָס האָט ער פיינט געהאַט. אַ יוד אַ נגיד, פערשטעהט איהר מיך, און אַ תקיף ביי נאַטשאַלסטווע, און אַ קאָפּמענטש דערצו — פאַר אַזאַ מענטשען האָט מען דרך-ארץ. און וואָס זאָלט איהר קלערען? — אַזוי ווי דער זיידע האָט געזאָגט, אַזוי איז געווען. וואָס זשע איז געווען? וועט איהר הערען ווייטער.

דערזעהען, אַז דער עולם אין וואַגאָן איז שוין גענוג געשפּאַנט און מע וויל הערען, וואָס וועט זיין ווייטער, האָט זיך דער קאַמינקער יוד אָבגעשטעלט, אַרויסגענומען פון קעשענע אַ גרויסען פּאָרטאַבאַק און פּאַוואָלינקע צונויפגעדרעהט אַ פּאַפּיראָס. עטליכע מיט אַמאָל האָבען זיך אַוואָרף געטהאָן איהם געבען פייער. אַזאַ חשוב איז געוואָרען אָט דער יוד אין וואַגאָן. נאָכדעם, ווי ער האָט פעררויכערט און פערצויגען זיך מיט׳ן פּאַפּיראָס, האָט ער זיך גענומען צו דער געשיכטע מיט מעהר פרישקייט.

— אצינד וועט איהר הארכען, וואס א יוד א חכם טהוט אויף. איך מײן טאקי דעם זײדען מײנעם, זכר צדיק לברכה. ער איז זיך מיישב און טהוט אב גאר א קלײניגקײט. דהיינו: ער רעדט אב מיט גאטשאלסטווע, אז דער פער'משפט'ער, קיווקע הײסט עס, זאל אויף א מינוטקעלע נעמען, וואס ארט אײך, און געבען א שטארב אוועק, טאקי אין טורמע זיצענדיג... וואס קוקט איהר מיך אן? איהר פער-שטעהט ניט? צי איהר האט מורא, מע האט איהם, חלילה גע'סמ'ט? שרעקט אײך ניט. בײ אונז סמ'ט מען ניט. וואס זשע דען? מע האט דאס אבגעארבײט א סך שענער. מע האט אבגעמאכט אזוי, אז דער פער'משפט'ער זאל זיך לעגען שלאפען געזונד און שטארק, און אז ער וועט אויפשטעהן אין דער פריה, זאל ער אויפשטעהן א געשטארבענער... האט איהר שוין צוקײט? צי מע דארף אײך טאקי ארײנלעגען א פינגער אין מויל ארײן, איהר זאלט איהם אב-בײסען?...

כך הוה. אײנמאל אין דער פריה קומט צו געהן א שליח פון דער טורמע מיט א פאפיר צו מײן זײדען: באשר בכן, אזוי ווי ס'איז געשטארבען היינטיגע נאכט אין טורמע א יוד מיט'ן נאמען קיווי-קע, און אזוי ווי מײן זײדע איז ראש וראשון און גבאי אין חברה קדישא, על כן זאל מען זעהן, הײסט עס, מע זאל דעם געשטאר-בענעם צונעמען, ברענגען איהם, הײסט עס, צו קבר ישראל... וואס זאגט איהר אויף דעם שטיקעל ארבײט? איא, גוט? האט זשע צײט. פרעהט זיך ניט. ניט אזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע, רעדט זיך. פערגעסט נאר ניטש, אז דאס איז נישט עפים גלאט אזוי א יוד איז געשטארבען. דא איז דאך ארײנגעמישט עפים סאלדאטסקע קנעפ... גובערנאטאר... גנאט... א ווערטעלע!... ראשית חכמה, האט מען בעדארפט זעהן, מע זאל איהם ניט פאלמעסען. דערצו האט מען בעדארפט אנקומען, געווערהנליך, צום דאקטאר, אז דער דאק-טאר זאל, הײסט עס, ארויסגעבען א פאפיר כתוב וחתום, אז ער האט בודק געווען דעם נפטר תיכף ומיד נאכ'ן טויט און ער געפינט, אז דער נפטר איז נפטר געווארען פון הארצקלאפעניש, אזא מין אפא-פלעקציע, ניט דא געדאכט... אויך מיט דער איבעריגער נאטשאל-סטווע האט מען אבגעשמועסט, אלע זאלען זיך געבען א שרײב אונ-טער אויפ'ן דאזיגען פאפיר — און פארטיג. אוים קיווקע. געשטאר-בען קיווקע.

מילא, וואס דאס האט אבגעקאסט דער שטארט, מעגט איהר זיך אלע דא אין וואגאן ווינשען פערדינען יעדען חודש. טאמער האט איהר מורא, שטעה איך צו צו אייך פאר א שותף. און אלץ ווער? דער זיידע, עליו השלום. אויף מיין זיידען האט מען זיך געקאנט פערלאזען. ער האט דאס אבגעארבייט, פערשטעהט איהר מיך, שכל'דיג און קונציג און קיילעכיג און גלאט, ארום און ארום. און טאקי באותו היום, ארום פארנאכט, זענען געקומען די שמשים פון חברה קדישא מיט דער מטה און מע האט איהם גאנץ פיין גענומען, דעם שענעם בר-מינן, און מע האט איהם אוועקגעטראגען פון דער טורמע מחילה אויפ'ן הייליגען ארט מיט גרויס כבוד, דאס הייסט, א פאר סאלדאטען זענען נאכגעגאנגען נאך דער מטה און אונטען — די גאנצע שטארט. וואס טויג אייך, אט דער קיווקע האט זיך אויף אזא לויה אודאי קיינמאל נישט געריכט. און אז מען איז געקומען צום טויער פון הייליגען ארט, האט מען די סאלדאטען געגעבען, וואס ארט אייך, צו שענע טרונק בראנפען, און דעם בר-מינן האט מען אריינגעטראגען אין הויף אריין, און דארט איז שוין געשטאנען צוגעגרייט שמעון דער בעל-עגלה (איך רוף אייך איהם אן ביים נאמען, ווי מיין טאטע עליו השלום האט מיר דערצעהלט) מיט פיער גוטע ברענענדיגע סוסים, און נאך איידער דער האהן האט א קרעה געטהאן, איז שוין אונזער בר-מינן געווען, וואס ארט אייך, העט-ווייט אויף יענער זייט ראגאטקע און איז אוועק אין א גוטער שעה א מזל'דיגער גלייך קיין ראדיוויל און פון דארטען — איבער דער גרעניץ טיו-טיו — קיין בראד.

דאס פערשטעהט איהר שוין אליין מסתמא, אז ביז שמעון דער בעל-עגלה איז ניט געקומען צוריק פון ראדיוויל, איז די שטאדט ניט געשלאפען. אהן קעפ איז מען ארומגעגאנגען. און ועל כולם — דער זיידע עליו השלום. ווארום א קשיא אויף א מעשה, טאמער חאפט מען איהם ביי דער גרעניץ, דעם שענעם בר-מינן, קיווקע הייסט עס, און מע ברענגט איהם צו פיהרען א לעבעדיגען, א געזונדען, דעמאלט געהט דאך אוועק א גאנצע שטאדט סך-הכל סיביר... דערפאר אבער אז גאט האט געהאלפען, שמעון דער בעל-עגלה איז געקומען בשלום צוריק פון ראדיוויל מיט זיינע ברענענדיגע סוסים און האט געבראכט צו פיהרען פון קיווקען א בריוועל געשריבען מיט זיין אייגענער האנד: „בקשתי להודיע אז איך בין אין בראד“, — איז געווארען

אין שטעדטעל ששון ושמחה! מע האט געמאַלט א סעודה, מאַקי בײַ מײַן זײַדען אין שטוב, און מע האט געשיקט רופען דעם סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיט'ן פּריסטאַוו, מיט'ן דאָקטאָר, מיט דער איבע־ריגער נאטשאַלסטווע, און מע האט געהוליעט. כּלי־זמר האבען גע־שפּילט, און מע האט זיך אַזוי אָנגעשכּור'ט, אַז דער סמאָטריטעל פון דער טורמע האט זיך, וואס אַרט אײַך, שטארק געקושט מיט מײַן זײַדען און מיט דער גאנצער משפּחה אפשר צעהן מאָל, און דער פּריסטאַוו האט געטאַנצט, ארום פּאַרטאַג שוין, מחילה, אַחן תחתונים, בײַם זײַדען אויפ'ן דאַך. א קלײנינקײט — פּדיון שבויים! אויסגעלײזט א יודען פון שמיץ! איז דאך גוט? איא? האט זשע צײַט, מײַנע ליעבע יודען, — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכ־טע חתונה. אויב איהר ווילט הערען ווײַטער, וועל איך אײַך בעטען אײַן ווײַלע מיר צו־ווארטען. אט דא אויף דער סטאַנציע מוז איך אַראָבקריכען אויף א מינוטקעלע, א שמועס טהון מיט'ן נאטשאַלניק סטאַנציע, ער זאָל מיר זאגען אקוראט, וויפיעל האבען מיר נאך קײן באַראַנאָוויטש. דאס הײסט, פאהרען פאהר איך ווײַטער, נאר אין באַראַנאָוויטש מוז איך אָבשטײַגען און חאפּען אנ'אנדער פּאָיעזד...

העלפט נישט. מע מוז ווארטען. דער קאַמינקער פּאַרשוין געהט רעדען מיט'ן „נאטשאַלניק סטאַנציע" מכּח באַראַנאָוויטש, און דער עולם דערווײַל טהוט זיך א שמועס איבער וועגען דעם קאַמינקער יודען מיט דער קאַמינקער געשיכטע:

— געפעלט אײַך דאס יודעל?

— א וואויל יודעל.

— א יאָדערדיגס.

— האט אין זיך רעד.

— די צונג נישט פיקען.

— און די מעשה?

— א שענע מעשה.

— נאר א קורצע.

אגב, נעפינען זיך אַזעלכע, וואס זאגען, אַז בײַ זײ האט זיך אויך געטראָפען אַזא געשיכטע. דאס הײסט, נישט דוקא פּונקט אַזא געשיכטע, נאר כּמו עפּיס ווי אויף דעם אופן. און מחמת איטליכען ווילט זיך זעהר דערצעהלען זײַן געשיכטע, ווערט אין וואגאָן א שטי־קעל יריד, ביז עס קומט אַרײַן דער קאַמינקער יוד, און אַז עס

קימט אַריין דער קאַמינקער יוד, ווערט שטיל, און אַלע שפּאַרען זיך צונויף ווי אַ וואַנד, און מע האָרכט די קאַמינקער געשיכטער מיט קאָפּ און מיט מח.

— וואי זשע האַלטען מיר? האָבען מיר שוין גע׳פּטר׳ט, ברוך־השם, אַ יודען, וואָס הייסט קיוויקע, איאַ? אַזוי מיינט איהר? האָט איהר אַ טעות, מיינע ליעבע יודען. עס געהט אַוועק אַ האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, איז זיך מיישב אַ יוד, וואָס הייסט קיוויקע, און שיקט אַריין, וואָס אַרט אייך, אַ בריוועל טאַקי אויף מיין זיידענס נאָמען: „ראשית, שרייבט ער, בקשתי להודיע, אַז איך בין ברוך־השם געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון אייך צו הערען. והשנית, שרייבט ער, בין איך געבליבען אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה און אָהן שום טהועכ׳ץ אין אַ פרעמד אָרט, צווישען דייטשען. זיי פערשטעהען ניט מיין שפּראַך, און איך פערשטעה ניט זייער לשון, און וואו צו פערדיענען איז ניטאָ, חאָטש לעג זיך און שטאַרב. על כן, שרייבט ער, בקשתי לשלוח...״ איהר פערשטעהט אַ חכם? מע זאָל איהם שיקען, הייסט עס, געלד! האָט מען זיך מן הסתם גוט אויסגעלאַכט, צוריסען, וואָס אַרט אייך, דאָס בריוועל, אויף צעהן חלקים און פערגעסען די מעשה. געהט ניט אַוועק קיין דריי וואָכען, קומט אָן ווידער אַ בריוועל, ווידער פונ׳ם בר־מינן, פון קיוויקען הייסט עס, און ווידער אויפ׳ן זיידענס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע״ און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח״, נאָר דער דאָזיגער „בקשתי לשלוח״ — מיט גאַנצע טענות: „סטייטש, שרייבט ער, וואָס האָט מען געהאַט צו איהם? נעחיי־בי וואָלט מען איהם, זאָגט ער, שוין בעסער אָבגעשמיסען. די שמיץ וואָלטען זיך, זאָגט ער, שוין לאַנגפערהיילט, און ער וואָלט זיך געבליבען ביי זיין פּרנסה ווי פריהער, ניט אַרומגעהן, זאָגט ער, צווישען די דייטשען שלינג און געשוואָלען ווערען פאַר הונגער״...

בעקומען אַזאַ מין בריוועל, האָט זיך דער זיידע עליו השלום געשיקט רופען צו זיך די שטאָדט: „וואָס טהוט מען? אַ יוד שטאַרבט פון הונגער. מע מוז איהם עפּיס שיקען״... און אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין... האָט מען זיך גאַנץ פיין צונויפגעלעגט (מעהר פון אַלעמען האָט געגעבען דער זיידע אַליין, וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט?) און מע האָט איהם, וואָס אַרט אייך, אַרויסגעשיקט אַ ביסעל געלד און ווידער פערגעסען, אַז ס׳איז געווען אַמאָל אַ יוד, וואָס האָט געהייסען קיוויקע.

קיווקע אָבער האָט ניט פערגעסען, פערשטעהט איהר מיך, אַז ס׳איז דאָ אַ שטאָדט, וואס זי הייסט קאמינקע. עס געהט אוועק ווידער אַ האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך נים זאָגען אקוראט, קומט ניט אָן, מיינט איהר, פון איהם ווידער אַ בריוועל? און ווידער אויפ׳ן זיידענס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע” און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח”, שוין דאַנקען גאָט מיט אַ מזל-טוב. „באשר בכן— שרייבט ער אין בריוועל — אַזוי ווי ער איז ניט לאַנג אַ חתן געוואָרען, נעמט זעהר אַ וואוילע כלה, אַ טאַ-ענס אַ קינד און פון אַ שענער משפחה, על כן „בקשתי לשלוח”, זאָל מען איהם הייסט עס, צושיקען צוויי הונדערט רייניש, וואס ער האָט צוגעזאָגט איינלעגען נדן. אַניט, זאָגט ער, איז דער שידוך קיין שדוך ניט”... וואס זאָגט איהר אויף דעם אומגליק? קיווקע וועט חלילה בלייבען אָהן אַ כלה! וואס טויג אייך, מע האָט זיך מיט׳ן בריוועל אַרומגעטראָגען איבער קאמינקע, ווי מיט עפּיט רעכטס, און דער עולם האָט געלאַכט, זיך ממש געהאַלטען ביי די זייטען. חוחא וטלולא איז געוועזען אין שטאָדט: „מזל-טוב אונז”... קיווקע איז אַ חתן געוואָרען”... „געהערט? צוויי הונדערט רייניש נדן”... „אַ טאַטענס אַ קינד”... „חאַ-חאַ-חאַ”!...

דער חאַ-חאַ-חאַ האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, ווארום אין אַ פּאָר וואָכען אַרום קומט אָן, וואס אַרט אייך אַ בריוועל, ווידער פון איהם, און ווידער צום זיידען, שוין אָהן אַ „בקשתי להודיע”, נאָר מיט אַ „בקשתי לשלוח” אַליין. „עס וואונדערט איהם, שרייבט ער, וואס מע האָט איהם נאָך ניט אַרויסגעשיקט די צוויי הונדערט רייניש, וואס ער האָט צוגעזאָגט איינלעגען. טאָמער שיקט מען איהם ניט אַרויס, זאָגט ער, באַלד די צוויי הונדערט רייניש, ווערט ער אויס חתן און פּאָר בזיון בלייבט איהם איבער, זאָגט ער, נור איין זאַך: אָדער דערטרינקען זיך אין טייך, אָדער קומען צו פאָהרען מיט׳ן בייטשעל אַהיים, קיין קאמינקע”...

די דאָזיגע לעצטע ווערטער זענען אַריין דעם עולם, וואס אַרט אייך, אין נאָז אַריין און מע האָט אויפגעהערט צו לאַכען, און דעמזעלבען אויפדערנאַכט איז געוועזען ביים זיידען אַנ׳אסיפה פון די פּאַרנעמסטע בעלי-בתים אין שטאָדט, און ס׳איז געבליבען, אַז עטליכע שענע יודען, און דער זיידע בתוכם, זאָלען נעמען די פעקטשיילעם און מחילה לאָזען זיך איבער דער שטאָדט און צונויפמאַכען פון קיווקעס וועגען נדן. אַ ברירה האָט מען געהאַט! האָט קיין יסורים ניט. מען האָט איהם נאָך

געמוזט אָנשרײַבען אַ מזל־טוב אויך און צווינשווען דעם חתן, ס'זאָל זײַן אין אַ מזל'דיגער שעה, ער זאָל זיך מיט איהר עלטערן אין עושר און אין כבוד און דערלעבען קינדס־קינדער, ווי געוויינטליך. וואָס האָט מען געקענט? ער וועט חתונה האָבען, וועט דאָס איהם פערדרעהען דעם קאָפּ, וועט ער במילא פערגעסען, אַז ס'איז דאָ אַ קאַמינקע אויף דער וועלט. צום סוף — ווער? וואָס? אדרבה. ס'איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר — איך וועל אײַך ניט זאָגען אַקוראַט — קומט ניט אָן, מײַנט איהר, פון איהם ווידער אַמאָל אַ בריוועל? וואָס איז ווײַטער? „באשר בכן, אַזוי ווי ער האָט חתונה געהאַט, שרײַבט ער, און האָט דוקא געטראָפען, נאָט האָט איהם צוגעשיקט, זאָגט ער, אַ ווײַבעל, אויף אַלע יודישע קינדער געזאָגט געוואָרען. נאָר וואָס דען? מיט אַלע מעלות, זאָגט ער, קאָן ניט זײַן. האָט זי אַ טאַטען — מעג ער זײַן די כפרה. אַ ליגנער, אַ דרעהער, אַ שווינדלער, אַן אמת'ער באַנדיט. ער האָט אויסגענאַרט, שרײַבט ער, בײַ איהם די צוויי הונדערט רייניש און האָט איהם אַרויסגעטריבען מיט'ן ווײַב אויף דער גאַס. על כן, שרײַבט ער, „בקשתי לשלוח" — זאָל מען איהם, הײַסט עס, אַרויסשיקען תיכף ומיד אַנדערע צוויי הונדערט רייניש. אַניט, זאָגט ער, קומט איהם אויס אָדער נעמען אַרײַנוואַרפען זיך אַ לעבעדיגער אין טײַך אַרײַן, אָדער קומען צו פאָהרען צוריק אַהיים מיט'ן בײַטשעל" . . .

דאָס האָט שוין דער שטאָדט פערדראָסען טאַקי ניט אויף קאַטאָוועס. צוויי מאָל נדן? — דאָס איז דאָך שוין עפּיס טאַקי מעשה פאַרך! און ס'איז געבליבען, מען זאָל איהם אויף זײַן בריעף נישט ענטפערן גאָרנישט. איז זיך מיישב קיוועקע און וואַרט אָב אַ וואָך צוויי אָדער דרײַ און שיקט אַרײַן, וואָס אַרט אײַך, ווידער אַ בריעף, און אַלץ אויף מײַן זײַדענס נאָמען: „אַזוי און אַזוי, וואָס טראַכט מען זיך? פאַרוואָס שיקט מען איהם ניט אַרויס די צוויי הונדערט רייניש? ער וועט אָבוואַרטען, שרײַבט ער, נישט מעהר ווי אַנדערטהאַלבען וואָכען, און אַז מע שיקט איהם ניט אַרויס, זאָגט ער, דאָס געלד, האָט איהם קאַמינקע פאַר אַ גאַסט אם ירצה השם גאָר אין גיכען", און לאָזט נאָך אויס דעם בריעף מיט אַ „ונאמר אמן". אַ שײַגעץ קאָן!

ווי פערשטעהט איהר, האָט דאָס געברענט און געבראָטען איטליען בעזונדער? נאָר וואָס האָט מען געקאָנט טהון? ווידעראַמאָל אַן אסיפה בײַם זיידען אין שטוב און ווידעראַמאָל שענע בעלי־בתים מיט

א פעטשײלע איבער דער שטאָדט. דער עולם האָט זיך אפילו, וואָס אַרט אײך, שטאַרק געקנײטשט, קײן חשק געהאַט צו געבען געלד צוליעב אַזאַ כל-בו׳ניק. נאָר ס׳איז עפּיס אַ תירוץ — אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט געבען, קאָן מען קײן חזיר ניט זײן. נאָר אַ תנאי האָט יעדער אויסגענומען, אַז דאָס ניט ער צום לעצטען מאָל. דער זײדע אַלײן האָט אויך גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, אַז דאָס איז שוין דאָס לעצטע מאָל. און אַזוי האָט מען איהם טאַקי אװעקגעשריבען, קוקען הײסט דאָס, בפירוש מיט׳ן האַרבען װאָרט, אַז דאָס שיקט מען איהם ד א ס ל ע צ ט ע מ א ל, און אַז מעהר זאָל ער פון קײן געלד גאָר ניט דערמאָנען, מזכיר זײן אפילו. אודאי האָט ער זיך שטאַרק איבערגעשראָקען, דער גנב. װי מײנט איהר? אײנמאָל אונטער אַ יום-טוב קומט ניט אָן פון׳ם תנא (צום זײדען געװײנטליך) װידעראַמאָל אַ בריװעל? װאָס איז הײנט? „כאשר בכן — שרײבט ער — אַזוי װי ער איז זיך צונױפגעקומען אין בראָד מיט אײנעם אַ דײטש, זעהר אַ לײטיש מענטשען און אַן ערליכען, און האָט געשלאָסען, זאָגט ער, מיט איהם שותפות, אַ פּאַנס-געשעפט, און דאָס געשעפט איז, זאָגט ער, זעהר אַ גוט געשעפט און אַ ריעל געשעפט, מעשקאָן, זאָגט ער, דערפון האָבען זעהר שען פרנסה, — על כן בקשתי לשלוח, זאָל מען איהם, הײסט עס, צושיקען למען השם פיער הונדערט מיט פופציג רײניש. און טאַקי באַלד, מע זאָל ניט „מעדליוועז", זאָגט ער, מיט׳ן געלד. װאָרום דער שותף, שרײבט ער װיל ניט װאַרטען, ער האָט, זאָגט ער, אַנדערע שותפים, צעהן פאַר אײנעם, און טאָמער חלילה נעמט ער ניט דאָס געשעפט, בלײבט ער אָהן אַ געשעפט, און װיבאַלד ער בלײבט אָהן אַ געשעפט, קומט איהם אויס זאָגט ער, נור אַרײנװאַרפען זיך אין טײך אַרײן, אָדער קומען צוריק אַהײם מיט׳ן בײטשעל" — דער אַלטער נוסח! און לאָזען לאָזט ער אויס מיט אַן אָנגעצוהערניש, אַז באַם מע שיקט איהם ניט אַרויס ביז אין צװײ װאָכען צײט די פיער הונדערט מיט פופציג רײניש, װעט זײ קאָסטען טײערער, װאָרום זײ װעלען איהם דאַרפען אומקעהרען פאַר הוצאות פון בראָד קײן קאַמינקע און צוריק פון קאַמינקע קײן בראָד — אַ כל-בו׳ניק קאָן!

בעדאַרף מען אײך נאָך דערצעהלען, װאָס פאַר אַ פערשטערטען יום-טוב די שטאָדט האָט געהאַט? און איבערהױפּט, דער זײדע מײנער, ער, עליו השלום, האָט געבאַך געהאַט, װאָס אַרט אײך, דעם גרעסטען חלק! װאָרום אַז ס׳איז געקומען נאָך יום-טוב צו דער אסיפה, האָט

ער עולם אָנגעהויבען אונטערמומלען און טענה'ן: „געווג! ביז האַנעט
איז דער שיער צו צאַפּען געלד? אַלצדינג דאַרף דאָך זיין מיט אַ מאָס.
קרעפּלעך עסען קען אויך נמאס ווערען. איידער קיווקע וועט אונז מאַכען
פאַר קבצנים!"... אזוי טענה'ט די שטאָדט. ענטפערט דער זיידע:
„וואָס עפּים מײַן קיווקע?" זאָגען זיי: „וועמעס דען? חעמעס איפּטה
איז דאָס געווען, אַז דער ממזר זאָל פּלוצים בעקומען אַפּאָפּלעקציע אין
טורמע?"...

פון די ווערטער האָט מײַן זיידע ארויסגעזעהען (געווען אַ ייד אַ
חכם), אַז ס'איז דברים בטלים, קײַן געלד וועט מעהר די שטאָדט ניט
געבען. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו נאַטשאַלסטווע, — נאַטשאַלסטווע
ליעגט דאָך אויך אין קוואַס גלײַך מיט אַלע, טאָכער וועלען זיי געבען
זאַטש עפּים צושטײַער?—ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג! אַ גוי איז ניט קײַן
וד, אַ גוי נעמט זיך ניט צום הארצען. און וואָס אַרט אייך, ער האָט
עבאָך געמוזט במחילת כבודו, דער זיידע הייסט עס, צוגאַרטלען זיך
און אוועקשיקען זײַנע אייגענע עטליכע גילדען צום דאָזיגען רוצח ימח
שמו. און אַ בריעף האָט ער איהם אוועקגעשריבען, אַ רעכטען בריעף
(מײַן זיידע עליו השלום, אַז ער האָט געוואָלט, האָט ער געקאָנט!).
אין'ם דאָזיגען בריעף האָט ער איהם, וואָס אַרט אייך, גוט אויסגעשריי-
געצט, וויפיעל ס'איז אין איהם אַרײַן. ער האָט איהם אָנגערופען כל-
בו'ניק, הולטײַ, און עם-הארץ, און פּושע-ישראל, און בלוטצאַפּער
און פּיאַווקע, און רשע מרושע, און ממזר להכעים, און וואָס איהר
ווילט. און אָנגעזאָגט האָט ער איהם איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז מעהר
זאָל ער זיך גאָר ניט דערוועגען שרײַבען קײַן בריוועלעך און ניט מזכיר
זײַן אפילו פון קײַן געלד. און האָט איהם דערמאָהנט, אַז ס'איז דאָ אַ
גאָט אויף דער וועלט, וואָס זעהט אַלסדינג און ווייסט אַלסדינג און
צאָהלט בכפל כפלים. און אויסגעלאָזט האָט ער דעם בריעף (פאַרט אַ
יודיש הארץ!) מיט תחנונים, מיט אַ געבעט הייסט עס, ער זאָל רחמנות
האָבען אויף זײַנע אַלטע יאָהרען און זאָל ניט אומגליקליך מאַכען אַ שטאָדט
מיט יודען, ובזכות זה וועט איהם דער אויבערשטער העלפען, ער וועט
דאָרט מצליח זײַן וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען. אָט אַזאַ מין
בריעף האָט איהם דער זיידע עליו השלום אוועקגעשריבען און אונטער-
געחתמ'עט האָט ער זיך מיט'ן גאַנצען נאָמען בפירוש: „ניסעל שאַפּירא"—
און דאָס איז געוועזען פון איהם, ער זאָל מיר מוחל זײַן, די גרעסטע נאַריש-

קיט, ווי איהר וועט באלד הערען, וואס ארט אייך, פון דער געשיכטע ווייטער.

דא האט דער קאמינקער יוד ווידעראמאל זיך אבגעשטעלט, ארויסגענומען דעם פארטאבאק, פאוואלינקע פערדרעהט א פאפיראס, פערדרויכערט, און שטארק פערצויגען זיך, איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל, גאר נישט געקוקט דערויף, וואס דער עולם איז נייגיעריג, געהט אויס מיט אלע כחות, מע וויל שוין וויסען דעם שפיץ. נאכדעם ווי ער האט זיך א ביסעל אנגערויכערט און אויסגעהוסט, האט ער גוט אויסגעשנייצט די נאז, פערקאטשעט איבעראנייעם די ארבעל און אנגעהויבען מיט'ן זעלבען טאן, וואס פריהער:

— איהר קעהרט אודאי מיינען, מיינע ליעבע יודען, אז דער כלב שבכלבים האט זיך שטארק איבערגעשראקען פאר מיין זיידענס בריעף? עס הויבט זיך גאר ניט אן. עס געהט ניט אוועק קיין האלב יאהר אדער א יאהר — קומט אן, וואס ארט אייך, פון דעם משומד אזא מין מכתב: „ראשית בקשתי להודיע, אז מיין שותף דער דייטש, קומען זאל אויף איהם א בייזער חלום, האט מיך בעשווינדעלט, בענומען פון קאפ ביז די פיס און ארויסגעווארפען פון געשעפט. האב איך אפילו געוואלט איינגעבען אויף איהם, פערפיהרען א פראצעס, האב איך אבער געזעהען, אז ס'איז א נעכטיגער טאג. אנהויבען זיך לאדען מיט א דייטש, דארף מען זיך געזעגענען מיט'ן לעבען. זיי זענען אזעלכע ממזרים, אז מע טאר ניט שטעהן אין זייערע דלית אמות! בין איך געגאנגען און האב בעסער אבגעדונגען א געוועלב, טאקי נעבען זיין געוועלב, א טיר נעבען א טיר, און איך עפען א ניי געשעפט, אויך פון פאיאנס, און מיט גאטס הילף, איך וועל דעם דייטש בעגראבען, ער וועט ביי מיר עסען די ערד! נישטמעהר, איין זאך, וואס מע דארף האבען דערצו פארעם, צום ווינציגסטען — טויזענד רייניש. על כן בקשתי לשלוח“...

אזוי שרייבט ער, קיווקע הייסט עס, און לאזט אויס דעם בריעף מיט די ווערטער: „און באם איהר שיקט מיר ניט ארויס אין אכט טאג ארום די טויזענד רייניש, שיק איך אב, זאגט ער, אייער לעצטען בריעף, וואס איז גע'חתמ'עט מיט אייער אייגענער האנד „ניסעל שאפירא“, גלייך אין דער גובערניע אריין, און דערצעהל זיי אויס די גאנצע מעשה פון א ביז ת: ווי אזוי איך האב בעקומען אין טורמע די אפאפלעקציע, ווי אזוי איך בין נאכדעם אויפ'ן הייליגען ארט אויפגעשטאנען תחית המתים, ווי אזוי שמעון דער בעל-עגלה האט מיך געבראכט בשלום קיין בראר,

און ווי אַזוי איהר האָט מיר אַרויסגעשיקט עטליכע מאָל לאָ־יהרץ־געלד. אַלסדינג וועל איך זיי, זאָגט ער, אויסדער־צעהלען, לאָזען זיי וויסען, אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט און קיווקע איז ניט געשטאָרבען"...

געפעלט אייך, אַשטייגער, אַזאַ מין ברוך הבא?! ווי נור דער זייע־דע עליו השלום האָט איבערגעלייענט דעם דאָזיגען זיסען בריעף, אַזוי איז איהם באַלד געוואָרען שלעכט, וואָס אַרט אייך, אויף צו חלש'ן. עס האָט איהם אָבגענומען, ניט פאַר מיר געדאַכט... יודען, מיר שטעהען? וואו זענען מיר?

— סטאַנציע באַראַנאָוויטש... סטאַנציע באַראַנאָוויטש...

אַזוי רופען אויס די קאָנדוקטאָרען, לויפענדיג איינס נאָך דאָס אַנדערע פאַרביי די פענסטער פון אונזער וואַגאָן.

דערהערט דעם נאָמען „באַראַנאָוויטש", שפּרינגט אויף אונזער קאַ־מינקער יוד פון אָרט, טהוט זיך אַ חאַפּ צו זיין פעקעל, עפּיס אַ כּין זאַק, אָנגעשטופּט גאָט ווייסט מיט וואָס, שלעפּט איהם מיט אַלע כּחות און לאָזט זיך צו דער טיר. איין מינוט — און ער איז שוין מיט ביידע פיס אויף דער פּלאַטפאָרמע, שוויצט און שטופּט זיך מיט'ן זאַק צווישען עולם, טהוט אַ קוק אַריין יעדען איינציגען אין פּנים אַריין:

— באַראַנאָוויטש?

— באַראַנאָוויטש.

עס חאַפּט דעם אָנבליק ווי ביי קידוש־לבנה.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום!

אַ סך פון אונזער וואַגאָן (און איך אויך בתוכם) לויפען איהם נאָך פון אונטען און חאַפּען איהם ביי די פּאָלעס:

— פעטער! ס'איז בלאָטע! מיר וועלען אייך ניט אָבלאָזען. איהר מוזט אונז זאָגען — וואָס איז געווען דער סוף פון דער געשיכטע?

— וואָסער סוף? ס'איז ערשט אָנ'אָנהויב! לאָזט מיך אָב! וואָס ווילט איהר? איך זאָל פערשפּעטיגען איבער אייך דעם פּאָיעזד? מאָרגע יודען! איהר הערט דאָך: באַראַנאָוויטש! סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

און איידער מיר קוקען זיך אַרום, איז שוין ניטאָ קיין זכר אפילו פון אַ קאַמינקער יודען.

פערברענט זאָל ווערען די סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

ענדע געשיכטע נומער דריי.

צוגענומען.

געשיכטע נומער פיער.

צוגענומען.

— איהר זאגט דאס? איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע זאך. פארהאן ביי אונז איינער פינקעלשטיין. א יוד א גביר. אנ׳אדיר. האט ער צוויי בנים. דאכט זיך מיר, ווען איך האב זיין געלד, וואלט איך א שפיי געטהאן אויפ׳ן גאנצען טארעראם. וויפיעל, מיינט איהר, האט איהם אבגעקאסט? לאמיר דאס פערמאגען ביידע חאטש האלב!...

— אלדי שווארצע יאהר! איך האב עס נאך געזאגט פאראיאהרען. אט וועט איהר זעהען, האב איך געזאגט, אז העלער האלב וועלען זיך אויסשמד׳ען.

— דאס איינענע, וואס איך. ביי אונז איז געוועזען איינער מארשאק, איז ער אויסגעוועזען וואו די וועלט האט אנ׳עק. אין ערגיץ ניט ציגעלאזט. איז ער געגאנגען און האט זיך אוועקגעשמ׳ט...

— הלואי איך זאל ליגען זאגען, האב איך געזאגט, אט וועט איהר זעהען, זאג איך, אז מען וועט זיך געבען א נעם ביי אונז צום שמד׳ען, וועט ניט בלייבען איין יוד צו אלדי שווארצע יאהר! וואס רעדען? ס׳איז אפנים אנ׳אופן גאר איבערצוטראגען די צרות מיט די פראצענטען מיט די צירקולארען? אלע טאג, אלע טאג א נייער צירקוליאר. וויפיעל יודישע קינדער, אזוי פיעל צירקוליארען. אט וועט איהר זעהען, האב איך געזאגט, ווי מע וועט זיך דערשפיעלען, אז מע וועט גאר אויפהערען צו נעמען. א סימן האט איהר, געמט למשל שפאליע־שפאליע — א יודישע שטאדט? איא"

— למאי נעטוראַוו? אַט האָב איך אַ בריף פון נעמיראָוו. שרייבט מען מיר פון דאָרטען וועהר מיאוסע זאַכען!...

— און אין לובען, מיינט איהר, איז בעסער?

— וואָס איז אין לובען?

— צי, אַשטעגער, אין אַנאַניעוו. אין אַנאַניעוו פלעגט מען אַלע יאָהר צונעמען נישט ווייניגער פון דריי יודען.

— וואָס טויג אייך אַנאַניעוו? נעמט בעסער טאָמאַשפאָל. אין טאָמאַשפאָל, זאָגט מען, האָט מען היינטיגס יאָהר נישט צוגענומען אַיין יודען אפילו, איהר זאָלט זאָגען, אויף אַ רפואה!

— און ביי אונז האָט מען היינטיגס יאָהר צוגענומען אַכטצעהן יודען.

דאָס איז געוועזען אַ קול פון אויבען. מיינע צוויי פּאַרשוינען (און איך אויך) פערדרייסען די קעפּ אַרויף, הויבען אויף די אויגען אויף דער אויבערשטער באַנק. פון דער אויבערשטער באַנק הענגען אַראָב צוויי פיס אין טיעפע גומענע קאַלאָשען. די צוויי פיס מיט די טיעפע גומענע קאַלאָשען טראָגען אויף זיך אַ יודען מיט אַ שוואַרצען צוקאָדעלטען קאָפּ, מיט אַ פערשלאָפען פנים, וואָס זעהט אויס ווי געשוואָלען.

מיינע צוויי פּאַרשוינען בעטראַכטען דעם פערשלאָפענעם מיט'ן געשוואָלענעם פנים, עסען איהם אויף מיט די אויגען, גלייך ווי ער וואָלט געזעהן עפּיס אַ מין בעשעפעניש, וואָס אין אונזערע ערטער זעהט מען דאָס גאָר נים. ביידע מיט אַמאָל ווערען זיי ווי אויפגעלעבט, דערפרעהען זיך, און מיט בלישטשענדע אויגען טהוען זיי אַ פרעג ביים אויבערשטען פּאַרשוין:

— ביי אייך האָט מען, זאָגט איהר, צוגענומען אַכטצעהן יודען?

— אַכטצעהן שטיק ווי די בערען און מיינעם אויך בתוכם.

— אייערן האָט מען אויך צוגענומען?

— נאָך אַ מין צונעמען!

— וואו? וואו?

— ביי אונז טאַקי, אין קליין פערעשטשעפּענע.

— אין וואָסער פערעשטשעפּענע? וואו איז דאָס ערגיץ פערעשטשעפּענע?

ביידע האָפּען זיך אויף אויף די פיס, קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע, און ביידע—אויפ'ן פּאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק. דער פּאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק קוקט צו זיי אַראָב מיט'ן פערשוואָלענעם פנים:

— קליין פערעשטשעפענע ווייסט איהר ניט? א שטעדטעל פאר־האן אזעלכס. איהר האט גאר נישט געהערט קיינמאל? פארהאן צווי פערעשטשעפענעס: גרויס פערעשטשעפענע און קליין פערעשטשעפענע. בין איך א קליין פערעשטשעפענער.

— אויב אזוי, קומט דאך אייך שלום. קריכט אראב אהער. וואס וועט איהר זיצען דארט איינער אליין אונטערן הימעל?

דער בעל־הבית פון די פיס מיט די טיפע גומענע קאלאשען קלעטערט אראב קרעכצענדיג צו די צווי. און די צווי צורוקען זיך, מאכען פונ'ם דריטענס וועגען איין ארט און זיי בּיִפאלען איהם ווי די הונגעריגע הײשעריקען.

— האט מען איבערן, זאגט איהר, צוגענומען?

— נאך א מין צוגענומען!

— זאגט זשע נור, ליעבער פריינד, ווי קומט עס? מע נעמט ביי אייך, אפנים, א קערבעל?

— א קערבעל? חלילה וחס! מע טאר גאר נישט דערמאהנען פון קיין געלד. דאס הייסט, אמאל איז ביי אונז דוקא אנגעגאנגען געלד. און נאך א מין געלד! אהא־הא! מע פלעגט פאהרען צו אונז פון אנדערע שטעדט ארום און ארום. מע האט שוין געוואוסט, אז פערעשטשעפענע איז אנ'ארט וואס מע נעמט. נאר פון א פאר יאהר, פון זינט מע האט גע'מסר'ט—אויף מיין גליק—האט מען אויפגעהערט ביי אונז נעמען געלד.

— וואס זשע? א פראטעקציע?

— וואסער א פראטעקציע? זיי האבען צווישען זיך אבגעמאכט איין מאל פאר אלע מאל, אז וויבאלד א יוד, אזוי איז — צוגענומען! פרי־גימאט אי ניקאקיך.

— טאקי באמת? וואס רעדט איהר?? איהר מאכט אפנים פון אונז חוזק?

— חוזק מאך איך? וואס בין איך אייך פאר א חוזק־מאכער?

אלע דריי קוקען זיך אן, גלייך ווי זיי װאלטען וועלען איבערליי־ענען, וואס שטעהט ביי זיי אנגעשריבען אויף די פנים'ער. און מחמת אויף זייערע פנים'ער שטעהט נישט אנגעשריבען גארנישט, טהוען די צווי א פרעג בײם דריטען:

— שטעהט נור. ווי אזוי האט איהר געזאגט? פון וואנען זענט איהר אליין?

דער דריטער ווערט א ביסעל ברוגזליך

— פון פערעשטשעפענע—האב איך אייך שוין געזאגט דריי מאל. פון קליין פערעשטשעפענע.

— האט קיין פאראיבעל ניט. מיר הארכען דאס ערשטע מאל אזא שטאדט.

— חא-חא-חא! פערעשטשעפענע א שטאדט? אויך מיר א שטאדט! פערעשטשעפענע איז ניט קיין שטאדט, נאר א שטעדטעל, א דארף קאן מען זאגען, „א מעסטעטשקע“.

— און פונדעסטוועגען איז דא, זאגט איהר, ביי אייך... ווי אזוי הייסט אייער שטעדטעל? פער.... פערע...

דער יוד פון קליין פערעשטשעפענע ווערט שוין טאקי רעכט אין כעס.

— מאדנע יודען דאס איז! איהר קאנט נישט אויסרעדען קיין יודישווארט, צי וואס? פע-רע-שטשע-פע-נע? פע-רע-שטשע-פע-נע.

— נו, גוט, פערעשטשעפענע איז פערעשטשעפענע. וואס שע דארף מען זיין אזוי אין כעס?

— איך בין גאר ניט אין כעס. איך האב פיינט, אז מע פרעגט מיך איבער איין זאך נייען און נייכציג מאל.

— האט קיין פאראיבעל ניט. מיר האבען די אייגענע מכה וואס איהר. מיר האבען דערהערט פון אייך, אז מע האט אייערן צוגענומען, האט דאס אונז געגעבען א נעם. דערפאר פרעגען מיר זיך אזוי נאך. מיר וועלען אייך זאגען דעם ריינעם אמת: מיר האבען זיך קיינמאל ניט פארגעשטעלט, אז ביי אייך, ווי אזוי הייסט עס, אין פערע-פערע-שטשעפענע זאל זיך געפינען א גימנאזיע!

דער פערעשטשעפענער יוד שטעלט אן אויף זיי די אויגען, קוקט ביין:

— ווער האט אייך געזאגט, אז ביי אונז אין פערעשטשעפענע איז דא א גימנאזיע?

מיינע צוויי פארשוינען פון זייער זייט שטעלען אן אויפ'ן דריטען פארשוין די אויגען:

— איהר זאגט דאך, אז אייערן האט מען צוגענומען ביי אייך טאקי אין פערעשטשעפענע?

דער פערעשטשעפענער קוקט אויף זיי מלא גזלן, נאכדעם שטעהט ער אויף און שרייט אויס זיי גלייך אין פנים אריין:

— פאר א סאלדאט האט מען יהם צוגענומען! פאר א סאלדאט! פאר א סאלדאט!

* *

*

אין דרויסען איז שוין גרויסער טאג. אין די פענסטער גנבעט זיך אריין א גרויסע בלויליכע ליכטיגקייט. דער עולם ביסליכווייז שטעהט אויף. ווער עס גלייכט זיך אוים די ביינער. ווער עס הוסט זיך אוים. און ווער עס נעמט זיך צו די פעקלעך, גרייט זיך אין וועג אריין.

מיינע דריי פארשוינען האבען זיך צושיידט. געווארען אוים מחותנים. איינער האט זיך אבגעקערעוועט אין א ווינקעלע און פאוואליגקע פערדרויכערט א פאפיראם. דער אנדערער האט אויפגעפענט א קליין סדור'ל, אוועקגעזעצט זיך דאווענען פון פארענט, איין אויג צוגעמאכט און געשעפטשעט שטילערהייד. דער דריטער, דער בייזער יוד, וואם פון קליין פערעשטשעפענע, דער האט זיך גאר גענומען צום עסען.

מערקווירדיג, ווי די דריי זענען עפים מיט אמאל געווארען ווי ווילדפרעמדע. נישט נור מע רעדט נישט אוים צווישען זיך א ווארט, נאר מע קוקט זיך ניט אפילו איינם דאם אנדערע אין די אויגען אריין, גלייך ווי זיי וואלטען אלע אינאיינעם עפים אבגעטהאן א פאסקודנע זאך, א מיאוסע עבירה...

ענדע געשיכטע נומער פיער.

א מענש פון בוענאָס-איירעס.

נעשיכטע נומער פינף.

אַ מענש פון בּוּענאָס-איירעס.

פאָהרען אין באַהן איז גאָר ניט אַזוי אומעטיג, ווי אַנדערע מיינען. אַבי מע טרעפט נור אָן אַ גוטע קאָמפּאַניע. אַמאָל מאַכט זיך איינך צו פאָהרען מיט אַ סוחר, מיט אַ מענשען, וואָס פערשטעהט געשעפט. רעמאָלט ווייסט איהר גאָר ניט, וואו די צייט קומט אַהין. און אַמאָל טרעפט איהר אָן נישט אויף קיין סוחר, נאָר אַזוי אויף אַ געניטען מענשען, אַ קלוגען, אַ דורכגעטריבענעם, אַ „געריבענעם“, אַ „גערויכערטע ליולקע“, וואָס איז קלאָר די וועלט אויף אויסווייניג. מיט אַזאַ מענשען איז אַ פערגעניגען צו פאָהרען. מע קאָן פון איהם עפּיס נאַשען. און אַמאָל שיקט אייך גאָט צו גלאַט אַ לעבּעדיגען פּאַסאַזשיר. אַ לעבּעדיגען און אַ פריילינבען און אַ בערעדעוודיגען. רעדט ער און רעדט און רעדט. דאָס מויל מאַכט זיך איהם ניט צו רעדענדיג. און נור פון זיך, און נור פון זיך.

אַט מיט אַזאַ מין נפש איז מיר אויסגעקומען איינמאָל פאָהרען אַ גאַנץ היבשע שטרעקע.

אונזער בעקאַנטשאַפט האָט זיך אָנגעהויבען — ווי אַזוי הויבט זיך אָן אַ בעקאַנטשאַפט אין וואַגאָן? — פון אַ קלייניגקייט: „ווייסט איהר ניט, ווי אַזוי הייסט די סטאַנציע?“ אָדער: „וואו האַלט דער זייגער?“ אָדער: „צי האָט איהר ניט ביי זיך אַ שוועבעלע?“ גיך, גאַנץ גיך זענען מיר געוואָרען גוטע ברידער, גלייך ווי מיר וואָלטען שוין געווען בעקענט ווער ווייסט פון ווען אָן. אויף דער ערשטער סטאַנציע, וואָס מיר האָבען זיך

אָבגעשטעלט אויף עטליכע מינוט, האָט ער מיך שוין געחאַפּט אונטער דער האַנד, צוגעפירט גלייך צום בופעט און, גאָר נישט געפרעגט מיך, צי איך טרינק, צי ניין, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי גלעזלעך קאָניאַק. באַלד נאָכדעם האָט ער געגעבען אַ וואונק צו מיר, איך זאָל מיך אַ נעם טהון צום גאָפּעל, און אַז מיר זענען פאַרטיג געוואָרען מיט די אַלע מינים געזאַלצענס און פערבייסענס, וואָס געפינען זיך אין יעדען בופעט, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי קופעל ביער, פערזיכערט — זיך אַ ציגאַר, מיר אַ ציגאַר — און אונזער גוטפריינדשאַפט איז געשלאָסען געוואָרען.

— איך דאַרף אייך זאָגען גאַנץ אָפענטליך, אָהן אַ קאַפּ חניפה, — מאַכט צו מיר מיין נייער בעקאַנטער שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, — אַז איהר זענט מיר געפעלען געוואָרען — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — פון דער ערשטער מינוט, וואָס איך האָב אייך דערזעהען. ווי איך האָב נור אַ קוק געטהאָן אויף אייך, אַזוי האָב איך מיר געזאָגט: אָט דאָס איז אַ מענש, מיט וועמען מע קאָן רעדען אַ וואָרט. איך האָב פיינט, הערט איהר, זיצען ווי אַ נאַפּודעלע און שווייגען. איך האָב ליעב רעדען מיט אַ לעבעדיגען מענטשען, און צוליעב דעם טאַקי האָב איך גענומען אַ בילעט דריטע קלאַס, איך זאָל האָבען מיט וועמען צו רעדען. אַזוי פאָהר איך דוקא צווייטע קלאַס. און ערשטע קלאַס, מיינט איהר, קאָן איך נישט אויספיהרען? איך קאָן אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. אפשר רעכענט איהר, אַז איך בערים זיך פאַר אייך? נאַט, זעהט.

און מיט די ווערטער האַפּט אַרויס מיין פאַרשוין פון דער אונטערשטער הויזענקעשענע און עפענט אויף אַ טייסטער אָנגעפּאַקט מיט געלד, טהוט אַ פּאַטש מיט דער האַנד פון אויבען, ווי אויף אַ ווייך קישעלע, און בעהאַלט דעם טייסטער צוריק:

„— שרעק זיך ניט, ס'איז דאָ נאָך.

איך בעטראַכט דעם נפש און קאָן נישט טרעפען בשום אופן, וויפיעל ער איז אַלט. ס'איז רעכט צו זאָגען אַ יאָהר פערציג, און ס'איז רעכט צו זאָגען — עטליכע און צוואַנציג. דאָס פּנים גלאַט און קיילעכיג, ג. ביסעלע צו-שטאַרק צוגעברענט. קיין סימן פון קיין באָרד און וואָנסעס. אויגעלעך קליינע, בוימאיילדיגע און לאַכענדיגע. און אַליין איז דאָס אַ קליינטשיקס, אַ קיילעכיגס, אַ ריהרעוודיגס, אַ לעבעדיגס, אָנגעטהאָן פון אויבען ביז אַראָב נעט און נאָבעל, אַזוי ווי איך האָב ליעב: אַ שנייווייס העמד מיט גאָלדענע קנעפּ. אַ רייבער פלאַסטראָן-שניפּס מיט אַ

שענע נאָדעל אַריינגעשטעקט. אַ נייער עלעגאַנטער בלויער אַנצוג פון עכט ענגלישען שעוויאָט. אַ פּאָר לאַקירטע שיך. קלוגע שיך. אַ שווע-רער גאָלדענער רונג אויפ'ן פינגער מיט אַ בריליאַנט, וואָס שפּיעלט זיך אָב אויף דער זון אין טויזענד וואַסערן. (דער רונג, אויב ער איז נור איין אמת'ער, דאַרף ווערט זיין ניט ווינציגער פון פיער-פינף הונדערט, אויב ניט מעהר).

שען אָנטהון זיך — דאָס איז, נאָך מיין מיינונג, די הויפּטזאַך ביי מענשען. איך האָב ליעב אַליין שען אָנטהון זיך, און האָב ליעב, אַז יענער געהט שען אָנגעטהאָן. נאָכ'ן אָנטהון וועל איך אייך דערקענען, ווער ס'איז אַ פיינער מענש, און ווער ניט. פאַרהאַן אפילו אַזעלכע, וואָס האַלטען, אַז ס'איז גאָר קיין ראיה ניט. מע קאָן, זאָגען זיי, גערן זעהר שען אָנגעטהאָן און זיין וואָס אין דער קאָרט. וועל איך אייך אָבער פרעגען, ענטפערט מיר דערויף: למאי טהוט זיך אָן שען די גאַנצע וועלט? למאי טראָגט דער אַזאַ מין אַנצוג, און דער אַזאַ מין קאָסטיום? למאי קויפט זיך איינער אַ „דיפּלאָמאַט-שניפּס", איין אַטלעסענעם, אַ גלאַ-טען, פּערל-גרין קאָליר, און דער אַנדערער זוכט אַ „רעגאַט", דוקא אַ רויטען און די אַ מיט ווייסע שפּרענקעלעך?

איך וואָלט אייך געקאָנט ברענגען נאָך אַ סך אַזעלכע ביישפּיעלען, מיין איך אָבער, אַז ס'איז ניט כדאי. איין עברה די צייט. לאָמיר בעסער אומקעהרען זיך צו מיין נייעם בעקאַנטען און הערכען, וואָס וועט ער אונז דערצעהלען.

—אָזוי, אָזוי, ליעבער פריינד. ווי איהר זעהט, קאָן איך שוין דוקא יאָ פאָהרען צווייטע קלאַס. מיינט איהר, איך ווילעוועס געלד? געלד איז בלאָטע, נאָר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — איך האָב ליעב דריטע קלאַס. ווייל איך בין אַליין אַ פּראָסטער מענש און האָב ליעב פּראָסטע מענשען. איך בין, פערשטעהט איהר מיך, אַ ד ע-מ אָ ק ר אַ ט. איך האָב מיין קאַריערע אָנגעהויבען קליין, זעהר קליין. אָט אַזוי אַ! (מיין נייער בעקאַנטער טהוט מיר אַ ווייז מיט דער האַנד ביי דער ערד, ווי קליין ער האָט אָנגעהויבען זיין קאַריערע). און בין געוואַקסען העכער און העכער. (מיין נייער בעקאַנטער בעווייזט מיר מיט דער האַנד אַרויף צו דער סטעליע, ווי ווייט הויך ער איז געוואַקסען). נישט מיט אַמאָל. חאַפּט זיך נישט. גאָר פּאַוואָלינקע, ביסלעכווייז. ביסלעכווייז. פריהער בין איך געוועזען אַ „מענטש" ביי יענעם. וואָס זאָג איך אַ „מענטש"? האַ-האַ-האַ! ביז איך בין דערגאַנגען צו אַזאַ הויכער

שטופּע — זײַן בײַ יענעם אַ „מענטש“ — זענען אָבגעלאָפען גענוג-גענוג װאַסערן! אַז איך טהו אַמאָל אַ טראַכט, הערט איהר, װאָס בין איך געװען, אַז איך בין געװען אַ קינד, שטעלען זיך מיר — איהר װעט מיר גלױבען צי ניט? — די האָר קאַפּױר! איך קאָן מיך, הערט איהר, גאָר ניט דערמאַנען װעגען דעם, איך קאָן מיך נישט דערמאַנען און װיל מיך ניט דערמאַנען. איהר מײנט אפשר, װײַל סע שטעהט מיר ניט אָן? אדרבה. איך זאָג אַלעמען, װער איך בין. אַז מע פרעגט מיך פון װאַנען זענט איהר — שעם איך מיך ניט און זאָג, אַז איך בין פון אַ גרױסע מדינה, פון ס אָ ש מ אַ ק ע ן. װײסט איהר, װאו געפינט זיך אָט דאָס ס אָ ש מ אַ ק ע ן? אַ שטעדטעל פאַרהאַן אַזעלכעס אין קורלאַנד, ניט װײט פון מיטאַװי, רופט מען דאָס ס אָ ש מ אַ ק ע ן. די גאַנצע שטאָדט איז אַזױ גרױס, אַז איך האַלט זי בײַ הײַנטיגען טאָג געװיס געקאָנט אָבקױפען מיט אַלע איהרע פּאַטראַלכעס. עס קאָן זײַן, אַז איצט האָט זיך די שטאָדט איבערגעביטען, אױסגעװאַקסען — װעל איך אײך ניט זאָגען. נאָר אין מײַנע יאָהרען האָט גאַנץ סאָשמאַקען — איהר װעט מיר גלױבען צי ניט? — פערמאָגט מעהר ניט װי אײן מאַראַנץ, װאָס איז געגאַנגען מיט ליד, פון אײן װירטין צו דער אַנדערער אױף מכבד צו זײַן די געסט שבת נאָכ'ן טיש.

אָט אין דעם סאָשמאַקען בין איך דאָס ערצױגען געװאָרען אױף הײליגע פּעטש, טרוקענע קלעפּ, אײַזערנע סטוסאַקעס, רױטע פונקען אין די אױגען, בלױע צײכענס אױפ'ן לײַב און דערצו אַ הונגעריגען מאָגען. קײן זאַך, הערט איהר, געדענק איך ניט אַזױ װי הונגער. אַ הונגעריגער בין איך אַרױס אױף גאָטס װעלט, און הונגער האָב איך געליטען פון זינט איך בין צו מײַן שכל געקומען. הונגער, האַרצקלעמעניש און מורא'דיגע נודנאָטע... שאַט! זשיװעצע, װײסט איהר, װאָס הײסט זשיװעצע? עס האַקסט אױף די בױמער און כלי-זמר בענוצען עס אױפ'ן אָרט פון קאַניפאָלי. האָב איך געלעבט מיט דעם — איהר װעט מיר גלױבען צי ניט? — כמעט אַ גאַנצען זומער. דאָס איז געװען דער זומער, װען מײַן שטיפטאַטע, אַ קורנאָסער שנײַדער, האָט מיר אױסגעדרעהט אַ האַנד און האָט מיך אַרױסגעטריבען פון מײַן מאַמעס שטוב און איך בין אַנטלאָפען פון סאָשמאַקען קײן מיטאַװי. אָט די האַנד, זעהט איהר? — עס דאַרף נאָך זײַן אַ סימן הײַנט אױך.

און מײַן נײַער בעקאַנטער פערקאַטשעט אײן אַרבעל און װײַזט מיר אַ װײַבע געזונדע פעלקע האַנד און דערצעהלט װײַטער:

— ארומגעבלאָנקעט א הונגעריגער, א נאַקעטער, א באָרוועסער אין מיטאָווי און אויסגעוואַלגערט זיך אין אַלע מיסטען, האָב איך, דאַנקען גאָט, געקריגען א שטעלע. די ערשטע שטעלע. איך בין געוואָרען א פיהרער ביי אַן אַלטען חזן. דער חזן איז געווען אַמאָל ערגיץ א בערימטער חזן. אויף דער עלטער איז ער בלינד געוואָרען אויף ביידע אויגען און געמוזט געהן איבער די הייזער. בין איך דאָס געוואָרען זיין פיהרער. די שטעלע אַליין וואָלט געווען אפילו נישקשה פון א שטעלע. נאָר איבערטראָגען דעם חזנ'ס קאַפּריזען האָט מען בעדאַרפט זיין פון אייזען. קיינמאָל, הערט איהר, איז ער נישט געווען צופריעדען. קיינמאָל. כסדר האָט ער נור געוואָרטשעט, געקנייפּט מיך, אויסגעריסען מיר שטיקער פלייש. ער האָט גע'טענה'ט, אז איך פיהר איהם ניט אהין, וואו מען דאַרף. וואוהין האָט ער געוואָלט זאָל איך איהם פיהרען — ווייס איך עד היום ניט. א מורא'דיגער קאַפּריזנער חזן! דערצו האָט ער מיך נאָך ארויסגעפיהרט אויף גוטע וואַרען. ער האָט זיך פאַר אַלעמען בערימט, — איהר וועט מיר גלייבען צי ניט? — אַז מיין מאַמע-טאַטע האָבען זיך גע'שמד'ט און מיך האָבען זיי אויך געוואָלט אָפּ'שמד'ען, האָט ער מיך קוים מיט צרות, מיט אַנגסטען ארויסגעריסען פון גויישע הענד, און איך האָב בעדאַרפט אויסהערען אַזעלכע שקרים און ניט צוזעצט ווערען פאַר געלעכטער! אדרבה, ער האָט נאָך געפאָדערט פון מיר, אַז איך זאָל בעת-מעשה מאַכען א קרום פנים.

„קורץ און גוט, איך האָב ארויסגעזעהען, אַז איך וועל מיך מיט מיין חזן ניט עלטערן, האָב איך געשלאָגען כפרות מיט מיין „שטעלע" און בין אוועק פון מיטאָווי קיין ליבאָווי. ארומגעדרעהט זיך א שטיקעל צייט א הונגעריגער אין ליבאָווי, האָב איך מיך דערשלאָגען צו א תאַליאַסטרע אָרימע עמיגראַנטען. די עמיגראַנטען האָבען זיך געקליבען אָפּפאָהרען מיט'ן שיף ערגעץ ווייט, אויף קיין בוענאָס-איירעס, האָב איך מיך אָנגעהויבען בעטען ביי זיי, מע זאָל מיך אויך נעמען קיין בוענאָס-איירעס. ווער? וואָס? ס'איז נישט מעגליך, ס'איז ניט געווענדט אין זיי, ס'איז געווענדט אין קאָמיטעט, ווי אַזוי דער קאָמיטעט וועט זאָגען. בין איך אוועק אין קאָמיטעט, געוויינט, גע'חלש'ט, קוים איינגעבעטען זיך, מע זאָל מיך נעמען קיין בוענאָס-איירעס".

„פרעגט מיך בחרם, וואָס בוענאָס-איירעס? ווער בוענאָס-איירעס? אַליין פאָהרען, פאָהר איך אויך. ערשט אַז מיר זענען געקומען קיין

בוגנאָם=אײַראָס, ווער איך געוואָהר, אַז פאָהרען פאָהרען מיר, אײַגענטליך, ווײַטער, און אַז בוגנאָם=אײַרעס איז ניט מעהר ווי אַ פונקט, פון וואַנען מע וועט אונז צושיקען אין פערשידענע ערטער. און כך הוה. מיר זענען נור געקומען קײַן בוגנאָם=אײַרעס, אַזוי האָט מען אונז איבערגעשריבען און צושיקט אין אַזעלכע מקומות, וואו אדם הראשון איז ניט געווען, הערט איהר, אפילו אין חלום, און מע האָט אונז אװעקגעשטעלט צו דער אַרבײַט. ווילט איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָסער אַרבײַט? פרעגט שוין בעסער ניט. אונזערע אבות אבותינו אין מצרים האָבען געוויס ניט געטהאָן דאָס, וואָס מיר האָבען געטהאָן. און די צרות, וואָס זײַ זענען אויסגעשטאַנען, ווי מע דערצעהלט זיך אין פון דער הגדה, איז אפילו ניט קײַן צעהנט=חלק, הערט איהר, פון דיעם, וואָס מיר זענען אויסגעשטאַנען. אונזערע זיידעס האָבען, זאָגט מען, געקנאָטען לײַהם, געמאַכט ציגעל און געבויט פיתום מיט רעמסס. אַ טײַערע מציאה! וואָלטען זײַ זיך פריבען אַזוי ווי מיר, בעאַרבײַטען מיט די הוילע הענד ברײַטע ווײַסטע סטעפּעס, מיט שטעבעלקעס בעוואַקסען, האָבען צו טהון מיט מורא'דיגע גרויסע אָקסען, וואָס מיט אײַן ריהר קאָנען זײַ דורם זײַן אַ מענשען, מיט ווילדע פערד, וואָס מע דאַרף זיך נאָך זײַ יאָגען מיט אַניאַרקאַן הונדערט מײַל! ביז מע חאַפּט זײַ. פערזוכען האָטש אײַן מאָל. מאָסקיטעס בײַנאַכט, וואָס רײַסען אויס שטיקער פלײש. אַלטע סוחאַרעס, וואָס האָבען אַ טעם פון שטײנער. לעבעדיגע ווערעם אין פערשימעלטע וואַסער...

איך האָב אײַנמאָל — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אַ קוק געטהאָן אין טײַך אַרײַן און דערזעהען מײַן פנים, האָב איך מיך דערשראָקען פאַר זיך אַלײן. די גאַנצע הויט אָבגעשײלט. די אויגען געשוואָלען. די הענד ווי פאַמפּעשקעס. די פיס צובלוטיגט. פון אויבען ביז אַראָב בעוואַקסען.

„—דאָס ביזט דו? מאַטעק פון סאַשמאַקען?!" — אַט אַזוי האָב איך אַ זאָג געטהאָן צו זיך אַלײן און האָב מיך צולאַכט. און מאָקי דעמוזלבען טאָג האָב איך אַ שפּײַ געטהאָן אויף די גרויסע אָקסען מיט די ווילדע פערד מיט די ווײַסטע סטעפּעס מיט דעם הערמיגען וואַסער און מײַנער איז אַוועק צו=פוס צוריק קײַן בוגנאָם=אײַרעס.

„נאָר מיר שײַנט, אַז אויף דער סטאַנציע, וואָס מיר שטעהען איצט, דאַרף זײַן אַ גרויסער בופעט. טהוט נאָר אַ קוק אין ביכעל.

גענפֿינט איהר ניט , אַז ס'איז שוין טאַקי צײַט עפּיס נעמען אין מויל אַרײַן ? אַגב וועלען מיר האָבען כח צו דערצעהלען ווײַטער״ .

איבערגעביסען ווי עס געהער צו זײַן און פֿערטרונקען מיט ביער, האָבען מיר ווידעראַמאָל פֿערדויכערט ציגאַרען — גוטע , שמעקענדיגע , אמת'ע האַוואַנער ציגאַרען פֿון בוענאָס-אײַרעס — און האָבען זיך אַוועק־געזעצט צוריק אין וואַגאָן אויף אונזערע ערטער , און מײַן נײַער בע־קאַנטער פֿון בוענאָס-אײַרעס האָט גענומען דערצעהלען זײַן געשיכטע ווײַטער :

— בוענאָס-אײַרעס איז אַ ג'ערטעל , הערט איהר , וואָס זינט גאָט האָט בעשאַפֿען די וועלט . . . שאַט ! אין אַמעריקאַ זענט איהר ווען גע־ווען ? אין דער שטאָדט ניו-יאָרק ? קײנמאָל ניט ? און אין לאָנדאָן ? נײַן ? אין מאַדריד ? קאָנסטאַנטינאָפּאָל ? פּאַריז ? אויך ניט ? נו , קאָן איך אײַך ניט אויסמאָלען , וואָס איז אַזעלכס בוענאָס-אײַרעס . איך קאָן אײַך נאָר זאָגען , אַז ס'איז אַ תהום , אַ גיהנם . אַ גיהנם מיט אַ גן-עדן . דאָס הײַסט , פֿאַר וועמען ס'איז אַ גיהנם , פֿאַר וועמען אַ גן-עדן . מען דאַרף נאָר ניט זײַן קײן פֿעפֿער און חאַפּען דעם רעכטען מאָמענט , קאָן מען מאַכען אַ פֿערמעגען . דאָרטען וואַלגערט זיך — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט ? — גאָלד אין די גאַסען . איהר געהט , איהר טרעט איבער גאָלד . בויגט אײַך אָן , ציהט אויס די האַנד און נעמט וויפֿיעל איהר ווילט . נאָר היטען זאָלט איהר אײַך , מע זאָל אײַך ניט צוטרע־טען מיט די פֿיס . דער עיקר — ניט אָבשטעלען זיך . ניט פֿער־טראַכטען זיך . ניט קלערען : וועלכס פּאַסט פֿאַר מיר און וועלכס ניט ? אַלסדינג דאַרף פּאַסען . זײַן אַ משרת אין אַ רעסטאָראַן איז גוט . אַ יונג אין אַ קלײט איז גוט . וואַשען פֿלעשלעך אין שענקעל איז גוט . העלפֿען אונטערשטופּען אַ וועגעלע איז גוט . אַרומלויפֿען איבער דער גאַס און אויסשרײַען די נײַעס פֿון די צײַטונגען איז גוט . וואַשען הינד איז גוט . האָדעווען קעץ איז גוט . האַפּען מײַז איז גוט און שינדען פֿון זײ די פֿעלעכלעך איז אויך גוט . מיט אײנעם וואָרט — אַלסדינג איז גוט און אַלסדינג האָב איך אויסגעפּרובט און אומעטום האָב איך אַרויסגעזעהען , הערט איהר , אײן זאַך : אַז אַרבײַטען אויף יענעם טויג אויף כפּרות . טויזענד מאָל גלײַכער , אַז יענער זאָל אַרבײַטען אויף מיר . וואָס זאָל מען טהון , אַז גאָט האָט אײַנמאָל אַזוי בעשאַפֿען די וועלט , אַז דער דאַרף שוויצען און קאָכען דאָס ביער , און אין דאַרף עס טרינקען . יענער דאַרף שוויצען און דרעהען ציגאַרען , און איך דאַרף זײ רויכערן .

דער מאַשיניסט פון דער באַהן לאָז פיהרען דעם לאָקאָמאָטיוו, דער קאָנדוקטאָר לאָז טראָגען קויהלען, דער אַרבײַטער לאָז שמירען די רעדער, און איך מיט אײַך װעלען זיך, הערט איהר, זיצען אָט דאָ אין װאַגאָן און דערצעהלען געשיכטען. געפעלט זײַ ניט? לאָזען זײַ געהן איבערמאַכען די װעלט.

איך קוק אויף מײַן פּאַרשױן און טראַכט מיר: װאָס קאָן ער זײַן, אָט דער נפש? אײַן אויפגעקומענער גביר? אַ געװעזענער שנײַדער אין אַמעריקאַ און איצט האָט ער אַ מאַגאַזין פון פּאַרטיגע קלײדער? צי אפשר מאַקי? אַ פאַבריקאַנט? אָדער אַ בעל-הבית פון הײַזער? אָדער אַזוי אַ מענש אַ קאַפּיטאַליסט, װאָס לעבט פון פּראָצענט? נאָר לאָמיר איהם לאָזען װײַטער. ער אַלײן דערצעהלט דאָס בעסער:

—ס'איז, הערט איהר, אַ קלוגע װעלט און אַ זיסע װעלט און אַ גוטע װעלט און ס'איז אַ חיות, װאָס מען לעבט אויף דער װעלט! מען דאַרף נאָר זעהן, מע זאָל זיך ניט לאָזען שפּײַען אין דער קאַשע. איך האָב מיך געװאָרפען, הערט איהר, אויף אַלע זײַטען. איבערגעדיענט, װי עס רעדט זיך, אַלע עבודה-זרה'ס. קײַן אַרבײַט איז ניט געװען צו שװער פאַר מיר. קײַן פּרנסה איז מיר ניט געװען מיאוס. און אויב איהר װילט װיסען, איז קײַן מיאוסע פּרנסה גאָר אויף דער װעלט נישטאָ. אַלע פּרנסות זענען שען. אַבי איהר האַנדעלט ערענטליך און אַבי דאָס װאָרט איז אַ װאָרט. איך װײס עס פון זיך אַלײן. איך װעל מיך, הערט איהר, ניט געהן בערימען פאַר אײַך, אַז איך בין דער לעמבערגער רב. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען אויף נאמנות, אַז קײַן גנב בין איך ניט. קײַן גזלן בין איך אודאי ניט. און קײַן שװינדלער אויך ניט. לאָמיך האָבען אַזאַ יאָהר, הערט איהר, װאָס פאַר אַן ערענטליכער סוחר איך בין. איך האַנדעל אַנשטענדיג. איך נאַר קײנעם נישט אָב. איך פערקויף דאָס, װאָס איך האָב. קײַן קאַץ אין זאַק איז בײַ מיר נישטאָ. קורץ, איהר װילט װיסען, װאָס איך בין? איך בין נישט מעהר װי אַ ליפעראַנט, אָדער װי בײַ אײַך װערט עס אָנגערופען, אַ „פּאָדראַטשיק“. איך שטעל צו דער װעלט סחורה. די סחורה, װאָס אַלע הײסען, נאָר קײנער רעדט נישט פון דעם... פאַרװאָס? װײַל די װעלט איז שוין צו אַ קלוגע װעלט, און מענשען זענען שוין צו גײַציג. זײַ האָבען פײַנט, אַז מען זאָגט זײַ אויף שװאַרץ, אַז ס'איז שװאַרץ, און אויף װײַס, אַז ס'איז װײַס. זײַ האָבען בעסער ליעב, פערקעהרט, אַז מען זאָגט זײַ אויף

שוואַרץ, אַז ס'איז ווייס און אויף ווייס, אַז ס'איז שוואַרץ... נו, וואָס וועט איהר טהון מיט זיי?"...

איך קוק אויף מיין פאַרשוין פון בוענאָס-איירעס און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס איז אַזעלכעס אָט דער נפש? וואָס פאַר אַ מין אַרטיקעל שטעלט ער צו, אָט דער „פאָדראַטשיק"? און וואָס רעדט ער דאָס עפּים אַזעלכע מאָדנע דבורים: „שוואַרץ — ווייס, ווייס — שוואַרץ?"... איבערשלאָגען איהם אינמיטען און אַ פרעגע טהון איהם: „פעטער, מיט וואָס האַנדעלט איהר?" — ווילט זיך מיר ניט, איך לאָז איהם בעסער רעדען ווייטער.

„— קורץ, וואָז זשע האַלטען מיר? ביי מיין אייגענעם געשעפט אין בוענאָס-איירעס, מיין געשעפט אַליין איז, איינגעטלייך, ניט אין בוענאָס-איירעס, מיין געשעפט איז, אויב איהר ווילט וויסען אומעדום, אויף דער גאַנצער וועלט: אין פּאַריז, אין לאָנדאָן, אין בודאַפּעשט, אין באָסטאָן, אין די קויפט-קאָנטאָר, דאָס ביורא איז אין בוענאָס-איירעס, אַ נ'עבירה, וואָס מיר זענען איצט ניט אין בוענאָס-איירעס. איך וואָלט אייך אַריינפיהרען צו מיר אין ביורא, איהר וואָלט זעהן אַ קאַנטאָר, מיט „מענטשען". ביי מיר „מענטשען" לעבען זיך אָט — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — ווי די ראָטשילד'ס, אַלט שעה אין טאָג — מעהר אַרבייט מען ניט ביי מיר אַ מינוט אפילו, ביי מיר איז אַ „מענטש" פערדערבענט פאַר אַ מענטשען, ווייסט איהר, פאַרוואָס? ווייל איך בין אַליין אַמאָל געוועזען אַ „מענטש". טאַקי ביי מיינע אייגענע שותפים, מיר זענען איצט דריי שותפים. פריהער זענען זיי געוועזען נור צוויי שותפים און איך בין געוועזען ביי זיי אַ „מענטש". די רעכטע האַנד בין איך ביי זיי געוועזען, דאָס גאַנצע געשעפט, קאָן מען זאָגען, איז געוועזען אויף מיר, ביים קויפען סחורה, ביים פערקויפען סחורה. ביים אָפּשאַצען סחורה, ביים סאָרטירען די סחורה — אומעדום איך... ביי מיר איז אַנ'אויג — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אַז איך טהו נאָר אַ קוק אויף אַ שטיקעל סחורה, וועל איך אייך באַלד זאָגען, וויפיעל ס'האָט די ווערם און וואוהין עס קאָן געהן... נאָר דאָס אַליין איז נאָך גישט אינגאַנצען, ביי אונזער געשעפט איז אַנ'אויג אַליין ווינציג, מען דאַרף נאָך האָבען, הערט איהר אַ נאָז אויך, אַ חוש הריח... פאַר אַ מייל דאַרף מען קאָנען אָנשמעקען, וואו עפּים ליגט, מען דאַרף פיהלען, וואו מען קאָן מאַכען א גוט געשעפט, און וואו מען קאָן ברעכען ריק און לענד, און נאָך אַריינקריכען אין אַ בלאָטע,

הערט איהר, ביז אריבער די אוירען, מע זאל נאַכדעם האָבען צו זינגען און צו זאָגען... צופיעל „שטיגוטערעס", הערט איהר, פארהאַן אויף דער וועלט... צופיעל אויגען קוקען אויף אונזער געשעפט — און אונזער געשעפט האט דוקא מורא פאר אַ גוט אויג, חאַ-חאַ... איין טריט אז איהר מאַכט אַ פאַלשען, וועט איהר אייך ניט אָבוואשען מיט קיין צעהן וואסערן... באלד עפּיס, ווערט אַ גוואלד, אַ געפילדער, אַ שטורעריי אין די גאזעטען, און די גאזעטען דארפען דאך מעהר ניט, די גאזעטען זענען זיך מחיה, אבי זיי האָבען פון וואס צו קלינגען, צו-לעגען זיי די זאך אויף זיעבען און זיעבעציג טעלערלעך, בלאָזען אויף אַ פייער מיט סכנות-נפשות און הויבען אויף די גאנצע פּאָליציע... חאָטש אפילו — איך דארף אייך זאָגען בסוד — די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט איז, האַ-חאַ, ביי אונז אין קעשענע... איך זאָל אייך אָנרופען נור די סומע, וואס אונז קאָסט אָב אַ יאָהר פּאָליציע אַליין, וועט איהר זיך דערשרעקען... ביי אונז — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — איז אַ נתינה פון צעהן טויזענד, פופצעהן טויזענד, צוואַנציג טויזענד — פו!"

מיט די ווערטער טהוט מיין פּארשוין אַ מאַך מיט דער האַנד, ווי אַ מענש, וואס ווארפט מיט טויזענדער. בעת מעשה טהוט אַ בלישטש דער בריליאַנטענער רונג אויף דער שיין, און דער מענש פון בוענאָס-איירעס, וואס ווארפט מיט טויזענדער, שטעלט זיך אָב אַ ווייל, קוקט, וואס פאר אַ רושם עס האָבען געמאַכט אויף מיר די טויזענדער, און פאַהרט ווייטער:

— און אז מע דארף אמאל געבען מעהר, מיינט איהר, איז עפּיס אַ חידוש? דערויף זענען מיר שוין דוקא בעגלויבט. איך מיין, טאקי מיר, אַלע דריי שותפים. וויפיעל טויזענדער מיר זאָלען ניט אַנ-ווייזען אויף פּאָליציע, גלויבט מען זיך אויף נאמנות... אַלע הוצאות פיהרען זיך ביי אונז אויף נאמנות. מיר גלויבען זיך איינס דאָס אַנדערע אויפ'ן וואָרט. איינער פונ'ם אַנדערע וועט ניט פערלייקענען, הערט איהר אויף אַט אַזוי פיעל... און, אדרבה, לאָז איינער פּרובען יאָ פערלייקענען, — וועט ער האָבען אַ ווילדען סוף... מיר קענען זיך הערט איהר, גוט איינס דאָס אַנדערן, און מיר ווייסען דעם פּלאַץ, און מיר זענען קלאָר די גאַנצע וועלט. יעדער פון אונז האט זיך זיינע אַגענטען מיט זיינע שפּיאָנען... וואס דען מיינט איהר? געשעפט, וואס פיהרט זיך אויף נאמנות, קאָן אַנדערש ניט געהן... געפינט איהר ניט,

אַז ס'וואָלט זײַן בעסער ווי רעכט, מיר זאָלן ראַ אויף דער סטאַנציע געבן אַ שפּרונג אַראָב און טהון אַ שווענק דורך דעם האַלז?"

אַזוי מאַכט צו מיר מײַן פּאַרשוין און נעהמט מיך פאַר אַ האַנד און פערקיקט מיר אין די אויגען אַרײַן.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז איך האָב גאָרנישט דאַגעגען, און מיר געבען אַ שפּרונג אַראָב אויף דער סטאַנציע און טהוען אַ שווענק דורך דעם האַלז. אײַנס נאָכ'ס אַנדערע קנאַקען די פלעשלעך לימאָנאַד, און מײַן חברה-מאַן טרינקט מיט אַזאַ מין אַפּעטיט, אַז מע מעג איהם מקנא זײַן. מיר אָבער גריבעלט די גאַנצע צײַט אין מח אײַן געדאַנק. „מיט וואָס פאַר אַ מין אַרטיקעל האַנדעלט ער, אָט דער מענש פון בוענאָס-אײַרעס? וואָס וואַרפט ער זיך אַזוי מיט טויזענדער? און ווי אַזוי איז דאָס די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט בײַ איהם אין קעשענע? און צו וואָס דאַרפען זײַ אַגענטען און שפּיאָנען?... האַנדעלט ער ניט מיט קאָנטראַבאַנד?... מיט פאַלשע בריליאַנטען?... מיט גנבי'שע סחורות... אָדער ער איז גלאַט אַזוי אַ פּראַלער, אַ קנאַקער, אַ בעריהמער, פון די פײַנע בריות, וואָס אַלסדינג וואַקסט בײַ זײַ אונטער דער צונג. משונה אומגעלומפּערט, אין דער לענג און אין דער ברײַט... צו אונז, קאָמיוואָיאַזשערען, אַז עס חאַפּט זיך אַרײַן אַזאַ מין קונצענמאַכער, אַ בעל-מגזם, האָבען מיר פאַר איהם אונזער אײגענעם נאָמען: „אַ נ ג ר אָ-ם י ס ט". דאָס הײסט, אַ מענש, וואָס אַלסדינג איז בײַ איהם „אַנגראָ"... בלשון אשכנז הײסט דאָס פשוט, אַ יור אַ שקרן, וואָס האַקט אַ טשײַניק"... מיר פערדרויבערן ווידער צו ציגאַרען, פערנעמען אונזערע ערטער און דער מענש פון בוענאָס-אײַרעס האַקט ווײַטער:

— וואו זשע האַלטען מיר אָפּגים? בײַ מײַנע שותפים. דאָס הײסט, בײַ מײַנע איצטיגע שותפים. פריהער זענען זײַ געוועזען מײַנע בעלי-בתים, און איך בין געוועזען, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט, זייער מענש. איך וועל אײַך ניט אויסטראַכטען קײַן בלבול, אַז זײַ זענען געוועזען שלעכטע בעלי-בתים. ווי האָבען זײַ געקאָנט זײַן צו מיר שלעכט. אַז איך בין זײַ געוועזען געטרײַ ווי אַ הונד? זײַערער אַ סענט איז בײַ מיר געוועזען, הערט איהר, טײַער אַזוי ווי מײַן אײגענער. און שונאים האָב איך מיר געקויפט צוליעב זײַ, בלוטיגע שונאים! ס'איז געוועזען צײַטען — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — וואָס מע האָט מיך איבער מײַן געטרײַשאַפט געוואָלט סמ'ען. טאַקי פשוט סמ'ען. איך מעג מיך בעריהמען, הערט איהר, אַז איך האָב זײַ געדיענט ערליך, וואָס

עהרליכער קאָן שוין נאָר ניט זיין. אמת, איך האָב אין זיך אויך ניט פערגעסען... אַ מענש טאָר קיינמאָל ניט פערגעסען אין זיך. אַ מענש דאַרף געדענקען, אַז ער איז ניט מעהר ווי אַ מענש. היינט לעבט ער און מאָרגען?... חאַ-חאַ! אייביג זיין ביי יענעם איז ניט קיין פּלאַן. וואָס בין איך — אָהן הענד? אָהן פיס? צי אָהן אַ צונג? ובפרט, איך האָב געוואוסט, אַז אָהן מיר קאָנען זיי זיך ניט בעגעהן אַ טאָג אפילו... זיי קאָנען ניט און טאָרען ניט... ווייל ס'איז דאָ סודות, הערט איהר, סודות מיט סודות... ווי דער שטיינער איז אין אַ געשעפט... בין איך מיך מיישב איינמאָל, הערט איהר, אין אַ שענעם טאָג, און קום אריין צו מיינע בעלי-בתים און רוף מיך אָן צו זיי: „אדיעו, מיינע העררען!" קוקען זיי מיך אָן: „וואָס הייסט אדיעו?" „אדיעו, זאָג איך, הייסט: זייט געזונד". זאָגען זיי: „וואָס איז די מעשה?" זאָג איך: „ביז וואַנעט איז דער שיעור?"... וואַרפען זיי זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע מיט די אויגען און טהוען מיך אַ פרעג: וויפיעל פערמאָג איך קאַפּיטאַל? זאָג איך צו זיי: „וויפיעל איך זאָל ניט פערמאָגען, זאָג איך, וועט מיר זיין אויף דער ערשטער צייט גענוג, זאָג איך, און טאָמער, זאָג איך, וועט זיין קאַרג, איז גאָט, זאָג איך, פאָטער און בוענאָס-איירעס אַ שטאָדט"... אודאי האָבען זיי מיך פערשטאַנען. פאַרוואָס זאָלען זיי מיך ניט פערשטעהן, דער מח איז זיי אויסגעדאַרט געוואָרען? און אָט אַזוי אַ זעגען מיר פון דעמאָלט אָן געוואָרען שותפים. דריי שותפים, דריי בעלי-בתים, גלייך אויף גלייך. ביי אונז איז ניטאָ — דעם מעהר, יענעם ווינציגער. וואָס נאָט גיט... קריגען קריגענס מען זיך אויך ניט. צו וואָס זאָל מען זיך קריגען, אַז פערדיענען פערדיענט מען, דאַנקען גאָט, גאַנץ שען און דאָס געשעפט וואַקסט... די וועלט ווערט גרעסער און די סחורה ווערט אַלע מאָל טייערער... איטליכער פון אונז נעמט זיך אַרויס פון שותפות וויפיעל ער דאַרף אויף דער הוצאה. מיר זענען אַלע גרויסע בעלי-הוצאות. ביי מיר אַליין, אָהן אַ ווייב און אָהן קינדער, געהט אַוועק — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — דריי מאָל אַזוי פיעל ווי ביי אַנ'אַנדערן מיט אַ ווייב און מיט קינדער. וואָס מיך קאָסט אָב אַ יאָהר צדקה אַליין, וואָלט זיך דאָס אַנ'אַנדערער געוואונשען פערדיענען. ס'איז ניטאָ, הערט איהר, איין זאַך, וואָס זאָל מיך נישט קאָסטען קיין געלד. אַ שול, אַ שפּיטאָל, אַנ'עמיגראַנטען-קאַסע, אַ קאָנצערט — בוענאָס-איירעס איז קיין עין-הרע אַ שטאָדט! און וואו זענען עפּיס אַנדערע שטעדט? ארץ-ישראל — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — קאָסט מיך שוין אויך געלד. ערשט ניט

לאַנג קומט מיר אָן אַ בריעף פון אַ ישיבה פון ירושלים. אַ שעגער בריעף, מיט אַ מגן-דוד, מיט אַ שטעמפּעל און מיט התימות פון רבנים. דער בריעף איז געשריבען גלייך צו מיר, מיט אַ שענעם טיטול: „הרבני הנגיד המפורסם רב מרדכי“... ע-ע-ע! — טראַכט איך מיר — וויבאלד זיי זענען אַזעלכע פיינע מענשען און רופען מיך אָן ביים נאָמען, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין און מע דאַרף זיי שיקען אַ הונדערטער... דאָס האָט איהר אייך זעטיגע נדבות. היינט וואו איז ערגיץ מיין געבורט-שטאָדט? סאַשמאַקען? סאַשמאַקען נעמט צו ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אַלע יאָהר, אָט אַזאַ היטעל מיט געלד! אַלע מאָל, אַלע מאָל קומט מיר אָן פון סאַשמאַקען אַנ'אַנדער בריוועל. דאָס איז אַזאַ צרה, דאָס איז אַזאַ שלאַק... פון מעות-חטים שמועסט מען ניט. אַלע פּסח אַ הונדערטער. דאָס איז שוין „אַ זאַקאָן“... אָט פאָהר איך איצט קיין סאַשמאַקען, ווייס איך פריהער, אַז איך וועל ניט אָבקומען מיט קיין טויזענדער. וואָס זאָג איך אַ טויזענדער? הלואי איך זאָל פטור'ן מיט צוויי. אַניט וועלען זיין אַלע דריי. אַ קלייניגקייט, אַ מענש איז ניט געווען אַזאַ צייט אין דערהיים: פון קינדווייז אָן, חאַ-חאַ! סאַשמאַקען איז דאָך מיין היים! איך ווייס פריהער, אַז די גאַנצע שטאָדט וועט קאָכען. מע וועט זיך צונויפלויפען. אַ גדולה: „מאָטעק איז געקומען, אונזער מאָטעק פון בוענאָס-איירעס!“... אַ יום-טוב! גלויבט מיר, מען קוקט שוין דאָרט אַרויס אויף מיר, ווי אויף משיח'ן. נעבעך גרויסע אָרימע לייט. פון יעדער סטאַנציע גיב איך זיי צו וויסען, אַז איך פאָהר. איך קלאַפּ זיי אַלע טאָג אַ דעפּעש: „פריעזשאיו. מאָטעק“. איך אַליין — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — וואָלט שוין אויך וועלען וואָס גיכער קומען צו פאָהרען קיין סאַשמאַקען. אַ קוק טהון אויף סאַשמאַקען, אַ קוש טהון די ערד פון סאַשמאַקען. דעם שטויב פון סאַשמאַקען. אַ כפּרה! הערט איהר, בוענאָס-איירעס! אַ כפּרה ניו-יאָרק! אַ כפּרה לאָנדאָן! אַ כפּרה פּאַריז! חאַ-חאַ! סאַשמאַקען איז דאָך מיין היים!...

דאָס פּנים פון מיין פּאַרשוין האָט זיך ביי די ווערטער ווי איבערגעביטען. גאָר איין אַנדער פּנים. עפּיס איז דאָס ווי יונגער געוואָרען. יונגער און שענער. און די קליינע בוימאַלדיגע אויגעלעך האָבען בעקומען גאָר איין אַנדער פייערל מיט אַ נייעם גלאַנץ פון פריידּ און פון גדלות און פון ליעבשאַפט. פון אמת'ע, נישט געמאַכטע ליעבשאַפט... אַנ'עבירה איין זאַך: וואָס איך ווייס נאָך אַלץ ניט אַקוראַט, מיט וואָס ער האַנדעלט... ער לאָזט מיך אָבער לאַנג ניט טראַכטען און שנייד ווייטער:

—איהר מײנט, וואס, אײגענטליך, פאהר איך קײן סאשמאקען? א ביסעל בענק איך טאקי נאך דער שטאדט, און א ביסעל אויף קבר-אבות איך האב דאך עפּיס אויפ'ן הײליגען ארט א פאטער און א מוטער, און ברידער און שװעסטער, — א גאנצע משפחה. און אגב װילט זיך מיר טאקי חתונה האבען אויך. ביז װאנעט איז דער שיער צו זיצען א בחור? און חתונה האבען װיל איך דוקא פון סאשמאקען. פון מײן שטאדט. פון מײן גראד. פון מײן משפחה. איך האב מיך שױן װעגען דעם איבערגעשריבען מיט מײנע פרײנד פון סאשמאקען, זײ זאלען מיך נאכזוכען עפּיס רעכטס... שרײבען זײ, איך זאל נור קומען צופאהרען בשלום, װעט שױן במילא זײן רעכט... אט אזא משוגענער בין איך... מע האט מיר שױן פארגעלעגט אין בוענאס-אײרעס — איהר װעט מיר גלױבען צי ניט? — די גרעסטע שענהײטען פון דער װעלט. איך װאלט געקאנט, הערט איהר, אויספיהרען אזעלכעס, װאס דער טערקישער סולטאן אפילו פערמאגט דאס נישט... נאר איך האב מיר געזאגט אײן מאל פאר אלע מאל: נײן! חתונה האבען פאהר איך קײן סאשמאקען. איך װיל אן'אנשטענדיג קינד. א יודישע טאכטער. זי מעג זײן װי ארים, װעל איך דערויף ניט קוקען. איך װיל זי אבגילטען. די עלטערן איהרע אבשיטען מיט גאלד. די גאנצע משפחה גליקליך מאכען. און זי אלײן װעל איך ברענגען צו מיר קײן בוענאס-אײרעס. איך װעל איהר אויספוצען, הערט איהר, א פאלאץ, װי פאר א פרינצעסין. קײן שפרינקעלע װעל איך אויף איהר ניט לאזען פאלען. גליקליך װעט זי זיך אבלעבען בײ מיר — איהר װעט מיר גלױבען צי ניט? — װי קײן פרױ אין דער גאנצער װעלט! זי װעט ניט װיסען בײ מיר פון קײן זאך, אויסער איהר װירטשאפט, מיט איהר מאן און מיט איהרע קינדער. די קינדער װעל איך לאזען שטודירען. דעם אויף דאקטאר, דעם אויף אינזשיניער, דעם אויף יוריסט. די טעכטער װעל איך אבשיקען אין יודישען געשלאסענעם פאנסיאן, װײסט איהר, װאוהין? — קײן פראנקפורט...

בײ די װערטער קומט אן דער קאנדוקטאר אבנעמען די בילעטען. תמיד (איך האב שױן בעמערקט װיפיעל מאל) טראגט אן דער רוח דעם קאנדוקטאר פונקט דעמאלט, װען מען דארף איהם ניט: אין װאגאן װערט א טומעל, א מהומה. אלע חאפּען די פעקלעך און איך אויך בתוכם. איך מוז אויסשטײגען פון װאגאן, זיך איבערזעצען אויף אן'אנדער װעג. דער מענש פון בוענאס-אײרעס העלפט מיר צונויפבינדען מײן באגאזש און מיר

פֿיהרען דערוויַיל צווישען זיך אַ געשפּרעך, וועלכעס איך געב דאָ איבער פּינקטליך, וואָרט אין וואָרט:

דער מענש פון בוענאָס-איירעס: אוי-וואַ, אַ שאָד, װאָס איהר פאָהרט ניט ווײַטער. ניט זײַן מיט וועמען צו רעדען.

איך: וואָס זאָל מען טהון? פּרנסה איז פּרנסה.

דער מענש פון ב.-איירעס: גוט געזאָגט. פּרנסה איז פּרנסה. איך האָב מורא, איך וועל מוזען צוצאָהלען און אריבערפּעקלען זיך אין צווייטען קלאַס. איך קאָן, דאַנקען גאָט, אויספֿיהרען ערשטע קלאַס אויך. ביי מיר, אַז איך פאָהר אין גאַהן...

איך: האָט קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אײַך איבער, מיר האָבען אינגאַנצען נאָך אַ האַלבע מינוט צייט. איך האָב אײַך גע-וואָלט עפּיס פרעגען.

דער מענש פון בוענאָס-איירעס: צום ביישפּיעל?

איך: צום ביישפּיעל, איך האָב אײַך געוואָלט פרעגען... אַ, מע פּייפט שוין!... וואָס איז, אייגענטליך, אײַער געשעפט? מיט וואָס האַנדעלט איהר?

דער מענש פון בוענאָס-איירעס: מיט וואָס איך האַנ-דעל? חאַ-חאַ! נישט מיט אתרוגים, מײַן פרײַנד, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

איך בין שוין מיט מײַן באַגאַזש אינגאַנצען אויף יענער זייט וואַ-גאָן און נאָך שטעהט מיר פאַר די אויגען דער מענש פון בוענאָס-איירעס מיט זײַן גלאַטען צופרידענעם פּרצוף, מיט דער שמעקענדיגער ציגאַר אין די צייהן. און נאָך קלינגט מיר אין די אויערן זײַן חאַ-חאַ:

— נישט מיט אתרוגים, מײַן פרײַנד, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

ענדע געשיכטע נומער פינף.

קְבר אבות.

געשיכטע נומער זעקס.

קבר אבות.

— איהר פאהרט אויפ׳ן „יריד״, און מיר פאהרען פונ׳ם „יריד״. איך האב זיך שוין אויסגעוויינט, און איהר פאהרט ערשט וויינען — דארף מען אייך מאכען אנ׳ארט. טהוט זיך זייט מוחל א רוק א ביסעל נעהענטער, אהער, ס׳איז אייך ניט גוט צו זיצען.
— אט!

אזוי שמועסען זיך דורך אין וואגאן צוויי פארשוינען אונטער מיינע פלייצעס. דאס הייסט, איינער רעדט און דער אנדערער באמקעט איהם צו פון צייט צו צייט מיט האלבע ווערטער.

— זאלבענאנד פאהרען מיר דאס. איך און מיין אלטינקע. אט דאס איז זי, וואס ליגט אויף דער ערד. זי איז איינגעשלאפען. אנגעוויינט זיך נעבעך פאר אלע יורען. גאר ניט געוואלט אבטרעטען פון הייליגען ארט. צוגעפאלען צום קבר און — ניט אבצורייסען! טענה איך מיט איהר: „אבער זאל זיין געבוג, זאג איך, דו ווערסט זי מיט דיינע טרעהרען, זאג איך, לעבעדיג ניט מאכען!״ הערט די וואנד? און וואס איז דער חדוש? אזא בראך! א בת־יחיד׳קע. איין אויג אין קאפ. און א געראטענע דערצו. שען ווי גאלד. און קלוג. געענדיגט פראגימנאזיע... צוויי יאהר, אז זי איז געשטארבען. מיינט איהר אפשר, פון טשאכאטקע? געזונד און שטארק! אליין, אליין זיך גענומען דאס לעבען.
— טאקי?

פון דעם שמועס פערשטעה איך שוין, וועגען וואס פאר א „יריד״

עס רעדט זיך דא. איך דערמאן מיך, אז מיר האבען ראש-חודש אלול, דאס איז דער טרויעריגער, נאר ליעבער חודש אלול. יודען פאהרען פון איין שטאדט אין דער אנדערער צו די לאנגגעשטארבענע טאטע-מאמע, שוועסטער און ברידער, קינדער און קרובים אויף קבר-אבות, פערוואגעלטע מאמעס, פער'יתומ'טע טעכטער, עלענדע שוועסטער און גלאט ארימע ווייבער פאלען צו צו די ליעבע טייערע קברים א ביסעל אויסוויינען זיך, אויסגיסען דאס ביטערע הארץ, פערגרינגערן די פער'חשכ'טע פערשמאכטע נשמה.

א מאדנע זאך! איך בין מיט גאטס הילף א רייזענדער, דאכט מיר, נישט דאס ערשטע יאהר, און קאן זאגען, אז ס'איז שוין לאנג ניט געוועזען ביי אונז אזא גערעט אויף קבר-אבות, ווי היינטיגען ראש-חודש אלול... די באהן, ברוך השם, לויזט געלד. די וואגאנעס זענען געפאקט. עס פאהרען יודען מיט פערחמארעטע פנים'ער. עס פאהרען ווייבער מיט רויטע אונטערגעשוואלענע אויגען און מיט גלאנצענדיגע נעזער. ווער עס פאהרט אויפ'ן "יריד" און ווער עס פאהרט פונ'ם "יריד"... אין דרויסען שמעקט מיט ראש-חדש אלול. אויפ'ן הארצען איז ראש-חדש-אלול'דיג, און עס בענקט זיך, בענקט זיך אהיים... ניט ווילענדיג הער איך מיך איין אין דעם שמועס פון די צוויי, וואס אונטער מיינע פלייצעס:

— אפשר מיינט איהר, אנ'אומגליק פון די היינטיגע אומגליקען? שווארצע העמדלעך, רויטע פלאגען? טורמע?... חלילה וחס! פון דעם האט מיך גאט אויסגעהיט. דאס הייסט, איך האב מיך אליין אויסגעהיט. ווי דאס שווארצאפעל פון אויג! א קלייניגקייט — א מיידעל, און א געראטענע דערצו. שען ווי גאלד. געענדיגט פראגימנאזיע! איך האב געטהאן, וואס איך האב געקאנט: נאכגעקוקט, וואוהין זי געהט, און מיט וועמען זי רעדט, און וואס מע רעדט, און וואס פאר א ביכעל מע לייענט. "טאטערקע, זאג איך, דו ווילסט לייענען, זאג איך, ביכלעך? געזונדערהייד! נאר איך דארף אויך, זאג איך, וויסען, וואס דו לייענסט"... אמת, איך בין אין די זאכען א קנאפער וויסער, נאר א חוש-הריח, דאנקען גאט, האב איך. איך, אז איך טהו א קוק אריין אין א בוך, ער מעג זיין אפילו אויף פראנצויז, וועל איך באלד זאגען מיט וואס ער שמעקט.

— הערסט דו?

— איך האב ניט געוואלט, אז מיין קינד זאל שפיעלען מיט פייער — וואס קומט מיר דערפאר? איהר מיינט, איך בין געגאנגען מיט

סטורדעס ? מיט בייזען ? דוקא מיט גוטען , און דוקא מיט א חערטעל : „טאכטערקע, זאג איך, לאז זיך דאס רעדעל דרעהען ווי עס דרעהט זיך, נישט איך און נישט דו , זאג איך , וועלען דאס אבשטעלען”. . . אזוי זאג איך צו איהר , און זי , מיינט איהר וואס ? שווייגט . א שטילע טויב, א קינד א גאלד ! וואס טהוט גאט ? אוועקגעגאנגען די שווערע צייט . איבערגעקומען , ברוך־השם , אלע שלעק מיט די רעוואלוציעס , מיט די קאנסטיטוציעס . אוים שווארצע העמדלעך , רויטע פאהנען , געשערטע האר , שווארציאהרען, באמבעס. די צייהנער זענען מיר שיער ניט ארויסגעפאלען פון מויל. א קלייניגקייט — די פחדים ? א מיידעל א בת־יחיד'קע, איין אויג אין קאפ , און א געראטענע דערצו , געענדיגט פראגימנאזיע ?

— פטור נו !

— הקיצור המעשה , איבערגעקומען , געלויבט בימטו גאט , די ביטערע צייט . איצט וועט מען שוין קאנען א טראכט טהון עפים וועגען א שידוך . נדן ? — זאל דער אויבערשטער נור צושיקען דעם רעכטען זווג . און עס האט זיך אנגעהויבען א סדרה : שידוכים , שדכנים , חתנים. איך זעה מיין טאכטער — ס'איז ניט דאס . איהר מיינט , וואס ? גארניט, מע זאל זאגען, אז זי וויל ניט דעם שידוך — דאס ניט. נאר וואס דען ? — וועט איהר הערען . איך הויב אן נאכקוקען , נאכשפירען , ערשט איך ווער געוואהר א מעשה : מע לייענט א ביכעל און מע בעהאלט זיך . און נישט אליין , זאל־עדריט לייענט מען . זי , און נאך א חבר'טע איהרע (אונזער חזנ'ס א מיידעל) , אויך א געראטענע און אויך געענדיגט פראגימנאזיע , איז צוויי , און דער נאווארארקער בחור — א דריטער . ווער איז דער נאווארארקער בחור , ווילט איהר וויסען ? נישטא וואס צו וויסען . א בחור א גארנישט , א פולען פנים מיט פרישטשעס , אויגען קאלי , אהן ברעמען , און דוקא מיט גאלדענע ברילען , א טיאוסער , א קוטיגער בחור — א שטיקעל ברויט פאר איהם ניט אויפצועסען ! דערצו נאך אנ'אייגעגעסענער יונג , א קריכער , א ווארעם . ווייסט איהר , וואס איז דער פשט א מענש א ווארעם ? אט וועל איך אייך פערטייטשען . פאראן אלערליי מענשען אויף דער וועלט : פאראן א מענטש א בהמה . פאראן א מענטש א פערד . און פאראן א מענטש א הונד . א מענטש א חזיר . און פאראן א מענטש א ווערעם . הייגט פערשטעהט איהר שוין ?

— אהא !

— ווי קומט צו מיר אט דער ווארעם ? צוליעב דעם חזנ'ס

מײדעל. ער איז איהרער טאַקי אַ לײַבליכער שװעסטערקינד. שטודירט אויף אַפּטײקאַרסקי פּראָװיזאָר, צי אויף יוריסט, צי אויף „דאַנטיריסט" — דער שװאַרציאָהר װײסט דעם טאַטען זײַנעם! איך װײס נור, אַז ער איז דער מלאך המות מײַנער! מיר איז דער דאָזיגער בחור מיט די ברילען באַלד ניט געפעלען געװאָרען. איך האָב דאָס אפילו געזאָגט מײַן װײַב. זאָגט מיר מײַן װײַב: „װאָס דיר קאָן זיך אויסװײַזען!" איך קוק מיך אײַן, איך הער מיך צו, — עס געפעלט מיר ניט דאָס לײענען װאָס מע לײענט זאַלבעדריט, און דאָס שמועסען װאָס מען שמועסט, און װאָס מע פלאַמט, און װאָס מע היצט זיך... רוף איך מיך אָב אײנמאָל צו מײַן טאָכטער: „טאָכטערקע, זאָג איך, װאָס לײענט מען דאָס אַזוי געשמאַק זאַלבעדריט?" זאָגט זי: „גאָרניט, אַ בוך." זאָג איך: „איך זעה אַ בוך. איך פרעג, װאָס פאַר אַ בוך?" זאָגט זי: „אַז איך װעל דיר זאָגען, װעסטו װיסען?" זאָג איך: „פאַרװאָס זאָל איך ניט װיסען?" צולאַכט זי זיך און מאַכט צו מיר: „ס'איז ניט דאָס, װאָס דו מײנסט... ס'איז אַ בוך װאָס ער הײסט סאַני, אַ ראָמאַן פון אַרציבאַשעם". זאָג איך: „אַרציבאַשעם איז געװען, זאָג איך, אַ בלינדער מלמד, שוין לאַנג געשטאָרבען". לאַכט זי װידער. טראַכט איך מיר: „עי, טאָכטערקע, דו לאַכסט, און דעם טאַטען צאַפט זיך בלוט!"... װאָס האָב איך גערעכענט? — אַ קשיא אויף אַ מעשה? אפשר האָבען זיך שוין װידער אָנגעהויבען די פריהערדיגע משא-ומתנ'ס?... װי מײנט איהר, איך בין ניט קײן בעלן געװען דורכלײענען דעם בוך?

— אַ חדוש אַ ביסעל!

— ניט אַלײן. דורך אַנ'אַנדערען. טאַקי דורך מײַנעם אַ מענטשען, אַ פריקאַזטשיק פון געשעפט. אַ יונגערמאַן, אַ מאַדים. לײענט רוס װי אַ װאַסער. אַרױסגעגנב'עט בײַ דער טאָכטער אײנמאָל בײַנאַכט דעם בוך, אַװעקגעגעבען דעם בוך דעם פריקאַזטשיק: „נאַ, בערעל, לײען דורך, זאָג איך, דעם דאָזיגען בוך און מאָרגען װעסט דו מיר, זאָג איך, דערצעהלען, װעגען װאָס רעדט זיך אינ'ם דאָזיגען בוך". קוים דערלעבט דעם פריהמאָרגען. געקומען בערעל, טהו איך איהם אַ חאַפּ: „נו, בערעל, װאָס איז מיט'ן בוך?" מאַכט ער צו מיר: „אַי אַ בוך!" — און שטשירעט מיט די צײהנער: „אַ גאַנצע נאַכט, זאָגט ער, ניט געשלאָפען, ניט געקאָנט זיך, זאָגט ער, אָבדײַסען". — „אַזוי? נו, אדרבה, זאָג איך, דערצעהל, לאָמיך אויך הערען חדושים"... און מײַן בערעל הויבט מיר אָן דערצעהלען אַ מעשה, װאָס זאָל איך אײַך זאָגען? אַ

ווארט צו א ווארט קלעפט זיך ניט. אט וועט איהר הערען א טשעפוחא: „עס איז געווען, זאגט ער, א פאני, האט ער געהייסען סאני! און האט ליעב געהאט דעם טרונק און פערבייסען מיט א זויערען אוגערעק... און א שוועסטער האט ער געהאט, האט זי געהייסען לידע, האט זי גרייליך ליעב געהאט א דאקטאר, נאר מעוברת איז זי געווארען פון אנ'אפיציר... און א סטודענט איז געווען, האט ער געהייסען יורא, האט ער מורא'דיג ליעב געהאט א מיידעל א לעהרערקע מיט'ן נאמען קראסאוויצע. איז זי איינמאל געפאהרען בייגאכט אויף א שיפעל, איהר מיינט — מיט איהר חתן? ניין! דוקא מיט אט דעם שיכור סאני"... „אט דאס איז גאר?"... „האט צייט, מאכט ער, ס'איז נאך ניט אינגאנצען. און א לעהרער איוואן איז דארטען געווען, איז ער געגאנגען מיט'ן שיכור קוקען, ווי נאקעטע מיידלעך באדען זיך"...—„בקצור, זאג איך, וואס איז דער היוצא לנו מזה?"—„דער היוצא לנו מזה, זאגט ער, איז דאס, וואס דער שיכור סאני האט געהאט א טבע, ער פלעגט הירזשען ווי א פערד, און אפילו צו זיין אייגענער שוועסטער לידע, אז ער איז געקומען אהיים, האט ער"... „טפו, זאג איך, זאלסט דו ווערען! גענוג דיר, זאג איך, מיט'ן שיכור. דו זאג מיר בעסער, וואס איז דער פועל-יוצא, דער שפיץ?"... „דער שפיץ איז, זאגט ער, אז דער אפיציר האט זיך געשאסען, און דער סטודענט האט זיך געשאסען, און די קראסאוויצע האט זיך געסמ'ט, און א יוד סאלאוויטשיק איז דארט פארהאן, האט ער זיך אויך געהאנגען". „א, געהאנגען, זאג איך, זאלסט דו ווערען מיט זיי אינאיינעם!" זאגט ער: „וואס שילט איהר זיך? וואס בין איך שולדיג?" „ניט דיך, זאג איך, ארצע באשעס מיין איך"... אזוי זאג איך צו מיין בערלען, און מיינען מיין איך גאר דעם נאווארעדאקער בחור, א קלאג צו זיין קאפ! מיינט איהר אפשר, אז איך בין קיין בעלן ניט געווען איינמאל אפרופען מיין בחור אין א זייט?

— פטור נו!

— „זאג מיר זאג איך, אוואו האסט דו אויסגעקראצט, זאג איך, אזא טשעפוחא?" שטעלט ער אן אויף מיר די ברילען: „וואסער טשעפוחא?" זאג איך: „אט די מעשה ארצע באשעס מיט'ן שיכור, זאג איך, וואס הייסט סאני"... „סאני, זאגט ער, איז ניט קיין שיכור"... „וואס דען, זאג איך, איז ער?" „ער איז, זאגט ער, א העלד!" „וואס הייסט דאס, זאג איך, א העלד דערמיט, זאג איך, וואס ער טרינקט

בראָנפען פון אַ טײגלאַך, פערבײַסט מיט אַנ'אוגערעק, זאָג איך, און הירזשעט װי אַ פערד ?" װערט ער אָנגעצונדען, דער נאַװאַראַקער בחור, טהוט אוים די ברילען און קוקט אויף מיר מיט די רויטע אויגען, װאָס אָהן ברעמען: „איהר האָט, זאָגט ער, געהערט קלינגען, פעטערקע, און קאָנט ניט נאָכזינגען. סאַני — דאָס איז, זאָגט ער, אַ מענטש פון נאַטור, אַ מענטש פון פרײַהײַט. סאַני, זאָגט ער, זאָגט װאָס ער מײנט און טהוט װאָס ער װיל!"... און אװעק, און אװעק, שרײַט װײַסען איהם װאוהין: פרײַהײַט און ליעבע, און נאָכאַמאָל פרײַהײַט און װידעראַמאָל ליעבע... און בעת מעשה שטעלט ער ארוים די פויגעלשע ברוסט זײַנע, מאַכט מיט די הענד און קאָכט זיך, טאַקי נאָר װי אַ מגיד אויף דער בימה. איך שטעה מיר אַלץ און קוק אויף איהם און קלער מיר: „רבונו של עולם! אָט דער קויטיגער בחור רעדט פון אַזעלכע זאַכען?!... װי װאָלט זײַן, למשל, װען איך נעהם איהם אָן פאַר'ן קאַרק און װאַרף איהם ארוים דורך דער טהיר אַזױ, אַז ער זאָל בײַ מיר קלײַבען אַלע צײהנער?" איך גיב אָבער באַלד צוריק אַ טראַכט: „װאָס? אַ בחור אַ שוטה! ער זאָל רעדען פון באָמבעס, װאָלט דען בעסער זײַן?"... נו, געה זײַ אַ נביא, אַז ס'איז נאָך פאַרהאַן ערגערס װי באָמבעס און איבער אַזאַ טשעפּוחאַ זאָל איך פערלירען אַ קינד אַ גאָלד, אַ בת-יחיד'קע, אײן אויג אין קאָפּ, און מײַן װײַב זאָל שיער ניט אראָב פון זינען, און איך זאָל מוזען פאַר בזיון און פאַר הארצװעטאָג אָבשנײַדען פון געשעפט און אריבערפאָהרען, שוין באַלד צװײ יאָהר, אין אַנ'אַנדער שטאָדט... נאָר איך האָב אײַך אײנס פאַר דאָס אַנדערע. לאָמיך אײַך בעסער דערצעהלען אַקוראַט, װי אַזױ ס'איז געקומען דערצו און פון װאָס דאָס האָט זיך גענומען... גענומען האָט זיך דאָס פון די אַגראַרנע קאָלעניעשען...

אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען ארום אונז די אַגראַרנע קאָלעניעשען, האָבען מיר מסתמא מורא געהאַט, ס'זאָל זיך ניט אויסלאָזען מיט אַ יודישען פּאָגראָם, און מיר האָבען געלעבט אין אײנע פחדים. נאָר אַז גאָט װיל, בעװײַזט ער אַ נס און פון אַ רעה קומט אַרוים אַ טובה, דהײַנו? מע האָט אראָבגעשיקט צו אונז פון גובערניע אַ פאָלק סאָלדאַטען, און ס'איז געװאָרען שטיל מחיה. און דערװײַל האָט טאַקי דורכ'ן פאָלק אויפגעלעבט דאָס גאַנצע שטעדטעל, װאָרום װאָס קאָן זײַן בעסער פאַר יודען װי אַ פאָלק מיט פעלדפעבעליעס, מיט פעלדשערס, מיט אָפיצירען, מיט ראָטנעס און מיט קאָמאַנדירען?

— שייך צו זאָגען!

— געהט זשע, זייט א נביא, אז דעם חזנ׳ס מיידעל וועט זיך פערקאַלבען אין אנ׳אָפיציר און זאָגען, אז זי וויל זיך נאָר שמד׳ען און חתונה האָבען פאר׳ן אָפיציר? א גרויל וואָס האָט זיך אָבגעטהאָן ביי אונז אין שטעדטעל! נאָר האָט קיין מורא ניט, דעם חזנ׳ס מיידעל האָט זיך ניט געשמד׳ט און פאר׳ן אָפיציר האָט זי ניט חתונה געהאַט, וואָרום וויבאלד די אגראַרנע קאָלענישען זענען שטיל געוואָרען, אַזוי איז דער פאָלק אוועק, און דער אָפיציר האָט אַפנים פאר גרויס אימפעט גאָר פערגעסען געזעגענען זיך מיט׳ן חזנ׳ס מיידעל... דערפאַר האָט אָבער דעם חזנ׳ס מיידעל ניט פערגעסען דעם אָפיציר, א קלאָג צו איהר טאַטע־מאַמע! א שפּאַס, וואָס זיי זענען נעבאך אויסגעשטאַנען? די שטאָדט האָט געקאָכט! אומעטום, אויף יעדען טריט און שריט — דעם חזנ׳ס מיידעל און דעם חזנ׳ס מיידעל. בייזע מיילער האָבען געהאַט וואָס צו טהון: געשיקט דער חזנ׳טע אנ׳אָקושאָרקע... געפרעגט דעם חזן, נאָך וועמען רעכענט ער געבען א נאָמען?... חאָטש עס קאָן גרייליך זיין, אז די גאנצע מעשה איז געוועזען א ליגען. איהר ווייסט אַפנים ניט, וואָס לאַנגע צינגער אין א שטעדטעל קאָנען אויסטראַכטען?

— אַי־אַי־אַי!...

— דער רחמנות פון די צוויי, איך מיין, פונ׳ם חזן מיט דער חזנ׳טע, איז געוועזען, זאָג איך אייך, ניט איבערצוטראַגען! וואָרום, אין דער אמת׳ען, וואָס זענען זיי נעבאך שולדיג? פונדעסטוועגען האָב איך מיין טאָכטער פערזאָגט, איינמאָל פאר אַלעמאָל, וואָס געוועזען איז געוועזען, מהיום והלאה איז — אויס חבר׳טע מיט׳ן חזנ׳ס מיידעל! און ביי מיר, אז מע זאָגט, איז געזאָגט. טאַקי א בת־יחיד׳קע, נאָר פאר א טאַטען דאַרף מען וויסען דרך־ארץ. געהט זשע, זייט א נביא, אז מיין טאָכטער וועט זיך מיט איהר זעהען, געוויינטליך, בגנבה, אז קיינער זאָל ניט וויסען! און ווען ווער איך דאָס געוואָהרע? ערשט ווייס איך ווען, נאָך אַלע היום׳ס.

פּלוצים לאָזט זיך הערען פון אונטער מיינע פּלייצעס א הוסטען און א קרעכצען פון א מענשען, וואָס שלאָפט, און דער יוד, וואָס דער־צעהלט די געשיכטע, ווערט אנשוויגען, וואַרט אָב א ווײַלע און דער־צעהלט זיין געשיכטע ווייטער, שוין מיט א האַלבען טאָן נידעריגער ווי פריהער.

— דאָס איז געווען פונקט צו די ערשטע סליחות. אזוי ווי היינט געדענק איך עס. אונזער חזן האָט נעבאך אוועקגעלעגט א סליחות זאָגען — א צער בעלי-חיים געווען צו הערען! זיין „הנשמה לך״ מיט זיין „והגוף שלך״ האָבען געקאָנט ריהרען א שטיין! קיינער, קיינער האָט אזוי ניט געפיהלט זיין הארץ, ווי איך... היינטיגע קינדער — אז אָך און וועה צו די טאַטעס!... אָפגעזאָגט סליחות און אָבגעדאַווענט מיט'ן ערשטען מנין, קום איך אהיים, חאַפּ איבער, נעם די שליסלען און געה אַרויס אין מאַרק אַריין און עפען אויף דעם סקלאַד און קוק אַרויס אויפ'ן פּריקאַזטשיק. איך וואַרט א האַלבע שעה. איך וואַרט א שעה. ניטאָ קיין פּריקאַזטשיק. ערשט איך טהו א קוק — ער געהט. „בערעל, וואָס אזוי שפּעט?״ מאַכט ער צו מיר: „געווען ביים חזן״. „וואָס עפּיס פּלוצים, פרעג איך איהם, ביים חזן?״ מאַכט ער צו מיר: „איהר ווייסט גאָר ניט, וואָס ס'האָט זיך געטראָפען מיט חייקען?״ (אזוי האָט מען גערופען דעם חזנ'ס טאָכטער). „וואָס האָט זיך געטראָפען, זאָג איך, מיט חייקען?״ „סטייטש, זאָגט ער, זי האָט זיך אָבגעשמ'ט!״

— פּטור, נו!

— ווי איך האָב דאָס דערהערט, אזוי בין איך אַוועקגעלאָפען אהיים. מיין ערשטער געדאַנק איז געווען: „וואָס וועט עטקע זאָגען?״ (עטקע — די טאָכטער מיינע). איך קום צוגעהן אהיים צו מיין אַלטינקע „וואו איז עטקע?״... „עטקע שלאָפט נאָך. וואָס איז דען?״... „סטייטש, זאָג איך, חייקע האָט זיך אָבגעשמ'ט!״... ווי איך האָב דאָס אַרויסגערעדט, אז מיין ווייב חאַפּט זיך ניט מיט ביידע הענד ביים קאָפּ: „א קלאָג איז איהר! א מכה איז איהר! א צרה איז איהר!״ — „וואָס? ווער? וועמען?״ „סטייטש, זאָגט זי, עטקע איז אַרומגעגאַנגען מיט איהר ערשט נעכטען ביידערנאַכט אפשר צוויי שעה נאָכאַנאַנד!“ „עטקע, זאָג איך, מיט חייקען? וואָס רעדסטו דאָס? ווי קאָן דאָס זיין?״ „אוי, זאָגט זי, פרעג מיך ניט! איך האָב איהר דאָס געמוזט נאָכגעבען. זי האָט זיך געבעטען, זאָגט זי, ביי מיר, דו זאָלסט ניט וויסען, אז זי זעהט זיך מיט איהר אַלע טאָג! אַנ'אומגליק האָט געשעהען... הלואי זאָל איך ליגען זאָגען״... אזוי מאַכט צו מיר מיין אַלטינקע און פליהט אַריין צו עטקען אין קאַמער אַריין און טהוט א פאַל אויף דער ערד. איך נאָך איהר. לויף צו צום בעט. „עטקע!״ ווער עטקע? וואָס עטקע? עטקע היינט! עטקע מאָרגען! עטקע איז ניטאָ.

— ניטאָ?

— טויט. ליגט אויפ'ן בעט א טויטע. אויפ'ן טיש א פלעשעל און א צעטעלע דערביי, מיט איהר אייגענער האנד געשריבען, און דוקא אויף יודיש. פלעגט שרייבען יודיש. א חיות געווען צו לייענען. „ליעבע און טייערע טאטע-מאמע — שרייבט זי אין צעטעלע — זייט מיר מוחל, וואס איך האב אייך אנגעטאן אזא ווערטאג מיט אזא בזיון. זייט מיר הונדערט מאל מוחל — שרייבט זי. מיר האבען זיך ביידע דאס ווארט געגעבען — איך און חייקע — אז מיר זאלען אין איין טאג — שרייבט זי — אין איין שעה און מיט איין טויט שטארבען. ווארום מיר קאנען איינע אהן דער אנדערער ניט לעבען... איך וויים — שרייבט זי — אז איך בעגעה קעגען אייך, מיינע ליעבע און טייערע, א גרויס פערברעכען. איך האב מיך לאנג געשלאגען מיט דער דעה. עס איז אבער א בעשערטע זאך, און פערפאלען!... איין בקשה האב איך צו אייך, מיינע טייערע: איהר זאלט מיך בעהאלטען אינאיינעם מיט חייקען — שרייבט זי — א קבר נעבען א קבר. און זייט געזונד — לאזט זי אוים דעם בריעף — און פערגעסט, פערגעסט, אז איהר האט ווען געהאט א טאכטער „עטקע". איהר הערט? מיר זאלען פערגעסען, אז מיר האבען ווען געהאט א טאכטער עטקע....

. . . .

פון אונטער מיינע פלייצעס דערהערט זיך א שארך, א קריכען און א קרעכצען, און נאכדעם — א פערשטיקט הייזעריג פערשלאפען קול פון א פרוי:

— אברהמעל!... אברהמעל?..

— הא, וואס איז, גיטקע? אויסגעשלאפען? טיי ווערסט די טרינקען? אט באלד האבען מיר א סטאנציע. אווא איז דער טשייניק? אווא די טיי און צוקער?

ענדע געשיכטע נומער זעקס.

דער לײדיגגעהער.

געשיכטע נומער זיעבען.

דער ליידיגגעהער.

וויַיסט איהר, וואו דאָס בעסטע פאַהרעכטס איז? דאָס בעסטע, דאָס שטילסטע און דאָס רוהיגסטע?

מיט'ן „ליידיגגעהער".

אזוי האָבען די באַהאָפּאַליער יודען א נאָמען געגעבען די שמאָלע אייזענבאהן, וואָס שניידט דורך א גאַנצע רייהע שטעדטלעך: באַהאָפּאָל, הייסין, טעפּליק, נעמיראָוו, האַשטשעוואַטע און נאָך אזעלכע געבענשטע מקומות, וואו אדם הראשונ'ס פוס האָט קיינמאָל נישט געטראָטען.

די באַהאָפּאָליער יודען, וואָס האָבען א שם אויף דער וועלט פאַר ווערטעלזאָגערס, דערצעהלען זיך אָן פונ'ם „ליידיגגעהער" מעלות מיט מעלות.

ערשטענס, האָט איהר קיין מורא ניט, זאָגען זיי, פאַר פערשפּעטיגען. ווען איהר זאָלט ניט קומען, כאַפּט איהר איהם. הייַנט וואָס איז ווערט, זאָגען זיי דאָס, וואָס איהר דאַרפט אייך ניט שלאָגען פאַר אַנ'אָרט? איהר קאָנט אָנפאָהרען, זאָגען זיי, א גאַנצע שטרעקע איין מענש אליין, ליעגען אויסגעצויגען ווי א שררה און אויסשלאָפען זיך אויף אלע זייטען.

דאָס איז לויטער אמת. שוין א וואָך דריי, אז איך רייז אַרום מיט'ן דאָזיגען „ליידיגגעהער" אין יענעם ווינקעל און שטעה אויף איין אָרט. עפּיס טאַקי נור ווי א מין כשוף! נאָר מיינט ניט, אז איך בע-

קלאָג מיך. אדרבה. איך בין זעהר צופרידען. וואָרום איך זעה מיך דאָרט אָן אַזעלכע שענע זאַכען און איך הער מיך אָן אַזוי פיעל מעשׂות מיט געשיכטען, אַז איך ווייס ניט, ווען וועל איך זיי אַלע קאָנען אַריינשרייבען צו מיר אין ספר הזכרונות?

ערשטענס — די געשיכטע ווי אַזוי מע האָט געבויעט די דאָזיגע אייזענבאהן. דאָס איז כדאי, מע זאָל דאָס בעשרייבען.

אַז ס'איז אָנגעקומען פון פּעטערבורג, אַז מע פיהרט דורך אין יענער געגענד אַ באַהן (וויטטע איז דעמאָלט געווען מיניסטער) האָבען יודען געזאָגט: ס'אַ ליגען. וואָס דאַרף טעפּליק, אָדער גאַלטע, אָדער הייסין אַ באַהן? זיי זענען טאַקי אַנדערש ניט אויפגעצויגען געוואָרען נור אויף אייזענבאַהנען?... אַזוי האָבען גע'טענה'ט די דאָרטיגע יודען. און ווער שמועסט די באָהאָפּאָליער — די האָבען געשאָטען מיט גלייכווערטלעך, ווי זייער שטייגער איז, געמאַכט חוזק, געוויזען אויף דער האַנד, „ווען אָט דאָ וועט וואַקסען האָהר".

שפּעטער, אַז ס'איז אַראָבגעפאָהרען אַ אינזשינער און גענומען פּלאַנעווען און מעסטען פעלד, זענען יודען אַנשוויגען געוואָרען, און די באָהאָפּאָליער ווערטעלזאָגערס האָבען בעהאַלטען די הענד (זיי האָבען אַ מעלה, אַז טאָמער טרעפען זיי ניט, נעמען זיי זיך ניט צום האַרצען: „דער לוח, זאָגען זיי, מאַכט זיך אויך אַמאָל, אַז ער טריפט ניט"...) און דער עולם פון דער גאַנצער סביבה אַרום האָט זיך אַלאַז געטאָן צום אינזשינער מיט רעקאָמענדאַציעס און פּראָטעקציעס, מיט בריעף און מיט בקשות — ער זאָל זיי געבען אַרבייט. יודען נעבאַך זוכען פּרנסה. טעפּליקער, בערשעדער, הייסינער און באָהאָפּאָליער בעלי-בתים האָבען געהערט דערצעהלען, אַז ביים בויען אַ באַהן ווערט מען רייך. אַ סימן — פּאָליאַקאָוו...

יודען סוחרים, נישט נאָר די, וואָס האַנדלען מיט געהילץ אָדער מיט שטיינער, נאָר אפילו אַזעלכע, וואָס ווייסען נור ווייץ און קאָרן — האָבען זיך אויך אַ וואָרף געטאָן צו דער באַהן. אַלע יודען זענען געוואָרען קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס, „סטראַאיטעלים פון אייזענבאַהנען"... „אונזערע פּאָליאַקאָווס" — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבען אין באָהאָפּאָל, און מע האָט שוין גענומען אויסרעכענען בעצייטענס, וויפיעל קאָנען זיי דערבייַ חאַפּען?...

בקצור, ס'איז געוואָרען אין יענער געגענד, מע קאָן זאָגען, אַ בהלה, אַ מין באַהן-פיבער, וואָס האָט ניט דורכגעלאָזט קיינעם. דער

יצר־הרע פון געלד איז געװען גרױס, און װער װיל עס ניט װערען אַ פּאָליאַקאָװ אין אײן שמע־ישראל?

דער גערעדענג מיט דער קאָנקורענץ פון די קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס און „באַהן־סטראָאיטעלים“ איז געװאָרען אַזױ שטאַרק, אַז מע האָט די אַרבײט, זאָגט מען, געמוזט אױסטײלען על־פּי־גורל. װער עס האָט געהאַט גליק בײ גאָט און נישא חן געװען אין די אױגען פונ׳ם אינזשינער, דער האָט געקריגען אַרבײט. און װער עס האָט ניט געקריגען קײן אַרבײט, האָט זיך בעגנוגענט חאָטש מיט אַ עטיקעל חלק בײ יענעם. און אַ שטיקעל חלק האָט מען איהם געמוזט אָבטרעטען, װאָרום אַז ניט, האָט ער געגעבען אָנצוהערעניש, אַז ער װײסט אױך, װאו „פּעטערבאַרג“ ליגט און װאו די „פּראַװליעניע“ געפינט זיך... און מע האָט פערזעצט דעם װײבס פּערעל מיט די שבת׳דיגע קאַפּאָטעס און מע האָט זיך גענומען דורכפיהרען אַ באַהן און מע... האָט גע׳פּטר׳ט װאו װער עס האָט געהאַט ערגיץ אַ גראָשען און מע האָט פערזאָגט קינדס־קינדער, אַז צו אַ באַהן טאָר מען זיך ניט צו־הרגענען.

פונדעסטװעגען, אײנס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. יוּדען געבאָך זענען טאַקי געװאָרען בדיל־הדל — נאָר זײ האָבען אױסגעפיהרט, זאָגען זײ, זײערס: אַ באַהן האָבען זײ טאַקי פאָרט דורכגעפיהרט. און חאָטש אפילו מע האָט זי אין באָהאָפּאָל געקרױנט, װי מיר װײסען שױן, מיט׳ן נאָמען „דער לײדיגגעהער“, פונדעסטװעגען קאָנען זײ זיך פון איהם ניט אָבלױבען, און זײ דערצעהלען זיך אָן אױף איהם חדושים, נסים ונפלאות.

למשל, זײ בערימען זיך, אַז זינט דער „לײדיגגעהער“ איז אַ לײדיגגעהער האָט זיך נאָך ניט געטראָפען מיט איהם קײן אומגליק, װי עס טרעפט זיך, אַ שטײגער, מיט אַנדערע באַהנען. װאָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגען זײ, איז אַ פּראָסטער שכל: װער עס געהט פּאַװאָלי, דער פאַלט ניט... און דער „לײדיגגעהער“ געהט טאַקי פּאַװאָלי. שױן אַ ביסעל צו פּאַװאָלי. די באָהאָפּאָליער חכמים, װאָס האָבען ליעב יעדע זאַך מגזם זײן, דערצעהלען אַ מעשה, װאָס האָט זיך געטראָפען מיט זײערן טאַקי אַ באָהאָפּאָליער בעל־הבית. אַ באָהאָפּאָליער בעל־הבית, זאָגען זײ, איז אַרױסגעפאָהרען מיט׳ן „לײדיגגעהער“ פון באָהאָפּאָל צו זײנעם אַ מחותן קײן חאָשטשעװאַטע אױף אַ ברית, איז ער אָנגעקומען צו דער בר־מצוה.

און נאך א מעשה דערצעהלען זיי פון א בערשעדער מיידעל מיט א געמיראזשער בחור, וואס האבען זיך געלאזט צונויפפאהרען אויף א מיטעל-פונקט אנקוקען זיך. איז ביז מען איז זיך צונויפגעפאהרען, איז דער בחור געווארען גרוי ווי א טויב און דאס מיידעל האט שוין ניט געהאט איין צאהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צוגאנגען דער שידוך.

ווייסט איהר אבער, וואס איך וועל אייך זאגען? איך האב ניט ליעב די באהאפאליער ווערטעלזאגערס און האב פיינט זייערע גוזמות. ביי מיר, אז איך בעשרייב א זאך, איז נור דאס וואס איך זעה מיט מיינע אויגען, אדער, וויניגסטענס, וואס איך הער פון סאלידע מענשען, פון סוחרים.

צום ביישפיעל, איך האב אליין געהערט פון א הייסינער סוחר, אז ערשט פאר עטליכע יאהרען, אום הושענה רבה, האט זיך געטראפען ביי זיי מיט'ן „ליידיגגעהער" איין אומגליק, מע קאן זאגען א קאטאסטראפע, וואס האט ארויסגערופען א פאניקע אויף דער גאנצער ליניע און אויפגערודערט דארטען דאס גאנצע ווינקעל. די קאטאסטראפע איז געקומען דורך א יודען מיט, להבדיל, א גלח. איך גיעב זי אייך איבער דא באלד אין א בעזונדער געשיכטע מיט'ן זעלבען לשון, ווי איך האב זי געהערט פונ'ם הייסינער סוחר. איך האב ליעב איבערגעבען דאס וואס איך הער פון יענעם. אז איהר וועט דאס לייענען, וועט איהר אליין זעהען, אז די געשיכטע איז איין אמת'ע געשיכטע.

א הייסינער סוחר וועט ניט אויסטראכטען.

ענדע געשיכטע נומער זיעבען.

דער נס פון הושענה־רבא.

דער נס פון הושענא רבה .

אני אריינפאהר .

ווייסט איהר, וואו דאס בעסטע פאהרעבטס איז ? דאס בעסטע, דאס שטילסטע און דאס רוהיגסטע ?

מיט'ן „לעדיגגעהער" .

אזוי האבען די באהאפאליער יודען א נאמען געגעבען די שמאלע אייזענבאהן, וואס שניידט דורך א גאנצע רייהע שטעדטלעך : באהאפאל, הייסין, טעפליק, נעמיראוו, חאשטשעוואטע און נאך אזעלכע געבענשטע מקומות, וואו אדם הראשון'ס פוס האט קיינמאל נישט געטראטען .

די באהאפאליער יודען, וואס האבען א שם איף דער וועלט פאר ווערטעלואגערס, דערצעהלען זיך און פונ'ם „לעדיגגעהער" מעלות מיט מעלות .

ערשטענס, האט איהר קיין מורא נישט, זאגען זיי, פאר פערשפע־טיגען. ווען איהר זאלט נישט קומען, האפט איהר איהם, היינט וואס איז ווערטה, זאגען זיי, דאס, וואס איהר דארפט איך נישט שלאגען פאר אנ׳ ארט ? איהר קאנט אפפאהרען, זאגען זיי, א גאנצע שטרעקע איין מענש אליין, ליגען אויסגעצויגען ווי א שררה און אויסשלאפען זיך אויף אלע זייטען .

דאס איז לויטער אמת. שוין א וואך דריי, אז איך רייז ארום מיט'ן דאזיגען „לעדיגגעהער" אין יענעם ווינקעל און שטעה אויף איין ארט, עפיס טאקי נאר ווי א מין כשוף ! נאר מיינט נישט, אז איך בעקלאג מיך אדרבה, איך בין זעהר צופריעדען, ווארום איך זעה מיך דארט און אזעלכע שעהנע זאכען און איך הער מיך אן אזוי פיעל מעשות מיט געשיכטען, אז איך ווייס נישט, ווען וועל איך זיי אלע קאנען אריינשרייבען צו מיר אין ספר הזכרונות

ערשטענס — די געשיכטע ווי אזוי מע האט געבויט די דאזיגע אייזענבאהן. דאס איז כדאי מע זאל דאס בעשרייבען.

אז ס'איז אנגעקומען פון פעטערבורג, אז מע פיהרט דורך אין יענער געגענד א באהן (וויטטע איז דעמאלט געוועזן מיניסטער), האבען יודען געזאגט: סאליגען. וואס דארף טעפליק, אדער גאלטע, אדער הייסין א באהן? זיי זענען טאקי אנדערש נישט אויפגעצויגען געווארען נאר אויף אייזענבאהנען?... אזוי האבען גע'טענה'ט די דארטיגע יודען. און ווער שמועסט די באהאפאליער — די האבען געשאטען מיט גלייכווערטלעך ווי זייער שטייגער איז, געמאכט חוזק, געוויזען אויף דער האנד, „ווען אט דא וועט וואכסען האר".

שפעטער, אז ס'איז אראבגעפאהרען א אינזשינער און גענומען פלאגעווען און מעסטען פעלד, זענען יודען אנשוויגען געווארען און די באהאפאליער ווערטעלזאגערס האבען בעהאלטען די הענד (ווי האבען א מעלה, אז טאמער טרעפען זיי נישט, נעהמען זיי זיך נישט צום הארצען: „דער לוח, זאגען זיי, מאכט זיך אויך אמאל, אז ער טרעפט נישט"...) און דער עולם פון דער גאנצער סביבה, ארום און ארום, האט זיך א לאז געטהון צום אינזשינער מיט רעקאמענדאציעס און פראטעקציעס, מיט בריעף און מיט בקשות — ער זאל זיי געבען ארבייט. יודען נעבאך זוכען פרנסה. טעפליקער, בערשעדער, הייסינער און באהאפאליער בעלי־בתים האבען געהערט דערציהלען, אז ביים בויען א באהן ווערד מען רייך, א סימן — פאליאקאוו...

יודען סוחרים, נישט נאר די, וואס האנדלען מיט געהילץ אדער מיט שטיינער, נאר אפילו אזעלכע, וואס ווייסען נאר ווייץ און קארן — האבען זיך אויך א ווארף געטהון צו דער באהן. אלע יודען זענען געווארען קאנצעסיאנערן, פאדראטשיקעס, „סטראאיטעלים פון אייזענבאהנען..." „אונזערע פאליאקאוו'ס" — אזוי האט מען זיי א נאמען געגעבען אין באהאפאל, און מע האט שוין גענומען אויסרעכענען בעצייטענס, וויפיעל קאנען זיי דערבייא חאפען?...

בקצור, ס'איז געווארען אין יענער געגענד, מע קען זאגען א בהלה, א מין באהן־פיבער, וואס האט נישט דורכגעלאזט קיינעם. דער יצר־הרע פון געלד איז געוועז גרויס און ווער וויל עס נישט ווערען א פאליאקאוו אין איין שמע־ישראל?

דער גערעדעניש מיט דער קאנקורענץ פון די קאנצעסיאנערן, פאדראטשיקעס, און „באהן־סטראאיטעלים" איז געווארען אזוי שטארק, אז

מע האָט די אַרבעט, זאָגט מען, געמוזט אויסטיילן על־פּי גורל. ווער עס האָט געהאַט גליק בײַ גאָט און נושא חן געווען אין די אויגן פֿונ׳ם אײַנזשינער, דער האָט געקריגן אַרבעט. און ווער עס האָט נישט געקריגן קיין אַרבעט, האָט זיך בעגנוגענט האָטש מיט אַ שטיקעל חלק בײַ יענעם. און אַ שטיקעל חלק האָט מען איהם געמוזט אָבטרעטען, וואָרום אַז נישט, האָט ער געגעבען אָנצוהערעניש, אַז ער ווייסט אויך וואו „פּעטער־באַרג״ ליעגט און וואו די „פּראַוולינגיע״ געפֿינט זיך... און מע האָט פֿערוועצט דעם ווײַב׳ס פֿערעל מיט די שבת׳דיגע קאַפּאָטעס און מע האָט זיך גענומען דורכפֿיהרען אַ באַהן און מע... האָט גע׳פּטר׳ט וואו ווער עס האָט געהאַט ערגיץ אַ גראָשען און מע האָט פֿערזאָגט קינדס־קינדער, אַז צו אַ באַהן טאָר מען זיך נישט צוריהרען!

פֿון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערן געהער זיך נישט אָן. די יורען געבאָך וועגען טאַקי געוואָרען בדיל־הדל — נאָר זיי האָבען אויסגעפֿיהרט, זאָגען זיי, זייערס: אַ באַהן האָבען זיי טאַקי פֿאָרט דורכגעפֿיהרט. און האָטש אַפֿילו מע האָט זי אין באָהאָפּאָל געקרוינט, ווי מיר ווייסען שוין מיט׳ן נאָמען „דער לעדיגגעהער״, פֿון דעסטוועגען קאָנען זיי זיך פֿון איהם נישט אָפּלויבען, און זיי דערצעהלען זיך אָן אויף איהם חדושים, נסים ונפֿלאות.

למשל, זיי בערימען זיך, אַז זינט דער „לעדיגגעהער״ איז אַ לע־דיגגעהער האָט זיך נאָך נישט געטראָפֿען מיט איהם קיין אומגליק, ווי עס טרעפֿט זיך אַ שטייגער, מיט אַנדערע באַהנען. וואָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגען זיי, איז אַ פּראָסטער שכל, ווער עס געהט פּאַוואָלי דער פּאַלט נישט... און דער „לעדיגגעהער״, געהט טאַקי פּאַוואָלי, שוין אַ ביסעל צו פּאַוואָלי. די באָהאָפּאָליער חכמים, וואָס האָבען ליעב יעדע זאַך מגזם זיין, דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפֿען מיט זייערן טאַקי אַ באָהאָפּאָליער בעל־הבית. אַ באָהאָ־פּאָליער בעל־הבית, זאָגען זיי, איז אַרויסגעפֿאָהרען מיט׳ן „לעדיגגעהער״ פֿון באָהאָפּאָל צו זיינעם אַ מחותן קיין חאַשטשעוואַטע אויף אַ ברית, איז ער אָנגעקומען צו דער בר־מצוה.

און נאָך אַ מעשה דערצעהלען זיי פֿון אַ בערשעדער מיידעל מיט אַ נעמיראָווער בחור, וואָס האָבען זיך געוואָלט צענויפֿפֿאָהרען אויף אַ מיטעל־פּונקט אָנקוקען זיך, איז ביז מען איז זיך צענויפֿגעפֿאָהרען איז דער בחור געוואָרען גרוי ווי אַ טויב, און דאָס מיידעל האָט שוין נישט געהאַט איין

צאָהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צעגאַנגען דער שידוך.

ווייסט איהר אָבער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב נישט ליעב די באַהאָפּאָליער ווערטעל־זאָגערס און האָב פיינד זייערע גוזמות. ביי מיר, אַז איך בעשרייב אַ זאַך, איז נאָר דאָס וואָס איך זעה מיט מיינע אויגען, אָדער, ווענינגסטענס, וואָס איך הער פון סאָלידע מענשען, פון סוחרים.

צום ביישפּיעל, איך האָב אַליין געהערט פון אַ הייסינער סוחר, אַז ערשט פאַר עטליכע יאָהרען, אום הושענא־רבה, האָט זיך געטראָפען ביי זיי מיט'ן „לעדיגגעהער" איין אומגליק, מען קען זאָגען אַ קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט אַרויסגערופען אַ פּאַניקע אויף דער גאַנצער ליניע און אויפגערודערט דאָרטען דאָס גאַנצע ווינקעל. די קאַטאַסטראָפע איז געקומען דורך אַ יודען מיט, להבדיל, אַ גלח. איך גיעב זי אייך איבער דאָ באַ"ד אין אַ בעזונדער געשיכטע מיט'ן זעלבען לשון, ווי איך האָב זי געהערט פונ'ם הייסינער סוחר. איך האָב פיינד אויסקלערען מעשות פונ'ם קאָפּ, איך האָב ליעב איבערגעבען דאָס וואָס איך הער פון יענעם, אַז איהר וועט דאָס לייענען, וועט איהר אַליין זעהן, אַז די געשיכטע איז איין אמת'ע געשיכטע.

אַ הייסינער סוחר וועט נישט אויסטראַכטען.

* *
*

„— דער נס פון הושענא־רבה — אַזוי האָט מען אַ נאָמען געגעבען ביי אונז די באַהן־קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט זיך געטראָפען פונקט אום הושענא־רבה נאָכ'ן קוויטעל. און געטראָפען האָט זיך די געשיכטע, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי ביי אונז אין הייסין. דאָס הייסט, נישט אין הייסין גופא, נאָר אַ פּאָר סטאַנציעס פאַר הייסין. סאָבאָליווקע הייסט די סטאַנציע"...

מיט אַזאַ לשון האָט מיר אַ הייסינער סוחר, ווייזט אויס, אַ לייטישער מענש, גענומען ברייטליך צו דערצעהלען, וואָס פאַר אַ קאַטאַסטראָפע עס האָט זיך געטראָפען ביי זיי מיט דער שמאָל'ער באַהן, וואָס מע רופט זי דאָרטען „דער לעדיגגעהער" (איך האָב אייך איהם בעשריבען שוין פריהער, אין דעם אַריינפאָהר). און מחמת דער הייסינער סוחר האָט מיר דערצעהלט די דאָזיגע געשיכטע טאַקי פאָהרענדיג מיט'ן „לעדיגגעהער", וואָס האָט ציים, און געוועזען זענען מיר מיט איהם אין וואַגאָן סך־הכל

צווי פּאַסאַזשירן, האָט ער זיך צעשפּילעט, צעלעגט ווי בײַ׳ם טאַטן אין ווײַנגאָרטן און גערעדט פּערעלדיק, געטאַקטע ווערטער, געגלעט זיך בעת־מעשׂה דאָס בײַכל, צוגעשמייכלט און שטאַרק הנאה געהאַט פֿון זײַן אייגענער געשיכטע.

„— איהר פאָהרט דאָך שוין מיט אונזער לעדיגגעהער, ברוך־השם, די אַנדערע וואָך. ווייסט איהר דאָך מן הסתם די טבע זײַנע? ער האָט איך אַ טבע, אַז ער קומט אויף אַ סטאַנציע, און שטעלט זיך אוועק, פֿערגעסט ער דעם ווײַ־געזונד. דאָס הייסט! איי־ענטליך, לויט „ראַספּיסאַניע“, טאָר ער נישט שטעהן מעהר וויפיעל ס׳איז איהם אָנגעצייכענט. למשל, אויף דער סטאַנציע זאַטקעוויץ איז אויסגערעכענט, אַז ער דאַרף שטעהן פונקט אַ שעה מיט אַכט און פופציג מינוט, אָדער אויף דער סטאַנציע סאַבאַליווקע, וואָס איך דערצעהל איך, — דאָרט טאָר ער מעהר אַ רגע נישט שטעהן ווי איין שעה מיט צוויי און דרײַסיג מינוט. נאָר די מכּות זאָל זיך איהם זעצען, וואָס ער שטעהט סײַ אין זאַטקעוויץ, סײַ אין סאַבאַליווקע מעהר ווי צווי, און אַ מאָל — מעהר ווי דרײַ שעה. עס ווענדט זיך אָן דעם, וויפיעל צײַט עס נעהמען בײַ איהם צו די „מאַניעווערס“. און וואָס בײַ אונזער „לעדיגגעהער“ ווערט אָנגערופען „מאַניעווערס“ — דאַרף איך דאָך אײַך נישט דערצעהלען. מען שפּאַנט אויס דעם לאָקאָמאָטיוו, און די „בריגאַדע“, דער קאָנדוקטאָר מיט׳ן מאַשיניסט מיט׳ן קאָטשעגאַר, זעצען זיך אוועק אינאיינעם מיט׳ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיט׳ן זשאַנדאַרם און מיט׳ן טעלעגראַפיסט טרינקען ביער, אַ פלעשעל נאָך אַ פלעשעל.

„וואָס טהוט, למשל, דער עולם, די פּאַסאַזשירען הייסט עס, בעת „מאַניעווערס“? איהר האָט דאָך שוין געזעהן וואָס מע טהוט: מע נודעט זיך, מע ווערט שיער נישט משוגע. ווער עס געגעצט, ווער עס פערשלאָגט זיך אין אַ ווינקעל און חאַפּט אַ דרימעל. און ווער עס שפּאַצירט זיך אַרום אויף דער „פּלאַצפאָרמע“ די הענד פערלעגט און זינגט זיך שטילערהייד אַ ליעדעל.

„דאַרף זיך טרעפען אַ מעשׂה אין סאַבאַליווקע בעת „מאַניעווערס“, שטעהט זיך אַזוי איינמאָל הושענא־רבה אין דער פריה בײַם אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, די הענד פערלעגט, איינער אַ מענש. דווקא נישט קיין פּאַסאַזשיר, נאָר אַזוי אַ יוד, לאָז זיך אײַך דאַכטען, טאַקי אַ סאַבאַליווקער בעל־הבית, און קוקט. וואָס טהוט דאָ, למשל, אַ סאַבאַליווקער בעל־הבית? נאָר נישט. הושענא־רבה, האָט זיך אַ סאַבאַליווקער בעל־

הבית גאנץ פֿײַן אָבגעדאַװעָנט, אָבגעשלאָגען הושענות, אַװעק אַהײם און אָפּגעגעסען. אױפ'ן הארצען איז האַלב יום־טוב'דיג, האַלב װאָכענדיג! דאָס קװיטעל האָט מען איהם דאָרטען סאַי װסאַי אונטערגעשריבען, און קײן אַרבײט אין דער הײם איז נישטאָ, ערב יום־טוב, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל און איז זיך אַרױסגעגאַנגען אַביסעל אױפ'ן װאָקזאַל „װסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד.

„װסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד", דאַרפט איהר װיסען, איז בײַ אונז אַ מנהג אומעדום אין אונזער געגענד. קומט די צײַט פון „פּאָיעזד", טראָגט דאָס אײַך אַװעק אױפ'ן װאָקזאַל. טאָמער װעט מען עמעצען זעהן. װאָס זעהן? װעמען זעהן? אַ טעפּליקער יודען? אַ ן'אָבאָדיװקער יודענע? אַ גאַלאָװאַניעװסקער גלח? יודישע גליקען! גאָר גאָרנישט, מע געהט. און אַגב איז נאָך אין יענער צײַט די באַהן געװען אַ נײַעס, מע האָט אונז נאָר װאָס געהאַט דורכגעפיהרט דעם „לעדיגגעהער" און ס'איז נאָך געװען װאָס צו זעהן און װאָס צו הערען. נאָר װי אַזױ די מעשה איז דאָרט געװען, צי אַזױ, צי אַזױ, — בײַם אָבשפּאַנען דעם לאָקאָמאָטיװ איז זיך הושענא־רבה אין דער פריה, נאָכ'ן קװיטעל, װי איך דערצעהל אײַך, געשטאַנען האַלב יום־טוב'דיג, האַלב װאָכענדיג, אַ סאַבאָליװקער בעל־הבית מיט אַ שטעקעל און געקוקט.

„אם כן איז װאָס? דאַכט זיך מיר, אַז אַ סאַבאָליװקער בעל־הבית שטעהט און קוקט אױף אַ ן'אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיװ — װעמעס עסק איז דאָס? זאָל ער זיך שטעהן געזונדטערהײד. נײן. בעדאַרף זיך טרעפען מסתמא אַזױ, אַז צװישען די איבעריגע פּאַסאַזשירען געפינט זיך אַ גלח, לאָז זיך אײַך דאַכטען, טאַקי אַ גאַלאָװאַניעװסקער גלח, פון גאַלאָװאַניעװסק, הײסט עס, אַ שטעדטעל נישט װײַט פון הײסין. נישטאָ װאָס צו טהון, שפּאַצירט זיך דער גלח אױף דער זעלבער „פּלאַצפאָרמע", אױך פאַרלעגט די הענד, און שטעלט זיך אָב אױך בײַם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיװ. רופט זיך אָן דער גלח צום יודען: „הער נאָר, יודקאָ! װאָס האָסט דו דאָ דערזעהן?" ענטפערט איהם דער יוד: „איך הײס נישט יודקאָ, איך הײס „בערקאָ". מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זײַן בערקאָ, װאָס קוקסט דו דאָ, אַ שטײגער, בערקאָ?" ענטפערט איהם דער יוד און לאָזט נישט אַראָב קײן אויג פונ'ם לאָקאָמאָטיװ: „איך שטעה און בעטראַכט גאָט'ס װאונדער, װי אַזױ איבער אַ נאַרישקײט, איבער אײן דרעה, װאָס מע טהוט אַ דרעה אײן שרײַפעל אַהער, דאָס אַנדערע שרײַפעל אַהין — הױבט אָן געהן אַזאַ געװאַלדיגע מאַשין!" מאַכט צו איהם װיערער

דער גלח: „פון וואנען ווייסט דו, אז מע טהוט א דרעה איין שרייפעל אהער און דאס אנדערע אהין, הויבט אן געהן די מאשין?" ענטפערט איהם דער יוד: „איך זאל נישט וויסען, וואס זשע וואלט איך געזאגט?" מאכט צו איהם דער גלח: „קהעל ווייסט דו ווי אזוי מע עסט, אט וואס דו ווייסט!" פערדריסט דאס שוין דעם יודען (סאבאליווקער יודען האבען אין זיך אמביציע) און ער רופט זיך אן צום גלח: „אנו, פאטערל, אפשר וואלסט דו זיך מטריח זיין אויף א ווײַלע מיט מיר, אויפ'ן לאקאמאטיוו, וואלט איך דיר געגעבען צו פערשטעהן דעם שכל, פאר וואס א לאקאמאטיוו געהט און פאר וואס ער שטעהט?" דא האט שוין דעם גלח דערלאנגט א בראט נישט אויף קאטאוועס: וואס הייסט? אט דאס יודעל וועט איהם געבען צו פערשטעהן דעם שכל, פאר וואס א לאקאמאטיוו געהט און פאר וואס ער שטעהט?!... און ער מאכט צו איהם מיט הארץ: „קריך, הערשקא, אויפ'ן לאקאמאטיוו!". זאגט צו איהם דער יוד ווידער א מאל: „איך הייס נישט הערשקא, איך הייס בערקא". מאכט צו איהם דער גלח: „לאז זיין בערקא קריך בערקא!" מאכט צו איהם דער יוד: „וואס הייסט עפּיס קריך? פאר וואס זאל איך קריכען? קריך דו, פאטערל פריהער!" מאכט צו איהם דער גלח מיט גאל: „די לערנסט דאך מיך, נישט איך דיך, דארפסט דו פריהער קריכען". בקיצור, אווארט פאר א ווארט — מע איז, לאז זיך איך דאכטען, ארויסגעקראבען ביידע אויפ'ן לאקאמאטיוו און דער סאבאליווקער יוד האט זיך גענומען לערנען מיט'ן גלח „הלכות מאשינע", געגעבען פאוואלינקע א דרעה איין קראן אהער, דעם אנדערן אהין, און איידער זיי האבען געקאנט ארויסלאזען א ווארט פונ'ם מויל, האבען זיי מיט שרעק דערזעהן, אז דער לאקאמאטיוו האט גערירט פונ'ם ארט און — פאשאל!

„אצונד איז, דאכט מיר, די בעסטע צייט איבערלאזען דעם יודען מיט'ן גלח אויפ'ן אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו, לאזען זיי זיך פאהרען געזונדטערהייד, און מיר וועלען זיך דערווייל פערנעמען מיט דעם נפש: ווער איז דאס געוועזען אט דער סאבאליווקער יוד, וואס האט געהאט אין זיך אזא שטארקייט און האט זיך איינגעשטעלט ארויפצוקריכען מיט א גלח אויף אן אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו?

„בערעל עסיגמאכער — אזוי, לאז זיך איך דאכטען, הייסט דער סאבאליווקער יוד, וואס איך דערצעהל אייך. פאר וואס רופט מען איהם עסיגמאכער? ווייל ער פערנעמט זיך דערמיט, וואס ער מאכט עסיג, דעם בעסטען עסיג אין אונזער ווינקעל. די מלאכה האט ער, אייגענטליך, בירושה פון זיין טאטען. נאר ער האט צוגעקלעהרט — אזוי זאגט בערעל

אליין — אזא מין מאשינע, וואס גיט ארויס דעם בעכטען עסענץ. ער זאל האבען צייט, זאגט ער, וואלט ער געקאנט בעשטאטען מיט עסיג דריי גובערניעס. גאר וואס דען? ער טהוט זיך איהם נישט נויטיג, זאגט ער, ער איז נישט קיין אן לרעשיר. אט אזא מין מענש איז אונזער עסיג-מאכער. אין ערגיץ נישט געלערענט זיך — און קאן וואס פאר א נ'איידעלע מלאכה איהר ווילט, און האט א ידיעה אין אלערליי מאשינעס. פון וואנען קומט דאס צו איהם? דארף מען פערשטעהן על פי שכל, אז עסיג מאכען האט א שייכות, זאגט ער, מיט טרייבען בראנפען, און טרייבען בראנפען קעהר זיך אן מיט לשון „זאוואד", און א זאוואד זאגט ער, האט דאך אין זיך כמעט די איגענע מאשינעריע וואס א באהן; א זאוואד, זאגט ער, פייפט און א באהן פייפט — וואס איז די נפקא-מינה? דער עיקר — אזוי זאגט בערעל אליין און מאכט בעת-מעשה מיט די הענד — דער עיקר איז גאר דער כח, וואס נערמט זיך פונ'ם הייצען, זאגט ער, וואס מע הייצט, ווארעמט זיך אן דער קעסעל, זאגט ער, און דאס וואסער הויבט אן קאכען שטופט דאס, זאגט ער, דעם וואל און עס דרעהען זיך די רעדער, זאגט ער, אויף וואס פאר א זייט איהר ווילט: ווילט איהר, זאגט ער ס'זאל געהן רעכטס — טהוט א דרעה דעם רעגוליאטאר רעכטס, ווילט איהר לינקס—דרעהט, זאגט ער, דעם רעגוליאטאר לינקס. ס'איז, זאגט ער, אזוי פשוט, וואס פשוטער קאן שוין גארנישט זיין!... אצונד, אז איך האב אייך א ביסעל בעקאנט געמאכט מיט דעם סאבאליוקער יודען, איז אייך שוין פערענטפערט, מיין איך, א סך קשיות, און מיר קאנען זיך אומקעהרען צו דער קאטאסטראפע.

„דארף איך אייך נאך דערצעהלען, וואס פאר א פחד און וואס פאר א טומעל ס'איז געיוארען צווישען די פאסאזשירען אין סאבאליווקע אויף דער סטאנציע, אז מע האט דערזעהן דעם אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו געהן איינעם אליין, מע ווייסט נישט מיט וואס פאר א כח? איך מיין, אז דאס דארפט איהר שוין אליין פערשטעהן. הייגט די מהומה, וואס איז געקומען אויף דער „בריגאדע"? תחילה האט זיך אפילו די „בריגאדע", לאז זיך אייך דאכטען, געלאזט לויפען נאכ'ן לאקאמאטיוו, געוואלט א פנים, איהם חאפען פון אונטען. מע האט אבער גיך ארויסגעזעהן, אז די מיה איז אומזיסט. עפיס טאקי גאר ווי אויף צו להכעיס, האט זיך דער לאקאמאטיוו איצטיגס מאל געלאזט לויפען און איז געפלויגען משוגענערהייט. זינט דער „לעדיגגעהער", האט אנגעהויבען צו געהן אין אונזערע מקומות האט זיך נאך קיינמאל נישט געטראפען, אז דער לאקאמאטיוו זאל אזוי

גיך לויפען, האט זיך די „בריגאדע״ נעבאך געמוזט אומקערען צוריק מיט לעדיגע הענד און איינאיינעם מיט'ן זשאנדארם און מיט'ן נאטשאלניק האט מען געמאכט א פראטאקאל און נאך דעם האט מען צעשיקט דעפעשען איבער דער גאנצער ליניע: „אוועק אלאקאמאטיוו איינער אליין, נעמט מיטלען. טעלעגראפירט״.

„וואס פאר א פאניקע די דאזיגע דעפעש האט ארויסגערופען אויף דער גאנצער ליניע — איז גרינג זיך פארצושטעלען. ערשטענס: האט מען נישט פערשטאנען די דעפעש. וואס איז דער פשט: „אוועק א לאקאמאטיוו איינער אליין״? ווי געהט דאס אליין א לאקאמאטיוו? און צווייטענס, וואס בעדייטען די ווערטער: „נעמט מיטלען״? וואס פאר א מיטלען קען מען נעמען, א חוץ דעפעשען? און עס האבען אנגעהויבען פליהען דעפעשען איבער דער גאנצער ליניע. דער טעלעגראף האט געארבייט מיט רוחות, אלע סטאנציעס האבען זיך איבערגערעדט צווישען זיך, און די שרעקליכע ידיעה האט זיך גיך פערשפרייט, לאז זיך אייך דאכטען אין אלע שטעדט און שטעדטלעך ארום און ארום, און ס'איז געווארען, וואס זאל איך אייך זאגען, חושך ואפלה! ביי אונז אין הייסין, למשל, האט מען שוין אפילו דערצעהלט, וויפיעל נפשות עס זענען געהרג'עט געווארען, נעבאך באשערט מענשען אזא שרעקליכער טויט! און ווען? פונקט הושענא־רבה נאכ'ן קוויטעל! א פנים, ס'איז שוין אזוי געווען אנגעצייכענט פון אויבען...

„אזוי האט מען געשמועסט ביי אונז אין הייסין און אין אלע ערטער ארום הייסין, און ס'איז גאר נישט צו בעשרייבען די יסורים מיט'ן עגמת־נפש, וואס מיר אלע זענען דערפון אויסגעשטאנען. נאר, ווי קומט עס צו די יסורים מיט'ן עגמת־נפש פון די פאסאזשירען נעבאך, וואס זענען געבליבען אין סאבאליווקע אויף דער סטאנציע כצאן בלי רועה, אין מיט'ן דער נסיעה אהן א לאקאמאטיוו! סטייטש, וואס וועלען זיי טהון? ס'איז הושענא־רבה, ערב יום־טוב, וואוהין געהט מען? סיידען סוכות האלטען דא אין שטעדטעל? א פארשטערטער סוכות... און די פאסאזשירען האבען זיך צעגויפגעשלאגען אלע אין איין ווינקעלע און, האבען גענומען איבערהערען וועגען זייער אייגענער לאגע און וועגען דער לאגע פונ'ם „בורח״ (אזוי האבען זיי א נאמען געגעבען דעם אנטלאפענעם לאקאמאטיוו). מי יודע, וואס מיט אזא שלים־מזל קען זיך טרעפען? א ווערטעלע אויסצורעדען — עס פליהט איבער דער ליניע אזא מאשינע איינע אליין? עס איז דאך לא ימלט, אז דער „בורח״ זאל זיך נישט בעגעגענען ערגיץ אין מיטען וועג מיט'ן „לעדיגגעהער״, וואס נעהט איהם אקעגען פון הייסין

איבער זאַטקעוויץ קיין סאָבאָליווקע. וואָס וועט זיין מיט יענע פּאַסאַזשירן נעבאַך? — און דער כּחהדמיון האָט זיי שוין געמאָלט אַ צוזאַמענשטויס, אַ מוראדיקע קאַטאַסטראָפע מיט אַלע פּיטשעווקעס פון אַ באַהן-קאַטאַסטראָפע. זיי האָבן געזען פאַר זיך בעשיינפּערליך דאָס גאַנצע אומגליק: איבערגעקערטע וואַגאָנעס, צעפאַלענע רעדער, מענשישע קעפּ, צעבראָכענע פיס, אָפּגעריסענע הענד און צעטראָטענע טשעמאָדאַנעס, מיט בלוט בעשפּריצט!... פּלוצים — אַ דעפּעש! אַנגעקומען אַ דעפּעש פון זאַטקעוויץ, וואָס שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטעהט: „די רגע דורכגעפלויגען מיט אַ שרעקליכע גיכקייט פאַרביי זאַטקעוויץ אַ לאָקאָמאָטיוו מיט צוויי פּאַסאַזשירען. איינער זעהט אויס אַ יוד, דער צווייטער אַ גלח. ביידע האָבען געמאַכט מיט די הענד — מע ווייסט נישט וואָס. דער לאָקאָמאָטיוו איז אַוועק קיין הייסין".

„אַט דאָ איז ערשט געוואָרען אַ חתונה: וואָס הייסט דאָס? אַ יוד מיט אַ גלח אויפ'ן אַנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו?! וואוהין זענען זיי דאָס אַנטלאָפען? און צוליעב וואָס? און ווער קען זיין דער יוד?... אַהין-אַהער, איינער פונ'ם אַנדערן — מע האָט זיך דערוואוסט, אַז דער יוד איז טאַקי אַ סאָבאָליווקער יוד. ווער? איהר קענט איהם? אַ שאלה אַ ביסעל: בערעל עסיגמאַכער פון סאָבאָליווקע! פון וואַנען ווייסט מען דאָס, אַז ס'איז ער? מע ווייסט! סאָבאָליווקער יודען שווערען, אַז זיי האָבען פון דערווייטען אַליין געזעהן איהם שטעהן מיט אַ גלח ביים אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו און מאַכען מיט די הענד... וואָס טהוט זיך דאָ? וואָס האָט אַ יוד אַן עסיגמאַכער צו שטעהן מיט אַ גלח ביים אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו און מאַכען מיט די הענד?!... מע האָט אַזוי לאַנג גערעדט און געפּילדערט, ביז די מעשה איז דערגאַנגען, לאָז זיך אייך דאַכטען אין שטעדטעל אַריין, אין סאָבאָליווקע הייסט עס, און חאָטש דאָס שטעדטעל איז נישט אַזוי שטאַרק ווייט פון סטאַנציע, נאָר ביז די מעשה איז אָנגעקומען פון איינעם צום אַנדערן קיין סאָבאָליווקע, האָט זי בעקומען אַלע מינוט אַן אַנדער געשטאַלט. איטליכער בעזונדער האָט צוגעלעגט זיינס, און ביז ס'איז דערגאַנגען צו בערלען אַהיים, האָט די מעשה מיט'ן גלח בעקומען אַזאַווילדען פּנים, אַז בערעל'ס ווייב איז נעבאַך געפאַלען חלשות אפשר צעהן מאָל, מע האָט געמוזט ברענגען דעם דאָקטאָר... און עס האָט זיך אַ שאָט געטהון אויף דער סטאַנציע יודען פון סאָבאָליווקע, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַזוי ווי שטערען אין הימעל, און ס'איז געוואָרען אַזאַ געוואַלד,

אז דער גאטשאלניק סטאנציע האט געמוזט געבען דעם זשאנדארם א „ראספאראושעניע", ער זאל אפרייניגען די סטאנציע פון סאבאליווקער יודען. און ווי באלד אזוי, וואס זשע האבען מיר דא צו טהון? אפשר וואלטען מיר בעסער געהן א קוק טהון, וואס טהוט זיך מיט אונזער יודען און מיט'ן גלח, להבדיל, אויפ'ן „בורח". איך מיין, אויפ'ן אנטלאפענעם לאקאמאטיוו?

„עס איז אבער נאר גרינג צו זאגען — א קוק טהון, וואס טהוט זיך אויפ'ן אנטלאפענעם לאקאמאטיוו"! ווער קען דאס וויסען, וואס דארט האט זיך אבגעטהון? מיר מוזען גלויבען דעם סאבאליווקער עסיגמאכער אויף נאמנות... ער דערצעהלט זיך אן פון דער נסיעה אזעלכע חדושים, וואס ווען אפילו, לאמיר זאגען, אז ס'איז נאר האלב אמת, איז דאס אויך גאנץ גענוג. און אויף וויפיעל איך קען אט דעם עסיגמאכער פון סאבאליווקע, איז ער, דאכט מיר, נישט אזא מענש וואס זאל ליעב האבען מגזם זיין.

„די ערשטע צייט, אז דער לאקאמאטיוו איז אוועק — אזוי דערצעהלט בערעל עסיגמאכער — געדענקט ער כמעט גאר נישט, וואס מיט איהם האט זיך געטהון. נישט אזוי מחמת דערשרעק, ווי איבער דעם, וואס ער האט נישט געקאנט פערשטעהן, — זאגט ער — פאר וואס דער לאקאמאטיוו וויל איהם נישט פאלגען. על פי שכל — זאגט ער — האט דער לאקאמאטיוו ביי'ם צווייטען דרעה פונ'ם רעגולאטאר באלד בעדארפט בלייבען שטעהן. צום סוף האט ער גאר אנגעהויבען געהן נאך גיכער ווי פריהער. עפיס נאר ווי צעהנטויזענד רוחות וואלטען איהם אונטערגעשטופט פון הינטען. ער איז געלאפען — זאגט בערעל — מיט אזא גיכקייט, אז די שטעקענס פונ'ם טעלעגראף האבען איהם ווי פליעגען געשעמעריט אין די אויגען, און עס האט זיך איהם פערדרעהט דער קאפ און די פיס האבען זיך איהם ווי אונטערגעהאקט... שפעטער א ביסעל, אז ער איז — זאגט ער — געקומען צוריק צו זיין פערשטאנד, האט ער זיך דערמאהנט, אז א לאקאמאטיוו האט א טארמאז, א פערהאלטער, אויף צו פערהאלטען איהם ווען מען וויל. פארהאן — גיט בערעל עסיגמאכער צו פערשטעהן מיט די הענד — א האנד־טארמאז און פארהאן א לופט־טארמאז, אזא מין רעדעל, וואס אז מע טהוט דאס א רעבטען דרעה, טהוט דאס א קוועטש דעם הייבעל, דעם רימשאג, הייסט דאס, און די רעדער הערען אויף צו דרעהען זיך פון זיך אליין. ער געדענקט גאר נישט, — זאגט ער — ווי אזוי אזא זאך האט געקאנט ארויספליהען איהם פונ'ם קאפ? און ער טהוט זיך, אלאז צום רעדעל און וויל עס געבען — זאגט ער — א

דרעה אין דער רעכטער זייט, אז מע האפט איהם נישט אן פאר א האנד: — „סטאפ"! — ווער איז? לאז זיך אייך דאכטען, דער גלח מוט ווי די וואנט, קוים וואס ער רעדט: „וואס ווילסט דו טהון?" פרעגט איהם דער גלח מיט ציטערניש. „גארנישט. איך וויל — זאגט איהם בערעל — אָבשטעלען די מאשינע"... „זאל דיך גאט היטען — זאגט צו איהם דער גלח — זאלסט זיך מיר מעהר נישט צוריהרען צו דער מאשינע! ווארום פאלגסט דו מיך נישט, נעם איך דיך פאר'ן קא'נער און טהו דיך א ווארף אראב פון לאקאמאטיוו אזוי, אז די וועסט ביי מיר פערגעסען, אז דו האסט א מאל געהייסען מאשקא!"... „נישט מאשקא, איך היים בערקא" — זאגט צו איהם בערעל און וויל איהם געבען צו פערשטעהן דעם שכל פונ'ם רעדעל, וואס מע רופט דאס טארמאז. לאזט ער זיך נישט רעדען — א ביטערער גלח! „גענוג שוין צו דרעהען — טענה'ט דער גלח — האסט שוין אזוי אויך גענוג געדרעהט און אנגעדרעהט, פארדרעהען זאל עס דיך, דו פערשאלטענער מענש! בעסער וואלסט דו זיך געבראכען האלז און נאקען, איידער דו האסט זיך גענומען אויף מיין לעבען!". רופט זיך אן צו איהם בערעל: „מיינסט אפשר, פאטערל, אז מיין לעבען איז ביי מיר נישט אזוי טהייער ווי ביי דיר דיין לעבען?" „דיין לעבען? — מאכט צו איהם דער גלח מיט גאל — וואס פאר א ווערטה האט א הינטיש לעבען?"... פערדריסט דאס שוין בערלען נישט אויף קאטאוועס און ער גיט אוועק — זאגט ער — דעם גלח א פארציע, אז ער וועט דאס האבען צו געדענקען. „ערשטענס — זאגט איהם בערעל — איז אויף א הונד אויך א רחמנות. נאך אונזער דין טאר מען אפילו — זאגט ער — א הונד אויך נישט אנריהרען: ס'איז א צער בעלי־חיים. והשנית — פרעגט איהם בערעל א קשיא: — מיט וואס איז דיין לעבען, למשל, ערגער ביי'ם רבונו של עולם פון אנ'אנדרערענס לעבען? קומען מיר דען נישט ארויס — זאגט ער — אלע פון איין יחוס, פון אדם־הראשון'ען? און געהען מיר דען נישט אלע אין איין ארט, אין דער ערד אריין?... איז נומער צוויי. און נאך א זאך — זאגט צו איהם בערעל: — נא זעה, פאטערל דעם חילוק — זאגט ער — פון מיר ביז דיר. איך טהו וואס איך קען, דער לאקאמאטיוו זאל זיך אפשטעלען, הייסט דאס, אז איך זארג פאר אונז ביידען; און דו — זאגט ער — ביזט אזוי אויפגעטראגען, אז דו ביזט קאפאבל מיך נעמען און אראפווארפען פונ'ם לאקאמאטיוו, — דאס הייסט — הרג'ענען א מענשען!"... און נאך א סך אזעלכע שעהנע ווערטער האט ער אין איהם אריינגעזעצט, אינ'ם גלח הייסט עס, געזאגט מוסר און דערצעהלט אזעלכע משלים — זאגט

ער — אז דער גלח האט שיער דעם שלאק בעקומען, און אט אזוי רע־דענדיג, האבען זיי דערזעהן — זאגט ער — פאר זיך די סטאנציע זאט־קעוויץ מיט'ן נאטשאלניק סטאנציע, מיט'ן זשאנדארם, האבען זיי ביידע גענומען, ער און דער גלח, להבדיל, מאכען צו זיי מיט די הענד, נאר קיינער האט זיי, א פנים, נישט פערשטאנען, וואס זיי מיינען, און זיי האבען נעבאך געמוזט — זאגט ער — פאהרען ווייטער, קיין הייסין הייסט עס. פאהרענדיג ווייטער, איז שוין דער גלח — זאגט ער — געווארען א סך ווייכער. נאר צוריהרען זיך צו די מאשינעס האט ער איהם נישט געלאזט, ער האט איהם נאר א זאג געטהון, דער גלח הייסט עס: „זאג מיר, לייבקא, וואס איך וועל דיך פרעגען?" זאגט איהם בערעל: „איך הייס נישט לייבקא, איך הייס בערקא". זאגט איהם דער גלח: „לאז זיין בערקא, זאג מיר נאר, בערקא, וואלסט, למשל, א בעלן געוועזען געבען א שפרונג אראב מיט מיר אינאיינעם פונ'ם לאקאמאטיוו אויף דער ערד?"... פרעגט איהם בערעל: „בכדי וואס? מיר זאלען חלילה דער'הרג'עט ווערען אויף טויט?" מאכט צו איהם דער גלח: „סאי וסאי וועלען מיר גע'הרג'עט ווערען אויף טויט". רופט זיך אב צו איהם בערעל: „פון וואנען איז געדרונגען? ס'איז גאר קיין ראיה נישט, אז גאט וויל — אוי־אוי־אוי, וואס ער קאן טהון!"... מאכט צו איהם דער גלח: „דהיינו?" רופט זיך אן צו איהם בערעל: „איך וועל דיר זאגען, — זאגט ער — פאטערל! ביי אונז יודען איז היינט — זאגט ער — א טאג, וואס ער הייסט הושענא רבה. אין דעם דאזיגען טאג — זאגט ער — ווערט אין הימעל אנגע'חתמ'עט יעדען מענשען און יעדען בעשע־פעניש אויף דער וועלט, צי ער זאל לעבען, צי ער זאל שטארבען; און אויב שטארבען — איז מיט וואס פאר א טויט זאל ער שטארבען. איז ממה־נפשך, זאגט ער: האט מיר גאט אנגעצייכענט, איך זאל שטארבען, איז דאך א פערפאלענע זאך, וואס איז מיר דער נפקא־מינה, צי איך וועל גע'הרג'עט ווערען פון א שפרונג, צי פון א לאקאמאטיוו, צי פון א דונער? און גלאט אזוי, — זאגט איהם ווייטער בערעל, — גע־הענדיג אויפ'ן גלייכען וועג, קאן איך מיך נישט אויסגליטשען און שטארבען, אז דער אויבערשטער וויל נאר? אלא וואס דען? עס איז מיר היינט אנגע'חתמ'עט געווארען פון אויבען, אז איך זאל בלייבען לעבען, היינט למאי זאל איך שפרינגען?"

„און וואס זאל איך אייך זאגען? אזוי דערצעהל'ט ווייטער בערעל עס־גמאכער פון כאבאליויקע און שווערט מיט אזעלכע שבועות, אז מען מעג גלויבען, דאכט מיר, א משומד — ער געדענקט נישט, ווי אזוי

דאס האט זיך געטראפען, גאר אז זיי זענען געקומען — זאגט ער — אונ־טער הייזין, און ארויס־געזעהן שוין פון דער וויטען דעם קוימען פונ'ם הייזינער זאוואד, האט עפּיס מיט א מאל דער לאקאמאטיוו — זאגט ער — אנגעהויבען געהן שטילער און שטילער, נאך דעם—גאר פּאוואלינקע, קוים—קוים, און נאך דעם האט ער זיך מיישב געוועזן, דער לאקאמאטיוו הייסט עס, און האט זיך גאר אנידערגעשטעלט. וואס איז די מעשה? ס'איז איהם, א פּנים, אויס־געגאנגען הייצונג, און א לאקאמאטיוו — זאגט בערעל עסיגמאכער — אז עס געהט איהם אויס הייצונג, הערט אויף דאס וואסער צו קאכען און די רעדער הערען אויף צו דרעהען זיך, און א סוף, פּונקט — זאגט ער — ווי, להבדיל, א מענש, אז מע זאל איהם, למשל, נישט געבען קיין עסען... אודאי האט ער דעם גלה געזאגט טאקי דארט אויפ'ן ארט: „נו, פּאטערל? וואס האב איך דיר געזאגט — זאגט ער — ווען דער רבונו של עולם זאל מיר נישט געוועזן אנצייכענען היינט פון אויבען, אז איך דארף נאך לעבען אויף דער וועלט. ווער ווייסט אויף וויפיעל צייט עס וואלט נאך געווען הייצונג און וואו מיר וואלטען שוין איצטער אנגעשפּארט?" אזוי מאכט צו איהם בערעל, און דער — זאגט ער — שטעהט, די אויגען אראפּגעלאזט אראפּ, און שווייגט. וואס האט ער איהם, נעבאך, געקאנט ע־טפערען?... ערשט שפּעטער, — זאגט ער —ביי'ם געזעגענען זיך, געהט דער גלה—זאגט ער — און ציהט איהם אויס א האנד און מאכט צו איהם: „פּראשטשאי, איצקא". זאגט איהם בערעל: „איך הייס נישט איצקא, איך הייס בערקא"... מאכט צו איהם דער גלה: „לאז זיין בערקא, הערסט דו, בערקא? איך האב גאר נישט געוואוסט, — זאגט ער — אז דו ביזט אזא... און מעהר האט ער נישט געהערט פון איהם קיין ווארט, ווארום דער גלח האט פערקאטשעט — זאגט ער — די פּאלעס פון דער ראסע און האט גענומען שטעלען פיס צוריק, צו זיך אהיים, א פּנים, קיין גאלאוואניעווסק. און ער, בערעל הייסט עס, האט זיך געלאזט גלייך אין שטאדט אריין, צו אונז קיין הייסין. און ביי אונז האט ער שוין, לאז זיך אייך דאכטען, געהאלטען יום־טוב, געבענשט גומל, דערצעהלט אפשר טויזענד מאל די מעשה פון אנהויב ביז'ן סוף, אלע מאל מיט נייע המצאות... איטליכער בעזונדער האט געשלעפּט דעם סאבאליוקער עסיגמאכער צו זיך, געוואלט איהם האבען פאר אנ'אורח אויף יום־טוב און אגב הערען פון איהם אליין דעם נס פון הושענא־רבה — און מיר האבען דאס געהאט, לאז זיך אייך דאכטען, א שמחת־תורה — נו־נו!"...

א חתונה אהן כלי־זמר.

גע׳שיבטע נומער ניין.

אַ חתונה אָהן כּלי־זמר.

— איך האָב אײַך געהאַט צוגעזאָגט, דאַכט מיר, דערצעלען נאָך אַ נס, וואָס האָט זיך געטראָפען, לאָז זיך אײַך דאַכטען, שאַקי! ווידעראַמאָל מיט אונזער „ליידיגנגעהער״, ווי אַזוי, צו פערדאַנקען דעם דאָזיגען „ליידיגנגעהער״, זענען מיר ניצול געוואָרען פון אַ גרויסען אומגליק. אויב איהר ווילט הערען די דאָזיגע מעשה, לעגט איהר זיך אַוועק, זייט מוחל, אָט דאָ אויף דער באַנק, און איך וועל מיך לעגען, הייסט עס, אויף יענער באַנק. דאָ איז מיר ניט צו דער האַנד.

אָט אַזוי רופט זיך אָן צו מיר איינמאָל אַלין דער אייגענער הייסינער סוחר, פאָהרענדיג מיט מיר אין דער שמאָלער אייזענבאַהן, וואָס מען רופט זי דאָרטען „דער ליידיגנגעהער״. און מחמת מיר זענען דאַסמאָל, ווי אַלעמאָל, געווען סך־הכּל צוויי פּאַרשוין איבער אַ גאַנצען וואַגאָן, און וואָרים איז געווען גענוג, האָבען מיר מחילה אויסגעטאָן די פּידזשאַקען, צושפּיליעט די זשילעטען און צולעגט זיך, ווי ביים מאַטען אין ווײַנגאָרטען. ער אויף איין באַנק, איך אויף דער אַנדערער. ער פּאַוואָלי און ברייטליך, ווי זיין שטייגער איז, דערצעהלט, און איך הער מיך איין, פערשרייבענדיג ביי זיך אין מוח איטליכס וואָרט, בכדי איך זאָל דאָס נאָכדעם קאָנען איבערגעבען מיט זיין לשון.

— ויהי בימי — דאָס איז געווען, ניט היינט געדאַכט, בעת

קאָנסטיטוציע, אַז ס'האָבען זיך אָנגעהויבען, הייסט עס, די ישועות אויף יודען... חאָטש אַפּילו אונז האָבען מיר אין הייסין, דאַרפט איהר וויסען, פּאַר אַ פּאָגראָם קיינמאָל קיין מורא ניט געהאַט... אי- בער וואָס, מיינט איהר, האָבען מיר ניט מורא געהאַט? פּשוט ווייל ס'איז ניטאָ ביי אונז, ווער סע זאָל שלאָגען. מאַלט אייך, לאָז זיך אייך דאַכטען, מע זאָל וועלען, וואָלט מען שוין אפשר געפונען ביי אונז אויך אַזעלכע, וואָס וואָלטען זיך ניט אָבגעזאָגט אונז אַ ביי- סעל דורכלופּטערן, דאָס הייסט, איך מיין טאַקי — רעכט דורכבּרע- כען די ביינער. אַ סימן האָט איהר, אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען לאָזען הערען די גוטע בשורות פון אָרום און אָרום, האָבען אונזערע עטליכע פּריצים-רשעים אוועקגעשריבען בסוד-סודות אַהין וואו מע דאַרף: היות ווי עס וואָלט געווען אַ יושר, מע זאָל, הייסט עס, אין הייסין אויך עפּעס טהון און ס'איז נישטאָ מיט וועמען, לכן בּע- טען זיי, מע זאָל זיי קומען צו הילף, דאָס הייסט, מע זאָל זיי למען השם וואָס גיכער אַרויסשיקען „מענשען"... און לאָז זיך אייך דאַכטען, ס'איז ניט אוועקגעגאַנגען קיין פיער און צוואַנציג שעה, קומט אָן אַ ידיעה, אויך בסוד-סודות, אַז עס געהען „מענשען". פון וואַנען? פון זשמערינקע, פון קאַזאַטין, פון ראַזדיעלנע, פּאָפּעלנע און פון נאָך אַזעלכע מקומות, וואָס האָבען זיך אויסגעצייכענט מיט זייערע קלאַפּערם. די קשיא: פון וואַנען איז מען דאָס ביי אונז געוואָהרע געוואָרען פונ'ם דאָזיגען הייליגען סוד? דערויף האָבען מיר, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ „איסטאַטשניק", נח טאַנקאָנאָג רופט מען איהם. ווער איז אָט דער דאָזיגער נפש? איהר פאָהרט דאָך אין אונזער ווינ- קעל, דאַרף מען אייך איהם אָבמאָלען, איהר זאָלט זיין מיט אי"ם בעקענט.

„נח טאַנקאָנאָג איז אַ יוד, וואָס איז געוואַקסען מעהר אין דער לענג ווי אין דער ברייט. גאָט האָט איהם געגעבען אַ פּאָר פיס, בּע- נוצט ער זיך מיט זיי. קיינמאָל רוהט ער נישט און זעלטען ווען גע- פינט מען איהם אין דערהיים. ער איז פערנומען מיט טויזענדער גע- שעפטען, מעהר פרעמדע ווי אייגענע. זיין אייגען געשעפט איז — וואָס ער האַלט די דרוק. און מחמת ער האַלט די דרוק, די איינ- ציגע דרוק אין הייסין, דעריבער קען ער זיך מיט נאַטשאַלסטווע, האָט צו טהון מיט פּריצים, אויסגעבונדען מיט אַלע טשינאָווניקעס און ווייסט פון אַלע סודות".

„אָט פון דעם דאָזיגען „איסטאַטשניק“ איז מען דאָס געוואָהרע געוואָרען פון דער גוטער בשורה. דאָס הייסט, ער אַליין טאַקי, דער „איסטאַטשניק“, הייסט עס, האָט דאָס אויסגעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט. פערשטעהט זיך, איטליכען בעזונדער האָט ער איינגערוימט אַ סוד אין אויער: „דאָס דערצעהל איך נאָר אייך, קיין אַנדערען וואָלט איך עס ניט געזאָגט“... און אָט אַזוי איז די גאַנצע שטאָדט געוואָהרע געוואָרען, פון איין עק ביז'ן אַנדערן עק, אַז עס געהען הוליגאַנעס און אַז ס'איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ פּלאַן, מע זאָל שלאָגען יודען. מע ווייסט אפילו ווען, אין וואָסער אַ טאָג, אין וואָסער אַ שעה מע וועט שלאָגען, און פון וואַנען מע וועט אָנהויבען צו שלאָגען, און ווי אַזוי מע וועט געהן — אַלסדינג אויסגערעכענט ווי אין לוח. און ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, לאָז זיך אייך דאַכטען, חושך ואפלה! און מיינט איהר — וואו? צום מיינסטען צווישען די נידעריגע קלאַסען. אַ מאָדנע זאַך, הערט איהר, מיט די אָרימע לייט! מילא, אַ נגיד, אַז ער ציטערט פאַר אַזעלכע זאַכען, פערשטעהט מען דאָס נאָך מיט'ן שכל. ער האָט נעבאַך מורא, מע זאָל איהם חס ושלום צווישען יאָ און ניין נישט מאַכען פאַר אַ קבצן. אָבער איהר, פּאַרטיגע קבצנים, וואָס ציטערט איהר אַזוי? וואָס האָט איהר איינצושטעלען? ניין, זאָל איהר זעהען, ווי מע האָט געהאַפּט די קינדערלעך און מע האָט מפקיר געווען האַק און פּאַק און מע האָט אָנגעהויבען בעהאַלטען זיך! וואו בעהאַלטען זיך, אַ שטייגער, יודען? ווער ביי אַ נ'עהרליכען גוי אין אַ קעלער, ווער ביים נאָטאַריוס אויפ'ן בוידעם, ווער ביים דירעקטאָר אין זאַוואָד. איטליכער געפינט זיך זיינס. נאָר איך איינער, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב מיך ניט געוואָלט בעהאַלטען. נישט מחמת איך וויל מיך פאַר אייך בערימען, נאָר איך וועל אייך געבען צו פערשטעהן מיט אַ גאַנג, וועט איהר זעהען, אַז איך בין ניט אינגאַנצען אומגערעכט: ערשטענס פרעג איך אַ קשיא: וואָס איז דער שכל, וואָס מע דאַרף מורא האָבען פאַר אַ פּאָגראָם? ממה-נפשך... און והשנית וועל איך אייך ניט זאָגען; עס קאָן זיין, אַז איך וואָלט אפשר אויך ניט געווען ביי זיך אַזאַ תקיף און וואָלט אפשר אויך וועלען בעהאַלטען זיך אויף דער הייסער שעה. פרעגט זיך אָבער: וואו בעהאַלט מען זיך? פון וואַנען בין איך בעוואָרענט, למשל, אַז טאַקי דער אייגענער גוי, אָדער דער נאָטאַריוס, אָדער דער דירעקטאָר פונ'ם זאַוואָד בשעת בהלה — איהר

פֿערשטעהט?... און חוץ אַלעמען, ווי לאָזט מען דאָס איבער אַ שטאָדט גלאַט אַזוי אויף הפקר? נעמען און אַנטלויפֿען איז קיין קונץ ניט. מע דאַרף זעהען עפּיס טהון. נאַר, אימשטיינס געזאָגט — וואָס קאָנען יודען טהון? נאַטשאַלסטווע!... מסתמא איז ביי אייך אויך דאָ אין שטאָדט איינער אַ תקיף, וואָס איז חשוב ביי נאַטשאַלסטווע. ביי אונז אין הייסין האָבען מיר איינעם אַזעלכען. נחמן קאַסאָי הייסט ער. אַ יוד אַ פּאָדראַטשיק מיט אַ קיילעכיגע באָרד, מיט אַ סאַמעטענעם זשילעט, מיט אַ דירה אַנ'איינגענע. און מחמת ער איז אַ פּאָדראַטשיק און האָט אַ חלק אינ'ם שאָסיי, איז ער אַ חשוב ביים איספּראַווניק. ער טרינקט מיט איהם טיי ביי איין טיש. און אַ איספּראַווניק האָבען מיר דעמאָלט געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטען, דוקא אַ גוטען גוי. אַ דימענט פֿון אַ גוי. דהיינו? ער פֿלעגט נעמען אַ קערבעל, און נור דורך נחמן קאַסאָי. דאָס הייסט, נעמען האָט ער גענומען ביי יעדען, פֿאַרוואָס ניט? נאַר ביי נחמנ'ען פֿלעגט ער נעמען מיט מעהר חשק. מעשה פּאָדראַטשיק, איהר פֿערשטעהט?...

„הקיצור, מע האָט זיך געזעהען מיט נחמנ'ען און מע האָט אויסגעשטעלט אַ צעטעל און ס'איז געוואָרען געלד, און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ היבשע מטבע. וואָרום אין אַזאַ צייט ווי קאָן מען קומען צו אַ פּריץ און ניט אָנשפּייען איהם אין דער האַנד, ס'זאָל איהם, ווי זאָגט איהר, געבען אַ בריה אין די פֿינגער אריין?... פֿערשטעהט זיך, אַז דער פּריץ האָט אונז באַלד בערוהיגט, ער האָט אונז בפירוש געזאָגט, אַז מיר מעגען געהן שלאָפֿען: ס'וועט גאָרניט זיין... דאַכט זיך, גוט? איז דאָך אָבער פֿאַרהאַן ביי אונז אין הייסין אַ „איסטאַטשניק", וואָס ווייסט פֿון אַלע שווערע הערצער, איז ער זיך מיישב, גו טאַנקאַנאַג, הייסט עס, און לאָזט אַרויס אַ קלאַנג איבער דער גאַנצער שטאָדט, בסוד געוויינטליך, אַז ס'איז שוין דאָ פֿון דער גוטער חברה אַ דעפּעש, ער האָט זי אַליין געזעהען, שווערט ער, ער זאָל אַזוי זעהען אַלדאָס גוטס! וואָס זשע שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעשע שטעהט מעהר ניט ווי איין וואָרט: „יעדיעם" — אַ מיאוס וואָרט! לויפֿט מען דאָך מסתמא צום איספּראַווניק: „פּריץ, ס'איז שלעכט!" — זאָגט ער: „וואָס איז די שלעכטיגקייט?" — זאָגט מען איהם: „ס'איז דאָ אַ דעפּעש". פֿרעגט ער: „פֿון וואַנען?" — זאָגט מען איהם: „פֿון יענע מקומות"... פֿרעגט ער: „וואָס שטעהט אין דעפּעש?" — זאָגט מען איהם: „יעדיעם". צולאַכט ער זיך און זאָגט: „איהר זענט גרויסע נאַ-

ראָנים, זאָגט ער, איך האָב נאָך געלטען, זאָגט ער, אויסגעשריבען פֿון טאַלטשין אַ סאָטני קאָזאַקען"... דערהערט „קאָזאַקען" — איז אויף אונז געוואָרען ווי אַ נייע הויט. אַ יוד, אַז ער דערזעהט אַ קאָזאַק, ווערט ער ביי זיך תקיף און שטעלט אַרויס דער גאַנצער וועלט אַ פֿייג. אַ קליינינגקייט — אַזאַ שומר!... די גאַנצע זאַך איז נור געווען: ווער פֿון די צוויי וועלען קומען פֿריהער — צי די קאָזאַקען פֿון טאַלטשין, צי די חברה קלאָפּערס פֿון זשמערינקע? דער שכל הישר האָט אפילו בעדאַרפֿט זאָגען, אַז די קלאָפּערס וועלען קומען פֿריהער, ווייל זיי פֿאָהרען מיט דער באַהן, און די קאָזאַקען — רייטענדיג. איז אָבער געווען די גאַנצע האָפֿענונג אויף אונזער „ליידיגגעהער". יודען האָבען אַ גרויסען גאָט, טאָמער וועט ער טהון אַ נס, דער „ליידיגגעהער" וועט פֿערשפּעטיגען חאָטש אויף עטליכע שעה, און דאָס איז ביי איהם אַ געוויינטליכע זאַך, וואָס סע טרעפֿט זיך ביי איהם אָפֿט, כמעט אַלע טאָג... און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַז איצטיגס מאָל האָט זיך מיט איהם אָט דער נס ניט געטראָפֿען. עפּיס ווי אויף צו להכעיס איז ער געגאַנגען פֿון סטאַנציע צו סטאַנציע, טאַקי נאָר ווי אַ זייגער. איהר קאָנט זיך פֿאָרשטעלען, וויפֿיעל געזונד דאָס האָט ביי אונז צוגענומען און וואָס פֿאַר אַ פּחד ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, אַז מע האָט זיך דערוואוסט, פֿונ'ם „איסטאָטשניק" געוויינטליך, אַז ס'איז שוין דאָ אַ דעפּעש פֿון דער לעצטער סטאַנציע, פֿון קרישטאָפּאָווקע: „יעדיעם"! און נישט נור „יעדיעם" אַליין, „יעדיעם" מיט אַ „הורראַ"... געוויינטליך, האָט מען די דאָזיגע ידיעה אָבגעטראָגען גלייך צום איספּראַווניק, געפֿאַלען איהם צו די פֿיס, געבעטען, ער זאָל זיך ניט פֿערלאָזען אויף די קאָזאַקען, וואָס וועלען אַמאָל קומען פֿון טאַלטשין, און זאָל אַרויסשיקען אויפ'ן וואָקזאַל פֿאָליציע חאָטש פֿון יוצא וועגען, לאָזען זיי ניט מיינען, אַז ס'איז לית דין ולית דיין, הפקר ציבעלעס. און דער אדון דער איספּראַווניק האָט זיך דאָסמאָל דוקא ניט געלאָזט זיך לאַנג בעטען, ער האָט צוליעב געטהון דער שטאָדט און נאָך מיט אַ יתר־שאת. דהיינו? ער האָט זיך אָנגעטאָן אין דער גאַנצער פֿאָרמע און מיט אַלע אָרדענס און איז בכבודו ובעצמו אַרויס מיט דער גאַנצער פֿאָליציע אויפ'ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דיעם פּאָיעזד".

„די עטליכע פּריצים די רשעים פֿון זייער זייט האָבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אויך נישט געדרימעלט. זיי האָבען זיך אויך אָנגעטאָן יום־טוב'דיג און אויך מיט די אָרדענס, מיטגענומען מיט זיך אַ פּאָר

גלחים, און זענען אויך אַרויס „ווסטרעטשאַיען דעם פּאַיעזד"... האָט זײַ דער איספּראַווניק אפילו אַ פרעג געטהון: „וואָס טהוט איהר דאָ?" —האָבען זײַ איהם געפרעגט די אײגענע קשיא: „וואָס טהוסט דו דאָ?" — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, דער איספּראַווניק האָט זײַ געגעבען צו וויסען, אַז זײַער מיתה איז אומזיסט. כל זמן, זאָגט ער, ער איז דאָ איספּראַווניק, וועט אין הײַסין, זאָגט ער, קײן פּאָגראָם ניט זײַן. אַזוי טאַקי האָט ער זײַ געזאָגט מיט'ן האַרבען וואָרט. האָבען זײַ איהם אויסגעהערט מיט אַ שמײַכעל און אָבגעענטפערט מיט עזות: „אַט וועלען מיר באַלד זעהען"... און ווי זײַ האָבען דאָס אויסגערעדט, האָט זיך געלאָזט הערען פון דער ווײַטען אַ פײַף. פונ'ם דאָזיגען פײַף האָט זיך אונז אַלעמען, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אָבגעריסען אין האַרצען. נאָך דעם דאָזיגען פײַף האָבען מיר זיך געריכט דערהערען נאָך אַ פײַף, שוין מיט אַ הוררא, און וואָס נאָך דעם דאָזיגען הוררא געהט ווײַטער — דאָס האָבען מיר שוין געהאָרכט פון אנדערע שטעדט... [illegible] סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? געפײַפט האָט מען טאַקי, נור דאָס פײַפען איז געווען אומזיסט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ שענע מעשה, וואָס נור מיט אונזער „לײדיגגײהער" קאָן זיך אַזעלכעס טרעפען. איהר מעגט דאָס הערען".

„צוגעפאָהרען צו דער סטאַנציע קײן הײַסין, האָט דער מאַשיניסט אָבגעשטעלט דעם לאָקאָמאָטיוו און איז גאַנץ ברײַטליך אַראָב אויפ'ן וואָקזאַל און געלאָזט זיך גלײַך אין בופעט אַרײַן, ווי געוועהנליך. שטעלט מען איהם אָב: בחור, וואו זענען די וואַגאָנעס?" — „וואָסערע וואַגאָנעס?" — „זעהסט דען ניט, אַז דו ביסט אײנער אַלײן מיט'ן לאָקאָמאָטיוו, אָהן אײן וואַגאָן?" — קוקט זײַ אָן דער מאַשיניסט מיט אויגען און מאַכט צו זײַ: „וואָס איז מײַן עסק? וואַגאָנעס — דאָס געהער זיך אָן מיט דער בריגאַדע". — „וואו זשע איז די בריגאַדע?" — ענטפערט זײַ ווידער דער מאַשיניסט: „וואָס געהט'ס מיך אָן? דער קאָנדוקטאָר גיט מיר, זאָגט ער, צו וויסען מיט אַ פײַף, אַז ער איז פאַרטיג, ענטפער איך איהם אָב, זאָגט ער, צוריק מיט אַ פײַף, אַז איך בין אויך פאַרטיג און לאָז די מאַשין. קײן צווײ פּאָר אויגען, זאָגט ער, האָב איך ניט, איך זאָל זעהען, וואָס הינטען טהוט זיך"... אַזוי ענטפערט זײַ אָב דער מאַשיניסט. און ווערדליג ער טענה'ט, איז ער גערעכט. הקצור, טענות אַהין, טענות אַהער — ס'איז דאָ אַ „לײדיגגע-

הער" און נישטאָ קיין פּאַסאַזשירען. אַ חתונה, הייסט עס, אָהן כלי-זמר!"...

„ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען נאָכדעם, איז געווען געפּאָהרען צו אונז, לאָז זיך אייך דאַכטען, דוקא אַ גאַנץ פיינע קאָמפּאַניע, געקליבענע יונגען, איינס אין איינס, מיט'ן גאַנצען קלאָפּערגעצייג, מיט דובינקעס און מיט רעזינקעס און מיט אַלע איבעריגע שאָלעמויזען. פריילעך איז מען געווען, און בראָנפען האָט מען געטרונקען, און מהמת גרויס שמחה האָט מען אויף דער לעצטער סטאַנציע, אין קרישטאָפּאָווקע, אַריינגעוואָרפען גאָר אַ היבשע גאַלקע, און אָנגעשכור'ט די „בריגאַרדע", דעם קאָנדוקטאָר מיט'ן קאָטשעגאַר מיט'ן זשאַנדאַר, און מע האָט פערגעסען אַ קלייניגקייט: צוטשעפּען די וואַגאָנעס צום לאָקאָמאָטיוו, איז זיך דער לאָקאָמאָטיוו מסתמא אוועק אין דער געוויינטליכער צייט קיין הייסין, און דער גאַנצער „ליידיגגעהער" איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, געבליבען שטעהן מיט אַלע וואַגאָנעס אין קרישטאָפּאָווקע. און נאָך מעהר קונץ! קיינער, נישט די שענע קאָמפּאַניע, נישט די איבעריגע פּאַסאַזשירען, נישט די „בריגאַדע" האָבען גאָר ניט בעמערקט, אַז מע שטעהט, און לאָז זיך אייך דאַכטען, מע האָט ניט אויפגעהערט צו וואַרפען גאַלקעס און אויסליידיגען פלעשלעך, ביז דער נאַטשאַלניק סטאַנציע האָט זיך געחאַפּט, אַז דער לאָקאָמאָטיוו איז אוועק און די וואַגאָנעס שטעהען נאָך. האָט ער אויפגעהויבען אַ גוואַלד! ערשט דאָ האָט זיך אַרויסבעוויזען דער גאַנצער טעות, און ס'איז געוואָרען אַ גע-פילדער, הימעל עפען זיך! די חברה אויף דער „בריגאַרדע", די „בריגאַרדע" אויף דער חברה, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען, אַז מע דאַרף נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און די אויגען אין די הענד און זיך לאָזען קיין הייסין, מחילה, צופוס. אַ ברירה האָט מען? און וכן היה. מע האָט זיך אָנגענומען מיט הארץ און מע האָט עולה רגל געווען קיין הייסין, און לאָז זיך אייך דאַכטען, מע איז בשלום געקומען קיין הייסין, און דוקא מיט אַ געזאַנג און מיט אַ הורראַ, ווי גאָט האָט געבאָטען. נור וואָס זשע דען? עס איז שוין אָבער געווען אַ ביסעלע צושפּעט. אויף די גאַסען האָבען שוין אַרומגעשפּאַצירט די קאָזאַקלעך פון טאַלטשין, רייטענדיג אויף די פערדלעך, און, ווי זאָגט איהר, וקסמים בידם — מיט די קאַנטשיקעס אין די הענד, און פון דער גאַנצער חברה חוליגאַנעס איז אין איין האַלבע שעה נישט געבליבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, קיין זכר אפילו. מען איז זיך צולאָפען

ווי די מייז אין א הונגער, צוגאנגען געווארען ווי שניי אין א זומער־טאג״...

„נו, פרעג איך אייך, איז ער נישט ווערט, אונזער „ליידיגגעהער״ מיין איך, מע זאל איהם אבשיטען מיט געלד פון אויבען ביז אראב, אדער, לכל הפחות, האטש מאכען פון איהם א בעשרייבונג?״

ענדע געשילטע נומער נייז.

דער טלית קטן.

געשיכטע נומער צעהן:

דער טלית קטן.

— איהר רעדט פון די אומגליקען, פון די היינטיגע שרפות רעדט איהר. איהר ווילט הערען א שענס, ווי אזוי מען נעהמט א הונ־דערטער אויף די נשרפים ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, א נהרג על פחות משוה פרוטה, וואס האט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט גע־געבען?

אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר מיין וויז־א־ווי אין וואגאן איינ־מאל אין דער־פריה, נאכ'ן איבערבייסען, און האט פערדרייכערט א פאפיראס און מיר אויך געגעבען פערדרייכערען.

עס האט אויסגעוויזען, אז די מעשה, וואס מיין וויז־א־ווי האט זיך געקליבען מיר דערצעהלען, האט איהם אליין הנאה געטהון, שטארק הנאה געטהון. ווארום איידער ער האט נאך אנגעהויבען צו דערצעהלען, האט ער זיך שוין צולאכט, ווי א מענש, וואס האט זיך דערמאנט אן זעהר א לאכענדיגע זאך. ער האט אזוי געשמאק געלאכט, אז ער איז זיך אזש פערגאנגען. אזא מענשען איז גלייכער, אז מע לאזט איהם פריהער זיך אויסלאכען, ווי עס געהער צו זיין, אניט וועט די מעשה האבען א פנים פון חוזק. דערנאך האט זיך מיין וויז־א־ווי אויסגעהוסט און אנגעהויבען בזה הלשון:

— איך האב אייך שוין איבערגעגעבען פון אונזער שטאדט א שען ביסעל טיפען. איצט האב איך פאר אייך נאך א טיפ. יואל טאט־קער רופט מען איהם. איהר זאלט אנקוקען א יודעל. קיין דריי צע־

בראַכלענע פיערער וועט איהר פאַר איהם ניט געבען. אַ קלייַנס, אַ
אַ דאַרס, אַ טרוקענס, אַ בערדעל אַ שיטערס, און אַז סע געהט, לויפט
עס, און אַ הילוך — וואו איהר האָט ערגיץ אַ שונא! חאָטש אפילו אַ
נגיד. חאָס זאָג איך — אַ נגיד? אַ גביר, אַן׳אדיר, אַ מיליאָנטשיק.
דאָס הייסט, איך האָב זיינע מיליאָנען, לאָז זיך אייך דאַכטען, נישט
געצעהלט. מעגליך, אַז ער פערמאָגט טאַקי אַ מיליאָן, און מעגליך,
אַז עס פעהלט איהם אַ סך צו אַ האַלבען מיליאָן. נאָר וויפיעל ער
האָט, איז ער דאָס, גלויבט מיר, ניט ווערטה. וואָרום דער מענש איז
אַ חזיר. ביי איהם אַרויסרייסען אַ נדבה — איז כקריעת ים-סוף. ס׳איז
גאָר נישטאָ דער בעטלער, וואָס זאָל געדענקען, אַז יואל טאַשקער
זאָל האָבען ווען געגעבען אַן׳אָרימאַן אַ שטיקעל ברויט אפילו. אין
שטאָדט קען מען איהם שוין, דעם פאַרשוין, אַזוי, אַז עס מאַכט זיך,
מע גיט אַן׳אָרימאַן אַ נדבה און ער קריוועט זיך, זאָגט מען איהם:
„געהט, זייט מוחל, צו יואל טאַשקער, וועט מען אייך געבען מעהר״.
אָט אַזאַ מין נגיד איז דאָס. אפשר מיינט איהר, חלילה, אַ גזלן,
אָדער אַ גראָבער יונג, אָדער אַזוי אַ נחות-דרגא? — ניין. דוקא אַ
טאַטענס אַ קינד, און דוקא אַ יוד, וואָס קאָן לערנען, און דוקא אַזוי
זיך, אַ גאַנץ ערליכער. יענעמס ניט זאַטשעפען. אַבי מע זאָל זיינס
ניט אָנריהרען. שלי שלי שלך שלך — איהר פערשטעהט, צי ניין?
זיין געשעפט — ער איז אַ בעל הלואה — און האָט הייזער און האַנ-
דעלט מיט פריצים. טאָג-ווי-נאַכט פאַרטאַרעראַמט. פאָהרט אַרום, לויפט
אַרום, עסט ניט, שלאָפט ניט, פערגינט זיך ניט האַלטען אַ מענשען,
אומעדום אַליין, ניט קיין קינד, ניט קיין רינד, דאָס הייסט, ער האָט
געהאַט קינדער אויך, נאָר דער רוח ווייסט וואָס. האָט ער זיי צו-
טריבען. זיי זענען אין אַמעריקא, זאָגט מען. דאָס ווייב איז איהם גע-
שטאָרבען, האָט ער גענומען און צוטריבען די קינדער. און געשטאָר-
בען איז זי, זאָגט מען, ביי איהם פון הונגער. נאָר מסתמא איז דאָס
אַ ליגען. און אפשר איז דאָס אַן׳אמת. אַ סימן — ער האָט זיך מיט׳ן
אַנדערען ווייב אויף דער צווייטער וואָך געגט. טרעפט איבער וואָס?
איבער אַ גלאָז מילך. חאַ-חאַ, ווי איהר זעהט מיך אַ יודען! ער האָט
זי געהאַפט איינמאָל מיט אַ קריגעל מילך, מאַכט ער צו איהר: „ממה-
נפשך — טרינקסט דו מילך, וויל דו האָסט די טשאַכאָטקע, וואָס-זשע
דאַרף איך דיך? אלא טרינקסט דו גלאַט אַזוי מילך, הפקר-ציבעלעם —
ביזט דו דאָך אַן׳איבערענגערין!״...

דערפאר האט ער איין מעלה (א מענטש מיט סאמע חסרונות איז נישטא): ער איז פרום. פרום מיט סכנת נפשות! מילא, ווילסט דו דיר זיין פרום, זיי דיר פרום, וועמען ארט עס? ניין. ווילט זיך איהם, אז די גאנצע וועלט זאל זיין פרום. גאט'ס סטראפטשע. ער קאן נישט ליידען, אז א יוד געהט אהן א היטעל; איז אין כעס, למאי יונגע ווייבלעך טראגען אייגענע האר, און קוילעט זיך מיט די עלטערן, וואס געבען זייערע קינדער אין די גימנאזיעס, און נאך אזעלכע זאכען.

בעדארף גאט פיהרען מסתמא אזוי, אז ביי איהם אין הויף וואוינט א שכן, אנ'אדוואקאט פון די אמאליגע אדוואקאטען. א טשאסטני פאווערענע, הייסט עס. און גראד נישט אזא גרויסער ירא-שמים. געהט אהן א היטעל, גאלט זיך דאס בערדעל, פעררויכערט שבת א פאפיראס. אלסדינג ווי עס געהער צו זיין. לאז זיך אייך דאכטען, טאקי וואס אין דער קארט. קאמפאניעוויטש רופט מען איהם. א נפש א הויכער, א ברייטער, א ביסעל אנ'איינגעבויגענער, מיט איינגעפאלענע באקען, מיט ממזר'ישע אויגען, נאר א שטילער, א שווייגענדיגער, א פערבארגענער הולטיי. לעבען לעבט ער מעהר פון קארטען ווי פון אדוואקאטור, און צו איהם קומען זיך צונויף אלע וואוילע יונגע לייט, וואס האבען ליעב א קערטעל, א קאלבאס און נאך אזעלכע זאכען... מילא, איז אויך די אייגענע מעשה; עס זיצט ביי דיר א שכן ניט אזא צדיק — וואס געהט עס דיך אן? איך מיין דעם יואל טאשקער מיין איך. וועסט דו מיט איהם קיין שידוך ניט טהון. וואס קאן דא זיין? ניין. קאן ער נישט איבערטראגען, טאשקער הייסט עס, למאי מע שטעלט ביי קאמפאניעוויטש'ען דעם סאמאוואר אום שבת? למאי מע קאכט ביי קאמפאניעוויטש'ען א פליישיגען ווארימעס אום תשעה באב? לאי מע טובל'ט ניט ביי קאמפאניעוויטש'ען דאס נייע געפעס אויף פסח? און נאך אזעלכע זאכען. פייערט ער אויפ'ן שכן, רעדט אויף איהם המן'ס מסירות, דערצעהלט פאר איטליכען הויך, בקול רם: „האט איהר געהערט א ביסעל אנ'עזות פון א משומד? זיצט ביי מיר אין שכנות און שטעלט א סאמאוואר אום שבת!“ — דערהערט דאס קאמפאניעוויטש, הייסט ער שטעלען איבעראכטאג שבת צוויי סאמאווארען. ווערט אונזער יואל שיער ניט צעפיקעט, בעקומט, לאז זיך אייך דאכטען, כמעט די אפאפלעקסיע. מענש איינער! נעהם און זאג איהם אפעט פון דער דירה, וועסט דו פטור ווערען פון א צרה —

טהוט איהם באנג דער שכן. ער צאהלט, זאגט ער, דירה-געלד בעסער פון אלע שכנים, חא-חא.

האב איך אייך שוין בעקאנט געמאכט מיט צוויי טיפען. איצט בעדארף איך אייך פארשטעלען א דריטען פארשוין, פרויקע שיינעץ הייסט ער. אויך א טיפ און שפיעלט אויך א ראל אין דער געשיכטע, וואס איך דערצעהל אייך. דאס הייסט, פון איהם טאקי נעהמט זיך די גאנצע מעשה.

דער דאזיגער פארשוין איז, לאז זיך אייך דאכטען, אזא מין טיפ. אליין איז ער א יונגער מאן, וואס ווערט אנגערופען א „מעורב עם הבריות“. לאז זיך אייך דאכטען, האלב חסיד, האלב פראנצויז, א קאפאטע א לאנגע, נאר א קאפעליושעל אויפ'ן קאפ. א העמד א וויים, א שניפסעל א רויטס, נאר א ציצה פונ'ם טלית-קטן דארף מען ארויסזעהען. אין שטאדט רעדט מען אונטער אויף איהם: עפעס א ווייבעל אנ'אשת-איש, זאגט מען... נאר אין שול אריין לויפט ער פייל אויסען בויגען. מיט איינעםווארט, ער איז אט דאס, וואס מע רופט ביי אונז „א גאט'ס גנב“. מיט וואס בעשעפטיגט ער זיך — ער איז א פראמילניק. א מעקלער פון געלד, פון הלואות, פון וועקסלען. דורך זיינע הענד געהט דורך געלד — טויזענדער און טויזענדער. קיינעם האט טאשקער ניט געגלויבט אזוי ווי אט דעם פרויקען. קומט צו א הלואה, האט ער מורא ארויסצולאזען א הונדערטער פון די הענד. נאר קוים האט פרויקע געזאגט, אז מע מעג לייהען, איז ניטא וואס צו רעדען. אפשר מיינט איהר, אז דער פרויקע איז אין געלד-זאכען טאקי אזא צדיק? בין איך אייך נישט ערב. ער איז נאר א קלוגער, א דורכגעטריבענער, א ממזר בן הנדה, און לאז זיך אייך דאכטען, א גרויסער עזות-פנים. צו איהם אין מויל אריינפאלען איז ווי אין גיהנם. איהר קאנט פערשטעהן, אז הייסען הייסט ער אפרים קאץ און רופען רופט מען איהם, חא-חא, פרויקע שיינעץ.

האט איהר אייך שוין אלע דריי טיפען. דארף זיך טרעפען א מעשה, עס הויבט זיך אן דער זומער מיט די שרפות און עס ברענט אב דראזשנע — א גאנצע שטאדט, ניט דא געדאכט, און עס הויבען אן צו געהן פון דארטען בריעף, יללות, דעפעשען — מען זאל ארויסשיקען וויפיעל מען קאן און וואס גיכער, ווארום א גאנצע שטאדט מיט יודען, ניט פאר אייך געדאכט, ליגען אין דרויסען, און געהען אויס פון הונגער. מילא, ווערט דאך ביי אונז א ויצעקו אין שטעדטעל;

„יודען, רחמנים בני רחמנים! וואס שוויינגט מען? פארוואס טהוט מען עפּעס ניט?“ — אהין־אהער, עס בלייבט, אז מע שיקט ארויס א דע־פּוטאציע איבער דער שטאדט קלויבען נדבות. מי ומי — ווער איז די דעפּוטאציע? מסתמא איך, און נאך צוויי־דריי ארענטליכע בעלי־בתּים פון די פיינסטע, און לאז זיך אייך דאכטען, פרויקע שייגעץ בתּוכם, ווארום צו די זאכען דארף מען האבען אנ'עזות־פּנים. און מע נעהמט א פּאטשיילע און מע געהט קלויבען געלד. וואוהין געהט מען פריהער? געוועהנטליך, צו די נגידים. געקומען צום נגיד, צו יואל טאשקער. „גוט מארגען, ר' יואל!“ „גוט מארגען, גוט יאהר. וואס וועט איהר זאגען? זיצט“. גאר פיין, וואס פיינער קאן שוין גאר ניט זיין, ווארום אזוי איז דער טאשקער, דארפט איהר וויסען, דוקא א גאסטפריינדליכער פּארשוין. איהר וועט אריינקומען, וועט ער אייך אויפנעהמען פאר א גאסט, הייסען דערלאנגען א בענקעל, בעטען זיצען, מיט אייך רעדען, פיין, שען, ביז איהר רעדט ניט מיט איהם פון קיין געלד. און הויבט איהר אן רע־דען פון געלד, אזוי בייט זיך איהם איבער דאס פּנים. איין אויגעל מאכט זיך ביי איהם צו פון זיך אליין, און די לינקע באק, ניט אין מיין מאס, ווערט ביי איהם איינגעצויגען, ווי ביי א מענש, וואס האט געחאפּט דעם פּאראליטש. ס'איז א רחמנות, זאג איך אייך, דעמאלט אויף איהם צו קוקען, אט אזא טיפּ איז דאס.

אלזא, וואו האלטען מיר אין די יוצרות? יא, זענען מיר גע־קומען צו טאשקער'ן, די דעפּוטאציע, הייסט עס. „גוט מארגען, רב יואל“. „גוט מארגען, גוט יאהר. זיצט. וואס וועט איהר זאגען?“ „מיר זענען געקומען צו אייך נאך א נדבה“. האט זיך ביי איהם צו־געמאכט אנ'אויגעל אין א ציזה געטהון, ניט אין מיין מאס, די באק: „א נדבה? פּלוצים, אין מיטען דערינען, א נדבה?“... רופט זיך אן צו איהם פרויקע, ער איז דאך דער עזות פּנים: „א נויטיגע נדבה, רב יואל, זעהר א נויטיגע. איהר האט שוין געהערט מן הסתם. א גאנ־צע שטאדט, ניט דא געדאכט, אבגעברענט געווארען, דראזשנע...“ „וואס רעדט איהר? דראזשנע אבגעברענט געווארען? פערפינסטערט בין איך געווארען! ס'טייטש, איך האב דאך צו שטעקען אין דראזש־נע מיט אזוי פיעל געלד! בדיל־הדל!“... הויבט איהם אן פרויקע אויסרעדען דאס הארץ, אז זיינע קאמיטענטען האט דאס ניט געשאדט, אז אנגעריהרט האט דאס נאר די ארימע לייט. נאר נעה רעד, אז יענער וויל ניט הערען. ברעכט די הענד, לויפט ארום איבער'ן

שטוב, ווי א משוגענער, און שרייט אין איין קול: „אומגליקליך! בדיל-הדל! איהר זאלט מיט מיר גאר ניט רעדען אצינר! איהר האט מיר דער׳הרג׳עט מיין קאפ! איך וועל דאס ניט אויסהאלטען!״...

געזעסען, געזעסען, האבען מיר זיך אויפגעהויבען: „א גוטען טאג, רב יואל״, א קוש די מזוזה — און מיר געהען ווייטער. ארויס-געגאנגען פון דארטען, רופט זיך אן צו אונז פרויקע שייגעץ: „הערט איהר, יורען? זאל מיין נאמען ניט הייסען אפרים קאץ, אויב איך שלעפ ניט ארויס ביי אט דעם כלב קיין הונדערטער אויף די דראזש-נער נשרפים!״ „וואס רעדסט דו, פרויקע, ביזט משוגע?״ „וואס אהרט אייך? אז איך זאג אייך, איך נעהם געלד, מעגט איהר זיך שוין פערלאזען — איך הייס אפרים קאץ״.

כך הוה. ווערט איהר הערען ווייטער. אין א פאר טעג ארום פאהרט מיט דער באהן אונזער נגיד רב יואל טאשקער קיין טאלטשין אויפ׳ן יאריד, און דער שכן זיינער, קאמפאניעוויטש, פאהרט אויך, און א פולער וואגאן, און מע רעדט, מע שמועסט, אלע אינאיינעם, ווי געוועהנטליך. גאנץ בעזונדער, אין א ווינקעלע, זיצט זיך יואל טאשקער פערשטעקט, קוקט אריין מיט איין אויגעל אין א „חק-לישראל״, ווי געוועהנטליך. וואס געהער ער זיך אן מיט די אלע יודען? ובפרט, מיט אט דעם הולטאי קאמפאניעוויטש, וואס ער קאן זיין געגאלט פנים ניט אנקוקען. נאר, ווי אויף צו-להכעים, האט זיך אט דער קאמפאניע-וויטש אוועקגעזעצט אקוראט אקעגען איהם און שווייגט. רבונו של עולם, — טראכט זיך יואל, — ווי אזוי ווערט מען פטור פון אט דעם טרפניאק? אריבערגעהן אין צווייטע קלאס — איז אנ׳עבירה געלד. בלייבען דא — קאן ער ניט צוזעהען אט די געגאלטע מארדע מיט די ממזר׳ישע אויגען. בקיצור, גאט האט געטהון א נס, אויף דער ערשטער סטאנציע טראגט אן גאט א בעקאנטען, לאז זיך אייך דאכטען, טאקי פרויקע שייגעץ. אונ-זער טאשקער האט דערזעהן פרויקע׳ן, האט ער זיך ממש מחיה געווען. א נייע הויט אויף איהם געקומען. עס וועט זיין מיט וועמען צו רעדען א ווארט. „וואוהין פאהרט דאס א יוד?״ „וואוהין פאהרט איהר?״ — מע האט זיך צורעדט. פון וואס? נעכטיגע טעג, לאקש-בוידעם-צי-בעלע, אויפ׳ן הימעל א יאריד. אהין-אהער, מע איז ארויף אויף א שמועס, וואס יואל טאשקער האט דאס ניט פיינד: „היינטיגע קינדער, פוסטע בחורים, אויסגעלאסענע טעכטער, הפקר א וועלט״. פרויקע שייגעץ האט אויפגעמישט אנ׳אלטע מעשה מיט דער אומאניער שנור,

וואָס איז אַנטלאָפען מיט אַנ׳אַפּיצער. און אַ מעשה מיט אַ בחור,
וואָס האָט חתונה געהאַט אין צווײ שטעדט. און נאָך אַ מעשה מיט אַ
יונגעל, וואָס האָט ניט געוואָלט לעגען קײן תפלין, האָט איהם דער
טאַטע געשלאָגען, האָט ער איהם געשלאָגען צוריק. „געשלאָגען צו-
ריק? אַנ׳אײגענעם טאַטען?!“ — און עס ווערט אין וואַגאָן אַ טומעל.
אַלע ווערען אױפגערעגט, און מעהר פון אַלעמען אונזער יואל טאַש-
קער: „מײנע ווערטער, חע-היע! געוואָרען אַ הפקרות! יודישע קינדער
ווילען ניט דאַווענען! ווילען ניט לעגען קײן תפלין!“ . . . „תפלין לע-
גען בין איך אײך מוחל! — רופט זיך אָן פּלוצים קאַמפּאַניעוויטש,
וואָס האָט די גאַנצע צײט ביז אַהער געשוויגען. — תפלין קאָנט איהר
אײך יאָ לעגען און ניט לעגען. דאָס אַהרט מיך ניט. מיך אַהרט אַ
סך מעהר דער טלית-קטן. מיך ברענט אױף אונזערע יונגע-לײט, פאַר-
וואָס זײ טראָגען ניט קײן ארבע-כנפות. מילא, תפלין — איז אַנ׳אַר-
בײט: מע דאַרף זײ אָנטהון, מע דאַרף זײ אױסטהון. אָבער טראָ-
גען אַ טלית-קטן ערגיץ אונטער אַ העמד — ווער זעהט מיך?“

אָט אַזױ האָט זיך אָט דער אפיקורס קאַמפּאַניעוויטש צו׳דרש׳עט
שטיל און נישט געחאַפּט און אַזױ ערנסט, אַז ווען עס פאַלט אַראָב,
לאָז זיך אײך דאַכטען, אַ דונער, אָדער ווען דער וואַגאָן קעהרט זיך
איבער, וואָלט אונזער טאַשקער זיכער ניט בעדאַרפט זײן מעהר איי-
בערראַשט. „וואָס הײסט דאָס? משיח׳ס צײטען! אָט דער קאָלבאַס-
ניק רעדט פון טלית-קטנ׳ס? פון ארבע-כנפות?!“ און ער רופט זיך
אָן — ניט צו קאַמפּאַניעוויטש׳ן, נײן — נאָר צו פּרויקע׳ן: „וואָס
זאָגסט דו אױף דעם צדיק אין פּעלץ, חע-חע? ער רעדט אױך פון
טלית-קטנ׳ס, ארבע-כנפות? „פאַרוואָס ניט?“ — זאָגט צו איהם פּרויקע,
כלומר׳שט תמ׳עוואַטע. — זײ זענען דען קײן יודען ניט?“

דאָס האָט שױן יואל טאַשקער נישט געקאָנט אַריבערטראָגען:
ערשטענס, וואָס איז דאָס פאַר אַ „זײ“? און צווײטענס, וואָס איז
קאַמפּאַניעוויטש פאַר אַ יוד? „חע-חע, אַ שענער יוד! אַ יוד, וואָס
שטעלט אַ סאַמאָוואַר אום שבת, אַ יוד, וואָס פרעסט אַ פלײשיגען
וואַרימעס אום תשעה-באב. אַ יוד, וואָס טובל׳ט אפילו ניט דאָס גע-
פעס אױף פּסח! אָט אַזאַ יוד רעדט פון טלית-קטנ׳ס, ארבע-כנפות?!“...
„וואָס-זשע איז?“ — מאַכט צו איהם פּרויקע ווידער תמ׳עוואַטע. —
וואָס געהער זיך אָן, רב יואל, דאָס צו דעם? אַ יוד ווי קאַמפּאַניע-
וויטש קאָן טאַקי טהון אַלסדינג, וואָס איהר רעכענט אױס, און אַ טלית-

קטן אונטער'ן העמד איז ביי מיר רעכט, אז זיי זאלען דוקא יא טראגען". „ווער? אט דער גלות? — צושרייט זיך נעבאך טאשקער אויף א קול. — אט דער הולטיי? אט דער פושע באלקי ישראל?!"...

אלע יודען בלייבען שטיל, קוקען אויף דעם קאמפאניעוויטש'ען, און קאמפאניעוויטש שווייגט. פרויקע שווייגט שוויגט אויך. נאכדעם טהוט ער זיך א חאפ אויף, פרויקע הייסט עס, ווי א מענש וואס האט זיך איינגעשטעלט אויף צוגעהן אין א ריזיקע: „ווייסט איהר וואס, רב יואל? איך געה מיט דעם גאנג, אז א יודישע נשמה קאן מען ניט שאצען. קוים רעדט א יוד פון א טלית-קטן, מסתמא טראגט ער אליין א טלית-קטן. איך שטעל איין א הונדערטער אויף דראזשנער נשרפים. שטעלט איהר אויך איין א הונדערטער, און לאמיר זיי בעטען טויזענד מאל מחילה, אייער שכן הייסט עס, זיי זאלען פאר אונז צושפילען די קאפאטע מיט'ן העמד און ווייזען, צי זיי טראגען א טלית-קטן, צי נײן?" — „געהרעכט, גערעכט!" — רופט זיך אן דער גאנצער עולם און מען הויבט זיך אן היצען און פילדערען און עס ווערט פרעהליך אין וואגאן. נאר איין קאמפאניעוויטש זיצט זיך, ווי א זייטיגער — און שא. גלייך, ווי ניט איהם מיינט מען. און אונזער יואל טאשקער? דער איז נעבאך אויסגעשטאנען אין דער מינוט א שוויץ-באד. טאקי א שטיק חבוט-הקבר. אויף זיין לעבען האט ער זיך ניט געוועט מיט קיינעם אויף קיין צוויי גראשען. פלוצים זאל ער אוועקשטעלען א גאנצען הונדערטער? און וואס וועט זיין, לא יעלה ולא יבוא, טאמער טאקי חלילה טראגט אט דער כל-בו'ניק א טלית-קטן?... צוריק אבער טהוט ער זיך א טראכט: „עט-נו! קאמפאניעוויטש? אט דער משומד? מיין קאפ זאל מיר דעמאלט קרענקען!" און ער נעהמט זיך אן מיט הארץ, צוגארטעלט זיך, נעהמט ארויס א הונדערטער, און מע קלויבט אויס צוויי פרעמדע, נאר לייטישע יודען אין וואגאן און מע לעגט איין ביי זיי דאס געלד, און מע טהוט זיך א נעהם צו קאמפאניעוויטש'ען, ער זאל זיך אויסטהון — ווער? וואס? א נעכטיגער טאג! קאמפאניעוויטש האט זיך צורעדט: וואס בין איך, זאגט ער, עפיס א יונגעלע? צי א קאמעדיאנטשיק? וואס הייסט — איך וועל נעהמען און וועל מיך אויסטהון נאקעט פלוצים אין מיטען העלען טאג, אט דא אין וואגאן פאר אנ'ערדה יודען?"...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז אונזער יואל טאשקער געווארען גרעבער ווי לענגער. „אהא! — מאכט ער צו פרויקע'ן מיט א ליכטיג

פנים — ווער איז געריכט ? איך , ציַ דו ? איך קען מײַנע לײַט ! פון טלית-קטנ'ס גאָר רעדט אַזאַ יוד , חע-חע !"

איז דאָך שלעכט . טהוען זיך אַ נעהם אַלע יודען צו קאָמפּאַניעָ-וויטש'ן : „ס'טײַטש , אַזאַ זאַך ! ממה-נפשך , אָדער אַהין אָדער אַהער . בערעכענט אײַך : סײַ-ווי-סײַ אַ הונדערטער אויף די אומגליקליכע נשרפים !" — „אויף די אומגליקליכע נשרפים !" — העלפט זיי אונטער יואל טאַשקער , און קוקט גאָר ניט אויף קאָמפּאַניעָוויטש'ן , „יודען נעבאַך ליגען מיט ווײַב און קינדער אין דרויסען אונטער'ן הימעל" ,— רעדט מען ווײַטער איבער קאָמפּאַניעָוויטש'ן . „נעבאַך אין דרויסען אונטער'ן הימעל" , העלפט אונטער יואל טאַשקער . „ווי האָט דאָס ניט אַ יוד קיין גאָט אין האַרצען ?" „קיין גאָט אין האַרצען ?" — זאָגט יואל טאַשקער איטליכעס וואָרט .

אַהין-אַהער , מע האָט קוים גע'פועל'ט בײַ אָט דעם קאָמפּאַניעָ-וויטש'ן , ער זאָל אויפשפּילען מחילה די קאַפּאָטע מיט'ן זשילעט , מיט'ן אויבערשטען העמד , און שטעלט אײַך פאָר אַ טיפּ . אָט דער קאָמ-פּאַניעָוויטש טראָגט אונטער'ן העמד אַ טלית-קטן . אָבער אַ טלית-קטן ! אַ גרויסען , אַ כשר'ן , אַ בערשעדער טלית-קטן מיט בלויע תכלת און מיט גראָבע כפול-שמונה'דיגע רבנ'ישע ציצית — חאַ-חאַ-חאַ ! צווישען טלית-קטנ'ס אַ טלית-קטן ! דאָס קאָן נאָר אַזאַ גנב , ווי פרויקע שײַגעץ ! אמת , ער האָט טאַקע אָנגעוואוירען נאָכדעם יואל טאַשקער'ן פאַר אַ קונד . פרויקע טאָר זיך איהם עד היום פאַר די אויגען ניט ווײַזען . דערפאַר האָט ער אָבער אַרויסגעצויגען פאַר די דראַזשנער נשרפים אַ הונדערטער , אַ גאַנצען הונדערטער , און בײַ וועמען ? בײַ אַ נגיד אַ קמצן , אַ חזיר , וואָס האָט אויף זײַן לעבען קיין נדבה ניט געגעבען , קיין שטיקעל ברויט אַנ'אָרימאַן ! מעג נישט קומען אויף איהם קיין מיתה-משונה ? — איך מיין טאַקי אָט דעם פרויקע'ן מיין איך . . .

א וועקס-אונזעבציג.

געשיכטע נומער עלף:

„אַ זעקס און זעכציג“.

דאָס האָט מיר דערצעהלט, פאָהרענדיג אין וואַגאָן, אַ יוד פון אַ יאָהר זעכציג, ווייזט אויס, אַ גאַנץ לייטישער מענש, אַ קאָמיוואָיאַזשער, ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. איך גיב איבער די מעשה וואָרט פאַר וואָרט, ווי איך בין מיך נוהג כסדר די לעצטע צייט.

אין וועג, הערט איהר, מע זאָל דאַרפען אַרויסקוקען נאָר אויף דעם, וואָס מע וועט זיך בעקאָנען מיט פּאַסאַזשירען און מע וועט האָבען מיט וועמען צו פיהרען אַ געשפּרעך — קאָן מען משוגע ווערען.

ערשטענס — ניט אַלע פּאַסאַזשירען זענען גלייך. פאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבען ליעב רעדען גאָר אַ סך, אַמאָל שוין צופיעל. אַזוי אַז עס דרעהט זיך אייך אַזש דער קאָפּ און עס קלינגט אייך אין די אויערן. און פאַראַן ווידער אַזעלכע, וואָס רעדען גאָרניט. לחלוטין גאָרניט. פאַרוואָס זיי ווילען ניט רעדען — ווייסט איהר ניט. אפשר איז זיי אָנגעזאָלעט אויפ'ן האַרצען? אפשר ליידען זיי שטילערהייד פון מאָגען-קאַטאַר, מרה-שחורה אָדער ציינווייטיג? און אפשר האָבען זיי זיך אַרויסגעכאַפּט פון דערהיים, פּטור געוואָרען פון אַ גיהנם, אַ ווייב אַ צרה, שלעכטע קינדער, בייזע שכנים, ביטערע געשעפטען — ווער קאָן וויסען, וואָס ביי יענעם טהוט זיך?

איך ווייס: איהר וועט זאָגען, ס'איז דאָ אַן עצה, — אַז ס'איז

ניטאָ מיט וועמען צו רעדען, לייענט מען אַ בלאַט-צייטונג, אָדער מע קוקט אַריין אין אַ בוך. אַך, אַ בלאַט-צייטונג! אין וועג איז ניט דאָס, וואָס אין דער-היים. אין דער-היים האָב איך מיר מיין צייטונג. מיט מיין צייטונג בין איך שוין אַזוי געוואוינט, ווי, למשל, מיט מיינע שטעקשיך. אייערע שטעקשיך זענען אפשר נייע, מיינע—זענען אַלטע, מיינע זענען אויסגעטראָטענע, האָבען אַ פנים איך בעט אייך איבער אייער כבוד, ווי בלינעס. האָבען אָבער מיינע שטעקשיך אַ מעלה, וואָס אייערע האָבען עס ניט: זיי זענען מיינע...

ווי מיט די שטעקשיך, אַזוי איז מיט, להבדיל, אַ צייטונג. איך האָב אַ שכן אין דער-היים, וואָס וואוינט מיט מיר אין איין הויף, אין איין הויז, אויף איין שטאָק, אַ טהיר קעגען אַ טהיר. שרייבט ער אויס אַ צייטונג, און איך שרייב אויס אַ צייטונג. ער—זיין צייטונג, איך—מיין צייטונג. זאָג איך צו איהם איינמאָל: „דאַרפט איהר אויסשרייבען אַ בעזונדערע צייטונג און איך אַ בעזונדערע צייטונג—אַמעהר גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג, וועלען מיר ביידע אויסשרייבען איין צייטונג." הערט ער מיך אויס און מאַכט צו מיר:—„מהיכי-תיתי". זעהר פיין. גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג" זאָג איך: „אייער צייטונג איז אַ שמאַטע, און מיין צייטונג איז אַ צייטונג" זאָגט ער צו מיר: „ווער האָט אייך געזאָגט, אַז מיין צייטונג איז אַ שמאַטע? טאָמער דאָס איינגענע פערקעהרט?" זאָג איך: „ווי קומט איהר צו זיין אַ מבין אויף צייטונגען?" זאָגט ער צו מיר: „ווי קומט איהר צו זיין אַ מבין?" „יע! זאָג איך,—זענט איהר דאָך פראָסט אַ יוד איין עזות-פנים, וואָס-זשע האָב איך מיט אייך צו רעדען?"...

הקיצור, ער איז געבליבען ביי זיין צייטונג, איך—ביי מיין צייטונג. און ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַט אַזוי אַ צייט.

ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה—דאָס איז געווען בעת, ניט היינט געדאַכט, די חאָלערע אין אָדעס. מיר ביידע, איך און מיין שכן, האָבען געשעפטען מיט אָדעס. ער האָט זיך זיינע געשעפטען, איך האָב מיר מיינע געשעפטען. איינמאָל געהען מיר ביידע פון די טרעפ אַראָב און בעגעגענען דעם טרעגער, וואָס צוטראָגט צייטונגען. אָבגענומען ביים טרעגער די צייטונגען, ער זיין צייטונג, איך מיין צייטונג, געהען מיר זיך ביידע אַזוי און קוקען אַריין אין די צייטונגען. איך אין מיין צייטונג, ער—אין זיין צייטונג. וואָס לייענט מען אין אַ צייטונג פריהער פאַר אַלץ?—די טעלעגראַמעס. איך גיב אַ קוק די ערשטע טעלעגראַמע פון אָדעס:

„געכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חאָלערע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אַלע יודישע שוהלען..." און אַזוי ווייטער... מילא, טאָלמאַטשאָוו מיט די גבאים פון די יודישע שוהלען — בין איך איהם מוחל. דאָס איז ביי מיר קיין נייעס. דערויף איז ער טאָלמאַטשאָוו, ער זאָל זיך אינטערעסירען מיט יודישע שוהלען. מיך אינטערעסירט נאָר די חאָלערע, וואָס אין אָדעס... רוף איך מיך אָן צו מיין שכן (יענער געהט מיט מיר אויף איין טראָטואַר, ווי קאָן מען זיין אַזוי גראָב?):

— געפעלט אייך, זאָג איך, אָדעס? שוין ווידער די חאָלערע.

רופט זיך אָב צו מיר מיין שכן:

— סע קאָן ניט זיין.

פערדריסט דאָס מיך: וואָס הייסט — „סע קאָן ניט זיין"? און איך געהם און לייען איבער פון מיין צייטונג אַרויס די טעלעגראַמע פון אָדעס: „געכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חאָלערע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון יודישע שוהלען..." און אַזוי ווייטער... הערט ער מיך אויס, דער שכן מיינער, און רופט זיך אָן צו מיר: „אָט וועלען מיר באַלד זעהען"... און שטעקט אַריין די נאָז אין זיין צייטונג. פערדריסט דאָס מיך שוין זעהר שטאַרק און איך רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס מיינט איהר, אין אייער צייטונג זענען אַנדערע טעלעגראַמעס?

— מע קאָן ניט וויסען. — מאַכט ער צו מיר מיט אַ האַלבען מויל. פערדריסט דאָס מיך מסתמא נאָך שטאַרקער:

— אָדער וואָס רעכענט איהר, זאָג איך, אין אייער צייטונג איז אַן'אַנדער אָדעס, זאָג איך, מיט אַן'אַנדער חאָלערע מיט אַן'אַנדער טאָלמאַטשאָוו?

ענטפערט ער מיר שוין דערויף גאָרניט, נאָר ער הערט ניט אויף צו זוכען אין זיין צייטונג די טעלעגראַמע פון אָדעס. נו, געהט רעדט מיט אַ פּרא־אדם!

נייַן. אונטערוועגענס איז פאַראַן אַ בעסערע זאַך אויף די צייט צו פערטרייבען: אַ קערטעל. אַ זעקס און זעכציג.

קאָרטען בכלל — איז אַ יצר הרע. דאָס ווייסט איהר דאָך. נאָר אין וועג זענען קאָרטען אַ גן־עדן. אין וואַגאָן, אַז איהר מאַכט אַ קער־

טעל, ווייסט איהר ניט, וואו די צייט קומט אהין. אודאי דאַרף מען האָבען דערצו די ריכטיגע קאָמפּאַניע. ווארום איהר קאָנט אמאָל אַרײַנפאַלען אין אַנ׳אומגליק, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! איהר דאַרפט אײַך נאָר היטען, איהר זאָלט זיך ניט אַרײַנחאַפּען צווישען דער גוטער חברה קאָרטענשפּיעלער, וואָס חאַפּען אַ פרײַער און מאַכען איהם פאַר אַ קדוש. געוועהנליך, איז שווער צו דערקענען, ווער ס׳איז אַ פײַנער מענש און ווער ס׳איז אַ שוליער. אדרבה, זיי זעהען אויס, מערהסטענטהייל, אַט די דאָזיגע חברה-לײַט, די נעבעכלעך, גאָט די נשמה שולדיג, מאַכען זיך גע׳פגר׳ט, שפּיעלען צווישען זיך „בלאָט“, היצען זיך כלומרשט בײַ׳ם פערשפּיעלען, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז זיי שלעפּען אײַך אַרײַן אין קאָהן. זיי גיבען אײַך די מעגליכקייט צו געווינען איין מאָל און צוויי מאָל און דרײַ מאָל, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז די קאָרט „מאַכט לעמעל“ און איהר הויבט אָן צו פערשפּיעלען — דעמאָלט זענט איהר שוין אַ פאַרטיגער קרבן. איהר ווערט שוין ניט אוועקגעהן, זייט זיכער, ביז וואַנען איהר וועט זיי ניט פערשפּיעלען דעם ווייגער מיט דער קייט מיט אַלעם, וואָס האָט נאָר עפּיס אַ ווערטה. איהר פיהלט, אַז איהר האָט זיך אַרײַנגעחאַפּט צווישען אַ באַנדע שוליערס, נאָר איהר קריכט, ווי אַ שעפּעלע, גלײַך צום וואָלף אין די צייהן אַרײַן. אָ, איך קען זיי, די דאָזיגע לײַט! זיי קאָסטען מיך רבי-געלד!... איך האָב פון זיי צו דערצעהלען מעשיות, מיט מעשיות, מיט מעשיות, גאַנצע פּעק מיט מעשיות. מע פאָהרט אין וועג, הערט מען זיך אָן.

למשל, איך ווייס אַ מעשה מיט אַ קאַסירער, וואָס האָט געפיהרט מיט זיך פרעמד געלד, — אַ היבשע פּויטיקע — זיך אַוועקגעזעצט מיט דער חברה און פערשפּיעלט עד לפּק, אַזוי אַז ער האָט זיך געוואָלט פון וואַגאָן אַרויסוואַרפען...

היינט ווייס איך אַ מעשה מיט אַ יונגענמאַנטשיק, אַנ׳איידעם פון וואַרשאַ, וואָס איז נאָר-וואָס אַראָב פון קעסט, געפיהרט מיט זיך דאָס גאַנצע ביסעל נדן, און גע׳פּטר׳ט ביז איין גראָשען, און געבליבען חלשות אויפ׳ן אָרט...

און נאָך אַ מעשה ווייס איך מיט אַ סטודענטעל, וואָס איז געפאָהרען אויף יום-טוב אַהיים, אין טשערניגאָווער גוברניע, געפיהרט מיט זיך עטליכע קערבלעך, פערהאָרעוועטע נעבאַך מיט׳ן ביטערען שווייס פון זומערדיגע לעקציעס, און אין דער-היים האָט אַרויסגע-

קוקט אויף איהם אנ'אלטע מאמע מיט א קראנקער שוועסטער גע־באך...

ווי איהר זעהט, האבען די אלע מעשיות כמעט אין אנהויב מיט איין סוף, און קיינער איז אין זיי נישט אזוי קלאר, ווי איך. מיך וועט מען שוין אזוי גיך ניט אונטערפיהרען, אבער גאר לא! זיך איינמאל אכגעבריהט — גענוג... פאר א מייל וועל איך איבך די חברה דערקענען, ווער ס'איז א פויגעל און ווער ניט. ביי מיר איז א פרינציפ — מיט אומבעקאנטע מענשען שפיעל איך ניט אין קיין קארטען. מע זאל מיך גילטען, וועל איך מיך אין וועג ניט אוועק־זעצען מיט א קאמפאניע שפיעלען אין קארטען, סיידען אין צווייען א זעקס און זעכציג. א זעקס און זעכציג — אך, מיט'ן גרעסטען כבוד! אין צווייען א זעקס און זעכציג — איך בעט אייך, וואס קאן דא זיין פאר א געפאהר? ובפרט מיט מיינע אייגענע קארטען — פאר וועמען האב איך מורא? איך פיהר מיר תמיד מיט זיך מיינע אייגענע קאר־טען. ווי ביי'ם עהרליכען יודען א טלית־ותפילין, אזוי איז ביי מיר, להבדיל, א פעשעל קארטען.

איך בין מיך מודה: איך האב ליעב א זעקס און זעכציג. זעקס און זעכציג איז א יודיש שפיעל. איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר — איך שפיעל מיט דער אלטער מעטאדע: מיט די צוואנציג און מיט די פערציג. דאס נייענטעל בייט. און אז איך האב א לעווי, מעג איך דע־קען, און אז איך האב ניט קיין לעווי, טאר איך ניט דעקען. אנ־שטענדיג — וואס? אזוי שפיעלען אלע יודען. אזוי שפיעלען מיר אין דער־היים, און אזוי שפיעל איך אין וועג. איך, ווי איהר קוקט מיך אן, קאן אייך אוועקזעצען זיך, אונטערוועגנס געוועהנליך, ביי א זעקס און זעכציג — און אוועקזיצען אזוי א טאג מיט א נאכט און שפיע־לען, און שפיעלען, און גארניט אויפהערען. איך האב נאר פיינד, אז מע שטעהט מיר הינטער די פלייצעס און מע קוקט מיר אריין אין בלעטעל, אדער מע גיט מיר עצות, ווי אזוי איך זאל געהן און צי איך זאל דעקען, צי ניט... איך מוז אייך אבער דעם אמת זאגען, אז אונזערע יודען, גאט זאל מיך ניט שטראפען, זענען א מאוס פאלק. אונזער יודען איז שווער צו שפיעלען אין זעקס און זעכציג ביי א געזעלשאפט. באלד ווערט איהר ארומגערינגעלט פון אלע זייטען מיט אריינקוקערס, וואס אלע זענען זיי אייך מבינים אויף א גאנג און אלע קאנען זיי שפיעלען אין זעקס און זעכציג. עס איז ניט אויסצו־

בעהאַלטען זיך פון זיי. ניט אָבצוטרייבען זיך! ווי זומער פון די פליעגען! וויפיעל איהר זאָלט זיי ניט טרייבען, וויפיעל איהר זאָלט זיי ניט זידלען: „פעטער! ווער פרעגט אייך עצות?“ „רב יוד, ווער האָט געשיקט נאָך אייך?“ „רב זייט-זשע מוחל! הענגט ניט איבער מיין קאָפּ. עס שמעקט פון אייך בשמים!“ ווייס איך וואָס — ווי אין איין אייזערנע וואַנט.

פון איינעם אַזאַ בעל-עצה האָבען מיר אַמאָל געהאַפּט, הערט איהר, אַ פּסק, און נאָך גליקליך אָבגעשניטען. איך קאָן מיך ניט איינהאַלטען, איך מוז עס אייך דערצעהלען.

דאָס איז געווען ווינטער-צייט. אויך אונטערוועגענס. דער וואַגאָן איז געווען געפּאַקט, וואַרים ווי אין אַ באָד. ערטער — ווייניג. יודען — קיין עין-הרע אַ סך. ווי שטערען אין הימעל. קאָפּ אויף קאָפּ. ניטאָ וואו אַ שפּילקע דורכצוואַרפען. און דאָ האָט מיר גאָט צוגעשיקט אַ פּאַרטנער אויף אַ זעקס און זעכציג. דוקא אַ יוד אַ פּראָסטער און אַ שווייגער, נאָר ער געהט אוים אַ זעקס און זעכציג, אַזוי ווי איך. מיר זוכען איין אָרט, וואו די טאַליע קאָרטען אַוועקצולעגען — נישטאָ, האָטש ציהט זיך אוים! וואָס טהוט גאָט? אַקוראַט אַקעגען אונז אויף דער צווייטער באַנק ליעגט אויסגעצויגען אַ מאַנאַך אין אַ שמוֹיסענעם פּעלץ מיט'ן פּנים אַראָב און פּאָפּט. חראָפּעט, קיין עין-הרע, געשמאַק איבער'ן גאַנצען וואַגאָן. איך גיב אַ קוק אויף מיין פּאַרטנער, מיין פּאַרטנער — אויף מיר. גלייך ווי מיר וואָלטען זיך אויפגערעדט. אַ מאַנאַך אַ פעטער, אַ גלאַטער, איין אויסגעפּאַשעטער, מיט אַ פּעלץ אַ ווייכען — אויף איהם האָט גאָט אַליין געהייסען מאַכען אַ זעקס און זעכציג... און ניט לאַנג געטראַכט, לעגען מיר אוים די טאַליע קאָרטען ביי'ם מאַנאַך אויפ'ן ווי הייסט מען דאָס, און מע שפּיעלט.

אַזוי ווי היינט געדענק איך עס — טריאומף איז געווען פּיק. איך האָב אויבער, מלכּה, מלך יום-טוב, אַסס טרעף, צעהנטעל, קעניגשערעל. די זעקסטע קאָרט... האַ? די זעקסטע קאָרט האָב איך שוין פערגעסען: אונטער-הערץ אָדער אויבער-הערץ? מיר דאַכט, אַז אונטער-הערץ. און אפשר טאַקי אויבער-הערץ? נאָר ס'איז שוין ניט קיין נפקא-מינה. דער עיקר — איך האָב געהאַט אין דער האַנד אַ שפּיעל, ווי זאָגט איהר, אַ שפּיעל פון גאָט: די אמת'ע פערציג, כשר'ע דריי אויגען! די פראַגע איז נאָר: מיט וואָס, למשל, וועט מיין פּאַרטנער אַרויסגעהן? ער זאָל וועלען געהן מיט טרעף, טראַכט

איך מיר, וואָלט ער געוועזען אַ יוד אַ חכם. אַי, וואָלט איך איהם ליעב געהאַט!...

און כך הוה. מיין פּאַרטנער טראַכט און טראַכט (רבונו של עולם! וואָס וועט ער דאָ אויסטראַכטען?) — און נעהמט און געהט אַרויס מסתמא אַקוראַט מיט אַ צעהנטעל טרעף! קושען דאַרף מען איהם! איז אָבער ביי מיר אַ טבע, הערט איהר, אַז איך שפּיעל אין זעקס און זעכציג, האָב איך פיינד, ווי אַנדערע, היצען זיך. פּאַוואָלי, געלאַסען. איך האָב צייט. פערקעהרט, איך האָב ליעב אַ ביסעל אָנשפּיעלען זיך. איך רייב מיר דעם שטערן, מאַך כלומרשט אַ קרום פּנים. וואָס אַהרט עס מיך? לאָז מיין פּאַרטנער האָבען אַ חיות-שעה. לאָז ער מיינען, אַז איך בין אויף צרות... נעהט זייט אַ נביא, אַז הינטער די פּלייצעס ביי מיר שטעהט אַ יודעל, שטעהען זאָל ער אייך פּראָווצעס, און קוקט מיר אַריין אין בלעטעל — אַרויס זאָלען איהם די אויגען! דערזעהען דאָס צעהנטעל טרעף, רייסט ער אַרויס ביי מיר פון די הענד דאָס אַסס טרעף, שלאָגט דאָס צעהנטעל, דערלאַנגט אַ זעץ מיט דער האַנד איבער דער טאַליע קאָרטען, וואָס ביי'ם מאַנאַך אויפ'ן פּעלץ, און לאָזט אַרויס אַ געשריי:

— ס'איז געדעקט!!!......

מיט קיין צעהן וואַסערן האָב איך זיך ניט געקאָנט אָבוואַשען פונ'ם דאָזיגען מאַנאַך. די זידלערייען מיט די קללות, וואָס ער האָט אויסגעשאָטען, זאָלען פאַלען אויף זיין קאָפּ. ער האָט אונז געסטראַשעט, אַז אויף דער ערשטער סטאַנציע קריכט ער אַראָב און קלאַפּט אַוועק אַ דעפּעש גלייך צו פּורישקעוויטש'ען... נו? קאָן מען לעבען אויף דער וועלט?

נאָר ניט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך האָב אייך נאָר געוואָלט אויספיהרען, בדרך-אגב, וואָס מע שטעהט זיך אויס אין וועג צוליעב אַ זעקס און זעכציג, אויב מע איז אַ ליעבהאָבער, ווי איך, למשל. די רעכטע מעשה, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, הויבט זיך ערשט אָן. איהר מעגט עס האָרכען.

געוועזען איז דאָס אויך ווינטער, פּונקט אין דער צייט, דאָס הייסט, חנוכה-צייט, און אויך אין וואַגאָן. געפאָהרען בין איך קיין אָדעס און געפיהרט מיט זיך געלד, — אַ היבשע סומע — מיר ביידע מעגען עס פערדיענען אַלע חודש. ביי מיר איז אַ פּרינציפּ: אַז

איך פיהר מיט זיך געלד — שלאף איך ניט. איך האב טאקי נישט מורא פאר גנבים, ווארום איך, אז איך פיהר מיט זיך געלד, האלט איך עס — זעהט איהר וואו? — אט דא, אין בוזעמקעשעני, אין א גוטען טייסטער, פערבונדען מיט צוויי בענדלעך. א מכה וועט א גנב צוקומען! נאר גארניט. היינטיגע צייטען, חוליגאנעס... עקספראפריאציעס... א קשיא אויף א מעשה... זייט איך מיר אזוי, הייסט עס, איינער אליין. דאס הייסט, ניט איינער אליין. עס פאהרען נאך פאסאזשירען, נאר ניט קיין יודען. וואס האב איך פון זיי? ניטא מיט וועמען צו מאכען א זעקס און זעכציג. דערווייל, אזוי ווי איך זיץ מיר פערזארגט און בענק נאך א יודען, עפענט זיך ניט די טהיר פון אונזער וואגאן, — דאס איז געווען גוטע עטליכע סטאנציעס ביז אדעס — און עס קומען ניט ארייַן צוויי פאסאזשירען? און דוקא אחינו בני ישראל. איך דערקען א יודען באלד, ער מעג אייך געהן אנגעטהאן ווי אלצעהן פאניעס און מעג מיט אייך רעדען ניט נאר אויף רוסיש, אפילו אויף טערקיש. די צוויי פאסאזשירען זענען געווען איינער אין עלטערער, דער אנדערער א יונגערער, און ביידע אנגעטהאן אין פיינע פעלצלעך, מיט פיינע היטלען, אבער טאקי, וואס פיין הייסט! אוועקגעשטעלט די טשעמאדאנעס, אויסגעטהון די פעלצלעך, אראבגענומען די היטלען, פערראויכערט צו פאפיראסען, מיר אויך געגעבען א פאפיראס — און מ'רעדט. פריהער, געוועהנטליך רעדט מען בלשון יונית, דערנאך יודיש. „פון וואנעט איז א יוד? וואוהין פאהרט איהר?" — „וואוהין פאהרט איהר?" — „קיין אדעס." — „קיין אדעס? איך פאהר דאך אויך קיין אדעס." — „פאהרען מיר, הייסט עס, אלע דריי קיין אדעס." אהין-אהער, מע האט זיך צורעדט. „ווייסט איהר, וואס פאר א יום-טוב ביי אונז איז היינט?" „דהיינו?" — „איהר האט פערגעסען? חנוכה!" — אוי, חנוכה? חנוכה איז דאך א מצוה צו מאכען א קערטעל! א זעקס און זעכציג." „געהערט!" — חאפט זיך אויף דער יונגערער און ציהט ארויס פונ'ם אלטענם קעשענע א טאליע קארטען און רופט זיך אן צום עלטערען: „פאפא! לכבוד חנוכה א זעקס און זעכציג?"...

די משמעות — א טאטע מיט א זוהן. טשיקאווע צו זעהן, ווי א זוהן שפיעלט מיט א טאטען אין זעקס און זכעציג. איך וואלט אפילו א בעלן געווען אליין מאכען א זעקס און זעכציג, נאר דעם יצר-הרע נאכגעבען, ווי זאגט איהר, טאר מען ניט. מיר וועלען זיך בענוגע-

נען דערמיט, וואס מיר וועלען קוקען , ווי יענער שפיעלט . . .

איבערגעקעהרט א טשעמאדאן , אוועקגעשטעלט צווישען די פים־מע ווארפט אוים קארטען . דער טאטע איז ערשטע האנד . דער זוהן צווייטע האנד . און מע שפיעלט אין זעקס און זעכציג . איך זיץ ביי דער זייט און קוק אריין צום אלטען . טהוט מיך דער אלטער א פרעג פארבייגעהענדיג , אויב מיר איז בעקאנט דאס שפיעל פון זעקס און זעכציג ? צולאך איך מיך מן הסתם : א שענע מעשה נאר א קורצע , איך בין אליין דער מחבר פון זעקס און זעכציג , פרעגען זיי מיך , אויב איך שפיעל אין זעקס און זעכציג ! און איך זיץ מיר אזוי מן הצד און קוק , ווי די צוויי , דער טאטע מיט'ן זוהן , שפיעלען אין זעקס און זעכציג . און איך בין שטארקער פון אייזען : דער אלטער היהנערפרעסער מאכט גענג , אז מע קאן שטארבען . שטעלט אייך פאר : א מענש האט אין דער האנד צוויי מאל טריאומף מיט'ן נייען־טרעפעל , צוויי שטארקע פיק מיט איין מאל טרעף — גהע־וזשע אב מיט'ן טרעפעל , וועסט דו צוקויפען נאך אמאל טריאומף צו א פערציג און אפשר קאנען דעקען ? ניין ! אמעהר געהט ער בעסער מיט'ן יונגערן פיק און בלייבט שטעהן ווי א ליימענער גולם מיט א נאקעט צעהנטעל פיק ! נעהמט דאך מסתמא דער זוהן , דער צירונג , און דעקט , און געהט ארוים צו איהם פריהער מיט איין מאל יום־טוב , נאך אמאל יום־טוב , ווי גאט האט געבאטען , ציהט אב דאס צעהנטעל פיק , דעקט אויף א צוואנציג — און א גוטען טאג מיט דער קאפאטע . דריי אויגען , ווי די בעכער !

דאס איז געוועזען איין מאל א גאנג .

דאס אנדערע מאל איז געוועזען נאך ערגער . טאקי הימעל־שרייענד ! הערט א מעשה : א יוד האט זיין איינענם זעקס אויגען . עס פעהלט איהם סך־הכל איין אויג . און דער פארטנער , דער זוהן הייסט עס , האט ערשט צוויי . אין האנד איז ביי'ם אלטען תרח אזוי גרוים ווי דריי מאל טריאומף מיט א צוואנציג . חאפט ער און דעקט צו און געהט ניט אברופען יום־טוב . ניין . ער זאגט בעסער צוואנציג . געהט דער פארטנער , דער זוהן , הייסט עס , און ציהט אב ביי איהם דעם צוואנציג מיט א טריאומף מיט נאך א קארט און זאגט אליין צוואנציג — און פארטיג מיט דריי אויגען ! טהוט עס מיך א טראג אויף : א וויסטער א פינסטערער חנוכה ! . . . ניין , איך קאן שוין מעהר ניט צוזעהען . האט קיין פאראיבעל ניט , זאג איך צום אלטען גאנאטניק , ביי מיר

איז אַ פּרינציפּ ניט אַריינמישען זיך בעת יענער שפּילט. נאָר איך וואָלט אַ בעלן זיין וויסען, מאַכט מיך קלאָר, וואָס איז דער שכל, וואָס איהר האָט געדעקט? ניין, זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס פאַר אַ רעכענונג האָט איהר דאָ געהאַט? ממה־נפשך: האָט אייער פּאַרטנער שרגא, זענט איהר דאָך אודאי אין דער־היים. אלא וואָס דען? טאָמער האָט ער גאָלד? געזונטערהייד! מיט וואָס ריזיקירט איהר דאָ? מיט איין אויג, בעת איהר האָט זעקס און יענער צוויי? מע דאַרף דאָך זיין ערגער ווי געשמד׳ט!״... ענטפערט ער מיר ניט דאָס צווייטע וואָרט, דעם אַלטער כלב, נאָר דער זוהן, דער קדיש, שמייכעלט: „דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, שפּילט שוואַך, שוואַך. דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, קאָן ניט שפּילען און זעקס אין זעכציג.“ „אייער פּאַפּאַ, זאָג איך, טאָר ניט שפּילען אין זעקס און זעכציג. אין זעקס און זעכציג, זאָג איך, לאָזט מיך!“ וויל אָבער דער אַלטער הונט ניט אָבטרעטען בשום אופן און שפּילט ווייטער, און מאַכט אַזעלכע גענג, אַז מע קאָן בעקומען די אַפּאָפּלעקציע! קוים מיט צרות האָב איך מיך איינגעבעטען, דער אַלטער שמאָראַווידלעק זאָל מיר איבערגעבען די האַנד מעהר ניט אויף צוויי־דריי פּאַרטיעס. „לכבוד חנוכה — זאָג איך — לאָזט מיך אויך פערדינען אַ מצוה“...

„ווי טייער שפּילען מיר?“ — מאַכט צו מיר דער קדיש. —

„ווי טייער איהר ווילט.“ „צו איינערלעך?“ — „לאָז זיין צו איינערלעך. נאָר מיט אַ תנאי, זאָג איך, אין אַ לצנות, דער פּאַפּאַ אייערער זאָל אייך ניט אַריינקוקען, זאָג איך, אין בלאַט אַריין און זאָל אייך חלילה ניט געבען קיין עצות“... ווערט אַ געלעכטער, און מיר הויבען אָן שפּילען. איין פּאַרטיע, די אַנדערע, די דריטע. עס געהט מיר, קיין עין-הרע, דורך די טהיר און דורך טויער. מיין פּאַרטנער הויבט זיך אָן צו היצען. ער וויל, זאָגט ער, שטעלען צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט צוויי מאָל, לאָז זיין צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט פיער מאָל, לאָז זיין פיער מאָל אַזוי פיעל. און ער ווערט ווידער בעגראָבען. ווערט ער שוין גוט אין כעס: ער וויל, זאָגט ער, אויף אַ כף־הא׳ער. שטעלט זיך אַוועק דער אַלטער צדיק, דער פאָטער, הייסט עס: ער וועט ניט דערלאָזען! הערט ער איהם אָבער, דער תכשיט, אין טראַק, און עס געהט ביי אונז אויף אַ כף־הא׳ער — און ער פערשפּילט. ווערט דער אַלטער תנא בייז, הויבט זיך אויף און זעצט זיך אָבער באַלד צוריק אַוועק, קוקט מיר אַריין אין די קאָרטען, זינגט

בעת־מעשה אונטער און שמאָרעט צו מיט דער נאָז — און מיין פאַרט־הער ברענט ווי אויף פּאַקען. וואָס מעהר ער פערשפּיעלט, מעהר גיצט ער זיך. וואָס מעהר ער היצט זיך, מעהר פערשפּיעלט ער. דער אַלטער אינדיק איז אויסער זיך! ער בייזערט זיך, זידעלט זיך, קוקט אַריין צו מיר אין די קאָרטען, זינגט אונטער און שמאָרעט צו מיט דער נאָז. און דער זוהן, די צאַצקע, א קאָהן נאָך א קאָהן, ער ברענט ווי א שטרויענער דאַך. „זאָל איך שלעכטס האָבען, — זאָגט צו איהם דער פאָטער — אויב דו וועסט ווייטער שפּיעלען!“ „פּאַפּאַ! — בעט זיך ביי איהם דער זוהן. — מעהר ניט, אז נאָך איין קאָהן, אַניט זאָל איך ניט דערלעבען אויפציעהן פון דעם אָרט!“ „מעהר ניט, אַז איין קאָהן, זאָג איך צום אַלטען פּאָקערלאַ, וואָס וועט אייך אַהרען?“...

הכלל, מע גיט קאָרטען — דאַנקען גאָט, ער האָט געוואונען. איך בין שוין אַליין אויך צופריעדען, וואָס ער האָט געוואונען. וויל ער אָבער, זאָגט ער, נאָך א קאָהן. נאַרישקייטען. מע קאָן דאָך ניט זיין אַזוי גראָב, בעת יענער האָט זיך אַזוי פערשפּיעלט. נאָך דעם קאָהן — נאָך א קאָהן, און נאָך א קאָהן, און נאָך א קאָהן. וואָס טויג אייך, עס האָט זיך איבערגעדרייט דאָס רעדעל אינגאַנצען אויף זיין זייט. „נו? — רוף איך מיך אָן צום אַלטען המן, פאַרוואָס בייזערט איהר זיך איצטער ניט אויף אייער קדיש?“ „איך וועל איהם שוין אין דער־היים, זאָגט ער, געבען א וויסטען סוף, ער וועט מיך האָבען צו געדענקען!“

אַזוי זאָגט דער אַלטער גנב און הערט ניט אויף צו קוקען מיר אין די קאָרטען אַריין, און אונטערזינגען און אונטערהוסטען און צו שמאָרען מיט דער נאָז. מיר איז באַלד ניט געפעלען זיין אַריינקוקען צו מיר אין בלאַט און זיין זינגען מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז. נאָר כל־זמן מיר איז געגאַנגען דאָס קערטעל, האָב איך מיך מיישב געווען: „זינג, הוסט, שמאָרע מיט דער נאָז“... איצט, אַז עס האָט אָנגעהויבען געהן צוריק, איז מיר אַריין א געדאַנק, איך זאָל מיך צו הערען צו זיין זינגען מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז, צי שמעקט דאָ ניט דרינען אקאָרשט א שמד־שטיק? דערווייל גיט מען קאָרטען. א פּאַרטיע נאָך א פּאַרטיע — שלעכט! איך האַלט אין איין פערשפּיעלען. איך געה אַלע מאָל אָב אָן א זייט, בינד אויף די זייטקעשעני, ציה אַרויס א הונדערטער נאָך א הונדערטער. עס האַלט שוין שמאָל. עס טאָגט! פּלוצים נעהמט

מיך אָן דער אַלטער באַנדיט בײַ דער האַנד: „זאָל איך שלעכטס האָבען, זאָגט ער, אויב איך װעל אײַך לאָזען שפּיעלען, זאָגט ער, ס'איז בײַ אײַך דער לעצטער הונדערטער." װער איך מסתמא אויפגעבראַכט: „פון װאַנען װײסט איהר, אַז ס'איז בײַ מיר דער לעצטער הונדער-טער?" — און איהם אויף צו להכעיס שטעל איך אַװעק דעם גאַנצען הונדערטער.

ערשט דעמאָלט, אַז איך האָב מיך אינגאַנצען אויסגעלײדיגט און איך האָב מיך געגעבען אַ חאַפּ, אַז איך בין נקי, רײן װי אַ טע-לער און נאַקעט, װי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און ס'איז שוין ניט געװען מעהר װאָס צו שטעלען אין קאָהן, און מײן פּאַרטנער האָט גענומען פערשפּיעלען זיך אויף אַלע קנעפּלעך, און די בעקלעך האָבען איהם געפּלאַמט — ערשט דעמאָלט האָב איך גענומען אַרומקוקען זיך, װאו בין איך אויף דער װעלט? עפּיס האָט מיר דאָס האַרץ געזאָגט, אַז איך האָב מיך אַרײַנגעחאַפּט אין דער טומאה, אַז איך בין אַרײַן אין אַ נעץ... עס האָט מיר אָנגעהויבען אויסװײַזען, אַז דער טאַטע איז ניט קײן טאַטע און דער זוהן איז ניט קײן זוהן... מיר איז ניט געפעלען זײער קוקען, װאָס זײ האָבען זיך איבערגעקוקט, מיט'ן אויפשטעהן פונ'ם זוהן און אַװעקגעהן אויף אַ זײַט און מיט'ן נאָכגעהן פונ'ם טאַטען. עס האָט זיך מיר אויסגעװיזען, אַז דער אַלטער האָט עפּיס אַ זאָג געגעבען דעם יונגען, און איך װאָלט געמעגט שװערען, אַז דער יונגער האָט עפּיס אַרײַנגערוקט דעם אַלטען אין יד אַרײַן...

דער ערשטער געדאַנק איז בײַ מיר געװען: „אפשר זיך אַרויס-װאַרפען דורכ'ן פענסטער?..." נאָכדעם האָב איך מיר געזאָגט: „ניין, אַ מעסער זײ בײדען איבער'ן האַלז, אָדער אַ פּיסטויל זײ אין האַרצען אַרײַן. אָדער גלאַט אָנפאַלען אויף זײ, חאַפּען פאַר'ן גאַרגעל און נעה-מען װאַרגען, װאַרגען!... נאָר נעה מאַך, אַז בין אײנער און זײ זענען צװײ. און דערװײַלע דער צוג לויפט. די רעדער קלאַפּען. דער קאָפּ דרעהט זיך. אין האַרצען ברענט אַ פײַער... װאָס װעט זײַן? אַט-אַט, אַקאַרשט װי מע זעהט ניט, זענען מיר אין אָדעס. װאָס װעל איך טהון? װאוהין װעל איך געהן? װאָס װעל איך זאָגען?... איך טהו אַ קוק — מײַנע חברה-לײַט נעהמען זיך צו די טשעמאָדאַ-נעס. „װאו זענען מיר?" „אין אַ שטאָדט, מאַכען זײ צו מיר, װאָס זי הײסט אָדעס". איך טהו מיך אַ חאַפּ צו דער קעשענע — איך האָב דאָך ניט אפילו מיט װאָס דעם טרעגער צו בעצאָהלען! עס בעשלאָגט

מיך אַ קאַלטער שווייס. עס שטעהען ביי מיר טרערען אין די אויגען. די הענד טרייסלען זיך מיר. איך געה צו צום אַלטען קצב: „איך האָב, זאָג איך, צו אייך אַ בקשה... האָטש איין פינפאונצוואַנציגער“... „וואָס זאָגט איהר מיר? זאָגט איהם.“ — מאַכט צו מיר דער אַלטער גזלן און ווייזט מיר אָן אויפ'ן יונגען. דער יונגער זשוליק דרעהט די וואָנצעס, מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. דער לאָקאָמאָטיוו פייפט. סטאָפּ — מיר זענען שוין אין אָדעס. דער ערשטער, וואָס איז אַרויס־געשפּרונגען פון וואַגאָן — דאַרפט איהר שוין אַליין פערשטעהן, אַז דאָס בין געווען איך. און אַ גוואַלד האָט געמאַכט אויך ניט קיין אַנ־דערער. מיט די לעצטע כּחות האָב איך גענומען שרייען: „זשאַנ־דאַר! זשאַנדאַאַר!!“... און עס האָט ניט פיעל גענומען, און עס איז אויסגעוואַקסען אַ זשאַנדאַר, און נאָך אַ זשאַנדאַר, און נאָך צוויי זשאַנדאַרען, און נאָך דריי זשאַנדאַרען... נאָר ביז עפּיס וואָס, איז שוין דער יונגערער ימח־שמו'ניק נעלם געוואָרען. געבליבען איז נאָר דער אַלטער מתושלח, וועלכען איך האַלט צו ביי דער האַנד שטאַרק־שטאַרק, ער זאָל ניט אַנטלויפען. וואָס טויג אייך, ס'איז געוואָרען אויפ'ן וואָקזאַל אַ צונויפלויף פון מענשען, ערדטרעטעניש! און מע האָט אונז אַריינגעבעטען ביידען אין אַ בעזונדער חדר אַריין. דאָרט האָב איך דערצעהלט די גאַנצע מעשה פון אַלף ביז תיו. ניט גע־זשאַלעוועט אַ טרער, אויסגעגאָסען מיין גאַנץ ביטער האַרץ. מיין גע־שיכטע, ווייזט אויס, האָט זיי רעכט אָנגענומען ביי'ם האַרצען, וואָ־רום מע האָט זיך באַלד אַ נעהם געטהון צום אַלטען כשופ'מאַכער, ער זאָל אויפדעקען דעם גאַנצען אמת. לאָזט זיך אויס, אַז ווער־וואָס? ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען. פרעגט איהם בחרם: וואָסערע לאָקשען? וואָסערע זעקס און זעכּציג? וואָסערע קאָרטען? וואָסער זוהן? ער האָט גאָרניט קיין זוהן. גאָר ניט געהאַט קיינמאָל. „אָט דער מענש איז געריהרט“... אַזוי מאַכט דער אַלטער ממזר און ווייזט אויפ'ן קאָפּ, אַז איך בין אַ קראַנקער... „אַזאַ מעשה?“ — זאָג איך, — „לאָזט מען איהם גאָר גוט בעזוכען!“ און מע נעהמט איהם און מע טהוט איהם אויס, איך בעט איבער אייער כּבוד, ביז'ן העמד — ניט קיין קאָרטען, ניט קיין געלד! סך־הכּל פערמאָגט ער אַרום און אַרום צוויי און צוואַנציג מיט זיבעציג, און אַליין זעהט ער אויס אַזאַ גע־באַך, אַזאַ כּשר'ע זאַך, אַז איך הויב אָן איבערצוטראַכטען, אפשר בין איך טאַקי ניט ביי אַלע געדאַנקען? אפשר האָט זיך מיר געחלומ'ט,

אַז דאָס איז אַ טאַטע מיט אַ זוהן און אַז איך האָב געשפּיעלט מיט זיי אין זעקס און זעכציג, און אַז איך האָב פערשפּיעלט אַ פערמעגען...
וואָס איז געווען דער סוף? — פרעגט גאָרניט. לאָמיר בעסער צושלאָגען זיך די געדאַנקען, מאַכען אין צווייען אַ זעקס און זעכציג לכבוד חנוכה...

אַזוי לאָזט אויס דער פּאַרשוין, וואָס זעהט אויס אַ לייטישער מענש צו זיין, אַ קאָמיוואָיאַזשער, אַזוי ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. און עס וואַקסט אויס בּיי איהם אין די הענד אַ טאַליע קאָרטען, און ער וואַרפט אויס, ווער ס'זאָל זיין ערשט — „ווי טייער שפּיעלען מיר?"...

איך קוק אויף מיין פּאַרשוין, ווי ער וואַרפט די קאָרטען עפּעס צו-קונציג, צו-גלאַט און צו-גיך. צו-ווייסע הענד בּיי איהם, צו-ווייסע און צו-ווייכע. און עס פליהט מיר דורך אין קאָפּ אַ מאוס'ע מחשבה...

— מיט פערגעניגען, זאָג איך, וואָלט איך מיט אייך געמאַכט אַ זעקס און זעכציג לכבוד חנוכה. נאָר איך ווייס ניט, זאָג איך, מיט וואָס מע עסט דאָס. וואָס הייסט עס, זאָג איך, אייגענטליך, זעקס און זעכציג?...

מיין פּאַרשוין האָט מיר געגעבען אַ קוק אַריין אין די אויגען מיט קוים-קוים אַ שמייכעלע אויף די ליפּען, און שטיל, מיט אַ גריניגען זיפץ, אַראָבּגעלאָזט די קאָרטען צוריק און קעשעני.

אויף דער ערשטער סטאַנציע האָט ער ניט געסטייעט אונטער די הענד. איך בּין אַ בּעלן געווען אויסגעהן נאָכדעם אַלע וואַגאָנעס, צוויי מאָל הין און צוריק — עס איז פון איהם קיין זכר ניט געבּליבּען.

(ענדע געשיכטע נומער עלף).

גימנאזיע.

געשיכטע נומער צוועלף:

גימענאזיע.

ווינטער. אקעגען מיר זיצט א יוד פון מיטעלע יאהרען, מיט א געל בערדעל, שוין א ביסעל גרויליך. א טהוירען טולופעל, א ביסעל אבגעבארעט. מיר האבען זיך צורעדט.

— דער ערגסטער שונא, הערט איהר, —רופט ער זיך אן צו מיר— וועט אייך נישט טהון דאס, וואס א מענש קאן טהון זיך אליין, ובפרט אז עס מישט זיך אריין א יודענע, א ווייב הייסט עס. אקעגען וואס, מיינט איהר, זאג איך עס? אקעגען מיר אליין טאקי. אט נעהמט מיך למשל, ווי איהר זעהט מיך אטא, דאכט זיך וואס? א יוד, כ׳לעבען, א מיטעלמעסיגער, אויף דער נאז ביי מיר שטעהט ניט אויפגעשריבען: צי האב איך געלד, צי האב איך קיין געלד ניט, צי אפשר בין איך גאר דערונטער? עס קאן זיין, אז אמאל האב איך דוקא יא געהאט געלד, און ניט אזוי געלד אליין, געלד איז בלאטע — פרנסה האב איך געהאט, און בכבוד און שטיל, נישט געפלויגען, נישט געטראסקעט, ווי אנדערע, וואס האבען ליעב פי-פו-פא. ניין! איך געה מיט דעם גאנג, אז שטיל און פאמעליך איז בעסער. שטיל און פאמעליך האב איך מיר געהאנדעלט, שטיל און פאמעליך א פאר מאל געשטעלט זיך, שטיל און פאמעליך אבגעעקט מיט די סוחרים און ווייטער גענומען זיך שטיל און פאמעליך צו דער ארבייט. איז דאך אבער פארהאן א גאט אויף דער וועלט, האט ער מיך מזכה געווען מיט מיין אייגענם א ווייב... (זי איז דא נישטא, קאנען מיר רעדען

אָפּעֶנטליך . . .) אַ ווײַב, הײַסט דאָס, ווי אַלע ווײַבער, דאָס הײַסט, אַזוי אויפ'ן קוק איז זי אפילו דוקא גאָר נישקשה־דיג. אײַן „אַסאַבע", קײַן עין־הרע, צוויי מאָל אַזוי די גרויס ווי איך, און ניט קײַן מאוסע, טאַקי אַ יפת־תואר, קאָן מען זאָגען, און ניט קײַן נאַרישע, אַ קלוגע, מע קאָן זאָגען, אַ גאַנץ קלוגע, אַ בר־דעת, אַ גאַנצער מאַנסביל — און דאָס איז ערשט דער רעכטער חסרון: אוי, ניט גוט, הערט איהר, אַז דאָס ווײַב איז אַ מאַנסביל! טויזענד מאָל קלוג — אַז דער אויבער־שטער האָט פּאָרט בעשאַפען פריהער אדם הראשונ'ען און נאָכדעם שוין חוה'ן. געהט־זשע אָבער רעדט מיט איהר, זאָגט זי: „וואָס דער אוי־בערשטער האָט בעשאַפען פריהער איידער און נאָכדעם אונז — דאָס איז, זאָגט זי, זײַן עסק; נאָר דאָס, זאָגט זי, וואָס ער האָט מיר, זאָגט זי, אַרײַנגעגעבען אין פּיאַטע מעהר שכל ווי דו האָסט אין קאָפּ, בין איך אין דעם, זאָגט זי, כלל ניט שולדיג". „אָקעגען וואָס, זאָג איך, איז דאָס געקומען צו רעד?" „אָקעגען דעם, זאָגט זי, איז דאָס גע־קומען צו רעד, וואָס פאַר אַלסדינג דאַרף מיר דאַרען דער קאָפּ; אפילו דאָס קינד, זאָגט זי, אַרײַנגעגעבען אין גימנאַזיע בעדאַרף אויך איך זינען האָבען איך". „וואו שטעהט דאָס, זאָג איך געשריבען, „גי־מנאַזיע"? איך קאָן ניט בעשטעהן, זאָג איך, אַז ער זאָל די תורה אויסלערנען אין דער־היים?" „איך האָב דיר שוין טויזענד מאָל, זאָגט זי, געזאָגט, אַז דו וועסט בײַ מיר ניט פּועל'ן איך זאָל, זאָגט זי, געהן קעגען דער וועלט; די וועלט איז זיך, זאָגט זי, נוהג, אַז קינ־דער געהען הײַנט אין גימנאַזיע". „נאָך מײַן שכל, זאָג איך, קומט אויס, אַז די וועלט איז משוגע". „די וועלט, זאָגט זי, זאָל געהן מיט דײַן שכל, וואָלט זי טאַקי געהאַט אַ שען פּנים!" „איטליכער מענש, זאָג איך, געהט זיך מיט זײַן שכל". „מײַנע שונאים, זאָגט זי, און מײַנע פרײַנד'ס שונאים מעגען דאָס פערמאָגען אין קעשענע, אין קאַס־טען און אין שאַפע, וואָס דו פערמאָגסט אין קאָפּ, וואָלט שוין דע־מאָלט געווען אויף אײַן אופן". „אַז אָך און וועה איז, זאָג איך, דעם מאַנסביל, אַז אַ נקבה דאַרף אויף איהם זאָגען מבינות!"... „אַז אָך און וועה איז, זאָגט זי, דער נקבה, וואָס האָט אַזאַ מאַנסביל, וואָס די נקבה זאָל דאַרפען זאָגען אויף איהם מבינות!!!"... הײַנט געהט טענה'ט זיך אוים מיט אַ ווײַב! אַז איהר זאָגט איהר דאָס, ענטפערט זי אײַך בוידעם, איהר זאָגט איהר אַ וואָרט, גיט זי אײַך אויסנאַב צוועלף, און טאָמער שווײַגט איהר איהר אָב, הויבט זי גאָר אָן צו־

ווײנען, אָדער זי נעהמט, איך בעט איבער אײער כבוד, און פאַלט חלשות — זעהט איהר, דעמאָלט בין איך אײך שוין אודאי מקנא! בקיצור, אהין־אהער, אויסגעפיהרט האָט „זי“, ניט איך, וואָרום לאָמיר זיך ניט נאַרען, אז „זי“ וויל, איז עפּים א תירוץ?...

על־כפנים, וואָס זאָל איך אײך דערצעהלען? — גימענאַזיע! מע בעדאַרף, הײסט עס, זיך נעהמען צוגרײטען איהם, ער זאָל אַרײן ראשית חכמה אין „מלאַדשי פּריגאָטאָווײטעלנע“. אודאי איז עס א גרויסע תורה, א קלײניגקײט — „מלאַדשי פּריגאָטאָווײטעלנע“! דאַכט מיר, אז בײ אונז א ליאַדע חדר־יונגעל, א דרדקי, וועט זײ אַלע פערשטעקען אין גאַרטעל, ובפרט נאָך אזעלכער ווי מײנער, וואָס מע זאָל אויספאָהרען א אימפּעריע, וועט איהר ניט געפינען דעם צווײטען! איך בין דאָך א פאָטער, ניט שײך צו זאָגען; נאָר יענער האָט א קאָפּ, וואָס עקט זיך די וועלט! וואָס טויג אײך לאַנגע רעד, ער איז אַוועקגעגאַנגען און האָט זיך געשטעלט און האָט געהאַלטען און האָט... ניט אויסגעהאַלטען; וואָס איז די מעשה? ער האָט געחאַפּט א צווײ פאַר רעכענען; ער איז, זאָגען זײ, שוואַכליך אין חשבונ׳ען, אין „חכמת המאַטעמאַטיקע“, הײסט עס. ווי געפעלט אײך אזא געשיכטע? יענער האָט א קאָפּ, וואָס עקט זיך די וועלט, מע זאָל אויספאָהרען א אימפּעריע, דערצעהלען זײ מיר מעשיות — מאַטעמאַטיקע! בקיצור, ער האָט ניט אויסגעהאַלטען! האָט דאָס מיך אודאי זעהר גוט פערדראָסען; ער איז שוין געגאַנגען האַלטען, נעחײבי וואָלט ער אויסגעהאַלטען. נאָר איך בין דאָך א מאַנסביל, ניט קײן נקבה, האָב איך מיך מישב געווען, א שענע רײנע כפּרה, א יוד איז געוועהנט געוואָרען... געהט־זשע אָבער שמועסט מיט איהר, אז זי האָט זיך אַרײנגענומען אין קאָפּ א משוגעת: אײן מאָל פאַר אַלע מאָל — גימענאַזיע! טענה איך מיט איהר: „זאָג מיר, זאָג איך, זאָלסט מיר זײן געזונד, צו וואָס, זאָג איך, דאַרפסט דו דאָס? צום פּריזיוו — איז ער ברוך השם א בעוואָהרענטער, זאָג איך, אַנ׳אײנאונאײנציגער. צו פרנסה — בעדאַרף איך עס, זאָג איך, אויך אויף כפּרות; וואָס אַרט מיך, זאָג איך, אז ער וועט זײן א קרעמער גלײך מיט מיר, צו אזוי א סוחר, ווי אַלע יודען? און טאָמער איז איהם, זאָג איך, חלילה בעשערט צו זײן א נגיד, א באַנקיר, בין איך, זאָג איך, אויך ניט בדלות“. אזוי טענה איך מיט איהר. הערט עפּים די וואַנט? „גלײבער אזוי, וואָס ער איז, זאָגט זי, ניט אַרײן אין מלאַדשי פּריגאָטאָ־

ויטעלנע". „וואָס איז דען?" „אַזוי, זאָגט זי; ער וועט שוין, זאָגט זי, בעסער אַריין גלייך אין סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע". מילא, סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע איז סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע. עס שפּיעלט ביי מיר אודאי אַ גרויסע ראָלע, אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע! וואָס לאָזט זיך אוים דער סוף? ס'איז געקומען צו דעם רעכטען שפּיעל — ווידער אַ צוויי, שוין ניט פּאַר מאַטעמאַטיקע; אַ נייער אומגליק: דאָס אויסלעגעכטס איז ביי איהם ניט ווי מע בעדאַרף, דאָס הייסט, לעגען לעגט ער אוים גוט, — נאָר וואָס דען? אויף איין אות איז ער אַ ביסעל דאָסיג: אויף דער „בוקווע יאַטי". דאָס הייסט, שטעלען שטעלט ער איהם, דעם יאַטי, פאַרוואָס זאָל ער איהם ניט שטעלען? דער חסרון, זאָגען זיי, ער שטעלט איהם ניט דאָרט, וואו מע בעדאַרף. בין איך בדלות! איך ווייס גאָר ניט, הערט איהר, ווי אַזוי וועל איך קאָנען פאָהרען קיין פּאָלטאַווע און קיין לאָדז אויפ'ן יריד, אַז טאָמער וועט ער חלילה ניט שטעלען דעם „יאַטי" אָט דאָרטען, וואו זיי ווילט זיך! הכלל, אַז מע האָט אונז אָנגעזאָגט די גוטע בשורה, האָט זי דאָך מסתמא איינגעלעגט די וועלט; געפלויגען צום דירעקטאָר, גע'טענה'ט, אַז ער קאָן, ער יכול'ט: אַ סימן, זאָגט זי, אָט לאָז מען איהם אַריינרופען און פערהערען איבעראַנייעס, נאָך אַ מאָל פונ'ם אָנהויב. האָט מען זי דאָך געהערט מסתמא ווי דעם פאָראַיאָהריגען שניי — געשטעלט אַ צוויי, און נאָך אַ מין צוויי, מיט אַ מינוס אַ צוויי! — און געה רוף מיך קנאַקניסעל! אַ געוואַלד, אַ געפּילדער: ס'טייטש, ווידער ניט אויסגעהאַלטען! זאָג איך צו איהר: „נו, אם-כן, זאָג איך, וואָס זאָל מען טהון? בעדאַרף מען זיך, זאָג איך, טאַקי נעהמען דאָס לעבען?! אַ יוד, זאָג איך, איז געוועהנט געוואָרען"... ווערט זי דאָך מסתמא אָנגעצונדען און הויבט דאָך אָן מסתמא צו פייערן, באַגראָבען און שעלטען, ווי „זיי" קאָנען... נאָר דאָס בין איך אייך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאַך געוועזען אויף איהם, אויפ'ן קליינעם, אַ צער בעלי חיים. ס'טייטש, אַזאַ אומגליק: אַלע וועלען זיך אָנטהון אין ווייסע קנעפּלעך, און ער ניט... טענה איך מיט איהם: „שוטה איינער, וואָס דו ביזט! פּרא-אדם! ס'איז דען אַ היכי-תמצא, זאָג איך, אַז די גאַנצע וועלט זאָל אַריין? נאַרעלי, עמיצער מוז דאָך, זאָג איך, בלייבען אין דער-היים אויך, צי ניין? עלעהיי, זאָג איך, צום פּריזיוו..." ווערט זי מלא כעס און פאַלט אָן אויף מיר מיט אַ געוואַלד:

„א שענער בעל-רחמנ'יק, זאגט זי; ווער בעט דיך, זאגט זי, זאלסט איהם טרייסטען מיט אזעלכע קלוגע דבורים? דו זעה בעסער, זאגט זי, מע זאל פון זיינעטוועגען קריגען עפיס א רעכטען לעהרער, זאגט זי, א בעזונדערען, א רוסישען, אויף גראמאטיקע!"...

איהר הערט ווערטער? שוין צוויי לעהרערס זאל איך האלטען; איין לעהרער מיט איין מלמד איז קארג! בקצור, אהין-אהער, אויסגעפיהרט מסתמא האט „זי", ניט איך, ווארום אז „זי" וויל, איז עפיס א תירוץ"...

על כפנים, וואס זאל איך אייך דערצעהלען? מע האט צוגענומען א נייעם לעהרער, א רוסישען שוין, (ג'ישט הלילה קיין יודישען, פע! נאר טאקי א גוי ממש, — ווארום גראמאטיקע, פערשטעהט איהר מיר, און ערשטען קלאס אריין — דאס איז דאך הארבער פון חריין, א קלייניגקייט — גראמאטיקע! בוקווע יאטי! מילא, איך זאל אייך דערצעהלען פונ'ם לעהרער, וואס גאט האט אונז צוגעשיקט, איז גאר א בזיון אויסצוזאגען. מיר האבען געהאט פון איהם אבגעשניטענע יאהר. ער האט אונז אלעמען געמאכט מיט דער בלאטע גלייך, געלאכט און געשפעט פון אונז אין די אויגען; למשל, ער האט, ברענען זאל ער, קיין אנדער זאך איהם ניט געקאנט אויסקראצען, בשעת לערנען מיט איהם גראמאטיקע, ווי קנאבעל: „טשאסנאק, טשאסנאקא, טשאסנאקו, טשאסנאקאיאו" — דער רוח זאל איהם נעהמען! וויען ניט „זי", וואלט איך איהם אנגענומען פאר'ן גארגעל און וואלט איהם ארויסגעווארפען צו אלדע שווארצע יאהר מיט זיין שענער גראמאטיקע! ביי איהר איז אבער אלסדינג געווען כדאי. וואס איז? ער וועט וויסען, וואו מע דארף שטעלען א „יאטי" און וואו ניט. כאהלט אייך, מע האט איהם דעם ווינטער געגוג אנגעמוטשעט, און ערשט ארום שבועות האט ער בעדארפט געהן צו דער שחיטה. געקומען נאך שבועות, איז ער געגאנגען און געשטעלט זיך און געבראכט צוטראגען אהיים שוין נישט קיין צוויי, נאר א פיער מיט א פינף, א א שמחה, א גדולה — מזל-טוב!... שאט, חאפט זיך נאר ניט אזוי מיט'ן מזל טוב; מע ווייסט נאך ניט אקוראט, צי ער איז אריין: דאס וועט מען ערשט וויסען ארום אווגוסט. פארוואס ניט באלד? געהט פרעגט זיי! נאר וואס זאל מען טהון? א יוד איז געוועהנט געווארען...

געקומען אווגוסט, איך טהו א קוק — מיינע רוהט ניט; פונ'ם

דרעקטאָר צום ספּעקטאָר, פונ׳ם ספּעקטאָר צום דרעקטאָר. „וואָס לויפסט דו היינט אַרום, זאָג איך צו איהר, ווי אַ פּער׳סמ׳טע מויז, זאָג איך, פון שמונין צו בונין?״... „וואָס הייסט, זאָגט זי, וואָס איך לויף? ביזט ניט קיין היגער? דו ווייסט אַפנים ניט, זאָגט זי, וואָס עס טהוט זיך אָב היינטיגע יאָהרען, זאָגט זי, אין די גימענאַזיעס מיט די פּריצענטען!״... כך הוה, וואָס לאָזט זיך אויס? ער איז דאָך טאקי ניט אַריין! פאַרוואָס, ווילט איהר וויסען? דערפאַר, וואָס ניט קיין צוויי פינפען. ער זאָל געווען, זאָגען זיי, האָבען צוויי פינפען, וואָלט ער אפשר, זאָגען זיי, אַריין. איהר הערט? — אפשר! געפעלט אייך דער „אפשר״? מילא, וואָס איך האָב געהאַט פון איהר, דאָס בין איך אייך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאַך געווען אויף איהם, אויפ׳ן קליינעם; ליעגט מיט׳ן פנים אין קישען און הערט ניט אויף צו וויינען. אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז מע האָט איהם גענומען נעהמען אַ נייעם לעהרער, טאקי אַ סטודענט פון דער גימענאַזיע, און מע האָט איהם גענומען צוגרייטען שוין אין דער צווייטער קלאַס אַריין, נאָר באופן אחר, ווארום צווייטע קלאַס איז ניט קיין שפּיעלעכיל: אַ הינצוצו דאַרף מען שוין, אַחוץ מאַטעמאַטיקע און גראַמאַטיקע, אויך געאָגראַפיע, מיט טשיסטאָפּיסאַניע, מיט איך ווייס אַליין ניט וואָס! חאָטש אז מע וויל צוריק, נאַט אייך דריי גראָשען; אַ שטיקעל מהרש״א איז אַ סך שווערער פון אַלע זייערע לערנעכצען, און אפשר שכל׳דיגער אויך, נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ ייד איז געוועהנט געוואָרען...

בקיצור, עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה אוראָקען: אויפגעשטאַנען גאַנץ פריה — די אוראָקען, אָבגעדאַווענט און איבערגעביסען — די אוראָקען, אַ גאַנצען טאָג — אוראָקען, ביז שפּעט ביי־נאַכט הערט מען ווי ער טאַראַבאַנעט: „אימעניטעלני־דאַטעלני, סלאָושיטעלנע — וויטשיטאַטעלנע״ — עס גרילצט אַזש אין די אויערן! ווער עסען? וואָס שלאָפען? „גענומען נעבאַך אַ נפש, זאָג איך, און מע מוטשעט איהם, אומזיסט — אומנישט! ס׳איז, זאָג איך, אַ צער בעלי חיים, דאָס קינד, זאָג איך, וועט חלילה קראַנק ווערען!״ „בייס זיך אָב, זאָגט זי, די צונג!״ וואָס טויג אייך, ער איז אַוועקגעגאַנגען ווידער אַמאָל צו דער שחיטה און ער האָט געבראַכט צו טראָגען גאַלע פינפען! וואָס דען? יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספּאָהרען אַ אימפעריע! איז דאַכט זיך גוט? איאָ? געקומען צום שפּיין, מע האָט אַרויסגעהאַנגען אין דער גימענאַזיע די נעמען פון אַלע צוגענומענע

קינדער אויף דער וואנד, מע טהוט א קוק — ניטא מיינער! א געוואלד, א געשריי; ס'טייטש, אזא רציחה! גאלע פינפען!!! אט וועט זי געהן, אט וועט זי לויפען, אט וועט זי זיי אזוי און אזוי!... בקיצור, זי איז געגאנגען און געלאפען — אזוי לאנג, ביז מע האט זי געבעטען, זי זאל אויפהערען דולען א קאפ, יא! און אז מע האט זי דורכגעטריבען, איז זי ערשט דעמאלט אריינגעפאלען אין שטוב אריין מיט א גוואלד עד לב השמים, „ס'טייטש, זאגט זי, וואס פאר א פאטער ביזט דו? דו זאלסט זיין, זאגט זי, א געטרייער פאטער, א ווארימער, אזוי ווי אנדערע פאטערס, וואלסט דו, זאגט זי, אויך געפונען זכות אבות, אזוי ווי אנדערע. צום דירעקטאר, פראטעקציעס, קענטשאפט!“... געפעלט אייך איין איינפאל פון א יודענע? „קארג, אפנים, וואס איך טראג אויפ'ן קאפ די זמנים מיט די ירידים מיט די קוויטלעך מיט די וועקסלען מיט די פראטעסטען מיט די איבעריגע צרות? צי דו ווילסט אפשר, זאג איך, איך זאל זיין איין אנועצער איבער דיין גימענאזיע מיט דיינע קלאסען, וואס ליעגען מיר שוין, זאג איך, אט אדא!“ ווארום מע איז דאך, ווי זאגט איהר, ניט מעהר ווי א מענש, און איטליכער מענש האט דאך א גאל, שיסט מען אויס... נאר אויסגעפיהרט האט מסתמא „זי“, ניט איך, ווארום אז „זי“ וויל, איז עפיס א תירוץ?...

על כפנים, וואס זאל איך אייך דערצעהלען? איך האב גענומען זוכען זכות אבות, קענטשאפט; איך האט מיר געשווארצט דאס פנים, געליטען בזיונות, ווארום יעדער פרעגט א קשיא און איז גערעכט. איהר זענט קיין עין הרע, זאגען זיי, רב אהרן, א יוד א בעל-הבית און האט איין שטיקעל בן יחיד, וועלכער גוטער יאהר, טראגט אייך, איהר זאלט זיך מיט איהם שטופען, וואו מע דארף ניט?...“ נו, געה דערצעהל זיי מעשיות, אז איך האב מיין איינעגעם א ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, וואס האט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאפ אריין: גימענאזיע און נימענאזיע און גי—מע—נא—זיע! וואס טויג אייך, איך בין, ווי איהר זעהט מיך אטא, אליין אויך ניט פון די גרויסע שלימזלניקעס. איך האב מיר מיט גאט'ס הילף אויסגעטראטען א שטיקעל וועג, גלייך אהין וואו מע בעדארף, און האב מיך דערשלאגען צום ארון בפקדך אין קאבינעט אריין, צום דירעקטאר הייסט עס, און האב מיך אוועקגעזעצט מיט איהם איינ'טענהן, אזוי און אזוי, איך קאן, ברוך השם, רעדען מיט

אַ פּריץ, אַז איך וויל; די צונג פּיקען בעדאַרף מען מיר ניט. „טשטאָ וואַם אוגאָדנאָ“? — פרעגט ער מיך און בעט מיך זיצען. זאָג איך איהם שטיל אויפ׳ן אויער: „גאָספּאָדין דרעקטאָר, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטעיע, נאָ או נאַם, זאָג איך, יעסט מאַלענקע סאָסטאָיאַנע אי אָדין חאַראָשי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ, אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו, נאָ מאָיאַ זשענאַ אָ ט ש ע ן חאָטשעט!...“ מאַכט ער צו מיר נאָך אַמאָל: טשטאָ וואַם אוגאָדנאָ?“ זאָג איך צו איהם נאָך אַמאָל און רוק מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער: „פּריצוניו, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטעיע, נאָ או נאַם, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין חאַראָשעי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן חאָ ט ש ע ט!...“ און קוועטש איהם דעם „אָטשען“, ער זאָל מיך פערשטעהן... איז דאָך עס אָבער אַ גויעשער קאָפּ, שטויסט ער זיך ניט, וואָס איך מיין, און מאַכט צו מיר שוין מיט כעס: „טאַק טשטאָ-זשע וואַם אוגאָדנאָ?!“ געה איך און לעג אַריין די האַנד אין קעשעני פּאַוואָלינקע און נעהם אַרויס פּאַוואָלינקע און מאַך צו איהם פּאַוואָלינקע: „איזוויניטיע, גאָספּאָדין דרעקטאָר, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטעיע, נאָ או נאַם, זאָג איך, יעסט מאַלענקאָיע, זאָג איך, סאָסטאָיאַניע אי אָדין חאַראָשעי, זאַמעטשאַטעלגע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן חאָטשעט!“ און קוועטשט דעם אָטשען נאָך שטאַרקערן אוּ נעהם און רוק איהם אַריין... בקיצור — יאָ! ער האָט פערשטאַנען, וואָס איך מיין, און געהט און נעהמט אַרויס אַ ביכעלע און פרעגט מיך אויס, ווי אַזוי איך הייס, און ווי אַזוי הייסט דער זוהן מיינער, און אין וואָסער קלאַס וויל איך, ער זאָל אַריין?... קלער איך מיר: „אָט אַזוי זשע רעד!“ און איך מאַך איהם קלאָר, אַז הייסען הייס איך כּץ, אהרן כּץ, און מיינער הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און אַריין, וויל איך, זאָל ער אין דריטע קלאַס. רופט ער זיך אָן צו מיר: ווי באַלד אַז איך הייס כּץ און מיין זוהן הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און וויל אַריין אין דריטע קלאַס, זאָל איך איהם ברענגען, זאָגט ער, צו פיהרען אין יאַנואַר, וועט ער דעמאָלט ג ע וו י ס אַריין. איהר פערשטעהט? שוין גאָר אַנדערע דבורים! אפנים, אַז מע

שמירט, פאהרט מען ?... דער חסרון איז נאר, וואס ניט באלד. נאר וואס זאל מען טהון ? מע הייסט ווארטען, דארף מען ווארטען. א יוד איז געוועהנט געווארען...

געקומען יאנואר — ווידער אמאל א טארעראם, א לויפעניש אהין, אהער, היינט־מארגען דארף זיין איין אסיפה, א סאוועט, הייסט דאס. עס העלען זיך צונויפקלויבען דארטען דער דירעקטאר מיט'ן ספעקטאר מיט אלע לעהרערס פון דער גימנאזיע, און ערשט נאך דער אסיפה, נאכ'ן סאוועט הייסט דאס, וועט מען וויסען, צי ער איז אריין, צי ניין. געקומען צו דער רעכטער ארבייט — מיינע איז ניטא אין דערהיים; ניטא קיין ווארימעס, ניטא קיין סאמאוואר, ניטא גארניט. וואו איז זי ערגיץ? זי איז אין גימנאזיע איז זי; דאס הייסט, ניט אין גימנאזיע, נאר ביי דער גימנאזיע; דרעהט זיך ארום אין דרויסען אויפן פראסט פון גאנץ פריה אן און ווארט, ביז מע וועט זיך צוגעהן פון דער אסיפה, פונ'ם סאוועט הייסט דאס... דער פראסט ברענט, א זאווערוכע, ס'קערט די וועלט — און זי דרעהט זיך ארום אין דרויסען ביי דער גימנאזיע און ווארט. א שענע מעשה! דאכט מיר, דו ווייסט גאנץ גוט, אז ווי באלד מע זאגט צו, איז מסתמא הייליג, ובפרט... איהר פערשטעהט? נאר געהט רעדט מיט א יודענע! בקיצור, זי ווארט א שעה, זי ווארט צוויי, זי ווארט דריי, זי ווארט פיער; אלע קינדער זענען זיך שוין לאנג צוגאנגען אהיים פון דער גימנאזיע, און זי ווארט נאך. וואס טויג אייך, זי האט אבער אזוי לאנג געווארט, ביז זי האט זיך פארט דערווארט: עס עפענט זיך די טהיר און עס געהט ארויס פון דארטען איינער פון די לעהרערס. שפרינגט זי צו צום לעהרער און טהוט איהם א חאפ, צי ווייסט ער ניט, מיט וואס האט זיך אויסגעלאזט די אסיפה, דער סאוועט, הייסט דאס? זאגט ער: פארוואס זאל ער ניט וויסען? מע האט, זאגט ער, צוגענומען ארום און פינף־און־אכציג קינדער, דריי־און־אכציג קריסטליכע און צוויי יודישע. פרעגט זי: וועמען? זאגט ער: איינעם א שעפסעלזאהן און איינעם כץ. דערהערט דעם נאמען כץ, מיינע — פייל אויסען בויגען, פאלט אריין אין שטוב אריין מיט א גדולה: „מזל טוב! איך דאנק דיר, רבונו של־עולם! איך דאנק דיר! צוגענומען! צוגענומען!"... און בשעת מעשה שטעהען איהר טרערען אין די אויגען. מיר, פערשטעהט זיך, טהוט אודאי אויך הנאה די מעשה, נאר געהן טאנצען בין איך ניט מחויב, דערויף בין איך

דאָך עפּיס אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה... „איך זעה אַרויס, מאַכט זי צו מיר, אַז ביי דיר איז דאָס ווינציג וואָס אָנגעלעגט?“ „פון וואַנען, זאָג איך, לערנסט דו דיר אַזוי דעם פּשט?“ „אַזוי, זאָגט זי, וואָרום דו ביסט אַ קאַלטער מלאך; דו זאָלסט, זאָגט זי, וויסען, ווי אַזוי דאָס קינד נעבאַך צאַפּעלט, וואָלסט דו אַזוי ניט געזעסען; דו וואָלסט שוין לאַנג, זאָגט זי, געלאָפען איהם בעשטעלען אַ מונדירעל, זאָגט זי, און אַ היטעלע און אַ רענצעלע, זאָגט זי, און מאַכען, זאָגט זי, אַ סעודה פאַר גוטע פריינד“. „וואָס עפּיס פּלוצים אַ סעודה אין מיטען דרינגען, זאָג איך, ס'איז אַ בר-מצוה? צי אַ קנס-מאָל?“ אַזוי מאַך איך צו איהר, גאַנץ רוהיג, וואָרום איך בין דאָך עפּיס אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה... ווערט זי ברוגז און הערט גאָר אויף צו רעדען! און אַ ווייב אַז זי הערט אויף צו רעדען, איז דאָך טויזענד מאָל ערגער ווי געשאָלטען, וואָרום אַז זי שעלט, הערט מען חאָטש אַ קול פון אַ מענשען, און אַזוי... געה, רעד צו דער וואַנד!... בקיצור, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען? מסתמא האָט „זי“ אויסגעפיהרט, ניט איך, וואָרום אַז „זי“ וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?...

על כּפּני, מע האָט געמאַכט אַ סעודה; מע האָט צונויפגערופען פריינד און גוטע פריינד, און מיינעם האָט מען אָנגעטאָן פון קאָפּ ביז די פיס, אַ מונדיר זעהר אַ שענעם מיט ווייסע קנעפּלעך, אַ היטעלע און פון פאָרענט אַ צאַצקע — אַ גובערנאַטאָר!... אָן איהם, אָנ'ם קליינעם הייסט עס, האָט מען באמת געהאַט אַ מצוה נעבאַך, באמת אַריינגעזעצט אַ נייע נשמה, ממש מחיה געווען. ער האָט געשיינט, זאָג איך אייך, ווי די זון אום תמוז! דער עולם האָט געטרונקען לחיים, געווינשעוועט: „ער זאָל לערנען געזונדערהייד און ענדיגען געזונדערהייד די גימנאַזיע, און זאָל געהן און געהן“... „עט, זאָג איך, דאָס איז דוקא ניט אַזוי נויטיג: מע וועט זיך בעגעהן, זאָג איך, אָהן דעם אויך, לאָז ער מיר נאָר דורכגעהן די ערשטע עטליכע קלאַסען גימנאַזיע, זאָג איך, מאַך איך איהם חתונה, אם ירצה השם, מיט גאָטס הילף“... רופט זיך אָן מיינע מיט אַ שמייכעלע און קוקט בשעת מעשה אויף מיר מיט אויגען: „זאָגט איהם, אַז ער האָט, זאָגט זי, מחילה אַ גרויסען טעות: ער געהט נאָך, זאָגט זי מיט'ן אַלטען שניט“... „זאָגט איהר, אַז איך זאָל, זאָג איך, האָבען די ברכות, וואָס דער אַלטער שניט איז, זאָג איך, געווען בעסער פונ'ם נייעם שניט“... זאָגט זי: „זאָגט איהם, אַז ער איז, לאָז ער מיר, מוחל

זײַן״... ווערט צווישען עולם א געלעכטער: „אוי, זאָגען זיי רב אהרן, האָט איהר א ווײַב קיין עין-הרע! א קאָזאַק, ניט קיין ווײַב!״... בתוך כך האָט דער עולם גענומען צו גלעזלעך ווײַן; גוט א לעק געטאָן, איז מען געוואָרען, ווי זאָגט ער, „לעבעדיג״, און מע האָט געהאָפּט א רקודל גאָר אויף איין אַנדער אופן; מע האָט אונז גענומען בײַדען אין קאָהן אַרײַן, און דעם קלײַנעם אויך אין מיטען, און מע האָט „געהעפּעט״ גאָר קיין מעשה ניט, טאַקי ביז׳ן ווײַסען טאָג אַרײַן. אין דער פריה זענען מיר אַוועק מיט איהם אַהינצוצו. געקומען אַהינצוצו, איז נאָך מסתמא פריה, צוגעשלאָסען טיר און טויער, ניטאָ, ווי זאָגט ער, קיין משוגענער הונד אין דער ווײַבערשער שוהל. אָנגעשטאַנען זיך אין דרויסען און גוט אָנגעפּרוירען זיך אויפ׳ן פראָסט, האָבען מיר זיך פשוט מחיה געווען, אז מע האָט אונז געעפענט די טיר און מע האָט אונז, ברוך השם, אַרײַנגעלאָזט אינווײניג. גיך האָבען אָנגעהויבען צונויפקומען זיך די חברה קלײַנוואַרג מיט די רענצלעך אויף די פּלייצעס; ס׳איז געוואָרען א ליאַרעם, א טומעל, א גערעדערײַ, מיט א לאַכערײַ, מיט א הו-האַ — א יריד! בתוך כך קומט צו צו אונז עפּיס אײנער מיט גאָלדענע קנעפּ, א לעהרער פון דער גימענאזיע ווײַזט אויס, און מיט א בויגען פּאַפּיר אין די הענד, און טוט מיך א פרעג: וואָס דאַרף איך? ווײַז איך איהם אויף מײַנעם, אז דאָס האָב איך איהם געבראַכט צו פיהרען אין חדר, אין גימענאזיע, הייסט דאָס. פרעגט ער מיך: אין וועלכע קלאַס? זאָג איך, אין דריטע; ערשט ניט לאַנג, זאָג איך, צוגענומען. פרעגט ער מיך, ווי אזוי איז דער נאָמען זײַנער? זאָג איך: קאַץ, משה קאַץ, דאָס הייסט, מאָשקע קאַץ. זאָגט ער: מאָשקע קאַץ? מאָשקע קאַץ איז בײַ איהם ניטאָ אין דריטער קלאַס; פאַרהאַן, זאָגט ער, בײַ איהם א קאַץ, אָבער ניט קיין מאָשקע, נאָר מאָרדוך קאַץ... זאָג איך: „קאַקאַי מאָרדוך? מאָשקע, א ניע מאָרדוך!״ מאַכט ער צו מיר: „מאָרדוך״, און טיטשעט מיר דאָס פּאַפּיר אין פּנים אַרײַן. איך איהם: מאָשקע! און ער מיר: מאָרדוך! בקיצור, מאָשקע-מאָרדוך, מאָרדוך-מאָשקע, מיר האָבען זיך אזוי לאַנג געמאָשקעט און געמאָרדוכט, ביז מיר זענען געוואָהרע געוואָרען א שײנע מעשה: וואָס האָט געזאָלט זײַן מײַנעם, איז געווען יענעם. איהר פערשטעהט א חתונה! טעות גוי מותר... מע האָט טאַקי צוגענומען אײנעם א קאַץ — יאָ! — נאָר על פּי טעות איין אַנדערן, נישט אונזערן; פאַרהאַן.

פֿאַרשטעהט איהר מיך, צווײ קעץ בײַ אונז אין שטאָדט!...

וואָס זאָל איך אײַך זאָגען? איהר האָט בעדאַרפט זעהן דאָס צער בעלי חיים פֿון מײַנעם, בשעת מע האָט איהם געהײסען מחילה אַראָבנעהמען די צאַצקע פֿונ׳ם היטעלע! אַ כּלה צום בעדעקענס בעדאַרף געוויס אַזוי פֿיעל טרעהרען ניט פֿערגיסען, וויפֿיעל מײַנער האָט יענעם טאָג אויסגעגאָסען! וואָס איך האָב איהם ניט געבעטען, ניט מיט גוטען, ניט מיט בײזען. „זעהסט דו, זאָג איך צו איהר, וואָס דו האָסט אָנגעאַרבײט פֿאַר אַ חתונה? האָב איך דיר, זאָג איך, ניט געזאָגט, אַז דײַן גימנאַזיע איז פֿאַר איהם אַ שחיטה? גאָט זאָל העלפֿען, זאָג איך, עס זאָל אונז חאָטש, זאָג איך, אָבלויפֿען גלאַט, ער זאָל דאָס חלילה, זאָג איך, ניט אויסקרענקען“... „לאָזען מײַנע שונאים, זאָגט זי, קרענקען, אַז זײ ווילען; מײַן קינד, זאָגט זי, מוז אַרײַן אין גימנאַזיע! איז ער ניט אַרײַן, זאָגט זי, איצטער, וועט ער אַרײַן, אם ירצה השם, איבער אַ יאָהר; איז ער ניט אַרײַן, זאָגט זי, דאָ, וועט ער אַרײַן אין אַנ׳אַנדער שטאָדט — אַרײַן מוז ער, סײַדען, זאָגט זי, איך וועל חלילה צומאַכען אײַן אויג און די ערד וועט מיך צודעקען!“ — איהר האָרכט דבורים? און ווער, מײנט איהר, האָט אויסגעפֿיהרט: איך צי זי? לאָמיר זיך ניט נאַרען — אַז „זי“ וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?

על כּפּנים, איך וועל אײַך שוין קײן סך ניט מאריך זײַן, איך האָב מיך דאָס אַ ביסעל אָנגעהעצקעט מיט איהם, אויסגעוועזען מיט איהם וואו די וועלט האָט אײן עק, וואו ערגיץ אַ שטאָדט, וואו ערגיץ אַ גימנאַזיע — דאָרט זענען מיר געוועזען, זיך געשטעלט, געהאַלטען, און דוקא אויסגעהאַלטען, און דוקא גוט אויסגעהאַלטען, און דוקא ניט אַרײַן. פֿאַרוואָס? אַלץ איבער די פּריצענטען! איהר מעגט מיר גלויבען, איך האָב מיך דעמאָלט אַלײן אָנגעקוקט ווי אַ משוגענעם: „שוטה! וואָס? וואָס איז דאָס פֿליהען, וואָס דו פֿליהסט אַרום פֿון אײן שטאָדט אין דער אַנדערער? צו וועלכע גוטע יאָהר בעדאַרפֿסט דו דאָס האָבען? נו, און אַז ער וועט שוין אַרײַן, וואָס וועט דעמאָלט זײַן?“ נײן, זאָגט אײַך וואָס איהר ווילט — נצחון איז אַ גרויסע זאַך! ס׳איז שוין בײַ מיר אַלײן אַרײַן אין אַ מין עקשנות, פֿאַרשטעהט איהר מיך, און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט און האָט מיר צוגעשיקט אין פּוילען אַ גימנאַזיע אַזעלכע, אַ „קאָמערטשעסקע“, וואָס אַהינצוצו נעהמט מען צו אויף איטליכען קריסט להבדיל אײנעם אַ יו־

דען, סע מאַכט אוים אַזוי גרויס ווי פּופּצינ פּריצענט הייסט עס, נאָר וואָס דען? יעדער יוד, וואָס וויל אַז זיין קינד זאָל אַריין, מוז ער קומען צוגעהן מיט זיין קריסט, איז אויב ער האַלט אוים, דער קריסט הייסט דאָס, און מע טראָגט אַריין פאַר איהם די קליינגערס, פּראַוואָ אוטשעניע הייסט עס, איז דעמאָלט פאַרהאַן אַ שטיקעל האָפנונג... אָנשטאָט איין פּעקעל האָט מען דעמאָלט אויף זיך, הייסט דאָס, צוויי. איהר פערשטעהט? גענוג סע טריקענט מיר דער מח אויף מיינעם, בעדאַרף מיר נאָך דאַרען דער קאָפּ אויף יענעמס, ווארום טאָמער האַלט ניט אוים חלילה עשו, איז דעמאָלט יעקב אין דער ערד... כך הוה, איידער איך האָב געקריגען דעם קריסט, איינער אַ שום־טער, חאַליאַוואַ הייסט ער, איז מיר אָנגעקומען מיט גרינע ווערים; צום סוף, ס'איז געקומען צו דעם רעכטען שפּיעל, מיינט איהר, אַז מיין שוסטער איז ניט אַריין אין דער אדמה אַזוי ווי קורח? און דוקא אויף „זאַקאָן באָזשע“! וואָס טויג אייך, מיינער האָט זיך געמוזט בכבודו ובעצמו אַוועקזעצען מיט איהם חזרן „זאַקאָן באָזשע“... אַי די קשיא; ווי קומט מיינער צו „זאַקאָן באָזשע“? דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען, ווארום אַז יענער האָט אַ קאָפּ אַ אימפּעריע, איז דאָך ניט שייך!... בקיצור, גאָט האָט געהאָלפען די גוטע שעה, די גליקלי־כע, — זיי זענען ביידע אַריין. זענט איהר שוין פאַרטיג? געקומען צום אַריינשרייבען אין די ביכער אַריין, אַרויסגעהמען אַ קוויטאַנציע, מיין גוי איז ניטאָ! וואָס איז די מעשה? ער וויל ניט, דער ערל, אַז זיין זוהן זאָל זיך געפינען צווישען אַזוי פיעל יהודים, חאָטש נעהם נעב איהם אַ קריינק! ער זאָגט: צו וואָס נוצט עס איהם, אַז אַלע טירען זענען פאַר איהם סיי ווי סיי אָפען און ער קאָן אַריין וואוהין ער וויל? און געהט זאָגט איהם אפשר, אַז ער איז אומגערעכט! „וואָס־זשע, זאָג איך, ווילסט דו, פּאַני חאַליאַוואַ?“ זאָגט ער: „גאָרנישט“. בקיצור, אַהין־אַהער, מענשען, גוטער ברידער, מע איז אַוועק מיט איהם אין אַ טראַקטיר, געמאַכט אַ כוסה, איינע און צוויי און דריי — איידער כ'האָב דערלעבט זעהן דאָס גוטע קוויטעל, אַז ער איז אַריין, זענען מיר די אויגען אַרויסגעקראָכען, און דאַנקען השם יתברך, כ'האָב געמאַכט אַ ברכה ברוך שפּטרני.

געקומען אַהיים — אַ נייע צרה! וואָס איז שוין ווייטער? מיי־נע האָט זיך איבערגעלעגט און בעטראַכט: ס'טייטש, איינאונאיינצי־גער, איין אויג אין קאָפּ, וועט ער זיין דאָרטען, און מיר — דאָ?

וויבאלד אזוי, צו וואס טויג איהר, זאגט זי, איהר וועלט ? „וואס-ושעה, זאג איך, ווילסט דו, למשל ?" זאגט זי צו מיר: „וואס זאל איך וועלען ? דו ווייסט ניט, וואס איך וויל ? איך וויל, זאגט זי, זיין מיט איהם". „נו ? און די שטוב ?" זאג איך. „די שטוב, זאגט זי, איז א שטוב"... האט איהר עפּיס צו איהר ? וואס טויג אייך, זי האט זיך אויפגעזעצט און איז אוועקגעפאהרען מיט איהם אהינצוצו, און איך בין געבליבען איינער אליין איבער דער גאנצער שטוב. מאהלט אייך א שטוב,—אזא יאהר אויף מיינע שונאים! דאס לעבען איז געווארען אוים לעבען, דאס געשעפט איז געווארען אוים געשעפט. אלצדינג איז געגאנגען ארצה, און מיר האבען געהאלטען אין איין שרייבען בריוולעך; איך שרייב צו איהר, זי שרייבט מיר אפ; בריוו-לעך אהין, בריוולעך אהער: שלום לזוגתי היקרה... שלום לבעלי היקר... „אין גאטעס ווילען, שרייב איך איהר, וואס וועט זיין דער תכלית ? מע איז דאך ניט מעהר ווי א מענש! אהן א בעל-הבית טע, משטיינסגעזאגט"... בקיצור, עס האט מיר גע‌האלפען ווי דער פאר-איאהריגער שניי; אויסגעפיהרט מסתמא האט „זי", ניט איך, ווארום אז „זי" וויל, איז עפּיס א תירוץ ?...

על כפנים, איך ענדיג אייך שוין די מעשה, איך האב מיך צו-בראכען, צולאכעט, געמאכט א תל פונ'ם געשעפט, אויסגעפערקויפט, כדיל הדל געווארען, און האב מיך איבערגעפעקעלט, מחילה, אהין, צו זיי. געקומען אהין, צו זיי, אנגעהויבען ארומקוקען זיך, וואו בין איך אין דער וועלט, שמעקען, אויסשמעקען, קוים מיט צרות איך האב מיך ארויפגעשלאגען אויף א שטיקעל דרך, געמאכט א שטיקעל שותפות מיט איינעם א סוחר, אפילו אזוי א גאנץ לייטישער מענש — יא!... א פיינער בעל-הבית, א ווארשעווער פון די גאלעוווקים, און א שטיקעל גבאי אין שוהל; נאר אין תוך ארויין א דרעהער, א שווינד-לער, א קעשענע-גנב — מיך שיער אומגליקליך געמאכט! פערשטעהט איהר שוין מסתמא, ווי דער קאפ איז מיר דעמאלט געווען אין דער ערד ? דערוויילע, איך קום צו געהן איינמאל אהיים, מיינער געהט מיר אקעגען עפּיס מאדנע, רויטליך אויפ'ן פנים און אהן א צאצקע אויפ'ן היטעל. מאך איך צו איהם: „הער נאר, משה'ל, וואו איז ערגיץ די צאצקע דיינע ?" מאכט ער צו מיר: „וואסער צאצקע ?"... זאג איך: „דאס קנעפּעל". זאגט ער: — „וואסער קנעפּעל ?"... זאג איך: „דאס קנעפּעל וואס אויפ'ן היטעל; ערשט אויף יום טוב געקויפט א

ניי היטעל מיט א נייער צאצקע!"... ווערט ער נאך רויטער ווי פּריזיר און מאַכט צו מיר: "אראבגענומען"... זאג איך: "וואס הייסט אראבגענומען?" זאגט ער: "איך בין פריי"... זאג איך: "וואס הייסט דו ביסט פריי?" זאגט ער: "מיר זענען אלע פריי"... זאג איך: "וואס הייסט איהר זענט אלע פריי?" זאגט ער: "מיר געהען שוין ניט"... זאג איך: "וואס הייסט איהר געהט שוין ניט?" זאגט ער: "מיר האבען געמאכט יד-אחת, מיר זאלען ניט געהן"... זאג איך: "וואס הייסט איהר האט געמאכט יד-אחת? וואס פאר מאכערס? וויים פאר יד-אחת'ניקעס, זאג איך, דערויף האב איך מיך טאקי אויסגע-בראכט, מפקר געווען פון דיינעטוועגען, דו זאלסט נאכדעם קאנען מאכען יד-אחת?! אז אך און וועה, זאג איך, צו דיר און צו מיר און צו אונז אלעמען! גאט זאל געבען, זאג איך, עס זאל זיך חאטש ניט אויסלאזען צו יודישע קעפ, ווארום אומעטום, זאג איך, איז דאך דער יוד דאס כפרה-היהנדעל!"... אזוי מאך איך צו איהם און הויב אן פייערן, זאגען מוסר, ווי געוועהנטליך א פאטער רעדט מיט א קינד. איז דאך אבער פארהאן א ווייב זאל מאריך ימים ושנים זיין, קומט זי צולויפען און לעגט מיר אוועק א מענה-לשון, אזוי און אזוי, אז איך בין שוין גאר אויסגעוועבט געווארען, אז איך הויב ניט אן צו וויסען, זאגט זי, וואס אויף דער וועלט טוט זיך, אז עס איז היינט געווארען, זאגט זי, איין אנדער וועלט גאר, א קלוגע וועלט, איין אפענע וועלט, א פרייע וועלט, א וועלט, זאגט זי, פון אלע גלייך, אוים ארים אוים רייך, אוים הארעלע-קנעכטעלע, אוים שעפעלע-שע-רעלע, אוים היטעלע-האוקעלע, אוים קעצעלע-דראפּעלע, אוים מיי-זעלע-בייסעלע... "טע-טע-טע, זאג איך, פון וואנען האט זיך גענו-מען צו דיר, מיין ווייב, אזא מאדנע שפראך? עפּיס א ניי לשון, זאג איך, נייע ווערטער; אפשר וואלסט דו שוין, זאג איך, אין איין וועגס ארויסגעלאזט די היהנער, זאג איך, פון דער שטייג, קיש—קיש, קירע נא סוואבאדע?"... ווערט זי אנגעצונדען, גלייך ווי איך וואלט אויף איהר אויסגעגאסען צעהן עמער זודיג וואסער — און ננגו! — ווי "זיי" קאנען... מילא, מוז מען שוין אויסהערען די דרשה ביז'ן סוף. איז אבער דער חסרון, וואס ס'איז אהן א סוף. "ווייסט די וואס, זאג איך, שא, זאג איך, אבער לאז זיין גענוג, זאג איך, און שלאג מיך אין הארצען; חטאתי, זאג איך, עויתי ופשעתי, זאג

איך, און אײַן עק, זאָג איך. אַבי לאָז זײַן שטיל!" ווײל זי ניט הע־
רען, ניט זעהען. „נײַן, זאָגט זי, זי ווײל וויסען, למאי, און
ס'טײַטש, און גוואַלד, און בפירוש, און אדרבה, און וואָס הײַסט
עס, און ווי געשיקט זיך עס, און גאָלאַמאָל, און טאַקי גאָלאַמאָל
דאָס אײַגענע!" . . . .
. . . .

איך בעט אײַך—ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט א... ווײַב?

(ענדע געשיכטע נומער צוועלף).

פונ׳ם פריזיוו.

געשיכטע נומער דרייצעהן:

פונ'ם פריזיוו.

— פון וואנען איך פאהר? — רופט זיך אן צו מיר א יוד א הויכער, א דארער, א בארדיגער, מיט א פלוסען הימעל; ער האט נאר-וואס אפגעדאווענט און לעגט צונויף דעם טלית און תפלין. —

פון וואנען איך פאהר? אז אך און וועה איז מיר, איך פאהר פונ'ם פריזיוו פאהר איך. דאס איז מיינער טאקי א זוהן, אט דער יונגערמאן, וואס ליגט אט דא אויסגעצויגען אויף דער באנק. דאס פאהר איך מיט איהם פון יעהופעץ פאהר איך, געוועזען ביי אדוואקאטען זיך אנ'עצה האלטען, און איין וועגס ביי פראפעסארען הארכען, וואס וועלען זיי זאגען וואס? א פריזיוו האט מיר גאט צוגעשיקט, פיערמאל געשטאנען, און נאך ניט פארטיג, און דוקא א בן-יחיד, איינגאוגאיינציגער הייסט דאס, א ריינער, איין אמת'ער, א כשר'ער פערוויזוראדניק... וואס קוקט איהר מיך אן וואס? ס'איז אייך פריקרע? איהר מעגט דאס הארכען מעגט איהר עס.

די היסטאריע פון דער געשיכטע איז אזא מעשה: אליין בין איך א מעזערעטשער פון מעזערעטש; א נולד בין איך, האס הייסט — א געבארענער, ווי מען זאגט, א מאזעפעווקער, א נכתב, א צוגעשריבענער הייסט דאס, א וואראטיליווקער, דאס הייסט, אמאל בין איך, ניט היינט גערעדט, געזעסען אין וואראטיליווקע בין איך, נאר היינט זיין איך אין מעזערעטש: ווער איך בין און ווי אזוי איך הייס — איז אייך קיין גרויסע נפקא-מינה, דאכט מיר; נאר מיין זוהנס נאמען

מוז איך אייך יאָ זאָגען, וואָרום ער געהער זיך אָן צום ענין, און שטאַרק! הייסען הייסט ער איציק, דאָס הייסט אברהם-יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער; אַזוי האָט זי איהם אַ נאָמען געגע־בען, מיינע זאָל געזונד זיין, מחמת ער איז אַ ציטערינגער, איינאונ־איינציגער איז ער, אַ בן-יחיד, דאָס הייסט, מיר האָבען געהאַט אַ חוץ איהם נאָך אַ יונגעל האָבען מיר געהאַט, אַ יונגערען פון איהם מיט אַ יאָהר אָדער אָנדערהאַלבען, איהם צו לענגערע יאָהר; ער האָט גע־הייסען אייזיק האָט ער געהייסען. בעדאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, מען האָט איהם קינדוויז, אייזיקען הייסט דאָס, איבערגעלאָזט איינעם אליין (איך בין, ניט היינט געדאַכט, דעמאָלט נאָך געוועזען אַ וואָראָ־טילי׳וועקער בין איך נאָך געוועזען, דאָס הייסט איך בין געזעסען אין וואָראָטילי׳וועקע); איז זיך מישב דאָס קינד, אייזיק הייסט דאָס, און קריכט צו גלייך אונטערן סאַמאָוואַר און גיסט אוים אויף זיך אַ זודי־גען סאַמאָוואַר, ניט פאַר אייך געדאַכט, און קאָכט זיך אָב, איהם צו לענגערע יאָהר, אויף טויט קאָכט ער זיך אָב! פון דעמאָלט אָן איז ער, איציק, אברהם-יצחק הייסט דאָס, געבליבען אַ בן-יחיד, און זי האָט איהם פערצויגען, מיינע זאָל געזונד זיין, געגעבען אַ נאָ־מען אַלטער.

וועט איהר דאָך פרעגען: ס׳טייטש, אַ בן-יחיד, איינאונאיינ־ציגער, וואָס געהער זיך אָן מיט איהם אַ פּריזיוו, וואָס? הערסט, אַט דאָס איז דאָך דער גאַנצער פערדראָס! שאַ! אפשר מיינט איהר, חס ושלום, אַז ער איז אַ געזונדער יונג, ווי עס גיט זיך אוים אַמאָל אַ קינד, וואָס וואַקסט אין ראָסקאָש? האָט איהר אויך אַ טעות. איהר וועט פאַר איהם קיין צוויי גראָשען ניט געבען; אַ פערזועהעניש, אַ קראַנקער! שייך צו זאָגען אַ קראַנקער? קיין קראַנקער חלילה איז ער ניט, נאָר אַ געזונדער אודאי ניט. איין עבירה, ער שלאָפט איצטער, וויל איך איהם ניט וועקען; אָט וועט ער אויפשטעהן, וועט איהר זעהען אַ סנאָסט פון אַ מענשען, הויט און ביינער, לאַנג און שמאָל, אַ פּנים׳על ווי אַ פייג, גרוגרות דרבי צדוק, און אַ וואוקס משטיינס־געזאָגט, אויסגעצויגען ווי אַ לולב, אינגאַנצען געראָטען אין איהר, אין מיינער, זאָל געזונד זיין, אויך אַ הויכע און אַ מאָגערע, איין איי־דעלע הייסט דאָס... היינט פרעג איך אייך, בעדאַרף איך עפּעס אין זינען האָבען אַ פּריזיוו, אַז דין און לאַנג איז ער, טויגען טויג ער ניט, און אַ „ווילגאָטע“ האָט ער?

ס׳איז געקומען צום פריזיוו — ווער מיר „ווילגאטע״? וואס מיר „ווילגאטע״? עס הויבט זיך גארניט אן! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוט׳ע מעשה; דאס אנדערע יונגעל מיינס, אייזיק, דער וואס האט זיך קינדוויז, ניט פאר אייך גערעדט, אבגעקאכט מיט׳ן סאמאוואר, האט מען פערגעסען, אפנים, אויסשטרייכען פון די מעטריקעס. בין איך דאך אוועקגעלאפען צום קאזיאנעם רב, צום שוטה, מיט א גוואלד: „ס׳טייטש, גזלן, רוצח איינער, וואס האט איהר געהאט צו מיר? למאי האט איהר ניט אויסגעמעקט מיין אייזיקען למאי?״ פרעגט ער מיך, דער טפש: „ווער איז געווען דער אייזיק?״ „וואס הייסט, זאג איך, אייזיקען ווייסט איהר ניט? מיין זוהן אייזיק, דער וואס האט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר,״ זאג איך״. „וואסער סאמאוואר?״ מאכט ער. „גוט מארגען, זאג איך, איהר זענט א היגער? א גוטער קאפ אויף אייך! אויף אזא קאפ, זאג איך, איז גוט קנאקען ניס... ווער געדענקט ניט, זאג איך, די מעשה מיט מיין אייזיקען, וואס האט זיך אבגעקאכט מיט׳ן סאמאוואר? איך פערשטעה ניט, זאג איך, וואס זענט איהר דאס פאר א ראבי־נער ביי אונז אין שטעדטעל, אז קיין שאלות, זאג איך, פאסקידעט איהר ניט, דערויף איז פארהאן, זאג איך, א רב, זאל מאריך־ימים זיין; איז דאכט זיך א יושר, איהר זאלט חאטש אכטונג געבען, זאג איך, אויף די געשטארבענע זאלט איהר, אלא ניט — צו וואס בע־דארף מען אייך מיט אייער טאקסע?...״ צום סוף, הערט וואס ס׳לאזט זיך אויס. אומזיסט־אומנישט האב איך איהם אבגעזידעלט, דעם שענעם רב, ווארום די מעשה מיט׳ן סאמאוואר איז גאר געווען ניט דא אין מעזערעטש, ס׳איז גאר געווען בשעת מיר זענען, ניט היינט גערעדט, גע־ועסען אין ווארטאטיליוקע. איהר פערשטעהט א מעשה? ס׳איז מיר גאר ארויסגעפלויגען פונ׳ם קאפ איז דאס מיר!

קיצור הדבר, וואס טויג אייך היסטאריעס — זאלען — מעשיות, ביז איך האב מיך א ריהר געטאן, פאפירען אהער, פאפירען אהין, האט מיין אברהם־יצחק, איציק הייסט דאס, וואס מען רופט איהם עלטער, אנגעוואוירען די גאנצע „ווילגאטע״. נישטא קיין „ווילגאטע״! נישטא קיין ווילגאטע? שלעכט! א גוואלד, א געפילדער, ס׳טייטש, א בן־יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, איין אמת׳ער, א בשר׳ער פערוויזראדניק, און אהן א שום „ווילגאטע״! נאר געה שריי חי וקים — פערפאלען!

האבען מיר דאך אבער א גרויסען גאט אויף דער וועלט, געהט מיין אלטער, איציק הייסט דאס, און שלעפט ניט ארויס דעם גרעסטען זשערעב נומער 699? די פריסוטסטווע האט זיך דערמאלט געוויעגט. דער „פרינצעראטעל“ אליין האט איהם געגעבען א זעץ אין פלייצע: „בראווא, איצקא, מאלאדיעץ!“ די גאנצע שטאדט האט מיר מקנא געווען: נומער זעקס־הונדערט־ניינען־און־ניינענציג! אט א גליק! מזל־טוב! מזל־טוב!... מיט מזל זאלט איהר לעבען! — פונקט ווי איך וואלט דא אויסגענומען דאס גרויסע געווינס, די רי״ש אלפים!

נאר אונזערע יודעלעך... ס'איז געקומען צום „פריאם“, אז מע האט אנגעהויבען צו בראקעווען, בראקעוועט מען נאך; אלע יענען געווארען מיט אמאל וויסטע פינסטערע קאליקעס; דער מיט אזא חסרון; דער מיט אזא חסרון...

קיצור הדבר, וואס טויג אייך היסטאריעס — זאלען — מעשיות, ס'איז אנגעקומען צו מיין זוהנס נומער 699, און מיין איציק, אלטער הייסט דאס, האט נעבאך געמוזט מיט זיין כבוד שטעלען זיך צום פריאם מיט אלע שניידערס און מיט אלע שוסטערס און עס איז געווארען ביי מיר אין שטוב א געוויין. שייך זאגען א געוויין? א יללה, חשך! מיין ווייב זאל געזונד זיין לעגט איין די וועלט, די שנור חלש'ט: ס'טייטש, וואו איז דאס געהערט געווארען, א בן־יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, אנ'אמת'ער, א כשר'ער, א פערוויזראדניק — און אהן א פיצעל „ווילגאטע“?! און ער, מיין זוהן הייסט דאס, גארניט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען: „וואס עס וועט זיין מיט כל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל“, — אזוי זאגט ער כלומרשט מיט א ווערטעל, און דער פופיק בשעת מעשה ציטערט איהם מסתמא גוט, וואס זאלט איהר דא קלערען.

האבען מיר דאך אבער א גרויסען גאט אויף דער וועלט, פיהרט מען אריין מיין איציקען מחילה א נאקעטען, נעהמט דער דאקטאר בעטראכטען מיין איציקען, אלטערן הייסט דאס, אויסמעסטען איהם אין דער לענג און אין דער ברייט, טאפען, קוקען, מוטשען, אהער־אהין, וואס? משטיינסגעזאגט, אז ער טויג ניט דער הונט (דאס הייסט, טויגען טויג ער, נאר פאר א סאלדאט טויג ער ניט): ער האפט ניט סך הכל קיין דריטהאלבען ווערשקעס אין דער ברייט האפט ער ניט!... גיע נאדיען. א וויסער בילעט... ווידערמאל א שמחה, א גדולה, מזל־טוב, מזל־טוב!... מיט מזל זאלט איהר לעבען!... צונויפגע-

קומען זיך די משפּחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים, דאנקען השם יתברך, געפּטר'ט דעם פּריזיװ!

נאָר אונזערע יודעלעך... מײנט איהר דאָך, אַז עס האָט זיך גוט געפּונען אַ שײַגעץ, װאָס איז אַ בעלן געװען מסר'ן אין דער גובערניע, אַז איך האָב „געשמירט“? װאָס טױג אײַך, ס'איז ניט אַװעקגעגאַנגען צװײ חדשים פונ'ם פּריזיװ, קומט מיר אָן אַ פּאַפּיר, אַז מע בעט מײַן איציקען, אַלטערן הײסט דאָס, ער זאָל זיך מטריח זײַן אַהינצוצו, אין דער גובערסקי פּריסוטסטװיע, נאָך אַמאָל, „נאַ װאָספּיטאַניע“ הײסט דאָס. געפעלט אײַך, אַ שטײגער, די גוטע בשורה, האַ? אַ שענע דתּיגה! מײַן װײַב זאָל געזונד זײַן לעגט אײַן די װעלט, די שנור חלשט: ס'טײַטש, ס'טײַטש, צװײ מאָל צום פּריזיװ, אַ בן־יחיד, אײַנאונאײַנציגער, אַ רײַנער אַני־אמת'ער, אַ בשר'ער פּערװיזראַדניק!

קיצור הדבר, װאָס טױג אײַך היסטאָריעס—זאָלען—מעשיות, אַז מע רופט אין דער גובערניע אַרײַן, קאָן מען קײַן חזיר ניט זײַן און מע מוז פאָהרען. געקומען אין דער גובערניע, הױב איך דאָך מסתּמא אָן אַרומלױפען, אַהין־אַהער, טאָמער זכות אבות, אַ גוט װאָרט—גערה שרײַ אני שלמה, דערצעהל יענעם אַ מעשה, אַ בן־יחיד, אײַנאונאײַנציגער און ניט קײַן געזונדער דערצו, מאַכט ער נאָך דאָס גרעסטע געלעכטער! און מײַן זוהן? אַ שענערן לעגט מען אין קבר אַרײַן, ניט מחמת דער פּריזיװ; ער הערט, זאָגט ער, דעם פּריזיװ הערט ער אין דער לינקער פּיאַטע; אױב ס'איז איהם בעשערט, זאָגט ער, דינען, װעט ער דינען; נאָר װאָס דען? ער קאָן ניט איבערטראָגען אונזערע יסורים קאָן ער ניט, דאָס הײסט, די יסורים פון די װײַבער קאָן ער ניט צוזעהן: אַ גובערסקי פּריסוטסטװיע, אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער, איך װײס? ס'איז דאָך נאָר אַ גורל, װי זאָגט איהר, אַ לאָטערײַע איז דאָך עס!

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרױסען גאָט אױף דער װעלט, מע האָט אַרײַנגעפיהרט מײַן איציקען, אַלטערן הײסט דאָס, אין דער גובערסקי פּריסוטסטװיע, איך בעט איבער אײַער כבוד, אַ נאַקעטען, װי די מאַמע האָט איהם געהאַט, און מען האָט איהם גענומען װידעראַמאָל פון מה טובו בעטראַכטען אין דער לענג און אין דער ברײט, װידעראַמאָל טאַפּען, קוקען, מוטשען, װאָס משטײנסגעזאָגט? אַז ער טױג ניט, דער הונט, (דאָס הײסט, טױגען טױג ער,

נאָר פּאַר אַ סאָלדאַט טויג ער ניט). איינער האָט זיך אפילו געשטעלט אקעגען און געפּרובט אַ זאָג טון: „גאָדיען״, האָט איהם דער דאָקטאָר אָבגעהאַקט: „ניע גאָדיען!״ דער זאָגט: „גאָדיען״, דער זאָגט: „ניע גאָדיען״; „גאָדיען, ניע גאָדיען״, — אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז דער גובערנאַטאָר אַליין האָט זיך מטריח געווען פונ׳ם בענקעל, צוגעגאַנגען, אַ קוק געטאָן און געזאָגט: „סאָווערשענאָ ניע גאָדיען״, דאָס הייסט — ער טויג אויף נייען און נייענציג כפּרות... האָב איך באַלד אַוועקגעקלאָפּט אַ דעפּעש אַהיים, געוועהנטליך פערשטעלט: „מזל טוב! טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן״.

דאַרף זיך טרעפען אויף מיין גליק, וועט איהר האָרכען אַ שענס, אַז מיין דעפּעש קומט אָן ניט צו מיר אַהיים, נאָר צו מיינעם אַ געשוועסטערקינד, מיין נאָמען טאַקי הייסט ער, אַ יוד אַ נגיד, און איך בעט איבער אייער כבוד, אַ גרויסער דבר־אחר. און ס׳איז קיין חדוש ניט — ער האַנדעלט מיט אָקסען האַנדעלט ער. האָט ער געהאַט אַרויסגעטריבען טאַקי אין דער אייגענער גובערניע אַ פּאַרטיע אָקסען און אַרויסגעקוקט אויף אַ דעפּעש, אַז די אויגען זענען איהם שיער ניט אַרויס. קאָנט איהר פערשטעהן, ווי אַזוי איהם איז געוואָרען אויפ׳ן האַרצען, אַז מע האָט איהם אָבגעגעבען מיין דעפּעש: „טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן״... איך האָב געמיינט, ער וועט מיך אויפעסען אַ לעבעדיגען, אַז איך בין געקומען אַהיים. איהר פערשטעהט אַ השגה פון אַ נגיד אַ דבר־אחר, וואָס האַנדעלט מיט אָקסען? גענוג ער נעהמט איבער פרעמדע דעפּעשען, איז ער נאָך גערעכט!...

אַצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען נאָכאַמאָל צוריק צו יענער צייט, ווען איך בין נאָך געזעסען, ניט היינט געדאַכט, אין וואָראָטיליווקע, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, איז נאָך געוועזען אַ קליין קינד איז ער נאָך. ויהי היום טרעפט זיך אַ מעשה, עפּיס אַ רעוויזיע אין שטאָדט, מע איז אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב און מע האָט איבערגעשריבען איטליכען באַזונדער, פון קליין ביז גרויס, ווי אַזוי ער הייסט און וויפיעל ער איז אַלט, און וויפיעל קינדער האָט ער, צי זכרים, צי נקבות, און ווי אַזוי רופט מען זיי?... אַז ס׳איז געקומען צו מיין איציקען: ווי אַזוי רופט מען איהם? זאָגט מיין ווייב, זאָל געזונד זיין: אַלטער; איז זיך מישב יענער, מע זאָגט איהם אַלטער, אַ שענע ריינע כפּרה, געהט ער און פערשרייבט: „אַלטער״.

אודאי קומט מיר אָן פונקט אין אַ יאָהר אַרום נאָכ׳ן פּריזיוו אַ גייע בשורה : מע זוכט מיין זוהן אלטערן , ער זאָל זיך שטעלען מחילה צום פּריזיוו אין וואָראָטיליוּוקע ! — וואָס ס׳האָט זיך מיר געחלומ׳ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר ! נאַ דיר אַזאַ נייעס ! ברוך הבא אַ יוד רב אלטער !

קיצור הדבר , וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאָגען — מעשיות , מע רופט מיין איציקען , אלטערן הייסט דאָס , נאָך אַמאָל צום פּריזיוו גאָר איבעראַנייעם ! מיין ווייב , זאָל געזונד זיין , לעגט איין די וועלט , די שנור חלש׳ט ; ס׳טייטש , וואו איז דאָס געהערט געוואָרען , מע זאָל אויספּאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז׳ן אַנדערן עק , אַז אַ בן־יחיד איינאונאיינציגער , אַ ריינער , אַן׳אמת׳ער , אַ כשר׳ער פּערוואָזוואַדניק זאָל בעדאַרפען שטעהן דריי מאָל צום פּריזיוו ! נאָר געה רעד טערקיש , רעד טאַטעריש , וואָס טוט מען וואָס ? בין איך אוועקגעלאָפען צו אונזער „אַבטשעסטווע״ , געמאַכט אַ גוואַלד , קוים געפועל׳ט , צעהן יודען זאָלען אָבשווערען און התמג׳ען זיך , אַז זיי ווייסען פּאָזיטיוו , אַז איציק איז אברהם־יצחק , און אברהם־יצחק איז אלטער , און אַז אלטער און איציק און אברהם־יצחק זענען אַלע איין פּאַרשוין .

בעקומען דאָס פּאַפּיר , בין איך אוועק מיט׳ן פּאַפּיר קיין וואָראָטיליוּוקע . געקומען קיין וואָראָטיליוּוקע — אַ גאַסט ! וואָס מאַכט אַ יוד רב יאָסעל ? וואָס טוט איהר היע ? וויל איך דאָך מסתמא ניט אויסזאָגען , צו וואָס דאַרף איך עס ? גלייכער אַז אַ יוד ווייסט ווינציגער . „גאָרניט , זאָג איך , איך בעדאַרף דאָ האָבען צו אַ פּריץ״... „טכח וואָס ?״ . . . „מכח פּראָסע , זאָג איך , איך האָב געהאַנדעלט , זאָג איך , פּראָסע האָב איך געהאַנדעלט , געגעבען איין אַדעראַף , ניטאָ ניט קיין פּראָסע ניט קיין אַדעראַף , פּערפּאַלען , זאָג איך די קוה מיט׳ן שטריקעל !״ און לאָז מיך אוועק גלייך אין דער פּריסוטסטוויע . איך קום אין דער פּריסוטסטוויע קום איך , טרעף איך דאָרט אַ שרייבער פון די שרייבערס און דערלאַנג איהם דאָס פּאַפּיר ; איבערגעלייענט דאָס פּאַפּיר , ווערט ער מלא רציחה , דער שרייבער הייסט דאָס , און טוט מיר אַ שמיץ דאָס פּאַפּיר אין פּנים אַריין מיט אַ מין פייער , מע זאָל בעהיט און בעוואָרענט ווערען . סטופּאַיטיע — געהן זאָלט איהר הייסט דאָס צו אַלדי רוחות מיט אַלע אייערע נעמען און מיט אַלע אייערע יודישע מאַ־יפּאָרגעס ! „איהר ווילט זיך ,

זאָגט ער , אויסדרעהען פונ׳ם פריזיוו , זשידי מאַשעניקי , זאָגט ער , ווערט ביי אייך פון אברהם—יצחק , און פון יצחק—איציק , און פון איציק—אַלטער . ניין , ביי אונז געהט נישט אַן אַזעלכע שטיקלעך , שאַבער-מאַבער !״ . . . „נו , קלער איך מיר , הויבאַלד „שאַבער-מאַבער״ , מיינט ער מסתמא אַ קערבעל״ . . . און איך נעהם אַרויס אַ מטבע און וויל איהם אַריינרוקען אין האַנד אַריין , און רוף מיך אָן צו איהם שטילערהייד : „איזוויניטיע , וואַשע וויסאָקע-פּראַוועזשיטעלסטווע !״ . . . אַז ער האַפּט זיך נישט אויף מיט אַ געשריי : „חזיאַטקי ! ?״ . . . עס זענען זיך צונויפגעלאָפען נאָך שרייבערס , און וואָס טויג אייך , מע האָט מיר גענגעבען דעם וועג האָט מען מיר . . . אַזאַ-נ-אומגליק—בעדאַרף איך אַנטרעפען גראָד אויף אַ „נקי-כפּים׳ניק״ ! . . . מאָלט אייך , עס רעדט זיך נאָר אַזוי , אַז ער נעהמט נישט , צווישען יודען ווערט מען נישט פערפאַלען ; איך האָב געפונען אַ יודען , וואָס דורך איהם נעהמט ער . . . עס האָט געהאָלפען ווי אַ טויטען באַנקעס— און ס׳איז געבליבען , אַז איך האָב נאָך אַ זוהן , וואָס ער הייסט אַלטער ; זאָל ער מוחל זיין , אַלטער הייסט דאָס , זיך שטעלען אין וואָראָטיליווקע צום פריזיוו זאָל ער זיך . אַ גוט פּעקעל !

ווי אַזוי איך האָב איבערגעלעבט דאָס יאָהר , בין איך שטאַרקער פון אייזען בין איך ! האָטש אַז מע וויל שמועסען צוריק , וואָס האָב איך , שוטה , מורא צו האָבען ? צעהן מאָל פריזיוו , אַז איך ווייס , אַז ער טויג נישט , דער הונט (שייך זאָגען , טויג נישט ? טויגען טויג ער , נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער נישט) ובפרט , אַז מע האָט איהם שוין צוויי מאָל אַרויסגעבראַקעוועט האָט מען איהם . נאָר צוריק בין איך זיך מישב : אַ פרעמדע שטאָדט , אַ פּריסוטסטווע מיט „נקי-כפּים׳ניקעס״ , אַ קשיא אויף אַ מעשה ? . . .

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט ; מיין אַלטער , איציק הייסט דאָס . האָט ווידעראַמאָל געצויגען אַ זשערעב , ווידעראַמאָל זיך געשטעלט צום פּריאָם , און גאָט האָט אַ נס געטאָן , די וואָראָטיליווקער פּריסוטסטווע האָט אויך געזאָגט „ניע גאָדיען״ , און האָט איהם אַרויסגעגעבען אויך אַ ווייסען בילעט . האָבען מיר שוין מיט גאָטס הילף צוויי ווייסע בילעטען !

געקומען אַהיים — ששון ושמחה ! געמאַכט אַ סעודה , צונויפגערופען כמעט די גאַנצע שטאָדט , געהוליעט , געטאַנצט ביז טאָג , וועמען הער איך אַצינד ? און ווער איז צו מיר גלייך ? אַ קיסר !

אצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען צוריק צו מיין אייזיקען עליו־השלום, דער וואס האט, איהם צו לענגערע יאהר, איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר נאך קינדרוויי, וועט איהר הערען א שענס וועט איהר הערען. איהר פערשטעהט א מעשה? געה זיי א נביא, אז דער שענער רב דער קאזיאנער פון וואראטילייווקע וועט איהם פערגעסען אויסמעקען פון די מעטריקעס, דעם געשטארבענעם הייסט דאס, און עס וועט זיך רעכענען אויף מיר א חוב, אז איך האב נאך ערגיין א זוהן אייזיק, וואס בעדארף זיך שטעלען היינטיגס יאהר צום פריזיוו! נא דיר אזא מין באמבע! וואס איז דאס פאר איין אומגליק אויף מיר? ווער מיר אייזיק? אייזיק איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט! אזוי טענה איך, האלט מיך אנ'עצה מיט אונזער ראבינער, וואס טוט מען, וואס? זאגט ער: ס'איז ניט גוט! „פאר־וואס, זאג איך, איז ניט גוט פארוואס?“ „דערפאר, זאגט ער, ווייל איציק און אייזיק איז איין נאמען“. „ווי אזוי, זאג איך, איז איציק און אייזיק איין נאמען, חכם איינער?“ זאגט ער: „איציק איז יצחק, יצחק איז איסאק, איסאק איז איזאק און איזאק איז אייזיק“... א גוטער משל!

קיצור הדבר, וואס טויג אייך היסטאריעס—זאלען—מעשיות? מע זוכט מיין אייזיקען, מע טרענט פון מיר די אדערן, איך זאל איהם שטעלען צום פריזיוו זאל איך איהם! און שטוב ביי מיר איז געווארען א נייער געוויין. שייך זאגען א געוויין? חורבן־בית־המקדש. ערשטענס האט מיין ווייב, זאל לעבען, זיך דערמאנט אינ'ם געשטארבענעם, אויפגעוועקט די אלטע וואונדען. „נעחיי וואלט ער, זאגט זי, בעסער לעבען און שטעהן איצטער צום פריזיוו, איידער, זאגט זי, ער זאל ליגען אין דער ערד און די ביינער זיינע זאלען פוילען...“ והשנית האט זי מורא, טאמער חלילה איז טאקי לא יעלה ולא יבא, ווי דער ראבינער זאגט, אז איציק איז יצחק, יצחק איז איסאק, איסאק איז איזאק און איזאק איז אייזיק, איז דאך טאקי ניט פרעהליך!... אזוי זאגט זי, מיין ווייב, זאל געזונד זיין, און לעגט איין די וועלט, און מיין שנור געוועהנטליך חלש'ט! א ווערטעלע אויסצורעדען, א בן יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, אנ'אמת'ער, א כשר'ער פערוויזאדניק, דריי מאל געשטעלט זיך צום פריזיוו, צוויי ווייסע בילעטען, און איז נאך ניט פארטיג!...

האב איך גענומען הייסט עס די פיס אויף די פלייצעס און בין

זיך דורכגעפאהרען קיין יעהופעץ בין איך זיך, אנ'עצה האלטען זיך מיט א רעכטען אדוואקאט, און אגב האב איך טאקי מיטגענומען מיין זוהן, איך זאל זיין מיט איהם ביים פראפעסאר, הערען, וואס דער פראפעסאר וועט זאגען, צי טויג ער, צי טויג ער ניט, האטש איך ווייס אליין גאנץ גוט, אז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאגען, ער טויג ניט? טויגען טויג ער, נאר פאר קיין סאלדאט טויג ער ניט). און אז איך וועל הערען, וואס דער אדוואקאט וועט מיר זאגען און וואס דער פראפעסאר וועט מיר זאגען, וועל איך שוין דעמאלט קענען שלאפען רוהיג, אויפהערען האבען צו טון מיט'ן פריזיוו... צום סוף, וואס לאזט זיך אויס? עס לאזט זיך אויס, אז די אדוואקאטען מיט די פראפעסארען ווייסען אלע מעהר פון א טויטען ווייסען זיי. אז דער זאגט אזוי, און דער זאגט אזוי, וואס איינער זאגט, דרינגט דער אנדערער קאפויר, דול און משוגע צו ווערען! וועט איהר הערען.

צום ערשטען אדוואקאט האב איך אנגעטראפען אויף איינעם א גראבען קאפ א שטומפיגען, און דוקא מיט א גרויסען שטערן און מיט א גלאטען קאפ, א ליסינע, חאטש נעם קאטשע אויס אויף איהר א בלאט לאקשען. ער האט בשום אופן ניט געקאנט פערשטעהן, דער חכם, ווער איז אלטער, און ווער איז איציק, און ווער איז אברהם-יצחק, און ווער איז געוועזן אייזיק? דערצעהל איך איהם דאך איבער נאך אמאל און נאך אמאל, אז אלטער און איציק און אברהם-יצחק, דאס איז איין מענש, און אייזיק איז דער, וואס האט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר, בשעת איך בין נאך געוועזן א וואראטיליוזקער, אין וואראטיליוזקע הייסט עס... מיין איך, אז איך בין שוין מיט איהם פארטיג, צום סוף טוט ער מיך א פרעג גאר איבעראנייעם: „פאזוואלטי, שטעהט נאר שטעהט, ווער זשע איז צווישען זיי דער עלטערער, איציק, צי אלטער, צי אברהם-יצחק?" „אט האסט דו דיר! — מאך איך צו איהם — איך האב אייך שוין, דאכט זיך, פופצעהן מאל געזאגט האב איך אייך, אז איציק און אברהם-יצחק און אלטער איז אלץ איין פארשוין, דאס הייסט, דער אמת'ער נאמען זיינער איז איציק, דאס הייסט אברהם-יצחק, נאר רופען רופט מען איהם אלטער, די מאמע זיינע, זאג איך, האט איהם אזוי פערצויגען, און אייזיק, זאג איך, איז דער, וואס האט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר, זאג איך, בשעת איך בין נאך גע-

זוען אַ וואָראָטילִיוּוקעֶר , אִין וואָראָטילִיוּוקעֶ הייסט עֶס״ . . . — „וועֶן זשעֶ„ מאַכט עֶר , וואָסעֶר יאָהר הייסט דאָס , אִיז געֶשטאַנעֶן אברהם־אַלטעֶר, מײַן איִך, יצחק־אײַזִיק, צום פּריזיזו ?״ „וואָס בעֶלעֶבעֶטשעֶט עֶר ? — זאָג אִיך — וואָס האָט אִיהר צוגויפגעֶמִישט קאַשעֶ מִיט באָרשט ? דאָס עֶרשטעֶ מאָל אויף מײַן לעֶבעֶן, זאָג איִך , טרעֶפט זיִך מיִר , אַז אַ יוּד זאָל טראָגעֶן אויף זיִך אַזאַ גויאִישעֶן קאָפּ , זאָג איִך ! מעֶ זאָגט דאָך אײַך , אַז יצחק און אברהם־יצחק , און אִיצִיק און אײַזִיק און אַלטעֶר — דאָס אִיז אַלץ אײַן מעֶנש ! אײַן מעֶנש !״ — „שאַט, זאָגט עֶר , שרײַט נִיט אַזוי , וואָס שרײַט אִיהר ?״ . . . אִיהר האָרכט ? עֶר איִז נאָך גערעֶכט ! . . .

בקיצור , כ׳האָב אַ שפּײַ געֶטאָן און אוועֶקגעֶגאַנגעֶן צו אײַן אַנדעֶר אדוואָקאַט , און האָב אָנגעֶטראָפֿעֶן שוין דוקא אויף אַ גמרא־קעֶפּעֶל האָב איִך אָנגעֶטראָפֿעֶן , נאָר אַ ביִסעֶל שוין צופיִעל איִבעֶרגעֶ־שפּיִצט. עֶר האָט זיִך געֶרִיבעֶן דעֶם שטעֶרן און געֶלעֶרנט דעֶם פּשט, געֶדרעֶהט , געֶמוטשעֶט די זאַקאָנעֶס , געֶדרונגעֶן , אַז נאַ אָסנאָוואַניעֶ סטאַקאָי טאָ סטאַטיאַ האָט די מעֶזערעֶטשעֶר פּריִסוטסטוועֶ איִהם גאָר ניִט געֶטאָרט צושרײַבעֶן . נאָר וואָס דעֶן , ס׳איִז פאַרהאַן אַ זאַקאָן , זאָגט עֶר , אַז וויבאַלד די פּריִסוטסטוועֶ האָט איִהם יאָ צוגעֶשריִבעֶן , דאַרף איִהם יעֶנעֶ פּרִיסוטסטוועֶ אויסשרײַבעֶן , „וויקלוטשאַיעֶן״ הייסט עֶס ; און ווידעֶר איִז פאַרהאַן , זאָגט עֶר , אַ זאַקאָן , אַז די פּריִסוטסטוועֶ האָט איִהם צוגעֶשריִבעֶן און יעֶנעֶ פּרִיסוטסטוועֶ האָט איִהם נִיט אויסגעֶשריִ־בעֶן , „וויִקליוטשאַיעֶט״ הייסט עֶס, מוּז זי איִהם אויסשרײַבעֶן , „וויִק־ליוּטשאַיעֶן״ הייסט עֶס ; און ווידעֶר איִז פאַרהאַן אַ קאַסאַציעֶ, אַז וויִבאַלד יעֶנעֶ פּריִסוטסטוועֶ וויל נִיט אויסשרײַבעֶן, „וויקליוטשאַיעֶן״ הייסט עֶם . . .

בקיצור , אַזאַ זאַקאָן און אַזאַ זאַקאָן , אַזאַ קאַסאַציעֶ און אַזאַ קאַסאַציעֶ ; עֶר האָט מיִר אָנגעֶקאַסאַציעֶט אַ פולעֶן קאָפּ האָט עֶר מיִר אָנגעֶקאַסאַציעֶט , און איִך האָב געֶמוזט געֶהן צו אַ דריִטעֶן , האָב איִך געֶמוזט , און האָב אָנגעֶטראָפֿעֶן אויף אַ נײַעֶם שלים־מזל , נאָך גאָר אַ יונג אדוואָקאַטעֶל , נאָר־וואָס פון דעֶר נאָדעֶל אַרויס , דאָס הייסט , וואָס האָט ניִט לאַנג געֶענדיִגט „יוּרִי״ , זעֶהר אַ צוגעֶלאָזט מעֶנ־שעֶל אפילו מיִט אַ ציִנגעֶלעֶ ווי אַ גלעֶקעֶל און סעֶ קליִנגט. ווײַזעֶן ווײַזט אויס, אַז עֶר לעֶרנט זיִך נאָך רעֶדעֶן , לעֶרנט עֶר זיִך , מחמת אַז עֶר רעֶדט , זעֶהט מעֶן , אַז עֶר האָט הנאה , האָט עֶר , ממש סעֶ

קומט איהם צו אַ שטיק געזונ׳ד. ער האָט זיך אַזוי צורעדט, אַזוי צו-
פלאַקער׳ט, געהאַלטען אַ גאַנצע דרשה געהאַלטען, אַז איך האָב גע-
מוזט איבערשלאָגען אין מיטען און זאָגען: „זעהר פײן, זאָג איך,
איהר זענט אודאי זעהר גערעכט, נאָר וואָס טויג מיר, זאָג איך,
אײַער ווײנען, וואָס איהר בעוויינט מיך? איהר גיט מיר בעסער אַ
עצה, זאָג איך, מיט מײַן זוהן וואָס טו איך, טאָמער חלילה טוט
מען איהם אַ רוף, טאָמער?“

קיצור הדבר, וואָס טויג אײַך היסטאָריעס—זאַכען—מעשיות.
איך האָב מיך דערשלאָגען צום רעכטען, צום אמת׳ען אַדוואָקאַט.
דאָס איז, פערשטעהט איהר מיך, שוין איין אַדוואָקאַט פון די אַלטע
אַדוואָקאַטען, איין אַדוואָקאַט וואָס פערשטעהט איין ענין. איך האָב
איהם אויסדערצעהלט די גאַנצע געשיכטע פון א׳ ביז ת׳, און ער
איז געזעסען די גאַנצע צײַט צוגעמאַכט די אויגען און געהאָרכט.
אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר: „שוין? האָט איהר שוין געענדיגט?
פאָהרט אַהײם, ס׳איז בלאָטע, מעהר ווי דרײַ הונדערט קערבלעך
שטראָף, וועט איהר ניט צאָהלען“. „אָט דאָס איז גאָר?—זאָג איך—
ע! איך זאָל וויסען, אַז דאָ שמעקט נאָר מיט דרײַ-הונדערט קערב-
לעך שטראָף! איך האָב מורא פאַר מײַן זוהן, האָב איך מורא!“ „וואָ-
סער זוהן?“ „וואָס הײסט, זאָג איך, וואָסער זוהן? מײַן אַלטער, אי-
ציק הײסט דאָס!“ „וואָס געהער זיך דאָס אָן, זאָגט ער, מיט איצי-
קען?“ „וואָס הײסט, זאָג איך, וואָס סע געהער זיך אָן? טאָמער
חלילה שלעפט מען איהם נאָך אַמאָל טאָמער?“ „ער האָט דאָך, זאָגט
איהר, אַ ווײַסען בילעט.“ „ער האָט, זאָג איך, צוויי ווײַסע בילע-
טען!“ „נו אם-כן, וואָס-זשע ווילט איהר?“ „וואָס זאָל איך וועלען?
ווילען וויל איך גאָרניט! איך האָב נאָר מורא, זאָג איך, אַזוי ווי מע
נעמט איצטער אײַזיקען, און אײַזיק איז ניטאָ, און אַזוי ווי אַלטער,
איציק הײסט עס, שטעהט פערשריבען אברהם-יצחק, און יצחק—אַזוי
זאָגט דער ראַבינער אונזערער דער לעקיש—איז איסאַק, און איסאַק
איז איזאַק, און איזאַק איז אײַזיק, קאָן מען חלילה זאָגען אויף מײַן
איציקען, אָדער אברהם-יצחק׳ן, אַלטערן הײסט דאָס, אַז ער איז
דאָס דער אײַזיק?“ „נו, וואָס-זשע איז, מאַכט ער, אדרבה, נאָך
גלײַכער, אויב איציק איז אײַזיק, וועט איהר פערשפאָרען צאָהלען
שטראָף אויך; ער האָט דאָך, זאָגט איהר, אַ ווײַסען בילעט?“
„צוויי, זאָג איך, ווײַסע בילעטען! די בילעטען האָט אָבער איציק.

ניט אײַזיק." „איהר זאָגט דאָך, מאַכט ער, אַז איציק איז אײַזיק?" „ווער זאָגט דען, זאָג איך, אַז איציק איז אײַזיק?" „אָט האָט איהר דאָך נאַר-וואָס, זאָגט ער, געזאָגט, אַז איציק איז אײַזיק!" „איך זאָג? ווי קאָן איך, זאָג איך, זאָגען אַזאַ זאַך, אַז איציק איז גאָר אַלטער, און אײַזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געוועזען אַ וואָראַטילוּוקער, אין וואָראָטילוּוקע הייסט עס!..." ווערט ער אָנגעצונדען און הייסט מיר געהן: „סטופאַיטיע, זאָגט ער, ווי, זאָגט ער, נאַדאָיעדליווע, זאָגט ער, יעוורײַ", זאָגט ער!... איהר פערשטעהט, וואָס דאָס הייסט? דאָס הייסט: איך בין אַ נודניק. איהר הערט! איך בין אַ נודניק?! איך!!!...

(ענדע נעשיכטע נומער דרײַצעהן).

מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

געשיכטע גומער פיערצעהן:

מע טאר ניט זיין קיין גוטער!

— מע טאר ניט זיין קיין גוטער! — מאלט צו מיר א ליטווישער יוד מיט א גילקע אויף דער נאז און נעהמט ביי מיר א פאפיראס אויף צו פערדרויבערן. — הערט איהר, וואס איך זאג אייך? מע טאר ניט זיין קיין גוטער! — איבער מיין גוטסקייט, איבער מיין פארלעוויילען כאראקטער האב איך מיר אליין אנגעארבייט א חתונה, אויסגעהאדעוועט איין אומגליק ביי זיך אין שטוב, צוויי אומגליקען! איהר מעגט דאס הארכען!

גאט האט מיך געוואלט מזכה זיין מיט א מצוה, האט ער מיר צוגעשיקט א יתומה מיט א יתום. דער אויבערשטער האט מיך געשטראפט, מיר ניט געגעבען קיין קינדער, האב איך מיר אליין גענומען, גענומען פרעמדע קינדער, זיי געטאן גוטס, געמאלט פארלייט, צאהלען זיי מיר איצטער מיט שטיינער.

קודם דארף מען אייך דערצעהלען פון דער יתומה, פון וואנען האט זיך צו מיר גענומען א יתומה? איז אזוי די מעשה. מיין ווייב האט געהאט אמאל א שוועסטער, א יונגערע, פעריל האט זי געהייסען. איז זי געוועזען, פעריל הייסט דאס, וואס זאל איך אייך זאגען, איין פארשוין אין דער וועלט. זיי זענען אלע שענע, דאס הייסט מיין ווייב איז נאך היינט אויך א שענע יודענע, פאר זייער שענקייט פלעגט מען זיי נעהמען ווי זיי שטעהען און געהען, אבגילטען, בין איך אייך ניט אויסען.

אז זי האט חתונה געהאט, די שוועגערין מיינע, האט מען גע־זאגט, אז זי האט געטראפען א שמאלץ־גרוב, א גליק, וואס טרעפט זיך איינמאל אין הונדערט יאהר, א נבירישי קינד, וואס האט בע־דארפט ירשנ׳ען א זיידען א גביר און א טאטען א גביר און א פעטער א „בעזדיטניק“ א גביר, — פון אלע זייטען נבירים, — א גליק! בין איך אייך ניט אויסען. איז אבער דער חסרון, וואס דער יונגערמאן אליין איז געווען א דער רוח ווייסט וואס. דאס הייסט אזוי איז ער אפילו געווען א גאנץ פיינער יונגערמאן, ניט קיין נארישער און ניט קיין גראבער יונג, און א גוטער מענש א צוגעלאזטער, א פרעהליכער, נאר וואס דען? א שארלאטושקע! לאז ער מיר מוחל זיין, ער איז שוין אויף דער אמת׳־ער וועלט, — דהיינו וואס הייסט א שארלאטושקע? ער האט ליעב געהאט א קערטעל. אבער ווי אזוי מיינט איהר ליעב געהאט? דאס חיות מיט דער נשמה! צוליעב א קערטעל וואלט ער אייך געגאנגען הונדערט מייל צו פוס. תחילת איז געווען א „זעקס און זעכציג, א יודישע „אקע“, א „סטוקעלקע“, א „טערטעל־מערטעל“, צווישען איינגעע איינמאל אין חודש אין די לאנגע ווינטערדיגע נעכט... נאכדעם האט זיך אנגעהויבען אפטער און אפטער מיט יונגע לייט, מיט ווייסע חברה׳־ניקעס, מיט וואו ערגיץ א שלאק, א פוסטעפאסניק, א ליידיגגעהער. און איהר זאלט וויסען זיין, אז דארט וואו א קערטעל, איז שוין אלצ־דינג, וואס אין דער קארט! ווער קוקט דעמאלט אויף א מנחה? ווער רעדט פון אהן א היטעל? פון חלול שבת? און כדומה אזעלכע זאכען, וואס זענען שייך צו יודישקייט? און ווי אויף צו להכעים איז פעריל, מיין שוועגערין הייסט דאס, געווען א פרום ווייבעל א כשר׳ס און האט מסתמא ניט געקאנט ליידען זיינע שענע חפציות מיט זיינע גענג, איז זי געלעגען טאג ווי נאכט מיט׳ן פנים אין קישען און האט געוויינט אויף איהרע יאהר און טעג, אזוי לאנג, ביז זי האט אנגע־הויבען אונטערצוקרייענקען, פריהער פאוואלינקע, נאכדעם שטארקער און שטארקער, וואס טויג אייך, פעריל איז געשטארבען. בין איך אייך נישט אויסען.

פעריל איז געשטארבען און האט געלאזט א קינד א מיידעל פון א יאהר זעקס — זיבען; דער מאן איז געווען ערגיץ אין אלדי שוואר־צע יאהר אין ארעס, ער האט זיך אריינגעלאזט אין דעם שפיעלען אזוי ווייט, אז ער האט געמאכט א תל פון זיין געלד און פון זיין טאטענס געלד און פונ׳ם זיידענס ירושה — א תל עולם איז פון איהם

געוואָרען! ס'איז נאָר אַ סברה, אַז ער האָט זיך אַריינגעהאַפּט ערגיץ אין אַ טורמע. נאָכדעם האָט ער זיך אַ צייט אַרומגעשלייעט ערגיץ, בעקומען עפּיס אַ מאָדנע קרענק און איז געשטאָרבען אין פרעמדע תכריכים. אַט האָט איהר אייך אויף אַ מינוט אַ סך הכל פון אַ געזינדעל און אַט אַזוי איז ביי מיר פערבליבען זייער טעכטערל, אַ יתומה'לע נעבאַך, רייזעל הייסט זי, איך האָב זי גענומען צו זיך נאָך קינדערווייז, וואָרום קיין קינדער, פערשטעהט איהר מיך, האָב איך ניט, דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט, לאָז זי זיין אַ קינד. וואָלט געווען גוט, איז אָבער דער חסרון, וואָס צו גוט טויג אויף כפרות! ביי אַן אַנדער פעטער וואָלט אַזאַ מיידעל אַ יתומה געוואַקסען אין קיך, געווען אַ הילף אין שטוב, געשטעלט דעם סאַמאָוואַר, געפּאָלגט אַ גאַנג און דאַסגלייכען, און ביי מיר איז זי געווען פעררעכענט פאַר איין איינגען קינד, דאָס אייגענע קליידעל מיט די אייגענע שיך מיט'ן אייגענעם עס'ען וואָס מיין ווייב, וואָס איז שייך זאָגען, ביי איין טיש גלייך מיט אונז. בין איך אייך ניט אויסען.

שפּעטער, אַז די דאָזיגע רייזעלע האָט אָנגעהויבען אונטערוואַקסען, האָב איך זי אַוועקגעגעבען לערנען צו אַ שרייבער, און פון דעם אמת קאָן מען ניט אַוועקגעהן — זי איז געווען אַ געראָטען קינד, אַ שטילס, איין עהרליכס, אַ גוטס און אַ קלוגס און שען, שען ווי די גאַנצע וועלט — איך האָב זי באמת ליעב געהאַט ווי מיינס איין איינגען קינד. קינדער, ווייסט איהר דאָך, וואַקסען ווי פּעטשעריצעס, איידער מע קוקט זיך אַרום, אַהאַ — מע דאַרף שוין קלערען מכּה חתונה מאַכען, און ווי אויף צו-להכעיס איז מיין פלימעניטשקע געוואַקסען טאַקי נאָר ווי אויף הייוועס, הויך און שען און געזונד און איין אַסאַבע, — אַ רויז. מיין ווייב האָט איהר ביסלעכווייז אָבגעלעגט אַ ביסעל גרעט „פּאָוועלע“, העמדער, ליילעכער, ציכלעך; איך פון מיין זייט האָב נאָר אַנדערש ניט גערעכענט ווי צו געבען איהר עטליכע הונדערט קערבלעך נדן אויך, און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שדוכים. וועמען רעדט מען אַזאַ מיידעל אַ יתומה? אַז קיין עלטערן האָט זי ניט, אַ טאַטען האָט זי געהאַט, לאָז ער מיר מוחל זיין, עפּיס ניט אַזאַ פיינעם מענשען, און קיין טויזענדערס נדן קאָן איך איהר ניט אַנידערלעגען, בעדאַרף מען איהר געפינען איהר גלייכען, אַ יונגערמאַן אַזעלכען, וואָס זאָל איהר קאָנען געבען ברויט. וואו זשע קריגט מען אַזעלכס, אַז קיין בעל-הבתישען שדוך קאָן בען

ניט גרויסען און קיין בעל-מלאכה וויל איך ניט, זי איז דאך פארט מיינע א שטיקעל אייגענע, מיין ווייבס א שוועסטערס א מיידעל, — האט מיר גאט צוגעשיקט א בחור'ל א פריקאשטשיק פון א יאהר עטליכע און צוואנציג, וואס פערדיענט שוין זעהר שען א קערבעל און קלויבט א קערבעל און האט שוין א קערבעל. בקיצור איך האב א רעד געטאן מיט'ן בחור — יא, סע געהט א גאנג, ווי איך בין א מענש, זי איז איהם דוקא געפעלען, איך האב א רעד געטאן מיט איהר — ווער? וואס? איין אייזערנע וואנד! וואס איז די מעשה? זי וויל איהם ניט און זי דארף איהם ניט און גענוג! ווער דען, זאג איך, וועט דיך נעהמען? דעם באראן הירשס אייניקעל? ענטפערט די וואנד — אזוי ענטפערט זי. קוקט אראב און שווייגט. בין איך אייך ניט אויסען.

אצינד בעדארף איך אייך איבעררייסען אין מיטען דער מעשה און אייך דערצעהלען א נייע מעשה, וואס געהער זיך טאקי אן מיט יענער מעשה, דאס הייסט די מעשה און יענע מעשה זענען טאקי איין מעשה.

איך האב געהאט אזוי גרויס ווי א יונגערען ברודער משה-הערשעל, האט זיך מיט איהם געטראפען א מעשה, — ס'איז ביי מיר א מעשה מיט גאָלע מעשיות, — ניט דא געדאכט, ניט פאר קיין מענשען געדאכט, ער איז געוועזען אין מרחץ פרייטאג און האט זיך געוואלט אבגיסען מיט קאלט וואסער, האט ער געכאפט א שעפעל מיט זודיג וואסער און האט דאס איבערגעקעהרט אויפ'ן קאפ און האט זיך אבגעקאכט, און האט זיך געמוטשעט א טאג אכט און איז געשטארבען, און האט איבערגעלאזט א ווייב מיט איין קינד — א יונגעל פון א יאהר זעקס, פייסי הייסט ער. האט ניט געדויערט קיין האלב יאהר און מע האט איהר אנגעהויבען רעדען שדוכים, האט דאס מיך זעהר אנגענומען ביים הארצען און בין אוועקגעגאנגען צו איהר, צו מיין שוועגערין הייסט דאס, און זאג איהר: „אויב דו ווילסט חתונה האבען, גיב מיר אב דאס קינד". האט זי זיך תחלת א ביסעל געברעקעלט, כלומרשט ניט געוואלט הערען ניט זעהען, אהער אהין, בקיצור איך האב ביי איהר גע'פועלט, זי האט מיר דאס קינד געבראכט און אליין איז זי אוועק ערגיץ קיין פוילען, דארטען חתונה געהאט און מע זאגט, ס'איז איהר ניט שלעכט... מילא בין איך אייך ניט אויסען.

האָט מיך שוין הייסט דאָס גאָט געבענטשט מיט אַ זוהן אויך. איך זאָג מיט אַ זוהן, ווייל איך האָב איהם טאַקי צוגעשריבען צו זיך פאַר אַ זוהן, און דאָס יונגעל איז דוקא אַ געראָטען יונגעל, אָבער טאַקי וואָס געראָטען הייסט, ער איז דאָך מיינעם אַ ברודערס אַ זוהן, איז דאָך ניט שייך, איך זאָל איהם אייך לויבען, נאָר איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אַז נאָך אַזאַ פּיצי וועט איהר ניט געפינען — איך וועל אייך ניט זאָגען אין דער גאַנצער וועלט, — נאָר ביי אונז אין שטאָדט און נאָך אין עטליכע שטעדט מיט עטליכע גובערניעס, אַז איהר וועט אויספאָהרען, געפינט איהר ניט דעם צווייטען. וואָס אַ שטייגער ווילט איהר? לערנען איז לערנען, שרייבען איז שרייבען, חשבונ'ען איז חשבונ'ען, אפשר ווילט איהר פראַנצויז — רעדט ער אייך פראַנצויז, טאָמער ווילט איהר פידעל — שפּילט ער אייך אויפ'ן פידעל, היינט איז ער קיין עין-הרע אַ וואוקס און אַ פּאַרשוין און אַ פּיסק און... און... און... אַז מע שמועסט אַ געראָטענער, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען! און דערצו געב איך איהם נאָך עטליכע טויזענד קערבלעך נדן אויך, וואָרום ער איז דאָך מיין ברודערס אַ קינד און מיינער אַ צוגעשריבענער, כמעט אַ זוהן הייסט דאָס, און קיין נחות-דרגא ברוך השם איז ער אויך ניט. קו—קו—קומט איהם שוין עפּיס אַ פיינע כלה, הא? וואָס זאָגט איהר? אודאי האָט מען איהם גערעדט די גרעסטע, די שענסטע שדוכים אין דער וועלט, און אודאי האָב איך איבערגעקליבען, וואָס דען? עפּיס אַט אַזוי אַ גיט מען אוועק אַזאַ יונגאַטש? בין איך אייך ניט אויסען.

הכלל האָט מען מיר אָנגעשלאָגען שדוכים פון דער גאָרער וועלט: פון קאַמעניץ און פון יעליסאַוועט און פון האָמעל און פון לובען און פון מאָהליוו, וואָס אין דער ליטא, און פון באַרדיטשעוו און פון קאַמינקע און פון בראָד. מע האָט מיך אָבגעשאָטען מיט גאָלד; צעהן טויזענד און צוועלף טויזענד און פינפצעהן טויזענד און אַכצעהן טויזענד — איך האָב ניט געוואוסט, וואוהין איך זאָל מיך האַפּען. האָב איך מיך מישב געווען: וואָס טויג מיר קריכען אין דער פרעמד, מי יודע וואוהין און צו וועמען? בעסער, ווי זאָגט מען, אַ נאָהענטער שוסטער איידער אַ ווייטער רב, פאַרהאַן ביי אונז אין שטאָדט אַ יוד אַ נגיד, האָט ער אַ מיידעל אַ בת-יחידה מיט שענע עטליכע טויזענד קערבלעך נדן, און דאָס מיידעל אליין איז אויך זעהר אַ פיין מיידעל, און ווילען וויל מיך יענער, פאַרוואָס זאָל דאָס ניט זיין קיין שדוך?

הא? ובפרט שדכנים זענען פארהאן ביי אונז ברוך השם צוויי, לוי־פען זיי ארום הין און צוריק, פון מיר צו יענעם און פין יענעם צו מיר און טרייבען האלז און אקען, ס'זאל שוין גיכער זיין, זיי האבען קיין צייט ניט, פערשטעהסט איהר, זיי האבען אליין טעלטער אויף חתונה מאכען און נאך דערוואקסענע דערצו. בין איך אייך ניט אויסען.

הקיצור ס'איז געבליבען, מיר זאלען זיך צונויפקומען אויף א „ווארט". איז דאך אבער היינטיגע צייטען ניט דאס וואס אמאל. אמאל האט מען א שדוך געטאן מיט א קינד אונטער די אויגען גאר, גע־קומען צו געהן אהיים, אבגעגעבען מזל־טוב און גענוג. היינט איז גאר געווארען א מאדע, אז מע מוז פריהער איבעררעדען מיט די קינדער, זיי זאלען זיך פריהער אנקוקען און זאגען, צי זיי זענען זיך געפעלען צי ניין? מע פערשפארט זיי גאר זאגען, זיי זעהען זיך אליין... איז דאך אודאי גוט. נעדם איך מיין בחור און טו איהם א פרעג: „געפעלט דיר, א שטייגער, פייסיניו, אזעלכע און אזעלכע?" ווערט ער רויט אזוי ווי פייער און ענטפערט ניט דאס צווייטע ווארט: „געשוויגען איז גע־רעדט", טראכט איך מיר: „קיין תשובה איז אויך א תשובה." אי וואס ער איז רויט געווארען? מסתמא האט ער זיך פערשעמט. און ס'איז געבליבען הייסט דאס, אז מע קומט זיך צונויף אויפדערנאכט פרי־הער געוועהנטליך ביי דער כלה, נאכדעם וועט מען זיין ביי מיר — נו, וואס בעדארף מען נאך? באקט מען לעקאך און מע גרייט זיך אויף א וועטשערע, ווי געוועהנטליך. בין איך אייך ניט אויסען.

ויהי היום איך שטעה אויף אין דערפריה, גיט מען מיר אב א בריעף. פון וואנען איז א בריעף? עפים א בעל־עגלה האט געבראכט צו פיהרען. איך נעהם דעם בריעף, עפען אויף דעם בריעף, איך הויב אן לייענען דעם בריעף — איז מיר פינסטער געווארען אין די אויגען. וואס איז דאס געוועזען פאר א מין בריעף? אט וועט איהר באלד הארכען. דאס שרייבט מיר מיין פייסי, אז איך זאל ניט קיין פעראיבעל האבען, וואס ער איז אוועקגעפאהרען מיט רייזלען, איהר הערט ווערטער? אהן אונזער וויסען חתונה האבען — איהר הערט ווער־טער? — אז איך זאל זיך גאר ניט פרובען, זאגט ער, אפילו זיי זו־כען, ווארום זיי זענען שוין וויט־וויט, זאגט ער, פון דאנען, איהר הערט ווערטער? און אז זיי וועלען אם ירצה השם האבען חופה וקדושין, זאגט ער, וועלען זיי נאכדעם קומען צוריק... ווי געפעלט

אײַך עפּיס אַזאַ מין ברױוועל? מילא פון מײַן ווײַב שמועסט מען ניט: זי איז געפאַלען דרײַמאָל חלשות, וואָרום ס׳איז דאָך דורך איהר דער סקאַנדאַל, רײַזעל איז דאָך איהר פּלעמעניצע, ניט מײַנע. „נאַ, זאָג איך צו איהר — האָסט אויסגעהאָדעוועט אַ שלאַנג אויף דײַן שוים“... און האָב מײַן גאַנץ ביטער האַרץ אויסגעלאָזט צו איהר געוויזהנטליך, מכבד געוועזן ווי זי איז ווערט... בין איך אײַך ניט אויסען.

איך בעדאַרף אײַך ניט דערצעהלען, איהר פערשטעהט אַלײן, ווי וויײט דאָס האָט מיך געברענט און געבראָטען; ס׳טײַטש, מע נעהמט אַ פרעמד קינד, אײן אָרימע, אַ נאַקעטע יתומה, מע האָדעוועט זי אויס, און מע וויל זי גליקליך מאַכען, געהט זי און טוט אָב אַזאַ זאַך, פיהרט אַרויף מײַן ברודערס קינד אויף אַ שליטש... איך האָב געשריגען, געטופּעט מיט די פיס, געריסען אויף זיך די האָר פון׳ם קאָפּ — שיער ניט משוגע געוואָרען! און צוריק ווידער האָב איך מיך בעטראַכט, וואָס אַ שטײַגער וועט מיר העלפען מײַן כעס? וואָס וועל איך מאַכען מיט מײַן טופּען מיט די פיס? מע בעדאַרף עפּיס אָנהויבען טון, טאָמער וועל איך נאָך פערחאַפּען און וועל קאָנען עפּיס העלפען? האָב איך מיך ראשית חכמה אַ וואָרף געטאָן צו „נאַטשאַלסטווע“, אונטערגעשמירט מיט אַ האַבאַר׳ל, און האָב אויפגעגעבען, אַז בײַ מיר איז געווען אַ פּלעמעניצע אַזעלכע און אַזעלכע, האָט זי מיך בע׳גנב׳עט און האָט איבערגערעדט מײַן זוהן, ער איז געווען בײַ מיר פערשריבען פאַר אַ זוהן, און איז מיט איהם אַנטלאָפען, איך ווײס ניט וואוהין. נאָכדעם האָב איך אָנגעהויבען שיטען מיט געלד, צושיקען דעפּעשען אין אַלע ארבע פנות העולם אין אַלע שטעדט און שטעדטליך פון דער סביבה — און גאָט האָט מיר געהאָלפען, מע האָט זיי געפּאַקט. וואו האָט מען זיי געפּאַקט? טאַקי ניט ווײַט פון אונז אין אַ קלײַן שטעדטעל. מזל-טוב!

אַז ס׳איז אָנגעקומען צו מיר די גוטע ידיעה, אַז מע האָט זיי געפּאַקט, האָבען מיר זיך אויפגעזעצט מיט נאַטשאַלסטווע און מיר זענען געפאָהרען גלײַך אַהין אין יענעם שטעדטעל אַרײַן. מילא איך זאָל אײַך דערצעהלען פון דער נסיעה — איז ניט שייך צו זאָגען, איך בין געווען אין אײַנע פחדים, איך האָב אַלץ מורא געהאַט, טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה, מע שטעלט דאָרט אַ חופּה, איז דאָך פערפאַלען, ווי זאָגט ער, די קוה מיט׳ן שטריקעל... גאָט האָט מיר געהאָלפען, מיר זענען געקומען צו פאָהרען — זיי האָבען נאָך קײַן חופּה

ניט געשטעלט. נאָר וואָס דען? אַ נײַער אומגליק: אַזוי ווי איך האָב
אײַנגעגעבען, אַז מע האָט מיך בע'גנב'עט, לכן האָט מען זיי דער־
ווײַלע ביז עפּיס וואָס אײַנגעזעצט. אײַנגעזעצט — איז דאָך מיר געוואָ־
רען שלעכט, געמאַכט אַ גוואַלד, אַז בע'גנב'עט האָט מיך זי, די
פּלעמעניצע הײַסט דאָס, און ער, דער זוהן הײַסט דאָס, ער האָט
זיך דאָך גערעכענט פאַר מײַן זוהן, איז רײַן. עס קומט צו עפּיס,
מע וויל איהם שוין אַרויסלאָזען, פּײַסין הײַסט דאָס, מאַכט ער:
„אויב מע האָט גע'גנב'עט, האָבען זיי, זאָגט ער, בײַדע גע'גנב'עט".
איהר הערט ווערטער? דאָס האָט זי איהם, די ימח־שמה'ניצע, אַרויפ־
געפיהרט, ער זאָל אַזוי זאָגען. אַ האָלטײַקע קען!... נו, טאָר מען
זײַן אַ גוטער? בעדאַרף מען רחמנות האָבען אויף אַײן אָרימער יתומה?
איך פרעג אײַך אַליין — איז כדאי? וואָס טויג אײַך, עס האָט מיך
געקאָסט געגוג בלוט, ביז איך האָב זיי אַרויסגענומען, וואָרום צוליעב
איהם האָב איך געמוזט זי אויך אָפּדײַניגען — און מיר זענען געקו־
מען אַהיים. בין איך אײַך ניט אויסען.

געוועהנטליך האָב איך זי צו מיר אין שטוב מעהר ניט אַרײַנגע־
לאָזט, איך האָב איהר אָבגעדונגען אַ קוואַטיר און קעסט טאַקי בײַ
איהרען אַ קרוב אין אַ דאָרף, משה־מאיר הײַסט ער, אַ פּראָסטער
יוד, אַ דאָרפסמאַן, און מײַן פּײַסין האָב איך גענומען אַהיים, גענוג
געדערט איבער איהם: „ס'מײַטש, איך נעהם דיך און שרײַב דיך צו
צו מיר ווי אַײַן אײַגענעם זוהן און וויל דיר געבען עטליכע טויזענד
קערבליך גדן און מאַך דיך פאַר'ן יורש מיט אַלצדינג, געהסט דו און
מאַכסט מיר אַזאַ סקאַנדאַל!" זאָגט ער: „וואָס איז דאָ דער סקאַנ־
דאַל? זי איז אײַך אַ פּלעמעניצע, איך בין אײַך אַ פּלימעניק, אַלץ
אַײַן יחוס." זאָג איך: „וואָס גלײַכסט דו זיך צו איהר? דײַן טאַטע
איז געוועזען, זאָג איך, מיר אַײַן אײַגענער ברודער און אַ לײַטישער
מענש און איהר פאָטער איז געוועזען, זאָל ער מיר מוחל זײַן, אַ שאַר־
לאַטושקע, זאָג איך, „אַ קאָרטיאָזשניק"... איך טו אַ קוק, מײַן ווײַב
חלשט. אַ טאַרעראַם, אַ געפילדער, וואָס איז? זי קאָן ניט הערען,
למאי מע רעדט אויף איהר שוועסטערס מאַן, זיי זענען שוין, זאָגט זי,
בײַדע אויף דער אמת'ער וועלט, בעדאַרף מען זיי לאָזען צו רוה. איהר
הערט ווערטער? „ער איז אָבער פאָרט געוועזען, זאָג איך, לאָז ער,
מיר מוחל זײַן, אַײַן אויסוואורף!" זי חלשט ווײַטער — אַזאַ אומגליק,

אַ גלות, מע קאָן בײַ זיך אין שטוב קײן וואָרט ניט אױסרעדן! בין איך אײַך ניט אױסן.

בקיצור איך האָב מײַן פּײַסן גענומען רעכט אין די ידים אַרײַן און האָב אָנגעהױבן אַלטונג געבן, קוקן אױף איהם „מיט אױגן", ער זאָל מיר ניט מאַכן נאָך אַמאָל דאָס שפּיעל, און נאָט האָט מיר געהאָלפן, ער איז אַוועקגעגאַנגען בדרך הישר, האָט זיך געלאָזט אײַנרעדן און איז געוואָרען אַ חתן צו מזל, ניט פון אַזאַ אי-אַי-אַי, נאָר פּאָרט פון אַ בעל-הבתיש אָרט מיט אַ מהותן, מיט אַ נאָמען, מיט נדן מיט... מיט... מיט... ווי מיר שטעהט אָן — און איך בין געווען אױפ'ן זיעבעטען הימעל. איז דאָך גוט, איאָ? האָט-זשע צײַט, וועט איהר עפּיס הערען אַ מעשה.

איך קום צוגעהן פון געשעפט אײנמאָל אַהײם עסן אָנבײַסען, איך וואַש מיך, זעץ מיך צום טיש, מאַך המוציא, איך קוק מיך אַרום — ניטאָ פּײַסי! פּליהט מיר דורך אַ מחשבה אין קאָפּ: אפשר האָט ער ווידער געמאַכט אַ „ויברח"? איך נעהם מיך צו מײַנער: וואו איז פּײַסי? זאָגט זי: זי ווײסט ניט. אַבגעגעסען, לױף איך אַרום אין שטאָדט, אַהער, אַהין — קײנער ווײסט ניט! שיק איך דאָך אַוועק אַ שליח אין דאָרף אַרײַן צום קרוב, צו משה-מאירן, געוואָהרע ווערען, וואָס מאַכט עפּיס רײזעל? ענטפערט ער מיר דורך אַ בריוועל, אַז זי איז נאָך נעכטען אַוועקגעפאָהרען, געזאָגט, אַז זי פאָהרט אין שטאָדט אַרײַן אױף קבר-אבות. האָב איך געגנג מסתמא געאַרבײַט, אױסגעלאָזט מײַן גאַנצן ביטער האַרץ צום ווײַב געוועהנטליך, וואָרום ס'איז דאָך דורך איהר אַלע אומגליקען, ס'איז דאָך איהר פּלעמעניצע! בין איך אײַך ניט אױסן.

איך לױף אַוועק אין פּאָליציע, איך קלאַפּ אומעדום רעפּעשען, צושיק מענשען, שיט מיט געלד — ניטאָ, ווי אין וואַסער אַרײַן! איך אַרבײַט, איך שרײַ, איך בין אױס מענש — עס העלפט ניט! וואָס טױג אײַך — ס'איז אַוועקגעגאַנגען דרײַ וואָכען, איך בין שיער ניט משוגע געוואָרען! פּלוצים קומט מיר אָן אַ בריעף מיט אַ מזל-טוב, אַז זײ האָבען ברוך השם התונה געהאַט אין אַ גוטער שעה, און האָבען שוין דײַנט פאַר מיר קײן מורא ניט. איהר הערט ווערטער? אַז מע וועט שוין איצט נאָך זײ מעהר ניט נאָכלױפען, מע וועט שוין אױף זײ קײן בלבולים ניט אױסטראַכטען, איהר הערט ווערטער? אַז זײ האָבען זיך ליעב געהאַט פון קינדווײַז אָן און האָבען, דאַנקען גאָט דער-

גרייכט אלצדינג, וואס זיי האבען געוואלט. אי וואו וועלען זיי נעה־מען אויף צו לעבען? זאל מען זיך פאר זיי גארניט זארגען: ער לערנט און גרייט זיך צום עקזאמען אריין אין אוניווערזיטעט שטודירען אויף דאקטאר, און זי לערנט זיך אויף אקושארקע. איהר הערט ווערטער? און דערווייל גיבען זיי ביידע שטונדען און פערדינען מיט גאטס הילף ביז פופצעהן קארבען א חודש, קאסט זיי די דירה זעקס מיט א האל־בען, אכט צאהלען זיי פאר עסען און אויפ'ן איבעריגען איז גאט א פאטער. איהר הערט ווערטער? נו—נו, קלער איך מיר, איהר וועט א ביסעל פריהער אונטער'פג"ן גוט פאר הונגער, וועט איהר זיך אנהויבען בעטען ביי מיר, וועל איך אייך בעוויזען, ווער עלטער איז! און צו מיין ווייב זאג איך: הײַנט זעהסט דו, זאג איך, וואס הייסט א ביטערער עורש? פון אזא טאטען א שארלאטאן, א קארט־אָזש־ניק, זאג איך, קאן דען עפיס ארויסקומען רעכטס? וכדומה אזעלכע שטעכווערטער זאג איך צו איהר, און איהר זאלט זאגען, זי זאל דאס מיר ענטפערן דאס אנדערע ווארט! „פלעגסט דאך, זאג איך, אמאל ח'לשן, אז איך האב גערעדט אויף דיין שוואגעריק, פארוואס חלשט דו הײַנט ניט?" ענטפערט די ווייד? אזוי ענטפערט זי. „די מיינסט, זאג איך, אז איך ווייס ניט, אז דו האלטסט מיט זיי, אז דו בויזט מיט זיי יד־אחת, זאג איך, אז סע וואקסט איינגאנצען פון דיר?" זי שווייגט, ענטפערט ניט דאס אנדערע ווארט. וואס קאן זי מיר, א שטייגער, ענטפערן, אז זי פיהלט, אז איך בין גערעכט? זי ווייסט, אז סע פערדריסט מיך, פארוואס קומט מיר פאר מיין גוטסקייט, מע זאל מיר אזוי צאהלען? בין איך אייך ניט אויסען.
נאר איהר מיינט אודאי, איהר זענט שוין פארטיג? הארט אוים, איהר וועט נאך האלטען שענערס.

בקיצור, ס'איז אוועקגעגאנגען א יאהר, בריוולעך שרייבען זיי, נאר פון יעלד דערמאהנען זיי ניט א ווארט. פלוצים קומט מיר אן א מזל־טוב — זי האט געהאט א יונגעל און מע רופט אונז אויפ'ן ברית! רוף איך מיך אן צו מיין ווייב: „מזל־טוב דיר מיט דיין נחת, אמן אנגעלעגטער ברית, זאג איך, און א נאמען נאך דיין שענעם שוואגעריק..." ענטפערט זי מיר ניט, נאר זי ווערט בלייך ווי די וואנד, טוט זיך אן און געהט אוועק פון שטוב. קלער איך מיר: מסתמא וועט זי באלד קומען, איך ווארט א שעה, איך ווארט צוויי, איך ווארט דריי, איך ווארט פיער, ס'איז שוין פארנאכט, ס'איז שוין

וואָס טוט אײַך — זי איז אַוועקגעפאָהרען צו זײַ, און פון דעמאָלט אָן שוין באַלד צוויי יאָהר — זי קומט ניט צוריק און הויבט גאָר ניט אָן צו קלערען מכּח קומען אַהיים! האָט איהר געהערט אַמאָל אַזאַ מעשה? פריהער האָב איך געוואַרט, טאָמער וועט זי מיר שרײַבען אַ בריוועל. און אַז איך האָב געזעהען, זי שרײַבט ניט, האָב איך איהר אַוועקגעשריבען אַ בריוועל, און שרײַב איהר: „היתכן? וואָס פאַר אַ פּנים האָט דאָס פאַר דער וועלט!“ ענטפערט זי מיר, אַז איהר וועלט איז דאָרטען, בײַ איהרע קינדער. איהר הערט ווערטער? אַז דאָס אײַניקעל וואָס איז געבוירען געוואָרען — ער הײַסט דוקא הערשעלע נאָך מײַן ברודער הערשעל — איז בײַ איהר טײַערער פון אַלצעהן וועלטען. ס'איז אַזאַ הערשעלע, זאָגט זי, וואָס מע קריגט דאָס ניט, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז'ן אַנדערן. און ווינשעוועט מיר, איך זאָל זיך עלטערן אין עושר און אין כּבוד אַלײן אָהן איהר. איהר הערט ווערטער? . . .

שרײַב איך דאָך איהר נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל, און זאָג איהר מיט'ן הארבען וואָרט, אַז איך וועל ניט שיקען קיין גראָשען! ענטפערט זי מיר, אַז זי דאַרף ניט מײַן געלד. איהר הערט ווערטער? שרײַב איך איהר ווידער אַוועק אַ בריעף, אַז איך בין זיך אַלע מעביר-נחלה און וועל אָבזאָגען דאָס גאַנצע געלד אויף עולמות! פּועלט זי זיך ניט און ענטפערט מיר אָב, אַז זי האָט צו מיר קיין טענות ניט. איהר הערט ווערטער? אַז זי לעבט דאָרטען בײַ די קינדער מיט כּבוד, הלואי ווײַטער ניט ערגער, וואָרום פּײַסי איז שוין אַרײַן אין אוניווערזיטעט און רײַזעל איז שוין באַלד איין אַקושאַרקע, זײַ פערדינען שוין אַזוי גרוים ווי זיעבעציג קאָפּיקען אַ חודש. איהר הערט ווערטער? און מכּח מעביר-נחלה זײַן, זאָגט זי, מעג איך מײַן גאַנץ פערמעגען אַוועקשענקען אַפילו היינטיגען טאָג וועמען איך וויל, אַפילו אויף אַ קלויסטער. איהר הערט ווערטער? און לאָזט אויס, אַז איך בין אַ רײַכער משוגענער. די וועלט, זאָגט זי, שטעקט מיך אַרום מיט פעדערן, פאַר דער מעשה, וואָס איך האָב אָבגעטאָן. „וואָס איז דאָ, זאָגט זי, דער אומגליק? וואָס דײַן ברודערס זוהן האָט געגנבעט? וואָס דײַן שוועסטערס טאָכטער? וואָס שטעהט דיר דאָ אַזוי ניט אָן, דו נאַרישער לעקיש?“ איהר הערט ווערטער? „דו זאָלסט, זאָגט זי, זײַן דאָ און אַ קוק טון אויפ'ן קינד, אויף הערשעלען, ווי ער ווײַזט

מיט׳ן פינגער אויפ׳ן זיידענס פאטרעט און מאכט „דיז־דיא״, וואלסט דו זיך, זאגט זי, אליין געגעבען דריי פעטש״... איהר הערט ווערטער? אזוי שרייבט זי מיר פון דארטען. בין איך איך ניט אויסען...

נו, בעדארף מען ניט זיין שטארקער פון אייזען? ווי מיינט איהר, ברענט דאס מיך א שטיינער, אז איך קום צוגעהן אהיים און דרעה מיך ארום איינער אליין צווישען די פיער ווענט? איך הויב מיך אן בע־רעכענען, וואס איז מיין לעבען, איך בעט אייך, אויף דער וועלט? פארוואס קומט מיר אזא סוף? פארוואס קומט מיר אזא־נ־עלטער? פארוואס און פאר וועו? פאר מיין גוטסקייט? פאר מיין פאדלע ווייכען כאראקטער!... האט קיין פעראיבעל ניט: אז איך הויב אן רע־דען דערפון, איז פאר דאסארע שטעלען זיך מיר טרערען און איך קאן ניט, איך קאן ניט רעדען!

אוי, מע טאר ניט זיין קיין גוטער, הערט איהר? מע טאר ניט זיין קיין גוטער!

(ענדע געשיכטע גוטער פיערצעהן).

אנשרף.

נעשיכטע נומער פוצצעהן:

א גשרף.

— אונזערע יודען, — הער איך דרש'ענען א יודען הינטער מײנע פּלײצעס, און פּאַסכאַזשירען הערען איהם צו, — אונזערע יודען, הערט איהר, ס'איז דאָך ניט שייך צו זאָגען, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאר די רעד — ס'איז אנ'עמא פּזיזא — וואָס איז דער טײטש? מיט א יודען איז נאָר גוט קוגעל עסען, דאַווענען פון אײן סידור, און ליעגען אויף אײן בית-הקברות, און א רוח אין זײ אין טאַטען, און גאַרניט! . . .

איהר פרעגט, וואָס בין איך אזוי אָנגעדרודעלט און וואָס ליאַפּע איך אזוי אויף יודען? איהר זאָלט האָבען אויף זיך מײן פּעקעל און יודען זאָלען אײך אזוי טון, ווי מע טוט מיר, וואָלט איהר אָנגעחאַפּט מענשען אין די גאַסען, אָדער איהר וואָלט געשלאָגען מיט א שטעקען! נאָר גאָרניט, איך בין אזא יוד, וואָס קאַטאָרי איך האָב פײנט קריגען זיך מיט א וועלט; איך גײה תמיד מיט דעם גאַנג: לאָז מײנס איבערגעהן, אָדער ווי שטעהט דאָרט: עולם כמנהגו — וואָס איז דער טײטש? — לאָז זיך מיט זײ גאָט רעכענען, און א רוח אין זײ אין טאַטען, און גאַרניט! . . .

הערט א מעשה: איך בין אלײן ניט פאר אײך געדראַכט א באָהסלעווער, פון א קלײן שטעטעל פון באָהסלעוו, א קלײנס, נאָר א וואוילס, פון די שטעטלעך, וואָס מע זאָגט אויף זײ, אז מע זאָל זײ געדעכט זעהען און שענער אויפגעהען; פון די שטעטלעך, וואָס אז מע וויל עמיצען רעכט בעשטראָפען, זאָל מען איהם ניט פערשיקען סיביר — פע! — צו אונז קײן באָהסלעוו זאָל מען איהם פערשי-

קען, און מאכען איהם פאר א קרעמער און געבען איהם קרעדיט, ער זאל קאנען רעכט אנזעצען, און נאכדעם זאל ער האבען אויף זיך א שרפה, פערברענט ווערען מיט האק און פאק, ניט ארויסצוראטעווען א פאדעם, און באהסלעווער יודען זאגען זאלען, אז דאס האט ער אליין געמאכט בורא מאורי האש, בכדי... איהר פערשטעהט דאך שוין מסתמא, וואס באהסלעווער יודען קאנען אויסטראכטען און קאנען זאגען און טאקי אװעקשרייבען אהינצו, וואו מע בעדארף, און א רוח אין זיי אין טאטען, גארניט!...

דערפון קאנט איהר שוין פערשטעהן, מיט וועמען איהר האט צו טון; איהר האט צו טון מיט אן'אומגליקליכען מענשען, וואס איז דרייםאל אומגליקליך, מיט א מענשען, וואס האט אויף זיך א דרייעגדיג פעקעל: ערשטענס, בין איך א יוד, צווייטענס, בין איך א באהסלעווער יוד, און דריטענס, בין איך א באהסלעווער יוד א נשרף, און נאך וואס פאר א נשרף — פון די אמת'ע „פרים הנשרפים“, וואס אין סדור! איך בין, הייסט עס, היינטיגס יאהר אבגעברענט געווארען, ווי אזוי מיינט איהר? ווי א שטרויענער דאך! איך בין ארוים ממש בחרבי ובקשתי — וואס איז דער טייטש? ווי די מאמע האט מיך געהאט, און ווי כע פיהרט זיך, בעדארף איך מסתמא יעגע נאכט אקוראט ניט זיין אין דער היים! וואו בין איך געוועזן? איך בין געוועזן ניט ווייט פון אונז, אין טאראשטשע בין איך געוועזן, ביי מיינער א שוועסטער אויף א קנס-מאל בין איך געוועזן. געוועזן זעהר א פיינער קנס-מאל, מיט א סעודה, מיט זעהר פיינע געסט, ניט באהסלעווער פארלעס. איהר קאנט פערשטעהן, אז מע האט אויסגעטרונקען אנדערהאלבען עמער בראנפען, אחוץ ביער און אחוץ וויין. קורץ, מע האט פערבראכט די צייט כדבעי — וואס איז דער טייטש? ווי גאט האט געבאטען. פלוצים קומט מיר אן א רעפעש: „זשענא באליען, דיעטי באליען, טיאשטשא באליען, אטשעם אפסאנע!“ האב איך דאך מסתמא געחאפט די פיס אויף די פלייצעם און הלך משה-מרדכי אהיים! איך קום אהיים — א חתונה! — ניט קיין שטוב, ניט קיין קלייט, ניט קיין סחורה, ניט קיין קישעלע, ניט קיין העמד אויפ'ן לייב — בגפו יבא בגפו יצא — וואס איז דער טייטש? געוועזן אן'ארימאן און ארוים אן'אביון... דאס ווייב נעבאך וויינט, די קינדער — אויף איהר קוקענדיג, נישטא וואו דעם קאפ אנידערצולעגען; א שטיקעל גליק האטש, וואס ס'איז געוועזן געסטרא-

בּירט, און גוט געסטראָפּירט, און דאָ, פערשטעהט איהר מיך, ליעגט דער הונד בּעגראָבּען... נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געוועזען אַ האַלבּע צרה; איז אָבּער געוועזען דער גאַנצער אומגליק, וואָס דאָסמאָל איז געוועזען ניט דאָס ערשטע מאָל; מחמת איך האָבּ שוין, דאַרפט איהר וויסען, אַמאָל, ניט היינט געדאַכט, געבּרענט, אויך בּיינאַכט איז דאָס געוועזען, און אויך בּשעת איך בּין ניט געוועזען אין דערהיים... נאָר דעמאָלט איז דאָס, דאַנקען גאָט, אָבּגעלאָפען גלאַט: געקומען דער אינספּעקטאָר, איבּערגעשריבּען די געבּרענטע שמאַטעס, אָבּגעשאַצט דעם היזק, זיך אויסגעגלייכט, פיין, שעהן, אַ רענדעל אַראָבּ, אַ רענדעל אַרויף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

איז דאָס געוועזען איינמאָל אַ מעשה; איצטינס מאָל אָבּער האָט מען מיר צוגעשיקט אַנ'אינספּעקטאָר, זאָל גאָט שומר ומציל זיין אַלע יודען; אַ רשע מרושע! און אויף מיין גליק אַ נקי־כּפּים־ניק, ער נעהמט ניט!... האָט איהר געהערט אַ מעשה? — ער נעהמט ניט און גענוג מאַך!... זוכט ער און נישטערט און גריבּעלט און גראָבּט, וויל זיך דערוויסען, איך זאָל איהם קלאָר מאַכען, ווי אַזוי האָט דאָס געבּרענט? און פון וואַנען? און וויפיעל איז פערבּרענט געוואָרען? און פאַרוואָס איז ניט געבּליבּען קיין שריד ופליט? קיין סליד אפילו?...

„אַ, זאָג איך, מיין טענה!... איך טענה אויך דאָס אייגענע! געהט, זאָג איך, פרעגט בּיים רבונו של עולם!"... „ס'איז ניט גלאַט, זאָגט ער, מיינט ניט, אַז אַזוי גיך נעהמט איהר בּיי אונז געלד"... געפעלט אייך אַ בּיסעל אַ חכם! ער שרעקט די גענז, פונקט ווי דער סליעדאָוואַטעל אונזערער וויל מיך חאַפּען בּיי דער צונג, דערטאַפּט אַ טלופּום־קינד: „סקאַזשי נאַ, מאַשקע, זאָגט ער צו מיר, סקאַזשי מניע, ליובעזניי, אַטטשעוואָ טי קאָזשדי ראַז גאָריש?" — דאָס הייסט, איך זאָל איהם געהן זאָגען, וואָס איז דער שכל, וואָס איך בּרען אַלע מאָל? „אָט פּאָזשאַרא, זאָג איך איהם, וואַשע בּלאַהאָראָדיע" — פון אַ שרפה בּרען איך... „פאַרוואָס האָסט דו, זאָגט ער, עפּיס גראָד געסטראַכירט פריהער מיט צוויי וואָכען, איידער דו האָסט געבּרענט?"... „וואָס רעדן, זאָג איך, האָסט דו געוואָלט, פריץ, איך זאָל סטראַכירען מיט צוויי וואָכען שפּעטער?"... „פאַרוואָס, זאָגט ער, בּיזט דו גראָד ניטאָ אין דערהיים, בּשעת דו בּרענסט?"... „נו, און אַז איך זאָל זיין אין דערהיים, זאָג איך, בּשעת מעשה, וואָלט דיר שוין געוועזען גרינגער?"... „פאַרוואָס,

זאָגט ער, האָט מען דיר געטעלעגראַפירט, אַז די קינדער זענען שלאַף און דאָס ווייב איז שלאַף, און די שווינער איז פאַרביי?"... „בכדי, זאָג איך, איך זאָל קומען צו פאָהרען וואָס גיכער"... „פאַרוואָס האָט מען דיר ניט געשריבען בעסער דעם אמת?"... „בכדי, זאָג איך, איך זאָל מיך ניט דערשרעקען"... „אויב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, פערשטעה איך שוין, וואו איך האַלט מיט דיר... זאָלסט וויסען זיין, זאָגט ער, אַז איך זעץ דיך איין"... „פאַרוואָס און פאַר ווען? — זאָג איך, — וואָס האָסט דו צו מיר? דו נעמסט, זאָג איך, אַ מענשען, וואָס איז גאָט די נשמה שולדיג און מאַכסט איהם אומגליקליך! ס'א קונץ, זאָג איך, קוילען? ווילסט קוילען — קויל! דו פערגעסט, זאָג איך, אַז ס'איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן און ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט"... איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: „דו רעדסט נאָך מיט גאָט? דו אַזעלכער און אַזעלכער!"... נאָר וואָס הער איך איהם, אַז איך בין ריין, ריין ווי גינגאָלד, ווי זאָגט ער: אל תהי בז לכל בשר — וואָס איז דער טייטש? — אַז מע עסט ניט קיין קנאָבעל, הערט זיך ניט נאָך, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

וואָלט געוועזען גוט; איז דאָך אָבער באָהסלעוו! קאָן עפּעס אַ באָהסלעווער יוד ליידען, אַז יענער זאָל נעהמען אומזיסט געלד? האָט מען זיך צולאָזט מיט פּאַפּירען, מיט מכירות הייסט דאָס; אַ סך האָבען אוועקגעשריבען דורך דער פּאָסט, און אַ סך האָבען זיך אַליין מטריח געווען מיט זייער כבוד אין דער „אַבשטשעסטוואָ" אַריין, מיך גע'מסר'ט, אַז דאָס האָב איך אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש"... איהר הערט, שקצים קאָנען?... אַז דאָס בין איך אומיסטנע אויפגעפאָהרען יענע נאַכט פון דערהיים בכדי... איהר פערשטעהט, הולטאיעס קאָנען?... און אַז ס'איז ביי מיר קיינמאָל ניט געווען, זאָגען זיי, אַזוי פיעל סחורה, וויפיעל איך ווייז אָן, און אַז די חשבונות מיט די ביכער, וואָס איך האָב צוגעשטעלט, זענען פאַלשע חשבונות, און זיי וועלען דאָס אויסווייזען, זאָגען זיי, מיט אותות ומופתים, מיט המנ'ם מסירות, מיט... מיט... מיט און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר ווער הערט זיי, איך בעט אייך, אַז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד!... מילא דאָס וואָס זיי זאָגען, אַז איך אַליין האָב געמאַכט בורא מאורי האש, איז דאָך גלאַט בלאָטע;

א מינרסט קינר פערשטעהט דאך, אז מע וויל שוין אבטון אזא זאך, טוט מען דאס ניט אליין... סע געפינט זיך שוין אזעלכער, א שליח פון די „מלאכי השרת", וואס ער טוט דאס אב פאר א דרייערל... וואס? ניט אזוי? ווי אזוי איז ביי אייך? און דאס וואס זיי זאגען, אז איך בין אומיסטנע אוועקגעפאהרען פון דער היים, איז א שטות'עריי; ס'איז פארט געווען א קנס-מאל ביי מיין שוועסטער, איך האב אייניאונאיינציגע שוועסטער אין טאראשטשע, מאכט זי חתונה די מיטעלסטע טאכטער, זאל איך נישט פאהרען אויפ'ן קנס-מאל? טאקי א יושר? איך פרעג אייך אליין: ווי וואלט געווען א שטייגער, ווען איהר האט אייניאונאיינציגע שוועסטער, און זי טוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער טאכטער, וואלט איהר געזעסען אין דערהיים און נישט געפאהרען צו דער שוועסטער אויפ'ן קנס-מאל? ניין, וואס שווייגט איהר? צי א שמייגער, איך זאל זיין א נביא און טרעפען, אז גראד דעמאלט, ווען מיין שוועסטער אין טאראשטשע טוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער טאכטער, וועט ביי מיר אין באהסלעוו זיין א שרפה. א גליק חאטש, וואס איך האב געסטראכירט. און געסטראכירט האב איך טאקי איבער די היינטיגע שרפות. קומט דער זומער, איז נישט אויסצוהאלטען פון די שרפות, ווײס אין די קליינע שטעדטלעך; איין שרפה נאך דער אנדערער; אדער אין מיר א שרפה, אדער אין באברויסק, אדער אין רעטשיצע, אדער אין ביאליסטאק; דער עולם ברענט!... האב איך מיך מישב געווען: כל ישראל חברים — וואס איז דער טייטש? אלע יודען ברענען; נו, איז וואו בין איך? וואס בעדארף איך שוטה בן פיקהאלץ שטעהן אין ריזיקע מיט א קראם, פערלאזען זיך אויף נסים, אז איך קאן זי פערסטראכירען? נו, און ווייבאלד סטראכירען, פארוואס זאל איך שוין ניט סטראכירען ווי סע געהער צו זיין? ממה נפשך, אז עסען הזיר, זאגט ער, לאז חאטש רינען איבערן בארד, — דער רוח וועט די „אבטשעסטווע" ניט נעהמען, און איבער מיינע עטליכע קערבלעך וועט זי ארימער ניט ווערען, און א רוח אין זיי אין טאטען, און בארניט!...

בין איך מיר אוועקגעגאנגען גאנץ פיין צו מיין אגענט און זאג איהם: „הער נאר אויס, זיינוויל, אזוי און אזוי איז די מעשה, דער עולם ברענט, למאי זאל איך שטעהן אין ריזיקע? איך וויל, דו זאלסט מיר פערסטראכירען מיין קראם"... „טאקי באמת?" — מאכט ער און קוקט אויף מיר מיט א מארנע שמייכעלע... „וואס שמייכעלסטו,

זאָג איך, ווי אַ פּגר אומגעוואַשען ?״ — „איך האָב, זאָגט ער, הנאה און סע טוט מיר באַנג״... „וואָס הייסט, זאָג איך, דו האָסט הנאה און סע טוט דיר באַנג ?״... — „באַנג טוט מיר, וואָס איך האָב אײַך, זאָגט ער, איינמאָל געסטראַשירט. און הנאה האָב איך, וואָס דאָס אַנדערע מאָל וועל איך אײַך שוין ניט סטראַשירען״... „וואָס איז די מעשה ?״ זאָג איך... „אַזוי, זאָגט ער, ווײַל איהר האָט מיך איינמאָל אָבגענאַרט״... „ווען האָב איך דיך אָבגענאַרט ?״ — „דערמאָלט, ווען איהר האָט געבּרענגט״... „זאָג חאַטש, ניט היינט געדאַכט, דו גראָבער יונגאַטש !״ „ניט היינט געדאַכט, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין יודען געדאַכט !״ — זאָגט ער און לאַכט מיר גלײַך אין פּנים אַרײַן... אַ שײַגעץ קאָן !... טאַהלט אײַך, איך האָב אָבגעזוכט אַנ׳אַנדער אָרט אויף צו סטראַשירען; אַ גרויסע דאגה ! — המבלי אין פגרים במצרים — וואָס איז דער טײַטש ? קאַרג אָבטשעסטוועס פאַרהאַן בײַ אונז ? מאַמע-ניו ! אַנגעטען ווי די הינט ! האָב איך דערטאַפּט אַ יונגעמאַן, וואָס איז נאַר-וואָס אַראָב פון קעסט און איז געוואָרען אַנ׳אַגענט פון אַנ׳„אָב-טשעסטווע״ און זיכט אַרבײַט... נו, ווי פערשטעהט איהר, מסתמא האָט ער מיך פערסטראַשירט און טאַקי אויף עשרת אלפים רו״ב, פאַר-וואָס ניט ? איך בעט אײַך, סע שטעהט מיר ניט אָן צו האָבען נאָך מעהר ווי פאַר צעהן טויזענד שמאַראָוועגצעס סחורה אין קלײַט ? „סאָוואָר וואָפּראָטי״ — וואָס איז דער טײַטש ? — היינט איז ניטאָ, מאָרגען איז פאַרהאַן... אײַ, זיי זאָגען איצט, די באָהסלעווער יודען, הײַסט עס, אַז איך האָב קיינמאָל ניט געהאַט אַזוי פיעל סחורה ? וועך הערט זיי ? לאָזען זיי נעהמען דערוויזען, לאָזען זיי זאָגען, לאָזען זיי רעדען, לאָזען זיי בילען, לאָז אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָר-ניט !...

דאָס גליק איז געוועזען, וואָס בשעת מעשה, איך האָב געסטראַ-שירט, האָט בײַ אונז אין באָהסלעוו קיינער ניט געוואוסט פון דער מעשה, איז טאַקי דערפאַר אָבגעלאָפען די מעשה גלאַט... און ערשט נאָכדעם, אַז עס האָט זיך געמאַכט דאָס אומגליק, איך בין אָבגע-ברענט געוואָרען דאָס אַנדערע מאָל, הייסט עס, האָבען אחינו בני ישראל באַלד אַ וואָרף געטאָן זיך צו די אַגענטען. וואו איז געוועזען גע-סטראַשירט ? און ווען איז געוועזען געסטראַשירט ? און אויף וויפיעל איז געוועזען געסטראַשירט ?... און אַז מע איז געוואָהר געוואָרען, אַז אויף צעהן טויזענד, איז געוואָרען אַ רעש — הימעל עפען זיך ! סטײַטש,

...! קאָרבען צעהן טויזענד נעהמען וועט משה־מרדכי! צעהן טויזענד? האָב איך אַלצינג שווארצע יאָהר! וואָס ערט אייך, אַז משה־מרדכי וועט נעהמען צעהן טויזענד? וואָס האָט איהר מורא, טאָמער פערדינענט חלילה משה־מרדכי אַ קערבעל? און ווי וואָלט געוועזען פערקעהרט, ווען משה־מרדכי זאָל דאַרפען דערדערגען צו דער שרפה, וואָלט איהר איהם אומגעקעהרט?... אַ קליינינקייט באַהסלעוו! איהר שפּיעלט זיך מיט באַהסלעוו? אַ שטאָרט פון גאַלע עהרליכע לייט! צדיקים! קאָנען קיין עולות נישט פערטראַגען!... דאַכט זיך, איך ווייס? מע זעהט פאַר זיך אַזאַ אומגליק, יענער שפּרינגט ארויס קוים מיט די נפשות, האָט אַזאַ היזק!... און אַז ער האָט ניט אַזאַ היזק, איז וואָס? מאָהלט אייך, די מכות מעג זיך זיי זעצען, וויפיעל איך וועל דאָ פערדינען מעהר... מיין איך וויניציגער ווי צעהן טויזענד! נו, בכן? און אפילו איך זאָל דאָ פערדינען די גאַנצע צעהן טויזענד, איז וואָס?... וואָס?... וועמען בעדאַרף דאָס וועה טאָן דער קאָפּ?... יענער ברענט — לאָז ער ברענען, ברענט אויך, ווערט פּגר־ברענט!... אריינגעהן אין יענעמס פּאַלאַשעניע, טאָמער איז גאָר אַ מצוה? טאָמער איז גאָר יענער אַ מטופּל מיט קינדער? טאָמער האָט יענער אַ טאָכטער חתונה צו מאַכען, אַ קינד אַ גאָלד, אַ געראָטענע און מיט אַלע מעלות? טאָמער האָט יענער קוים דערלעבט און האָט ניט אויף קיין שדכנות צו בעצאָהלען אפילו? טאָמער האָט יענער אַ יונגעל אַ זעלטענעם קאָפּ, וואָס רייסט זיך, וויל נעבאַך לערנען און ס'איז ניטאָ מיט וואָס? טאָמער מוטשעט זיך יענער, ציהט פון זיך די קליי, צוליעב וואָס? צוליעב ווייב און קינדער! — דאָס וויל קיינער ניט בעדענקען! אימליכער רעכענט מיך נאָר אָב פון דער זייט, אולי ירחם — וואָס איז דער טייטש? — טאָמער חלילה פערדינען איך דאָ! און למאי זאָל איך פערדינען! און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און נאַרניט!...

נאָר וואָס דען? איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, מילא, אַז די קרעמער פערגינען מיר ניט, איז חאָטש ניט אַזוי פערדראָסיג; אָרימע לייט זענען מקנא, למאי איך נעם געלד און זיי ניט; אָבער מיט די נגידים וואָס געהער זיך דאָס אַן? מעהר פון אַלעמען ברענט מיך אויף אונזער גבירים זוהנדעל. אונזער גביר האָט אַ זוהנדעל, הייסט ער „משה חכם מה הוא אומר”, אַ וואויל יודעל, אַ וואָרימס, אַ קלוגער יונגאַטש און אַ ווייך הערצעל. האָט פיינט פּראָצענט, אַ ווילדער בעל צדקה און אַ בעל יושר און גלאַט אַ פיין מענשעל... אַלעמאָל ווען

ער דערזעהט מיך, שטעלט ער מיך אפ: „וואס הערט זיך עפעס מיט אייער פעקעל? איך האב, זאגט ער, געהערט, אז איהר האט נעבעך געהאט א גרויס היזק!"... און בשעת מעשה לעגט ער אריין די הענד אין די קעשענעס, שטעלט ארויס דאס בייכעל, קוקט מיט בהמה'שע אויגען און מאכט אזא פנים, אז סע גליסט זיך איהם געבען פעטש, אוי גליסט זיך... נאר מע מוז שווייגען, וואס זאל מען טאן? פשוט, זאגט ער, נבלה ואל תצטרך — וואס איז דער טייטש? א קניפ אין באק, די פארב זאל שטעהן... לאז נאר גאט געבען, ס'זאל זיין אבלויפען די סליעדסטווע, איך האב אויף זיך א סליעדסטווע, האב איך, אלעמאל רופט מען מיך צום סליעדאוואטעל, אלעמאל אנ'אנדער שאלה... חאטש סע ארט מיך ווי דער פאראיאהריגער שניי, ווארום וואס מ'שטיינסגעזאגט? וואס הער איך זיי, אז איך בין ריין, ריין ווי גינגאלד?... דערווייל, ביז עפיס וואס, האט מען ביי מיר גענומען א חתימה, אז איך טאר ניט אבפאהרען פון דערהיים, און איך פאהר דוקא ארום, ווי איהר זעהט מיך, טאג ווי נאכט, די באהסלעווער יורען אויף צו להכעים, כל דכפין יתי ויצרך — וואס איז דער טייטש? ווער עס וויל, לאז ער מיר נאכפאהרען, און לאזען זיי מיך לארען צום ונתנה תוקף, און א רוח אין זייער טאטען, און גארניט!...

קערהט איהר אפשר מיינען, וויבאלד איך האב אויף זיך אזא פעקעל, וויל מסתמא די „אבטשעסטווע" מיט מיר ניט אבענדיגען פאר דער שרפה? אזוי פיעל מכות זאל זיך זעצען דעם באהסלעווער גביר'ס זונהרעל אויף זיין נאריש פנים, וויפיעל טויזענדער איך קאן ביי זיי נעהמען! אי וועט איהר דאך פרעגען פארוואס נעם איך ניט? — ע! קאנט איהר דאך מיך ניט! איך בין, דארפט איהר וויסען, א יוד א גזלן, ניט אזוי גיך בייסט מען מיך איין, איך געה מיר מיט מיין גאנג: אז וויבאלד החילות לנפול — וואס איז דער טייטש? — אז עס האט זיך שוין יא אזוי געמאכט, איז נפל תפול — וואס איז דער טייטש? — לאז זיך עס געהן ווי סע געהט זיך, אי די סליעדסטווע? די סליעדסטווע איז א סליעדסטווע! וואס האב איך מורא, אז איך בין פארט ריין, ריין ווי גינגאלד?... ס'איז נאר שלעכט דערווייל, וואס סע וואקעוועט זיך מיין געלד אומזיסט, און וואס איך בין דער-ווייל געענגט, איך ווער שיער ניט דערווארגען פאר ענגשאפט! אט דאס איז ביטער! ס'איז אבער טאקי א פערדראסיגע זאך, כ'לעבען: דאס געלד וואס איך דארף נעהמען וועל איך דאך נעהמען, עס וועט

זיך זיי דען עפּיס העלפען? היינט למאי זאָל מען מיך ציהען אומזיסט-אומנישט? גיט מיר אָב מיין געלד, טענה איך, מיין געלד גיט מיר אָב! רוצחים! וואָס האָט איהר צו מיינע קינדער? — טענה איך — איך וויל דען עפּעס ביי אייך א סך? גיט מיר אָב מיינע צעהנטויזענד קערבלעך, מיינע קינדערס געלד — ס'איז דען מיין געלד? ס'איז מיינע קינדערס געלד! גיט מיר אָב מיינע קינדערס געלד און לאָזט מיך צו רוה, און לאָז דאָס האָבען אַן עק, און א רוח אין אייער טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר וואָס העלפט טענה'ן? וואָס העלפט שרייען? דערווייל איז שלעכט, שלעכט, ביז'ן עק אריין שלעכט! פון געשעפט אָבגעשלאָגען זיך, חתונה אָבגעשטעלט, כרן איז ניטאָ, קינדער לערנען דאַרף מען, געלד קאָסט ברוך השם אַלע טאָג, מען ברענגט זיך אויס; היינט די יסורים! מען שלאָפט דען? מען הויבט ניט אָן צו שלאָפען; מע האָט טאַקי קיין מורא ניט; וואָרום וואָס האָב איך מורא צו האָבען, אז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד? נאָר גאָרניט, מען איז דאָך ניט מעהר ווי א מענש, עס געהען דורך אַלערליי רעיונות, מחשבות, ס'איז א סליעדסטוויע, מיט א פּראָקוראָר, מיט באָהסלעווער יודען, וואָס ווילען אייך געהן עדות זאָגען און שווערען, אז זיי האָבען אייך אַליין געזעהן אַרומגעהן ביינאַכט מיט א הבדלה אויפ'ן בוידעם... איהר שפּילט זיך מיט באָהסלעווער יודען? גלויבט מיר, ס'איז פאַרהאַן ביי אונז אייניגער א דוד-הערש, זאָל איך עס פערדינען אַלע וואָך מיט אייך אינאיינעם, וואָס דער דוד-הערש קאָסט מיך שוין לא-יחרץ-געלד, און דוקא א גוטער ברודער, און דוקא א טאַטענס א קינד, און דוקא מיט א שמייכעלע, און דוקא מיט אַנ'אָם ירצה השם און מיט א גאָט וועט העלפען און מיט א רוח איהם אין טאַטען, און גאָרניט...

היינט פערשטעהט איהר שוין, וואָס באָהסלעוו איז? בין איך שוין גערעכט, וואָס איך בין אַזוי אויפגעטראָגען אויף אונזערע יודען? וואָרט צו, לאָז מיר נאָר גאָט העלפען, איך נעם אָב מיינע עטליכע קערבלעך, וועל איך זיך שוין מיט זיי צורעכענען! קודם כל בין איך מנדר אויף דער שטאָדט, איך קאָן ניט זאָגען וויפיעל, נאָר נישט וויניגער וויפיעל אונזערע נגידים, איך וועל מיך שטעלען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, ווי דער שענסטער נגיד: אַנ'עליה אין שוהל די שענסטע. מיט'ן גרויסען בעבור שנדר עשרה פונט נרות על בית המדרש, ס'זאָל קלינגען, און לאָזען זיי צווּעצט און צושפּרונגען ווערען;

פונ'ם „בקור חולים“ און פון דער „תלמוד-תורה“ שמועסט מען ניט; אין „בקור חולים“ אריין א האלב טוץ זאנענע העמדער פאר די קראנקע און אלע תלמוד-תורה יונגלעך שפאגעל-נייע ארבע-כנפות'לעך, און ערשט נאכדעם מאך איך חתונה די טאכטער מיינע. נאר אלין הייסט חתונה! איהר קעהרט אודאי מיינען, אז איך נעם גלאט אזוי און מאך חתונה, ווי אלע יודען מאכען חתונה? פע! קענט איהר דאך מיך גאר ניט, ווער איך בין! איך, אז איך מאך חתונה, מאך איך א חתונה, אשר לא חתונו אבותינו — מע האט נאך ביי אונז אזא חתונה ניט געהערט און ניט געזעהן! א שאלאש איבער'ן גאנצען שוהלהויף! כלי-זמר קאן איך בעשטעהן דוקא פון סמילע! אנ'ארים מאהלצייט פאר דרייהונדערט ארימע לייט מיט דער פיינער סעודה מיט די גוטע קוילעטשלעך און מיט'ן רעכטען ביסעל בראנפען און מיט דער שענער נדבה א פיטאקעל אויף צווייען... און אויף דער חופה-וועטשערע דוקא די גאנצע שטאדט, אבער טאקי פון איין עק ביז'ן אנדערן עק, און די שונאים, וואס האבען מיך געוואלט דערטרינקען, דוקא אויבען אן, און דוקא לחיים, און דוקא א טאנץ, און נאך א טאנץ, און נאך א טאנץ! שפיעלט, כלי-זמר, אויף וואס די וועלט שטעהט און לאמיר יודען, טאנצען! אט אזא יוד בין איך, איהר קענט מיך גארניט, הערט איהר, וואס איך זאג אייך? איהר הויבט מיך גארניט אן צו קענען! איך, אז איך צוהוליע זיך, איז ביי מיר געלד בלאטע—נאך א קווארט בראנפען און נאך א קווארט בראנפען, און תמות נפשי עם פלשתים — וואס איז דער טייטש? איהר זאלט, קינדער, צוזעצט ווערען טרינקענדיג, און וואן פונ'ם שטוב, און א רוח אין אייער טאטענס טאטען, און גארניט!...

ענדע געשיכטע נומער פופצעהן.

ניטא קיין מזל.

געשיכטע נומער זעכצעהן.

ניטאָ קיין מזל.

— איהר רעדט פון גנבים? — רופט זיך אָן איינער אַנ׳אָבגעפוצטער פּאַרשוין מיט אַ רענצעל אין האַנד, וואָס ער היט עס ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון׳ם אויג. (דאָס איז געוועזן בײַנאַכט אין וואַקזאַל צווייטע קלאַס, מיר זענען געזעסען זאַלבעדריט און געוואַרט אויפ׳ן קוריער, וואָס האָט פערשפעטיגט אויף אַ שעה מיט אַ פיערטעל, און גערעדט פון גנבים און גנבות.) — פון גנבים רעדט איהר? גנבים לאָזט מיך. וואו האָט איהר אויף דער וועלט נאָך אַזוי פיעל גנבות, ווי אין אונזער בראַנזשע? אַ קליינינקייט בריליאַנטען! דער יצר־הרע פון בריליאַנטען איז אַזוי גרויס, אַז צווישען די קונים גופא זענען פאַרהאַן גנבים, און ניט אַזוי נאָך צווישען די קונים, ווי צווישען די קונה׳טעס, צווישען די דאַמען. מיר קוקען אויף יעדע דאַמע, וואָס מיר קענען זי ניט, מיט זיבען און זיעבעציג אויגען. און ניט אַזוי גיך גנבה׳ט מען ביי אַ יוועליר סחורה, איך קען מיך בעריהמען, אַז זינט איך בין אַ סוחר און האַנדעל מיט בריליאַנטען, האָט מען מיך נאָך קיינמאָל ניט בעגנב׳עט. נאָר אַז ס׳איז בעשערט אַנ׳אומגליק, וועט איהר הערען, וואָס סע קען זיך טרעפען.

איך אַליין בין סך הכל נישט קיין יוועליר, דאָס הייסט, אַ יוועליר בין איך, נאָר איך פערנעם מיך ניט מיט יוועליררייע; איך בין ניט מעהר ווי אַ סוחר, וואָס האַנדעלט מיט בריליאַנטען. איך קויף און פערקויף בריליאַנטען, צום מיינסטען אַנגראָ און צום מינדסטען אין דער פרעמד, אויף די ירידים, אָדער אַזוי, אַז עס מאַכט זיך ערגיץ אַ קונה, נעם איך מיר מיין רענצעל, אָט דאָס אָ, אין האַנד,

זעען מיך אויף דער באהן און פאהר. דערווייל טרעפט זיך א מעשה, איך ווער געוואהר, אז אין יעהופעץ איז דא א גביר, מאכט ער חתונה א טאכטער, בעדארף ער דאך מסתמא בריליאנטען. איז אפילו, אז מען וויל שמועסען צוריק, איז אין יעהופעץ אויך פארהאן גענוג יוועלירען, אפשר מעהר, ווי מע דארף, נאר איינס צום אנדערן קעהר זיך ניט אן. עס מעג זיך זיין אכצעהנטויזענד יוועלירען, איהר גיט מיר נאר אהער א קונה. וועל איך שוין ווייזען, ווער ס'וועט לייזען געלד, איך צי זיי. פערקויפען בריליאנטען איז א מלאכה, וואס מע דארף קענען, מע דארף וויסען, וואס צו ווייזען, און ווי צו ווייזען, און וועמען צו ווייזען. איך דארף מיך פאר אייך ניט ארויסשטעלען, און בסך הכל האב איך פיינט בעריהמעריי. נאר אז איהר וועט א רעד טאן וועגען מיר מיט יוועלירען, וועלען זיי אייך אלע זאגען, אז מיט מיר קאנקורירען איז ניט גרינג; דארט וואו אנ'אנדערער וועט לייזען א הונדערטער, וועל איך לייזען דריי. איך קען די מלאכה.

הכלל, פאהר איך, הייסט עס, קיין יעהופעץ. מיטגענומען האב איך מיט זיך. לאז זיך אייך דאכטען, א היבש ביסעל סחורה, לאמיר דאס אלע פערמאגען, וואס ס'האט אנגעטראפען, חאטש ס'איז אריין אין אט דעם דאזיגען רענצעל, און איך האב מיך אוועקגעזעצט און זיץ. פערשטעהט זיך, אז זיצען זיץ איך אנגעשפארט הארט אויף מיין רענצעל, טרעט ניט אב פון ארט. און פון שלאפען איז שוין אבגערעדט, אז מע פאהרט מיט סחורה, שלאפט מען ניט. מיט יעדען נייעם פארשוין, וואס קומט אריין אין וואגאן אריין, רייסט זיך מיר אב אין הארצען: אפשר איז דאס א גנב? אויף דער נאז שטעהט ניט אויפגעשריבען ביי קיינעם...

גאט האט געהאלפען, אבגעפאהרען א טאג מיט א נאכט, ניט געגעסען, ניט געשלאפען, געקומען קיין יעהופעץ צום גביר, ארוים מיט דער קראם, גערעדט, גערעדט, זיך אנגערעדט, ווי א פויק, און, ווי דער שטייגער איז, געלייזט א מכה, ניט קיין געלד.

די גבירים, איך וויל אויף זיי קיין שלעכטס ניט רעדען, נאר עס מעג אויף זיי קומען א גוטע הלירע. זיי קאכען אוים דאס וואסער. קוקען אן, טאפען איבער יעדען ארטיקעל, שפיגלען זיך, צאצקען זיך. און קומט צו עפעס — א נעכטיגער טאג. מילא, וואס זאל מען טאן? יא געלייזט, ניט געלייזט, מע דארף לויפען ווייטער, טאמער ווייכט איהר וואס וועט מען פערשפעטיגען? גארניט, מע לויפט, חאפ איך

מסתמא א דראָשקע און לויף צו דער באַהן. דערווײַל הער איך, עמיצער פון הינטען שרײַט מיר: „פּעטער, פּעטער!" איך קוק מיך אום — א יונגערמאַן לויפט מיר נאָך, וואַלט א רענצעל אין האַנד, פּונקט אזא רענצעל ווי מײַנס, און זאָגט צו מיר:

— אָט האָט איהר פערלוירען!...

א צרה, א שלאַק! דאָס איז דאָך מײַן רענצעל! וואו? ווען? ווי אזוי? אז ס'איז בעשערט, האָט זיך עס ארויסגעגליטשט בײַ מיר פון דער האַנד, און אָט דער יונגערמאַן האָט דאָס אויפגעהויבען און נאָר ניט, וואָס פרעגט איהר? איך נעם מיך צו מײַן יונגענמאַן, איך קוועטש איהם די האַנד, איך דאַנק איהם: „א דאַנק אײַך, גאָט זאָל אײַך געבען, זאָג איך, געזונד און הצלחה, א דאַנק, זאָג איך. און נאָך אמאָל א דאַנק". מאַכט ער צו מיר: „נישטאָ פאַרוואָס". זאָג איך: „וואָס הייסט, נישטאָ פאַרוואָס? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, בײַ מײַן לעבען דערהאַלטען. איהר האָט דאָך, זאָג איך, פערדיענט אזא מצוה, אז די וועלט מיט יענער וועלט איז פאַר אײַך קאַרג. זאָגט מיר, זאָג איך, וויפיעל זאָל איך אײַך געבען? זאָגט, שעמט זיך נישט", און איך וויל מיך א נעם טון צו דער קעשענע. מאַכט ער צו מיר: „ווילבאַלד איהר אליין זאָגט, אז ס'איז אזא גרויסע מצוה, זאָגט ער, היינט למאי זאָל איך זי, זאָגט ער, פערקויפען פאַר געלד?" דערהערט פון איהם אזעלכע דבורים, חאַפּ איך מסתמא אַרום מײַן יונגענמאַן און הויב איהם אָן קושען: „גאָט אליין זאָל אײַך, זאָג איך, בעצאָהלען דערפאַר, וואָס איהר האָט מיט מיר געטאָן! קומט חאָטש אַרײַן מיט מיר, זאָג איך, וועלען מיר עפּיס נעהמען אין מויל אַרײַן, זאָג איך, טרינקען א גלעזעל ווײַן". „א גלעזעל ווײַן — זאָגט ער — מהלכתיתי, פאַרוואָס ניט?" און מיר זעצען זיך אויף ביידע אויף דער דראָשקע, און וועך מיר באַהן? וואָס מיר באַהן? מיר פאָהרען שוין אין „קאַפע" עפּעס נעהמען אין מויל אַרײַן.

געקומען אין „קאַפע", האָב איך גענומען א בעזונדער קאַבינעט, געהייסען דערלאַנגען פון כל טוב און אוועקגעזעצט זיך מיט'ן יונגענמאַן א ביסעל שמועסען. דער דאָזיגער יונגערמאַן, אויסער וואָס ער האָט מיך, מע קאָן זאָגען, בײַ מײַן לעבען דערהאַלטען, איז מיר גלאַט געפעלען געוואָרען, א סימפּאַטישער יונגערמאַן מיט א סימפּאַטיש פּנים, מיט טיעפע, שוואַרצע, ערנסטע אויגען — א יונגערמאַן א נאַלד. און דערצו נאָך א שטעמעווידיגער — סבנות. איך האָב איהם געבעטען. ער

זאָל זיך גאָר ניט ושעניִרען און זאָל זיך הייסען געבען, וואָס זיין האַרץ געלוסט, פונ׳ם שענסטען און פונ׳ם בעסטען, און וויִפֿיעל ער האָט זיך געהייסען געבען, האָב איך מסתמא געהייסען געבען צוויי מאָל אַזוי פֿיעל, און מיר האָבען גוט אויסגעטרונקען און רעכט פֿערביסען, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. חלילה ניט אויף אָנצושכור׳ן זיך. אַ יוד איז ניט קיין שכור, נאָר „ויהי כטוב לב המלך ביין״. זאָג איך צו מיין יונגענמאַן: „איהר ווייסט חאָטש, זאָג איך, וואָס איהר האָט מיט מיר געטאָן! דאָס וואָס איהר האָט מיר מציל געווען, זאָג איך, אַזאַ פֿערמעגען, פֿון דעם, זאָג איך, שמועסט מען ניט. לאָמיר דאָס בײדע, זאָג איך, פֿערמאָגען, וואָס איך בין אויף דער סחורה שולדיג, ס׳איז פֿריהער נאָטס, זאָג איך, נאָכדעם פֿרעמדס. איהר האָט מיך פשוט, זאָג איך, דערהאַלטען ביי מיין כבוד און ביי מיין לעבען, וואָרום מיינע קרעדיטאָרען, זאָג איך, ווען איך קום אַהיים אָהן דעם דאָזיגען רענצעל, וואָלטען געווים געמיינט, אַז דאָס איז עפּעס אַ מאַניפֿאָרגע, וואָס אונזער־ע לייט יוועלירער מאַכען אָפֿטליך. זיי זעצען אָב דאָס ביסעל סחורה און לאָזען אַרויס אַ קלאַנג, אַז מע האָט זיי בעגנבעט. מיר װאָלט, זאָג איך, העָרט איהר, געקומען נאָר קויפען אַ שטריקעל און אויפהענגען זיך אויפ׳ן ערשטען בוים! לחיים, זאָג איך, גאָט זאָל אייך ממלא זיין, ווי איהר ווינשט אייך אַליין, זאָג איך, און זייט מיר געזונד, זאָג איך, לאָמיר זיך צוקושען, וואָרום מע דאַרף, זאָג איך, פֿאָהרען.״ און איך צוזאָהל מיך אין „קאַפּע״ און טו מיך אַ חאַפּ צו מיין רענצעל — וואָס מיר רענצעל? ווער מיר יונגערמאַן? ניטאָ!

און איך בין געפֿאַלען חלשות.

געפֿאַלען חלשות, האָט מען מיך געמינטערט. אויפגעמינטערט — בין איך ווידעראַמאָל געפֿאַלען חלשות. און אַז מע האָט מיך שוין גוט אָבגעמינטערט, האָב איך ערשט דעמאָלט געמאַכט אַ גוואַלד, אויפגעהויבען די גאַנצע יעהופּעצער פּאָליציי אויף די פֿיס, צוגעזאָגט אַ פּעט שטיקעל, אַרומגעלאָפען מיט זיי אין אַלע גוטע ערטער, אויסגעווען אַלע מייזינגלעכער, זיך בעקאַנט מיט אַלע וועלט־גנבים — מיין יונגערמאַן ווי אין דער ערד אַריין! איך בין שוין געבליבען אָהן כחות, עס איז מיר נמאס געוואָרען די וועלט. און איך האָב מיך אַוועקגעלעגט ביי זיך אויף דער סטאַנציע אויף אַ בעטעל און טראַכט מיר, ווי אַזוי מאַכט מען אַנ׳עק מיט׳ן לעבען? קוילען זיך מיט אַ מעסער? הענגען זיך אויף אַ שטריק? אָדער גאָר אַריינוואַרפען זיך אין דניעפּר אַריין? און אַזוי ווי

איך ליעג מיר פערטיעפט אין טרויעריגע מחשבות, הער איך, מע קלאַפּט: ווער איז? מע איז געקומען מיך נעהמען אין פּאָליציע: מע האָט געכאַפּט דעם פויגעל מיט'ן רענצעל, מיט דער גאַנצער סחורה!

דאַרף איך אייך דערצעהלען, וואָס מיט מיר איז געווען, אַז איך האָב דערזעהען מיין רענצעל מיט מיינע ברילאַנטען? איך בין ווידער אַמאָל געפאַלען חלשות. ביי מיר איז אַ טבע פון חלש'ן. און אַז איך בין געקומען צו זיך, געה איך צו צו מיין יונגענמאַן און רוף מיך אָן צו איהם: איך פערשטעה ניט, זאָג איך, מאַכט מיך קלאָר, איך ווער שיער ניט משוגע. וואָס איז דער שכל, זאָג איך, וואָס אַז איהר האָט געפונען מיין רענצעל, זענט איהר מיר נאָכגעלאָפען און אָבגענעבען מיר און אפילו נישט געוואָלט נעהמען פאַר דער מצוה קיין בעצאָהלט, און אַז איך האָב מיך נאָר אָבגעקערעוועט אויף אַ ווייַלע, גנבעט איהר און גנב'עט אוועק ביי מיר מיין גוטס, מיין פערמעגען, מיין נשמה? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, שיער אומגליקליך געמאַכט. עס איז דאָך מיר אָבגעגאַנגען, זאָג איך, אַ מינוט צום טויט!"... קוקט ער אויף מיר, דער יונגערמאַן הייסט עס, מיט די טיעפע ערנסטע, שוואַרצע אויגען, און מאַכט צו מיר גאַנץ געלאַסען: „וואָס געהער זיך אָן, זאָגט ער, דאָס צו דעם? אַ מצוה איז אַ מצוה. און גנב'ענען — דאָס איז, זאָגט ער, מיין פּרנסה..."— „יונגערמאַן, זאָג איך צו איהם, ווער, זאָג איך, זענט איהר?"— „ווער, זאָגט ער, זאָל איך זיין? איך בין, זאָגט ער, געבאָך אַ יוד אַ גנב און אַ בעל-מטופּל מיט קינדער און אַ גרויסער שלימזלניק. איך האָב, זאָגט ער, קיין עין-הרע אַ גרינגע פּרנסה, נאָר איך האָב צו מיין פּרנסה קיין הצלחה ניט. דאָס הייסט, איך קאָן מיך ניט בעקלאָגען, דאַנקען גאָט. גנב'ענען, זאָגט ער, גנב'עט זיך אפילו קיין מעשה ניט; נאָר דער חסרון איז, זאָגט ער, וואָס ניט אַלעמאָל געראָט עס מיר. ניטאָ קיין מזל!"...

ערשט אַז איך בין געזעסען אין באַהן, האָב איך מיך אַרומגעזעהען, אַז איך בין אַ פערדישער קאָפּ. מיט אַ קלייניגקייט וואָלט איך דערמאָלט געקאָנט אויסקויפען דעם דאָזיגען גנב, למאי זאָל איך זיין גואל הדם? לאָז ער איבערגעהן אויף אַנדערע הענד...

זענט איהר אפשר אַ בעלן אויף אַ פּאָר ברילאַנטענע אויהרינגלעך אין גלייכען געלד? וועל איך אייך עפּעס ווייזען. איהר האָט אזעלכע ברילאַנטען ניט געזעהען, אפילו אין חלום. פּרימאַ שבפּרימאַ!...

באשערט אנ'אומגליק.

געשיכטע נומער זיעבּצעהן.

בּעשערט אַנ'אומגליק.

בּרייטליך און געלאַסען, מיט געפּערלטע ווערטער, האָט אונז דערצעהלט אַ מעשה, טאַקי פון זיך אליין, אַ שענער יוד מיט אַ שבּת'דיגער קאַפּאָטע און מיט אַ בּרייטען רעניק אויפ'ן ויירענעם קאַשקעט און מיט אַנ'אויסגעצוואָגען פּנים, אַ בּיסעל פערזאָרגט און מיט קנייטשען אויפ'ן בּרייטען ווייסען שטערן:

— אַז ס'איז בּעשערט, הערט איהר, אַנ'אומגליק, טרעפט דאָס אייני גלייך אין שטוב אריין, איהר מעגט זיין מיט אַלצעהן קעפּ, חעט איהר זיך פון דעם ניט אויסבּעהאלטען. איך בּין מיר, ווי איהר זעהט מיך, אַ יוד אַ ספּאָקאָינער, אַ רוהיגער, כ'פּליה ניט, כ'לויף ניט, כ'האָבּ פיינט קהל'שע געשעפטען, איך אַנטלויף פון גבּאות, סנדק, חתן בּראשית, דאָס, יענס, וכדומה.

קצור, דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, בּיי אונז אין שטעדטעל איז געשטאָרבּען אַ יוד, „מנשה גוי", וואָרום ער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ פּראָסטער נפש, ניט געקאָנט כמעט דאַווענען, ווי זאָגט מען עס, קיין צלם פאַר קיין אלף, ניט לייענען, ניט שרייבּען, ניט דאָס, ניט יענס, וכדומה.

קצור, אַ פּראָסטער שלש סעודות, נאָר אַנ'ערליכער מענש, איין ערענטליכער בּיז גאָר; דאָס וואָרט איז געווען הייליג, יענעמס קערבּעל קודש קדשים, און קאַרג, קאַרג! — זיך לאָזען אַרויסנעהמען בּיידע אויגען פאַר איין גראָשען, דאָס גאַנצע לעבּען געקלויבּען, גע-

קלויבען, געקלויבען — און סאַמע אין מיטען... געשטאָרבען. מילא, געשטאָרבען — געשטאָרבען; אַז מנשה איז געשטאָרבען, קומט מען צוגעהן צו מיר און מע זאָגט מיר: כּאשר אַזוי ווי מנשה איז געשטאָרבען און האָט איבערגעלאָזט גאַנץ פֿײַנע עטליכע קערבלעך, מיט חובות, מיט בעל־הבתישקייט, מיט הייזער, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה... לכן, אַזוי ווי ס'איז ניטאָ, ווער ס'זאָל פֿיהרען די געשעפֿטען, די קינדער נעבאַך זענען נאָך קליינע קינדער, פֿיער יונגלעך און איינס אַ מיידעל, און זי אַליין, די אַלמנה מיינט מען, איז אַ יורענע, לכן זאָל איך זײַן דער בעל־הבית, דער אַפּוטרופּוס, דער אַפּעקון הייסט עס. ווייל איך דאָך מסתּמא ניט הערען, ניט זעהן: וואָס טויג מיר אַפּעקון — אַפּיקומן? וואָס דאַרף איך דאָס? האָט זיך אָנגעהויבען איין עסק: סטייטשט, איהר זענט בײַ אונז דער איינציגער אין שטאָדט, דאָס, יענס, וכדומה, אַנ'עבירה אַזאַ פֿערמעגען, און וואָס וועט זײַן דער תּכלית פֿון די קינדער, קליינע קינדער נעבאַך, פֿיער יונגלעך און איינס אַ מיידעל. וואָס וועט אײַך אַרען? זײַט איהר דער אַפּעקון, און זי, די אַלמנה מיינט מען, וועט זײַן די אַפּעקונשע!... בעט איך זיך בײַ זיי רחמים: וואָס ווילט איהר האָבען פֿון מיר? וואָס בין איך בײַ אײַך פֿאַר אַנ'אַפּיקומן, אַז איך ווייס אַפֿילו ניט מיט וואָס מען עסט דאָס?... האָבען זיי דאָך אָנגעהויבען ווידעראַמאָל: און סטייטש, און וואו איז מענשליכקייט, און טאַקי אַ מצוה אויך, און דאָס, און יענס, און וכדומה...

קצור, איך האָב ניט געקאָנט אָבזאָגען און בין געוואָרען אַנ'אַפּיקומן, אַנ'אַפּעקון הייסט עס, אַ „געטווערדעווטער", אינאיינעם מיט איהר טאַקי, מיט דער אַלמנה מיינט מען. און אַז איך בין געוואָרען מיט גאָטס הילף אַנ'אַפּיקומן, אַנ'אַפּעקון הייסט עס, האָב איך קודם כּל גענומען מאַכען אַ סך־הכּל, וואָס האָבען זיי געלד, די קינדער נעבאַך? צונויפֿגעשלאָגען וואו ס'איז געווען ערגיץ אַ ביסעל אייגענס, אַ שטוב, אַ קלייט, אַ פֿערד, אַ בהמה, אַ דאָס; אַ יענס, וכדומה — פֿון אַלסדינג האָב איך געמאַכט געלד... ניט אַזוי גרינג, מאַהלט אײַך, איז דאָס מיר אָנגעקומען, וואָרום מנשה עליו־השלום איז געווען אַ יוד אַ נגיד, אַ פֿערפֿונדעוועטער, ווי מע זאָגט, אַ „בעל־הגוף"; וויפֿיעל מע האָט איהם געשאַצט, האָט ער געהאַט מעהר... נאָר קיין חשבון איז בײַ איהם ניט געווען קיינמאָל; געווען, זאָל ער מיר מוחל זײַן, אַ יוד אָהן אַ פּען; אַלעמאָל האָט זיך אָבגעזוכט אַנ'צנדער חוב...

געווען צושטעקט אויף דער גאנצער וועלט, פון איטליכען איז איהם געקומען געלד... האב איך בעדארפט, פערשטעהט איהר מיך, דאס אלסדינג טראגען אויפ'ן קאפ, צונויפנעהמען, מאכען געלד, א ברירה האב איך געהאט?... און אלסדינג אליין, ווארום זי, די אפעקונשע מיינט מען, איז א „טאפ־יורענע", ווייסט ניט פון דאנען אהין, אפילו אנ'עהרליכע, נאר א בשר'ע בהמה, פרעגט זי בחרם, וואס איז א גוט וועקסעל, וואס איז א שלעכט וועקסעל, וואס איז דאס, וואס איז יענס, וואס איז וכדומה!...

קצור, כ'האב צונויפגעשלאגען די עטליכע קערבלעך, א היבשע פויטעקע... צונויפגעשלאגען מיט צרות, מיט לייד די עטליכע קערבלעך, בעדארף מען זעהען עפיס טון מיט זיי, ווארום וואס וועט זיין דער תכלית, אז זיי וועלען עסען פונ'ם גרייטען? קינדער נעבאך דארפען האבען א העמדעלע. א שיכעלע, א דאס, א יענס, א וכדומה. היינט עסען? מע וועט אזוי לאנג עסען, ביז מע וועט אויפעסען אינגאנצען, וואס וועט זיין נאכדעם? א מענש אנ'ארענטליכער, פערשטעהט איהר מיך, איז מחויב פערזארגען דעם תכלית... האב איך אנגעהויבען קלערען, אהער־אהין, וואס טאכט מען מיט'ן געלד? א געשעפט? — ווער וועט דאס פיהרען, אז זי, די אפעקונשע מיינט מען, איז, משטיינסנעזאגט, א בהמה, און די קינדער נעבאך זענען קינדער... פערלייהען? אוועקגעבען דאס אויף פראצענט? — טאמער זעצט יענער אן, ווער וועט נאכדעם זיין שולדיג? דער אפיקומן! האב איך מיך מישב געווען: וואס דארף מען א בעסער געשעפט, ווי מיין געשעפט? הא? און וואס דארף מען א גרעסערען בטוח, ווי איך? הא? איך האב, ברוך השם, קרעדיט אומעטום אויף אלע ירידים, און א נאמען האב איך, ביז מיין לעבען זאל איך קיין ערגערען נאמען ניט האבען; ניט גלייבער טויזענד מאל, איך זאל אריינבראקען די עטליכע קערבלעך צו מיר אין קראם אריין, הא? אונטערפרישען מיט נאך סחורה און מיט נאך סחורה, הא? און פאר מזומנים אז מע קויפט סחורה, האט דאך דאס טאקי גאר, זאגט איהר, אנ'אנדער טעם, ווארום איטליכער וויל זיך זעהען מיט א מזומן קערבעל. מזומנע קערבלעך איז היינט, פערשטעהט איהר מיך, ווינציג פארהאן. אומעטום איז נאר פאפיר, נאר וועקסעל, א שרייב אהער, א שרייב אהין, א דאס, א יענס, א וכדומה...

קצור, כ'האב אריינגעלעגט דאס גאנצע געלד צו מיר אין

געשעפט אַריין, און ס'איז אַוועקגעגאַנגען קיין מעשה ניט, דאָס הייסט ניט שלעכט, טאַקי גאָר ניט שלעכט! דער פּריון, פערשטעהט איהר מיך, איז געוואָרען אַ סך גרעסער, וואָרום אַז ס'איז פאַראַן אַ סך סחורה, לייזט זיך גאָר אַנדערש, ווי זאָגט איהר: אַז ס'איז פאַראַן אַ סך פיש אין טייך, חאַפּט זיך גאָר אַנדערש; נאָר וואָס דען? איין זאַך איז געווען שלעכט: די הוצאה! איך בין געוואָרען אַ צווייענדיגער בעל-הוצאה. צוויי געזינדלעך, קיין עין-הרע!... איך מיט מיין הויזגעזינד, קיין עין הרע, שמועסט מען ניט... נו, און זי, די אלמנה מיינט מען, בעדאַרף, און די קינדער נעבאַך בעדאַרפען, פינף קינדער פרעמדע, פיער יונגלעך, איינס אַ מיידעל; נישט קיין קליינינקייט! שוכלען און קליידען, אין חדר געבען, דעם שרייבער צאָהלען, היינט אַמאָל אַ פּאָהר, אַ נאַשערייַ, אַ דאָס אַ יענס, אַ וכדומה— מע קאָן דאָך אַנדערש ניט, וואָס וועט יענער זאָגען? אַ שלעכטער אַפּיקומן—צוגענומען דאָס געלד, און זשאַלעוועט די יתומים אַ גראָשען אַ צוקערקע... אי, וואָס איך האָרעווע, דרעה זיך דעם קאָפּ, פאָהר נאָך סחורה, האָב אויף זיך אַ בוך מיט חובות, מיט שלעק, מיט צרות, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה? — דאָס איז נישט יענעמס עסק! קיין שותפות האָט זי דאָך, די אַלמנה מיינט מען, מיט מיר נישט געמאַכט, מיר זאָלען זיך טיילען אויף דער האַלב!... אי, זי האָט מיר אַריינגעלעגט געלד? איז, ערשטענס, ליגט דאָס געלד אין סחורה, און והשנית, ליגט דאָס ניט אומזיסט, איך צאָהל דאָך פּראָצענט!... און וואָס איז וועגן דער טאַרעראַם, וואָס איך האָב צו טון טאָג ווי נאַכט, טאָ דאָס, טאָ יענס, טאָ וכדומה! גאָר זיי אַיין אַפּיקומן! האָב איך זינען נעבאַך פרעמדע קינדער, צי זיי ווילען לערנען, צי זיי ווילען ניט? צי זיי געהען אַהין, וואו מע דאַרף, צי וואו מע דאַרף ניט? צי דאָס, צי יענס, צי וכדומה? וואָס בין איך טאַקי זייער אַפּוטרופּוס, וואָס איך בין מחויב זיי צו בעוואָרענען? מע קאָן היינטיגע צייטען, זאָגט איהר, קיין אייגענע קינדער נישט בעוואָרענען, ובפרט אַז גאָט העלפט, עס גיט זיך נאָך איין אַ שלעכט קינד—איז גאָר אַ ברכה פון גאָט! מנשה זאָל מיר מוחל זיין, איז געווען אַ יוד אַ פּראָסטאַק, נאָר איין ערהליכער יוד האָטש; און קינדער האָט ער איבערגעלאָזט—זאָל זיך גאָט מרחם זיין!— איינס ערגער פונ'ם אַנדערן! מילא, די עלטערע זענען נאָך צו דערליידען: איינער איז אַ טויבער, נעבאַך אַ דערשלאָגענער, האָב איך

איהם געמאַכט פאַר אַ בעל-מלכה... דער אַנדערער איז גלאַט אַנ׳אי-דיאָט, נאָר אַ שטילער, טשעפּעט קיינעם נישט און דאַרף גאָרנישט... דער דריטער האָט זיך בעוויזען קינדרוויי יאָ אַ געראָטענער, נאָר אַז ער איז אונטערגעוואַקסען, האָט ער זיך צונויפגעסקאָמפּאַניעט מיט זאַו ערגיץ אַ שלעפּער און איז געוואָרען אַ שאַרלאַטאַן, מע זאָל בע-היט און בעוואָרענט ווערען!... ער האָט אַזוי לאַנג געבושעוועט, געוואָיעוועט, געאַרבייט, געראַסט, געיענסט, גע׳וכדומה׳ט, אַז איך האָב איהם געמוזט געבען עטליכע קערבלעך, און געה געזונד קיין אַמעריקאַ! פון קינדרוויי אָן האָט דאָס איהם געצויגען קיין אַמעריקאַ! און מיר זענען פּטור געוואָרען... און דאָס מיידעל האָב איך חתונה געמאַכט, געגעבען כמעט טויזענד קאַרבען נדן, אויסגעקליידט, גע-פּראַוועט אַ חופּה מיט כלי-זמר, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה, אַלסדינג ווי עס געהער צו זיין, כמעט ווי ביי ביי איין איינענער טאָכטער. וואָס דען? ס׳איז עפּיס אַ תּירוץ? וואָס, משטיינסגעזאָגט, אַז קיין טאַטען, נעבאַך, האָבען זיי ניט, און זי, די מאַמע מיינט מען, איז אַ בהמה, ווער ווערט זיך פאַר זיי שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד, אַז ניט איך?... שוטה! אַבגעריסענער נאַר!—פלעגט צו מיר אָפּטמאָל זאָגען מיין אַלטע,—אַודאי בעדאַרפסט דו זיך מפקר זיין פון פרעמדע קינ-דערס וועגען! אַט וועסט דו זעהען, ווי מע וועט דיר אָבדאַנקען מיט שטיינער פאַר דיין אַפּיקומן, וואָס דו ביזט!... אַזוי פלעגט זי צו מיר זאָגען, און זי האָט געטראָפען: מע דאַנקט מיר אָב, מע דאַנקט מיר אָב מיט שטיינער, און נאָך מיט וואָסערע שטיינער! אָט זעט איהר באַלד האָרכען, וואָס איך האָב אויף זיך פאַר אַ פּעקעל; איך בין שטאַרקער פון אייזען, אַז איך טראָג עס אַריבער...

קצור, פון אַלע קינדער, וואָס מנשה עליו השלום האָט איבער-געלאָזט, איז דאָ איינער, דער קלענערער פון אַלע, הייסט ער דניאלטשיק—איז דאָס, ברוך השם, אַ געראָטענס, אַ צאַצקעלע, אַ דניאלטשיקעל פון גאָט! פון קינדרוויי אָן איז דאָס געווען טאַקי נור אַנ׳אַנשיקעניש און געגוג. ער האָט געקאָנט זיך פערגינען צו פינף יאָהר פּאַטשען די מאַמע זיינע מיט אַ חאָליווע פון אַ שטיוועל איבער די פּיסקעס, און דוקא שבת אין דער פריה פאַר׳ן דאַווענען! אַראָב-רייסען ביי איהר דעם שלייער, בשעת עס זיצט אַ פרעמדער מענש—דאָס איז ביי איהם געווען אַ וואָכעדיגער גאַנג! די יודינע, זאָג איך אייך, איז איין אייזערנע יודינע, אַז זי האָט דאָס געקענט אַריבערטראָגען

פון איהם! טאג ווי נאכט האט מען געהאט צו טון מיט דניאלטשיקען. אלעמאל, ווען איך בין געקומען אהין, האב איך זי געטראפען, די אלמנה מיינט מען, זיצען און וויינען, מיט א טענה: פארוואס האט זי גאט געשטראפט מיט אזא קינד? פארוואס איז ער ניט אויסגערונען ביי איהר אין בויך, אדער ער האט גאר בעדארפט געבוירען ווערען אויף דער וועלט? דאס, וואס דניאלטשיק האט איהר געטאן, קאן מען גאר נישט איבערדערצעהלען; ער האט ארויסגעגנבעט וואו ס'איז געווען ביי איהר א שטיקעל צירונג, א פינגערל, איין אויה־רינגעל, א שנירעל פערל, א זיידען טיכעל, א לעמפעל, א מעסערל, איין אלטע פאר ברילען, א דאס, א יענס, א וכדומה — אלסדינג איז ביי איהם געווען א קרן, אלסדינג האט ער ארויסגעטראגען פון שטוב, פערקויפט און אויסגעגעבען אויף צוקערקעס, מיט נים, מיט קאוועגעס, מיט גוטען טיטון פאר זיך און פאר זיינע חברים; מאהלט אייך, שענע חברים'לעך! שלעפערס, גנבים, שכורים — דער רוח ווייסט איהם, וואו ער האט זיי דערטאפט! וואס ער האט געהאט, האט ער אוועקגעגעבען די חברים זיינע: א נייע פאר שטיוועל, א קאפעלוש, דאס אויבערשטע פון זיך... „דאניאלטשיק, וואס טוסט דו? א נייע פאר שטיוועל געהסט דו און גיבסט אוועק!"... „נאפליעוואט! — זאגט ער — א רחמנות, יענער געהט נעבאך בארוויס"... וואס זאגט איהר אויף דעם בעל־רחמנות?! פון געלד שמועסט מען ניט; וואו ער האט דערטאפט א מזומנ'עם גראשען, האט ער אוועקגעגעבען דער חברה זיינער. דניאלטשיק, אום גאטעס ווילען, וואס טהוסט דו דאס?... „נאפליעוואט! — זאגט ער — יענער האט אויך א נשמה, יענער בעדארף אויך עסען"... ווי געפעלט אייך אזא מין פילאזאף, א מכנים־אורח? אז מע שמועסט א כלי שלמה, איין „אויסווארפלינג" פון דער נאטור! און אפשר מיינט איהר, א נאריש יונגעל, אדער חלילה נישט קיין שען קינד? — א דורכגעטריבענער א שענער יונג, א געזונדער, א פרייליכער, א זינגער און א טענצער, נאר עפיס א בלוט אזא טרפה'ס, צו'נ'אלדי שווארצע יאהר!... וואס האבען מיר מיט איהם נישט איבערגעטאן? געפרובט זיך מיט גוטען, געפרובט זיך מיט בייזען; געהאלטען דריי טאג מיט דריי נעכט בעזונדער אין א קאמער פערשלאסען, געשלאגען מיט איין אראפניק, צובראכען אויף איהם א גוטען יאמשאווען שטעקען פון א דרייערל — מיינעם איין אייגענעם שטעקען... ווי אנ'ארבעס אן דער וואנד; אוועקגעגעבען איהם צו א בעל־מלכה,

עוואָלט מאַכען פון איהם א זײַגער-מאַכער, א גאָלדשמיד, א סטאָליער, א בלומר, א קאָוואל, א דאָס, א יענס, א וכדומה — אוממעגליך! ער זיל נישט ארבײַטען, חאָטש נעם צושנײַד איהם אויף צווײַען! וואָס וועט זײַן פון דיר דניאלטשיק? — „א פרײַ פײַגעלע" — זאָגט ער און לאַכט נאָך... „א פרײַ פײַגעלע" — זאָג איך. — אַנ׳אַרעסטאַנט, א גנב וועט פון דיר זײַן!" „נאַפּליעוואַטו!" — מאַכט ער און דרעהט זיך אוים און ווערט פערשוואונדען.

קצור, מיר האָבען א שפּײַ געטאָן אויף איהם, געלאָזט וואַקסען, און ס׳איז אויסגעוואַקסען פון איהם א תכשיט, וואָס זאָלט איהר קלערען! דאָס הייסט, גנב׳ענען האָט ער אויפגעהערט, ס׳איז שוין ניט געווען כמעט וואָס; נאָר גלאַט, די הנהגה זײַנע, די שענע חברים׳לעך און די פאַסטעמפּקעלעך זײַנע, מיט א מין הלבשה: א רויט העמדעל איבער די הויזען מיט א פּאָר גרויסע שטיוועל, האָר האָט ער זיך פערלאָזט ווי א דיאַק, די מאָרדע האָט ער זיך אָבגעלאָזט, א פײַן בחור׳ל!... צי מיר האָט ער קײנמאָל ניט געהאַט קײן העזה צוטרעטען; אז ער האָט עפּיס בעדאַרפט האָבען, האָט ער געשאָסען דורך איהר, דורך די מאַמע מײַנט מען; און די מאַמע איז אזא בהמה, אז זי האָט איהם נאָך ליעב אויך, דעם טײַערען קדיש, ס׳איז פאַר איהר אַלסדינג רעכט. אײַנמאָל קום איך אַרוים אין קלײט אַרײַן, איך טו א קוק — מײַן חברה-מאַן איז דאָ, ער וואַרט אויף מיר.

— ברוך-הבא, א גאַסט, דאַנילטשיק, זאָג איך, וואָס ווערסט דו זאָגען עפּיס גוטס?

— איך בין געקומען — מאַכט ער — אײַך זאָגען, אז איך האָב התונה.

— מזל טוב, זאָג איך, אין א גוטער שעה. פאַר וועמען האָסט דו חתונה?

— פאַר אסנה׳ן, מאַכט ער.

— וואָסער אסנה?

— אונזער אסנה, — מאַכט ער — די וואָס זי איז געווען בײַ אונז אין שטוב.

— אַלע בײזע ווילדע חלומות! — זאָג איך. — פאַר א דינסט־מויד האָסט דו חתונה?

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער — אַ דינסטמיידעל איז דען קיין מענש ניט?

— אַז אַך און וועה, זאָג איך, איז דער מאַמען דיינער! ביזט דו געקומען, הייסט עס דאָס, מיך רופען אויף דער חתונה?

— ניין! — מאַכט ער. — איך בין געקומען צו אייך מכח מלבושים, מכח אויסקליידען זיך צו דער חתונה. מיר האָבען אויסגערעכענט, איך מיט אסנה'ן, אַז מיר דאַרפען האָבען אַזוי: מיר אַ גאַרניטער אַ קאָרטענעם און אַ גאַרניטער פון פּאַרוסינע אויף זומער, און העמדער אַ טוץ אונטערשטע, און אויבערשטע אַ האַלב טוץ, און אסנה'ן — ציץ אויף אַ קליידעל, און איין קליידעל אַ וועלענס און זאָגע אַ גאַנץ שטיקעל אויף העמדער, מאַראָזאָוום זאָגע, און פוטער אויף אַ בורנוס, און שאַלעכלעך צוויי, און אַ האַלב טוץ נאָזטיכלעך, און אַ ביסעל דאָס, און אַ ביסעל יענס, און אַ ביסעל וכדומה...

— און ווייטער גאָרניסט? — זאָג איך, און האַלט זיך קוים איין פאַר געלעכטער.

— און ווייטער גאָרניסט — מאַכט ער.

קיצור, דאָ האָב איך מיך שוין מעהר ניט געקאָנט איינהאַלטען; ס'איז מיט אַמאָל אָנגעפאַלען אויף מיר אַזאַ געלעכטער, אַז איך בין שיער צראָבגעפאַלען פונ'ם בענקעל, און אויף מיר קוקענדיג, האָבען זיך צולאַכט אַלע מיינע מענשען; מיר האָבען שיער צוטראָגען די קלייט פאַר געלעכטער! אַז איך האָב מיך גוט אויסגעלאַכט, רוף איך מיך אָן צו מיין שענעם חתן:

— זאָג מיר נאָר, איך בעט דיך, רניאַלטשיק סערדצע, האָסט עפּיס אַריינגעלעגט צו מיר אַ גרויסען חלק אין קלייט אַריין, וואָס דו ביזט געקומען צו מיר מיט אַזאַ צעטעל?

— איך ווייס ניט — מאַכט ער צו מיר — איך ווייס ניט אַקוראַט, וויפיעל עס נעמט זיך אָן אויף מיין חלק; נאָר ווערליג דאָס געלד, וואָס ס'איז געבליבען פון מיין טאַטען, אַז מע זאָל דאָס טיילען אויף פינף חלקים, וועט דאָס אויף מיינע חתונה-קליידער האַפּען און עס וועט נאָך עפּיס, דאַכט מיר, בלייבען אויף נאָך דער חתונה אויך...

קיצור, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, אַז ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, איז גלייך ווי עמיצער זאָל מיר געבען מיט אַ פּיסטויל אין האַרצען, אָדער אָבשיטען מיט פייער, אָדער אָבגיסען

מיט היים וואַסער, אָדער איך ווייס אַליין ניט מיט וואָס! ס'איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען! איהר פערשטעהט? לא די, וואָס איך האָב געהאַט מיט זיי צו טון אַזוי פיעל יאָהרען, געטראָגען אויף זיך איין אלמנה נעבאַך מיט פינף קינדער, אַלעמען פערזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געדאַסט, און געיענסט, און וכדומה'ט, צום סוף וואַקסט אויס אַזאַ שייגעץ אויף מיין קאָפּ און גיט מיר אָנצוהער-ערעניש וועגען חלקים גאָר!...

— נו, נישט מיינע ווערטער? — מאַכט צו מיר מיינע. — האָב איך דיר ניט געזאָגט, אַז מע וועט דיר אָבדראַנקען מיט שטיינער?...

קצור, וואָס טויג אייך, איך האָב נגנעבען אַלסדינג, וואָס ער האָט געוואָלט. וואָס וועל איך געהן האָבען צו טון מיט אַזאַ שנעק? עס פּאַסט גאָר נישט פאַר מיר! נאַ, געה צו אַלדי שוואַרצע יאָהר, חאַרג זיך, ווער פערברענט, פערשרפה'ט, אַבי פּטור ווערען פון אַ שלאַק!... מיינט איהר, אַז איך האָב איהם שוין דערמיט געפּטר'ט? וואַרט אויס, וועט איהר ערשט הערען. אין אַ חודש אַרום נאָך דער חתונה, קומט ער צוגעהן צו מיר, דער שענער יונגערמאַנטשיק, איך זאָל איהם למען השם באַלד געבען צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך.

— וואָס איז פאַר אַ חשבון צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך? — פרעג איך איהם.

— אַזוי טרעפט אָן — מאַכט ער צו מיר גאַנץ קאַלטבלוטיג — דאָס ביערשענקעל מיט'ן ביליאַרד.

— וואָסער ביערשענקעל? וואָסער ביליאַרד?

— איך האָב מיר געמאַכט — זאָגט ער — אַ געשעפט: איך האָב איבערגענומען אַ ביערשיינקעל מיט אַ ביליאַרד; אַסנה וועט פערקויפען ביער און איך וועל זיין ביים ביליאַרד, אַכטונג געבען, ווי מע שפּיעלט אויפ'ן ביליאַרד; מען קאָן דערפון — זאָגט ער — האָבען שיין פרנסה.

— אַ שענע פרנסה! — זאָג איך צו מיין נייעם בעל-פרנסה. — עס פּאַסט טאַקי פאַר דיר אַזאַ פרנסה, אַ שענקעל מיט אַ ביליאַרד!

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער — אַבי נישט צו נעמען ביי יענעם; איינמאָל אין טאָג אַ שטיקעל טרוקען ברויט, אַבי נישט קיין פרעמדס...

ווי געפעלט אייך, אַ שטיינער, רניאַלטשיק רעדט מיר פילוסופיאַ!...

— געזונדערהייד! זאָג איך, — פערקויפט אייך ביער און

שפיעלט אייך אויפ'ן ביליארט, וואס געהר זיך דאס אן מיט מיר?

— עס געהער זיך אן—זאגט ער — מיט אייך, וויל איהר דארפט געבען געלד, צוויי הונדערט מיט דריי און צוואנציג קערבלאך.

— וואו הייסט, איך ד א ר ף געבען?—זאג איך. פון וואסער געלד, א שטייגער?

— פון מיין טאטענס געלד, — מאכט ער און פערקרימט זיך אפילו ניט...

איהר וועט מיר גלויבען? עס האט זיך מיר בשעת מעשה געגלוסט אנגעמען איהם פאר'ן קארק און ארויסווארפען איהם פון קלייט צו אלדע שווארצע יאהר!... נאר צוריק האב איך מיך מישב געווען: מיט וועמען וועל איך מיך דא, משטיינסגעזאגט, פאסקודיגען די הענד? חאפ! איהם דער וואטענמאכער! לאז מיינס איבערגעהן...

— זאג מיר, דניאלטשיק, — מאך איך צו איהם, — דו ווייסט חאטש, וויפיעל ס'איז פון דיין טאטען געבליבען געלד?

— ניין, מאכט ער — וואס דארף איך עס ויסען? איך וועל נאך צייט האבען צו ויסען איבער א יאהר, אם ירצה השם, אז ס'וועט מיר ווערען איין און צוואנציג יאהר, וועל איך ביי אייך דעמאלט אפנעמען דין וחשבון... דערוויייל גיט מיר די צוויי הונדערט דריי און צוואנציג קערבלעך, לאם איך געהן.

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פינסטער געווארען אין די אויגען. מיינט איהר פארוואס? נישט מחמת איך האב חלילה מורא פאר עמיצען, ווארום וואס האב איך מורא צו האבען? איך האב קארג אויסגעבראכט זיך אויף זיי? א ווערטעלע אויסצורעדען, אויסגעהאלטען אזוי פיעל צייט איין אלמנה נעביך מיט פינף קינדער, אלעמען פערזארגט און חתונה געמאכט, און געדאסט, און געיענסט, און גע'וכדומה'ט, קומט אזא שנעק און רעדט גאר פון אפנעמען ביי מיר דין וחשבון!

הקצור, איך האב ארויסגענומען און האב איהם געגעבען צוויי הונדערט דריי און צוואנציג קארבען, און געבעטען גאט, ער זאל מיך חאטש לאזען צורוה... און ס'איז טאקי אוועקגעגאנגען א צייט, איך האב נישט אנגעקוקט דעם פנים זיינעם! פלוצים, איך קום אמאל צוגעהן אהיים—אהא, ער איז דא!... עס האט זיך מיר אבגעריסען אין הארצען, אז איך האב איהם דערזעהן; נאר ארויסבעוויזען איהם,

אַז עס אַרט מיך, טאָר מען נישט; כאָך איך זיך תמ'עוואַטע און רוף מיך אָן צו איהם:

— אָ! אַ גאַסט! וואָס איז די מעשה, דניאלטשיק, וואָס מע זעהט דיך ניט? וואָס מאַכסט דו עפּיס און געזונד? ווי געהט דאָס דיר אין די „געשעפטען"?

— געזונד—מאַכט ער—נאַפּליעוואַט! נאָר די „געשעפטען" זענען נישט אין בעסטען.

„מזל טוב דיר!—טראַכט איך מיר—זאָלסט דערלעבען אַנזאָגען בעסערע בשורות!... דאָס שמעקט שוין מיט פּריש געלד"...

— דהיינו, וואָס איז? — זאָג איך, — עס לייזט זיך ניט קיין געלד?

— וואָסער געלד? ווער רעדט פון געלד? געלד, מאַכט ער, נאַפּליעוואַט! איך האָב שוין ניט קיין ביער-שענק, איך האָב שוין ניט קיין ביליאַרד, איך האָב שוין ניט קיין ווייב, זי האָט מיך אוועקגעוואָרפען, אַסנע הייסט עס, נאָר חאַפּט זי דער רוח, נאַפּליעוואַט! איך פאָהר אַוועק, זאָגט ער, קיין אַמעריקאַ, מיין ברודער רופט מיך שוין לאַנג קיין אַמעריקאַ.

דערהערט, אַז ער פאָהרט קיין אַמעריקאַ, איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פונ'ם האַרצען... ער האָט מיט אַמאָל בעקומען חן אין מיינע אויגען... איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך איהם אַרומגעחאַפּט קושען...

— קיין אַמעריקאַ?—זאָג איך — מהלכתיתי; אַמעריקאַ, זאָגט מען, איז אַ פריי לאַנד, מענשען, זאָגט מען, ווערען דאָרט גליקליך, זענען מאסף ממון... ובפרט, אַז מע האָט נאָך דאָרטען אַנ'אייגענעם, איז גאָר גוט... ביזט דו געקומען, הייסט דאָס, זיך געזעגענען מיט מיר? זעהר פיין פון דיין זייט... זאָלסט חאָטש ניט פערגעסען דאָרטען אַמאָל אַריינשרייבען אונז אַ בריוועל, פאַרט היימישע מענשען, ווי זאָגט ער... דניאל, אפשר חאַפּט דיר נישט אויף הוצאות?—קאָן איך דיר געבען צו שטייער...

— צוליעב דעם—זאָגט ער—בין איך טאַקי אַריינגעקומען צו אייך... גיט מיר דריי הונדערט קאַרבען, דאַרף איך האָבען.

— דריי הונדערט קאַרבען?—זאָג איך — עס וועט אפשר זיין אַביסעל צופיעל? טאָמער וואָלט געווען גענוג קי"ן?

— וואָס בעדאַרפט איהר זיך מיט מיר דינגען? איך ווייס דען

ניט, אז איך זאל אייך זאגען פיער הונדערט, וועט איהר מיר געבען פיער הונדערט אויך, און פינף הונדערט אויך, און זעקס הונדערט אויך... נאר איך בעדארף נישט קיין געלד, נאפליעוואט! איך בעדארף נאר דריי הונדערט קארבען אויף הוצאות.

אזוי מאכט ער צו מיר, דניאלטשיק הייסט דאס, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין... „דריי הונדערט מכות—קלער איך מיר—זאל זיך מיינע שונאים זעצען אויפ'ן לייב! איך זאל חאטש וויסען אנ'עק, אז דערמיט האט זיך פערשלאסען די ערד, און ער וועט שוין אויפהערען קומען צו מיר אלע מאל דאסען און יענסען און וכדומה'ן"!...

קצור, כ'האב ארויסגענומען און אבגעצ'הלט איהם דריי הונדערטער אחת ואחת און נאך געקויפט א מתנה דעם עלטערען ברודער זיינעם, א גאנץ פונט טיי וויסאצקים, מיט גוטע פאפיראכען א טוויזענד, מיט עטליכע פלעשלעך כרמל-ויין, און חוץ לזה האט איהם מיין ווייב אבגעבראטען א קאטשקע, מיטגעגעבען בולקעס מיט מאראנצען מיט צרות, מיינע שונאים, מיט הארצוועהטיג, מיט דאס, מיט יענס, מיט וכדומה אויפ'ן וועג, און מיר האבען איהם ארויסבעגלייט צום באהן, זיך גאנץ פיין אבגעזעגענט מיט איהם, צעקושט ווי מיט איין אייגען קינד, געוויינט מיט טרערען, גאט זאל מיר אזוי העלפען, פארט אויף מיינע הענד אויסגעוואקסען, און טאקי א וואוילער יונג, למאי זאל איך לייקענען? ער איז נאר א ביסעל פערשייט, ווייטער האט ער א הארץ, אייף מיר אזא יאהר! אך וועל אייך זאגען דעם ריינעם אמת, אביסעל בין איך געווען צופריעדען, וואס ער איז אוועקגעפאהרען, פטור געווארען פון א פריטשעפע... און אביסעל האט מיר וועה געטהון דאס הארץ; א יונג קינד, נעבאך נע ונד, מי יודע וואוהין ער קאן פערפאהרען, און וואס סע קאן פון איהם ווערען דארטען... ער זאל חאטש שרייבען אמאל א בריוועל... און אפשר איז גלייכער ער זאל גאר ניט שרייבען. לאז ער זיך לעבען דארטען הונדערט און צוואנציג יאהר און זיין גליקליך! איך האב געבעטען גאט פאר איהם, ווי פאר אנ'אייגען קינד, מעגט איהר מיר גלויבען!...

כך הוה. עס איז ניט אוועקגעגאנגען קיין צוויי יאהר אפילו פון זינט ער האט זיך אהועקגעלאזט קיין אמעריקא, עפענט זיך ניט די טהיר, און עס קומט ניט אריין עפיס א מין דייטש מיט א הויכען

קאפעלוש, א שענער יונגאטש א געזונטער, א ברייט־ביינגער און א פרייליכער און האפט מיך ניט ארום קושען?

— וואס איז די מעשה? — זאגט ער. — איהר האט מיך ניט דערקענט, ציִ איהר מאכט זיך, אז איהר דערקענט מיך ניט?

— טפו זאלסט דו ניט ווערען, דניאלטשיק, ס׳איז דו?—זאג איך מיט א געלעכטער כלומר׳שט, און אין הארצען קאכט אין מיר א פייער, און איך טראכט מיר: „פארוואס ביזט דו דארטען נישט געהרג׳עט געווארען, מיינע שונאים, ערגיץ אויפ׳ן באהן, אדער דער־טרונקען געווארען אויפ׳ן ים?..." ווען קומסט דו אן, דניאלטשיק, און וואס טהוסט דו היע?...

— קומען קום איך אן — זאגט ער — היינט אין דער פריה, און וואס טהו איך היע? איך בין, זאגט ער, געקומען צו אייך זיך צערעכענען.

דערהערט אט דאס ווארט „זיך צערעכענען", איז מיר שוין געווארען דריי לעבער אין הארצען; וואס פאר חשבונות האט ער מיט מיר, דער שארלאטאן?... נאר איך האב מיך אנגענומען מיט הארץ און רוף מיך אן צו איהם:

— וואס האסט דו זיך נאך בעדארפט מטריח זיין אזש פון דארטען אהער? ממה־נפשך, האסט געוואלט מאכען א חשבון, האסט דו געקאנט אבשיקען מיר דורך דער פאסט, וואס מיר קומט ארויס...

— וואס אייך קומט ארויס?—זאגט ער מיט א שען געלעכ־טערעל.—איך ווייס ניט, פון וועמען עס קומט ארויס... איך האב מורא, אז עס קומט פון אייך ארויס...

— וועמען?—זאג איך—דיר אפשר קומט ארויס?...

— מיר—זאגט ער—און מיינע ברידער און מיין שוועסטער, אונז אלעמען... איך בין דאס געקומען אוממיסטנע פון אמעריקא זיך צערעכענען מיט אייך פאר אונז אלעמען... איך וויל א חשבון פונ׳ם טאטענס געלד... וואס אייך קומט, וועט איהר זיך אפנעמען; וואס אונז קומט, וועט איהר אונז ארויסצאהלען... און טאמער וועט געהן דארטען אין א קלייניגקייט, איז נאפליעוואט, מיר וועלען מסתמא דורכקומען, חלילה זיך נישט קריגען... וואס זשע מאכט איהר עפיס? וואס מאכען די קינדער אייערע? איך האב זיי געבראכט איט־ליכען בעזונדער א מתנה...

מיר איז אפגעגאנגען א מינוט צו חלש׳ן, אדער חאפען א בענקעל

און פלעטען איהם דעם קאפ... איך האב מיך איינגעהאלטען און האב איהם געהייסען קומען אם ירצה השם נאך שבת, וועלען מיר זיך רעכענען, און אליין בין איך אפגעפאהרען פון דער היים זיך צעפרעגען ביי אדוואקאטען, וואס טוט מען, ווי אזוי ווערט מען פטור פון דעם דאזיגען פעקעל?... די אדוואקאטען אבער, ווייסט זיי דער גוטער יאהר, צי זיי ווייסען טאקי נים, צי זיי מאכען זיך נים ווייסענדיג?... דער זאגט, אז וויבאלד ס'איז איבערגעלאפען מעהר פון צעהן יאהר, איז פערפאלען; דער זאגט: ניין, בין איך אנ'אפיקומן, אנ'אפעקון הייסט עס, מעג איבערגעהן הונדערט יאהר, דין וחשבון בעדארף איך אפגעבען... פרעג איך א קשיא: ווי אזוי זאל איך געבען דין וחשבון, אז איך האב נישט קיין בוך און קיין שום חשבונות?... זאגט דער אדוואקאט: איז טאקי נישט גוט... „נישט גוט, זאג איך, ווייס איך אליין; איהר גיט מיר בעסער אנ'עצה, וואס טוט מען?"... איז נישטא קיין ווערטער!... איך בין אנ'אייזערנער, הערט איהר, אז איך האלט דאס אוים! צו וואס האט דאס מיר געטויגט, פרעג איך אייך, דער גאנצער משא ומתן מיט'ן קלאפאט, מיט'ן גאנצען דאס, מיט'ן יענם, מיט'ן וכדומה? וועלכער רוח האט מיך געטראגען, איך זאל ווערען אנ'אפיקומן אויף פרעמדע קינדער? וואלט דען נים געווען גלייכער טויזענד מאל, איך זאל געוועזען דער מאלט ליגען אויף א היציג שלאפקייט, אדער אויסברעכען זיך א פוס, אדער אזוי עפים אנ'אומגליק זאר מיך געוועזען טרעפען, אבי נים האבען אויף זיך אזא פעקעל, מיט אנ'אפיקומן, מיט אנ'אלמנה נעבאך, מיט יתומים, מיט א דניאלטשיק, מיט א חשבון, מיט א דאס, מיט א יענם, מיט א וכדומה? . . . .

. . . .

ענדע געשיכטע נומער זיבצעהן.

רוּף מיך קנאקניסעל.

געשיכטע נומער אכטצען.

רוף מיך קנאקניסעל.

אקעגען מיר, ביים פענסטער, זיצט א יודעל מיט א שמייכלענדיג פנים און מיט אזעלכע אויגען, וואס ווילען זיך ארייגקלייבען צו אייך אין הארצען אריין, דאס יודעל קוקט שוין לאנג ארויס, איך וואל איהם זאטשעפען, נאר איך האלט מיך פון דער ווייטען. עס ווייזט אויס, אז ס'איז איהם גמאס געווארען זיצען אינצווייען מיט א יודען אין וואגאן און שווייגען. צעלאכט ער זיך פלוצים צו זיך אליין און רופט זיך אן צו מיר:

— איהר פרעגט, וואס איך לאך? איך האב מיך דערמאנט א שטיקעל, ווי אזוי איך האב אפגענארט יעהופעץ, חא-חא! יא, ווי איהר קוקט מיך אן איך, איך משה נחמן פון קענעלע, א יוד מיט א הוסט און מיט א זאדישקע, דאכט זיך, איא? חאב איך אפגעטהון א שפיצעל אין יעהופעץ, אבער א שפיצעל, הא-הא, זיי וועלען מיך האבען צו געדענקען! אט גיט מיר נאר עטליכע מינוט צייט, איך וועל מיך אויסהוסטען—אוי, א הוסט אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען! — וועט איהר הערען, וואס א יוד קאן.

ויהי היום, קום איך מיר צופאהרען אייננמאל קיין יעהופעץ. וואס פאהרט אזא יוד ווי איך מיט א הוסט און מיט א זאדישקע קיין יעהופעץ? געוויינטליך, צום פראפעסאר. איך בין מיט מיין הוסט און מיט מיין זאדישקע, ווי איהר קאנט זיך פארשטעלען, אנ'אפטער גאסט אין יעהופעץ. אפילו ניט אזא'נ'אנגעלייגטער גאסט, ווארום ווי

טאָר איך, משה נחמן פון קעגעלע, זײַן אין יעהופעץ, אַז איך האָב ניט קײן שום „פּראַוואָזשיטעלסטוואָ״?... נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע און מע דאַרף צום פּראָפעסאָר, יעדנאָ ס׳דרוגים, איז עפּיס אַ תירוץ? בעהאַלט מען זיך. מוטשעט מען זיך. קומט מען אין דער פריה און בײַנאַכט אַנטלויפט מען. אַניט חאַפּט מען אַ „פּראָחאָרנאָיע״ און מע קומט נאָך אַ מאָל. אַבי ניט געהן „פּאָעטאַפּאָם״. איך זאָל, הערט איהר, חלילה דאַרפען געהן „פּאָעטאַפּאָם״, ווײס איך ניט, אויב איך וואָלט דאָס אויסגעהאַלטען. איך וואָלט, דאַכט מיר, דרײַ מאָל געשטאָרבען פאַר בושה אַלײן. וואָרום ווי איהר קוקט מיך אָן, בין איך, דאַנקען גאָט, אַ שטיקעל בעל הבית בײַ אונז אין קעגעלע מיט אַ „אימושטשעסטווע״: אַ דירה אַנ׳אײגענע, מיט אַ בהמה׳לע און מיט טעכטער צווײ, אײנע אַנ׳אויסגעגעבענע און די אַנדערע אויף חתונה צו מאַכען, יעדנאָ ס׳דרוגים וואָס איז שייך!...

הכלל, קום איך צופאָהרען קײן יעהופעץ צום פּראָפעסאָר, איצטיגס מאָל ניט צום פּראָפעסאָר, נאָר צו די פּ ר אָ פ ע ס אָ ר ע ן. דאָס הײסט, אויף אַ „קאָנסולים״ פון גאַנצע דרײַ פּראָפעסאָרען הײסט עס. איך האָב געוואָלט, פערשטעהט איהר מיך, אײן מאָל פאַר אַלע מאָל דערגעהן אַ טאָלק, וויסען וואָס בין איך מיט זײ — מילכיג צי פלײשיג? אַז בײַ מיר איז אַ זאַדישקע — דאָס זענען זײ, הײסט עס אַלע מודה. נאָר וואָס מע טהוט צו דער זאַדישקע, איך זאָל איהר פטור ווערען — דאָס איז שוין, זעהט איהר עפּיס אַנדערש. זײ מוטשען זיך נעבאַך. זײ פּרובען זיך. זײ געהען, ווי זאָגט איהר, האָרט בײַ די ווענד. למשל, איך קום צו געהן צו מײַן אַלטען פּראָפעסאָר, סטריזשעל הײסט ער, אַ דימענט פון אַ פּראָפעסאָר. נעמט ער און פערשרײַבט מיר אַ רעצעפּט „קאַדעיני סאַחאַריפּולוועראַטי״. קאָסט דאָס ניט טײַער און ס׳איז זיסליך אויפ׳ן טעם. קום איך צו אַנ׳אַנדער פּראָפעסאָר. געהט ער און פערשרײַבט מיר „טינקטורא אָפּיע״ טראַפען אוּעלכע. האָבען זײ אַ טעם פון חלשות. קום איך צום דריטען פּראָפעסאָר, פערשרײַבט ער מיר אויך טראָפען, האָבען זײ כמעט דעם זעלביגען טעם, נאָר הײסען, הײסען זײ ניט „טינקטורא אָפּיע״, נאָר „טינקטורא טעביאַקאַ״. זענט איהר שוין פאַרטיג? קום איך צו אַ פרישען פּראָפעסאָר, נעמט ער און פערשרײַבט מיר נאָר אַ מין ביטערניש מיט׳ן נאָמען „מאָרפיום אַקוואַ אַמיגדאַלאַריאום״. איהר חדושט זיך, וואָס איך קען לעטײַן אַזוי ווי איהר

איינגליש, נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע מיט אַ מיזבערקולאָז — יעדנאָ ס׳דרוגים, קאָן מען זיך אויסלערנען לעטײַן אויך.

הכלל, בין איך געקומען קיין יעהופּעץ אויף אַ קאָנסוליום. וואו שטעלט זיך אָב אַזאַ יוד ווי איך, אַז ער קומט קיין יעהופּעץ? נעווײַנטליך, ניט אין קיין האָטעל און ניט אין קיין גאָסטינעץ. ערשטענס, רײַסען זיי די הויט. און אַגב, ווי קאָן איך מיך אָבשטעלען אין אַ האָטעל, אַז איך האָב ניט קיין שום „פּראָוואָזשיטעלסטווע“? שטעל איך מיך אָב אַלע מאָל בײַ מײַנעם אַ שוואָגער. איך האָב מײַן אײגענעם אַ שוואָגער אַ שלים מזל, איז ער אַ יוד אַ מלמד, און אַן׳אָרימאַן איז ער, חוץ זײַן שאָדען אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, און אַ מטופּל מיט קינדער — זאָל דער אויבערשטער היטען! נאָר וואָס דען? גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער האָט אַ „פּראָוואָזשיטעלסטווע“ האָט ער, און דוקא אַ כשר׳ע „פּראָוואָזשיטעלסטווע“. ווי קומט צו איהם אַ „פּראָוואָזשיטעלסטווע“? — בראָצקי! ער איז אַ „סלוזשיטעל“ בײַ בראָצקי׳ן. חלילה ניט קיין דירעקטאָר פון זאַוואָדען, נאָר ער איז אין בראָצקים שוהל אונטען בײַ די שנײַדערס אַ בעל קורא איז ער. אַ „דובאָוונע ליצאָ“, אָדער ווי מע רופט עס דאָרטען, „אַן׳אָבראַדטשיק“, און ווי באַלד אַן „אָבראַדטשיק“ אַזוי מעג ער שוין זיצען אויף מאַליוואַסילקאָווסקי, דאָרט וואו דער געוועזענער פּאָליצמײַסטער איז אַ מאָל געזעסען. זיצט ער, הײַסט עס, אויף דער מאַלאָוואַסילקאָווסקי, טאַקי ניט ווײַט פון׳ם געוועזענעם פּאָליצמײַסטער, און מוטשעט זיך, קוים־קוים וואָס ער קומט אויס מיט׳ן שטיקעל ברויט. דער גאַנצער אַרויסקוק זײַערער מסתמא איז אויף מיר, איך בין, הײַסט עס, דער נגיד אין דער משפּחה, משמײַנסגעזאָגט... קום איך צופאָהרען קיין יעהופּעץ, האַלט איך בײַ זײַ סטאַנציע, עס איך בײַ זײַ אַ וואַרעמעס, אַ וועטשערע, פּאָלגט מען מיך אַ גאַנג — יעדנאָ ס׳דרוגים. פּאַלט זיי אַמאָל אַרײַן אַ קערבעל, אַמאָל צוויי, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען... איצטיגס מאָל אָבער, איך קום צופאָהרען, איך זעה, מײַנע לײַט זענען חושך, געהען אַרום אָהן קעפּ. „וואָס איז די מעשה?“ „ס׳איז שלעכט“ „דהײַנו?“ „אָבלאַוועס“. „פּחע, כ׳האָב געמײנט, זאָג איך, מי יודע וואָס! אָבלאַוועס — דאָס איז דאָך אַן׳אַלטע מכה, זאָג איך, נאָך מששת ימי בראשית“... „נײַן, זאָגען זיי, אָבלאַוועס צו אָבלאַוועס איז ניט גלײַך. איצט, זאָגען זיי, איז ניטאָ די נאַכט, ס׳זאָל ניט זײַן קיין אָבלאַווע.

און האַפּט מען אַ יודען, איז יהיה מי שיהיה — גנס-צוויי-דריי מיט'ן עטאַפּ". „נו, און געלד?" „בלאָטע". „אַ קערבעל?" „בלא". „אַ דרייערל?" „אַפילו ניט אַ מיליאָן!". „אויב אַזוי, זאָג איך, איז דאָך טאַקי גוט פּאַסקודנע". „פּאַסקודנע צו פּאַסקודנע, זאָגען זיי, איז ניט גלייך. קודם, זאָגען זיי איז שטראַף. און נאָכדעם ערשט — מיט'ן עטאַפּ. היינט דער סקאַנדאַל פאַר בראָצקי'ן!"... „מילא, זאָג איך, בראָצקי היינט, בראָצקי מאָרגען. איך קאָן, זאָג איך, צוליעב בראָצקי'ן, זאָג איך. מיט מיין געזונד ניט שפּעקעלירען. איך בין געקומען, זאָג איך, אויף אַ קאָנסוליום פון פּראָפעסאָרען, קאָן איך צוריק, זאָג איך, ניט אַנט-לויפען". הכלל, טענות אהין, טענות אַהער — דער טאָג שטעהט ניט. מע דאַרף לויפען צו די פּראָפעסאָרען מכּח אַ קאָנסוליום, נאָר וואָס מיר קאָנסוליום? ווער מיר קאָנסוליום? אַז דער קאָן קומען ערשט מיטוואָך פאַר האַלבען טאָג, און דער — מאָנטאָג נאָך האַלבען טאָג, און יענער — נישט פריהער ווי איבעראַכטאָג דאָנערשטאָג, היינט גיה, אַ מעשה אויף דריי וואָכען מיט אַ מיטוואָך! וואָרום וואָס געהט זיי אָן, למשל, וואָס משה נחמן פון קענעלע האָט אַ זאַדישקע מיט אַ הוסט, און שלאָפט ניט קיין נעכט, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען?... דערווייל ווערט נאַכט. עסט מען וועטשערע און מע לייגט זיך שלאָפען. איך ווער נאָר-וואָס אַנשלאָפען, איך הער: ט—ר—אַך-טאַרעראַך! איך רייס אויף די אויגען: „ווער איז?" „מיר זענען פערפאַלען!" זאָגט צו מיר דער שוואָגער מיינער, דער שלים מזל, שטעהט איבער מיר אַ טויטער מענש און טרייסעלט זיך ווי אַ הושענא. „וואָס טוט מען, זאָג איך, איצטער?" „אַדרבה, זאָגט ער, זאָג דו, וואָס טוט מען?" „וואָס, זאָג איך, זאָל מען טון, ס'איז ביטער". „ביטער צו ביטער, זאָגט ער, איז ניט גלייך. ס'איז, זאָגט ער, ביטער אַזוי ווי גאַל". און אין דרויסען ביי דער טיר: טרך — טאַרעראַך! די קליינע קינדער נעבאַך האָבען זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ גוואַלד, מיט אַ געוויין: „מאַ—מע!" שטיקט זי זיי, די מוטער היסט עס, און וואַרגט זיי, ס'זאָל זיין שטיל — אַ שענע חתונה! „עה, טראַכט איך מיר, משה נחמן פון קענעלע, דו ביזט גוט אין דער ארבייט, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען!" און עס פאַלט מיר אַריין פּלוצים אַ קאָמבינאַציע. אין קאָפּ און איך רוף מיך אָן צו מיין שוואָ-גער: „שאַ, זאָג איך, ווייסט דו וואָס, דוד? זיי דו איך, און איך זאָל זיין דו". קוקט ער אויף מיר, ווי אַ לעמעשקע: „וואָס הייסט?"

„דאָס הייסט, זאָג איך, מיר וועלען זיך ביימען מיט די יוצרות. דו וועסט מיר געבען דיין פּאַס, איך וועל דיר געבען מיין פּאַס, וועסט דו זיין משה נחמן, און איך וועל זיין דוד". א טומפּיקער מח! קוקט אויף מיר ווי א זינדינגער מענש, פערשטעהט ניט, וואָס מע רעדט צו איהם. „בהמה, זאָג איך וואָס פערשטעהסט דו דאָ ניט? דאַכט זיך, א פּראָסטע קאָמבּינאַציע, זאָג איך. א מינדסט קינד קאָן עס פערשטעהן. דו וועסט ווייזען מיין פּאַס, און איך וועל זיי ווייזען דיין פּאַס, יערנאָ ס'דרוגים—האָסט דו דאָס צעקייט, צי מע דאַרף עס דיר צעקייען און לייגען אין מויל אריין?"

א פּנים, ער האָט דאָס צעקייט און מיר האָבען גענומען זיך ביימען מיט די יוצרות. איך איהם מיין פּאַס, ער מיר זיין פּאַס. און דאָרטען די טיר ווערט ס'ער ניט צעשפּרונגען: טראַך—טאַרעראַך! טראַך-טאַרעראַך! „סיימשאַס! זאָג איך! וואָס האָט איהר אזוי קיין צייט ניט? דער טייך ברענט ניט!" זאָג איך, און צו מיין שוואָגער רוף איך מיך אָן: „געדענק זשע, דוד, דו הייסט שוין נישט מעהר דוד, נאָר משה נחמן"... און איך לאָז מיך צו דער טיר — „ברוך הבא געסט"! — א גאַנצע חאַליאַסטרע, יוצר משרתים ואשר משרתיו, ווי זאָגט איהר, א גדולה, פרייליך אין שטעדטעל...

ס'פערשטעהט זיך, אז קודם האָט מען זיך גענעבען א נעם צו מיין שוואָגער דעם שלים מזל. וואָס עפּיס צו איהם? ווייל איך האָב מיך געהאַלטען, פערשטעהט איהר מיך, מעשה מענש, ווי זאָגט איהר, א קניפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן. און ער — אויף פּורישקע-ווישען געזאָגט געוואָרען. האָט מען איהם מסתמא א חאַפּ געטאָן. „אָטקודעווא, גאָספּאָדין יעווריי?"—ניטאָ קיין לשון. שטעל איך מיך אַרויס פאַר'ן מליץ יושר און מאַך צו איהם: „יהודי בלא, וואָס שווייגסט דו? דבר, דבר זיי, אז דו ביזט משה נחמן פון קענעלע". און צו זיי טו איך מיך א וואָרף מיט תחנונים: אזוי און אזוי, זאָג איך, וואַשע וויסאָקע פּראַוואָזשיטעלסטע, זאָג איך, אנ'אָרעמער קרוב געבאַך. שוין לאַנג, זאָג איך, ניט געזעהען זיך, געקומען צו מיר פון קענעלע". און אינוועניג אין האַרצען שטיקט מיך, איך ווער שיער ניט צעשפּרונגען פאַר געלעכטער, האַ-האַ! איהר פערשטעהט? איך משה נחמן פון קענעלע בעט רחמים פאַר משה נחמנ'ען הייסט עס, פאַר מיך אליין טאַקי. האַ-האַ-האַ! איז אָבער די צרה, וואָס מיין

רעדען מיט מיינע בקשות האבען געהאלפען, ווי דער פאראיאהריגער שניי, און מע האט מיין בחור אויפגעכאפט, ווי דער רוח דעם מלמד, און מע האט איהם אבגעפיהרט גאנץ פיין אין חד גדיא אריין מיט'ן גאנצען קנאק, ווי גאט האט געבאטען. און מיך האט מען אויך געהאלט צונעמען. דאס הייסט, מע האט שוין טאקי מיך געהאט צוגענומען, מע האט מיך אבער באלד ארויסגעלאזט. ווארום וואס הער איך זיי, איך בעט אייך זעהר? א מענש מיט א „פראוואוּשי־טעלסטווע" שווארץ אויף וויים, בפירוש פארשריבען, און בראצקי'ס שוהל ביי די שניידערס אנ'אבראדטשיק, און א קערבעל אויך מבתמא, יעדנא ס'דרוגים, איהר פערשטעהט? „חאראשא, זאגען זיי צו מיר, גאספאדין אבראדטשיק. דו געה דערוויייל אהיים. מיר וועלען דיר שוין נאכדעם בעווייזען, ווי אזוי צו האלטען קאנטראבאנדע אויף דער טאלאוואסילקאווסקי!" מיט א פרישען קוילעטש, הייסט עס, גלייך אין פנים אריין, חא־חא...

זאל איך אייך דערצעהלען ווייטער? מילא פון קאנסולים איז דאך שוין אבגערעדט. ווער האט אין זינען געהאט א קאנסולים, אז מע האט גאר בעדארפט ראטעווען דעם שוואגער? פון וואס מיינט איהר, ראטעווען? פונ'ם עטאפ? חלילה! דאס האט ניט געהאלפען. מיט'ן עטאפ איז ער געגאנגען, נאך א מין געהן. אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען! איידער מיר האבען איהם דערלעבט זעהען אין קענעלע, דעם שלים מזל, זענען אונז, הערט איהר, שיער די אויגען ארויסגעקראכען, און אז מע האט איהם שוין קוים אמאל גע־בראכט צו פיהרען קיין קענעלע, האט ער ערשט געהאט אויף זיך א נייעם אומגליק. א פרעמדען פאס מיט א פרעמדען נאמען, יעדנא ס'דרוגים, פרענגט ניט. איך האב מיט איהם נעהאט צו זינגען און צו זאגען. לאס איך עס פערדיענען, הערט איהר, אלע דריי חדשים, וואס סע האט געקאסט. אחוץ וואס איך האב אויף זיך א פעקעל, איך מוז איהם נאך ער היום אויסהאלטען מיט ווייב און קינדער. ווארום ער טענה'ט, אז איך האב איהם אומגליקליך געמאכט, טענה'ט ער. ער זאגט, אז איבער מיר האט ער אנגעוואוירען די גאנצע „פראוואושיטעלסטווע" מיט דער שטעלע ביי בראצקי'ן... און עס קאן זיין, אז ער איז אפשר ניט אינגאנצען אומגערעכט אויך, דער עיקר איז אבער, חא־חא, נישט דאס. דער עיקר איז דער איינפאל, די קאמבינאציע, איהר פערשטעהט? דאכט זיך, וואס? א יודעל פון

קענעלע מיט א הוט און מיט א וואדישקע און מיט א טובערקולאז אויך, אויף פורישקעוויטשען געוואנט געוואָרען, יעדנאָ מידוגים, און אָהן א שום „פראוואוביטעלסטווע". פונדעסטוועגען, אז מע דארף, קומט ער זיך קיין יעהופעץ, שטעלט זיך אב אויף מאלאָוואסילקאווסקי גים הויט פונים געוועזענעם פאליצמייסטער און—רוף מיך קנאק-ניסעל!

ענדע געשיכטע נומער אכטצעהן.

דער צעהנטער.

דער צעהנטער.

ניין זענען מיר געוועזען אין'ם גאנצען וואגאן. ניין יודען. אונז האט געפעהלט א צעהנטער, צו א מנין.

אייגענטליך, איז געוועזען א צעהנטער אויך. נאר דער צעהנטער איז געוועזען ביי אונז ספק יוד, ספק קריסט. א שטילשווייגענדיגער פארשוין מיט א גאלדענעם פענסנע. א ראזבעטיגע פנים מיט קליינע, נאר אהן א בארד. א נאז א יודישע, נאר וואנסעס מאדנע פערדרעהט ארויף. אויערן אפגעשטאנענע, נאר א האלז א רויטער. די גאנצע צייט האט ער זיך געהאלטען פון אונז גאנץ בעזונדער. געקוקט אין פענסטער און געפייפט. געזעסען איז ער, געוויינטליך, אהן א היטעל. און א רוסיש בלאט אויף די קניע. און שא, קיין ווארט נישט ארויסגעלאזט. דורכאויס מעשה רום. אין עכטער פאני. הא? נאך אמאל: זאל דאס טאקי זיין א גוי? סטייטש, ס'איז דאך אבער פארט נישט קיין גוי. בלאטע! א יוד א יודען וועט נישט נארען. א יוד א יודען וועט דערקענען פאר א מייל אין א פינסטערער נאכט, גוואלד, דער צלם אלקים: ניין, ס'איז יוד. אזא שטיק גאלד, ווי א יוד דאס איז! און ווידער צוריק, טאמער ניין? א קשיא היינטיגע צייטען... האבען מיר זיך מיישב געוועזען: אויף די אייגענע מעשה. א יוד נעבעך וויל, מע זאל חאטש מיינען, אז ער איז א גוי — לאז איהם וואויל בעקומען. וואס זשע טהוט מען אבער, אונז גערט אפ א צעהנטער? מיר האבען א יאהרצייט אין וואגאן. איהר מיינט, עפיס גלאט א יאהרצייט? — א יאהרצייט נאך א טאטען? אדער נאך א מאמע? ניין. דאס איז געוועזען א יאהרצייט נאך א קינד. נאך א זוהן. איין-און-איינציגען זוהן האט א יוד בעגראבען. קיים אויסגעבעטען, מע זאל איהם ארויסגעבען פון דער טורמע שוין לאחר המעשה, מע זאל איהם ברענגען צו קבר ישראל... דער פאטער שווערט, אז ער איז געוועזען גאט די נשמה. צו גיך, זאגט ער, האט מען איהם אפגע'משפט. דאס הייסט, א חברה-מאן צווישען חברה איז ער אפילו, זאגט ער, געוועזען, נאר הערגן

איז איהם, זאגט ער, נישט געקומען, מע האט איהם אבער געהאנגען — פערפאלען! איז די מוטער באלד נאך איהם אוועקגעגאנגען. דאס הייסט, נישט אזוי גיך. אהא! זיך פריהער גוט אנגעמוטשעט, אליין געמוטשעט זיך און אויך איהם גרוי און אלט געמאכט.

— וויפיעל, מיינט איהר, בין איך אלט מיין אייגענס?

מיר קוקען אלע אויפ'ן דאזיגען פארשוין און ווילען טרעפען, וויפיעל אלט ער איז. ס'איז אונמעגליך: יונגע אויגען, גרויע האר. א געקנייטשטער שטערן, א שמייכלענדיג־וויינענדיג פנים. און דער גאנצער נפש — עפיס א מאדנער. טאקי א פידושאק, נאר א לאנגליכער. טאקי א קאפעלישעל, נאר פערדוקט אהינטער. טאקי א בערדעל, נאר שטארק פערקייכלעכיגט. און אויגען... אך, אויגען! אזעלכע אויגען, ווען איהר זעהט איין מאל, וועט איהר זיי שוין קיינמאל, קיינמאל נישט פערגעסען. שמייכלענדיג־וויינענדיגע, אדער וויינענדיג־שמייכלענדיגע אויגען... וואלט ער חאטש בעקלאגט זיך, וואלט ער חאטש געלאזט א טרער. איז ניין. דוקא פרעהליך און דוקא לעבעדיג — א מאדנער, מאדנער נפש.

— הכלל, וואו נעמט מען א צעהנטען? — האט זיך איינער אנגערופען און געווארפען איין אויג אויפ'ן פייפער, וואס מאכט זיך גלייך ווי ער הערט נישט, קוקט אין פענסטער ארייין און פייפט אויס עפיס א בעקאנטען ניגון. דאכט זיך, אז „קעקאזאק”.

— וואס הייסט, א צעהנטער? — רופט זיך אן נאך איינער. — מיר האבען דען נישט קיין מנין?

און ער האט גענומען צעהלען מיט'ן פינגער: נישט איינס, נישט צוויי, נישט דריי...

— אהן מיר! — האט זיך אנגערופען דער פייפער, דוקא אויף יודיש.

מיר זענען אלע געבליבען ערשטוינט.

— איהר זענט דען קיין יוד נישט?

— א יוד בין איך, נאר איך האלט נישט פון די זאכען.

א היבשע ווייל זענען מיר געזעסען אזוי, ווי געפלעפט, געקוקט איינס אויף דאס אנדערע אהן לשון. נאר איין „בעל־יאהרצייט” האט זיך נישט פערלוירען. מיט זיין פריינדליך־וויינענדיגען שמייכעל האט ער זיך אנגערופען צום יונגען־מאן דעם פייפער:

— הונדערט און צוואנציג יאהר זאלט איהר לעבען. איך קומט נאלדענעם מעראל.

— פאַר וואָס אַ גאָלדענעם מעדאַל ?

— איך וועל אייך זאָגען, ס'איז אַ ביסעל אַ צו לאַנגע מעשה. אויב איהר ווילט זיין אַ צעהנטער צום מנין, זאָג איך אָפּ אויף אַ מינום קדיש נאָך מיין זוהן, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענע געשיכטע.

און דער פרעהליכער בעל־יאָהרצייט נעמט אַרויס אַ פּאַטשיילע, גאַרטעלט זיך אַרום דעם פּידזשאַק און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן פּנים צו דער וואַנד:

— אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה...

איך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר. איך בין מיך מודה, אַז איך האָב ליעב אַ וואָכעדיגע מנחה. איין וואָכעדיגע שמונה־עשרה איז ביי מיר זיסער פון צעהן חזנ'ישע קונצענדיגע שטיק, שבת'דיגע דריידלעך מיט יום־טוב'דיגען שטייגער. די שמונה־עשרה פון דעם בעל־יאָהרצייט דאָ אין וואַגאָן איז געווען מיט אַזוי פיעל הארץ, מיט אַזוי פיעל נשמה, אַז עס האָט אונז אַלעמען צענומען. און מיר דאַכט, אַז אפילו דעם צעהנטען פּאַרשוין דעם פייפער אויך. האָרכען אַ טאַטען, ווי ער זאָגט קדיש נאָך אַ זוהן — איז עפּיס אויך ניט פון די קליינע זאַכען. און דערצו האָט דער בעל־יאָהרצייט געהאַט אַ זיסע האַרציגע שטימע, וואָס האָט זיך געגאָסען ווי אַ בוימעהל גלייך אין די ביינער אַריין. און איבערהויפּט — דער קדיש! דער קדיש! נאָר אַ שטיין האָט דער קדיש געקאָנט ניט ריהרען...

קורץ — דאָס איז געווען שוין איין מאָל אַ מנחה.

אָפּגעדאַווענט און אָפּגעבונדען די פּאַטשיילע, האָט זיך אונזער בעל־יאָהרצייט אַוועקגעזעצט אַ קעגען דעם צעהנטען פּאַרשוין און מיט אַ פרעהליך־וויינענדיג פּנים, ווי זיין שטייגער איז, האָט ער אָנגעהויבען צו דערצעהלען די געשיכטע, וואָס ער האָט איהם צוגעזאָגט. בעת־מעשה האָט ער זיך געגלעט דאָס בערדעל און געדרעט פּאַוואָלינקע, ווי אַ מענש וואָס האָט צייט:

— די מעשה, וואָס איך וויל אייך, יונגערמאַן, דערצעהלען, איז, אייגענטליך, ניט איין מעשה, נאָר דריי מעשות, דריי קלייניגקע מעשה'לעך.

די ערשטע מעשה האָט זיך געטראָפען אין אַ דאָרף, ביי אַ רענדאַר. געזעסען אין אַ דאָרף אַ רענדאַר מיט אַ רענדאַרקע. דאָס דאָרף איז געווען אַ גרויס דאָרף. גויים אַ סך, יודען ניט איינער. אַ יחיד הייסט עס. אדרבה, נאָך בעסער. פּרנסה בשפע. ווי זאָגט מען: זיצען זאָל מען צווישען גויים... איין זאַך נאָר האָט זיי געפעהלט — קינדער. אַ צייט ניט געווען ביי זיי קיין קינדער, איז זיי ניט איינגעגאַנגען דאָס לעבען. ערשט אויף

דער עלטער האט גאט רחמנות געהאט, די רענדארקע איז פערגאנגען אויף טראגען און האט געבוירען דעם רענדאר למזל א יונגעל. א בן זכר. א גדולה! דארף מען, הייסט עס, פראַוען א ברית, ווי גאט האט געבאטען. אויפ'ן אכטען טאג האט מיין רענדאר גאנץ פריה איינגעשפאנט פערד און וואגען און איז אוועק אין שטאדט אריין, אראפגעבראכט דעם רב מיט'ן שוחט מיט'ן שמש מיט נאך פינף יודען. א ווארעמעס האט די רענדארקע מסתמא צוגעגרייט א גרויס-ארטיגען. אלסדינג פיין ארום און ארום. מען טהוט זיך א חאפ — ניטא קיין מנין. עס פעהלט א צעהנטער. וואס איז די מעשה? א רענדארישער קאפ. אריינגערעכענט די רענדארקע אויך אין קאן. איז מסתמא געווארען א גרויס געלעכטער. אהין-אהער — דער. טאג שטעהט נישט. וואס טהוט מען? א גרויס דארף. גויים א סך. יודען, להבדיל, נישט איינער. שלעכט! מע טהוט א קוק — עס פאהרט אזוי גלייך צו דער קרעטשמע א בויד. און אין בויד — א בעל-עגלה. לאזט זיין א בעל-עגלה, אבי א יוד... „ברוך הבא!“ „שלום עליכם!“ „קומט אריין, וועט איהר זיין א צעהנטער!“... די שמחה איז געוועזען נישט צו בעשרייבען. היינט זעהט, וואס פאר א גרויסען גאט מיר האבען. א גאנץ דארף מיט גויים קאנען גאר נישט מאכען. קומט איין יוד, א בעל-עגלה, דאכט זיך — אהא, שוין גוט!

די צווייטע מעשה, מיין ליעבער יוד, האט זיך געטראפען שוין נישט אין א דארף, נאר אין שטאדט. און דוקא אין א יודישער שטאדט. שבת איז דאס געוועזען. פרייטאג-צו-נאכט'ס, הייסט עס, נאך ליכטבענטשען. געקומען פון שול. אפגעמאכט קידוש. זיך געוואשען. מע זעצט זיך צום טיש — איז זיך מיישב א ליכט און הויבט אן שמעלצען זיך. שטעלט מען אוועק מסתמא א שבת-קוילעטש א קעגען שנויץ — עס העלפט נישט. אראפגעפאלען דער שנויץ אויפ'ן טיש, אנגענומען דאס טישטוך. אט באלד ווערד א שרפה. וואס טהוט מען? פערלעשען? טאר מען נישט — שבת! האבען זיך צונויפגעקליבען די שכנים, די גאנצע גאס. א גוואלד, א גע-פילדער: „יודען. מיר זענען פערפאלען!“... מע טהוט א קוק — הוועדער דער שבת-גוי. „הוועדער סערדצע! טשי טי באטשיים אגא דוזשע סוויטלא?“... אויף יודיש הייסט עס: צי זעהסט דו, גוי, ווי דארט איז ליכטיג?... און הוועדער, חאטש א גוישער קאפ, האט פערשטאנען, וואס מע מיינט... א שפיי אויף דער האנד און מיט צוויי גראבע גוישע פינגער האט ער געגעבען א נעם אפיר דעם שנויץ — אוים שרפה. נו, פרעג איך אייך: איז גאט'ס וואונדער דען אפצושאצען? קיין עין-הרע, אזוי

פיעל יודען האבען נארנישט געקאנט מאכען. געקומען איין גוי — אפ־געראטעוועט א גאנצע שטאדט.

אצונד בעדארף מען איך, הייסט עס, דערצעהלען די דריטע מעשה. דאס האט שוין געטראפען, פערשטעהט איהר מיך, ביי׳ם רבי׳ן אליין. דער רבי זאל לעבען האט געהאט א בן־יחיד, און דוקא א געראטענעם בן־יחיד, מיט אלע מעלות, ווי עס גיט זיך איין ביי א רבי׳ן. האט מען איהם מסתמא יונג חתונה געמאכט, געגעבען א ווייב, מיט נדן, מיט אייביגע קעסט און אוועקגעזעצט, ער זאל זיצען און לערנען. זיצט ער און לערנט. וואלט אלסדינג געווען גוט און פיין — ווען זשע? ס׳זאל נישט זיין קיין „פריזיוו“ אויף דער וועלט. חאטש אפילו, אין פלוג, וואס הערט דעם רבי׳נס זוהן א פריזיוו? אז ראשית איז ער א בן־יחיד, איין־און־איינציגער. והשנית, מאמער וועט דארפען קאסטען געלד, וועט אין געלד קיין מניעה נישט זיין. איז אבער געווארען א ביטערע צייט, משטיינס געזאגט. מע האט אנגעהויבען נעמען ביי יודען בני־יחידים, און קיין געלד העלפט שוין אויך נישט. אפילו קיין צעהן טויזענד! ביטערע נאטשאלסטווא, א רשע א דאקבאר — שלעכט, שלעכט! וואס טויג איך, מיין ליעבער יונגערמאן, מע האט אריינגעפיהרט דעם רבי׳נס זוהן א נאקעטען. דאס ערשטע מאל אויף זיין לעבען איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן בגלוי־ראש, אהן א היטעל הייסט עס. און דאס איז געווען זיין גליק. ווארום אויפ׳ן קאפ האט זיך בעוויזען ביי איהם, נישט פאר איך געדאכט, א צאצקע, און דוקא נישט קיין געמאכטע. א סברא אז דאס איז איהם פערבליבען נאך פון קינדוויין. געווען א קינד אנ׳עקשן. זיך נישט געלאזט צוואגען... פערשטעהט זיך, אז מע האט איהם געגעבען דעם וועג.

הייגט פרעג איך איך, מיין ליעבער יונגערמאן, וואס זענט איהר ווערטה? אז א יוד זענט איהר, און א גוי ווילט איהר זיין, און דאס דריטע זענט איהר בפילא — נו. קומט איך נישט קיין גאלדענעם מעדאל?...

. . . .

אויף דער ערשטער סטאנציע איז אונזער „צעהנטער“ געלבּ געווארען.

דריטע קלאס.

געשיכטע נומער צוואַנציג.

דריטע קלאַס.

דאָס איז, אייגענטליך, שוין נישט קיין געשיכטע, נאָר גלאַט אַ שמועס, אַ פּאָר ווערטער פאַר'ן געזעגענען זיך און אַנ'עצה פון אַ גוּ־טען פריינד.

האַלטענדיג ביים צושיידען זיך מיט אייך, פריינדלעזער, ווילט זיך מיר צום סוף, אוים דאַנקבאַרקייט, וואָס איהר האָט אויסגעהערט פון מיר אַזוי פיעל געשיכטעס, מיט עפּים וואָס נוצליך זיין, זאָגען אייך עטליכע וואַרימע ווערטער פון אַ פּראַקטישען מענשען, פון אַ קאָמיוואָיאַזשער. הערט מיך אוים און פערשרייבט מיינע ווערטער.

אַז איהר פאָהרט אין באַהן, געוויינטליך אַ לענגערע שטרעקע, און איהר ווילט וויסען, אַז איהר פאָהרט, דאָס הייסט איהר ווילט הנאה האָבען פון אייער נסיעה, זאָלט איהר אייך נישט דערוועגען פאָהרען נישט I־טע, נישט II־טע קלאַס.

מילא פון I־טע קלאַס איז אָבגערעדט. זאָל אייך גאָט היטען! דאָס הייסט איך מיין נישט דאָס פאָהרען. דאָס פאָהרען אַליין איז אין I־טע קלאַס אפילו גאַנץ נישקשה'דיג. ווייך און גראָס און רייך — מיט אַלע בעקוועמליכקייטען. איך רעד נישט פונ'ם פאָהרען, איך רעד פון די מענשען, פון די פּאַסאַזשירען. וואָס פאַר אַ טעם, פרעג איך אייך, האָט דאָס פאַר אַ יודען פאָהרען אייגער אַליין און נישט רע־

דעֶן אַ וואָרט? איהר קאָנט דאָך אַזוי חלילה פערגעסען רעדען! און אפילו אַז איהר טרעפט שוין דאָרט אַמאָל אַ פּאַסאַזשיר אײנמאָל אין אַ יובל, איז דאָס אָדער אַ גראָבער פּריץ מיט געשוואָלענע באַקען ווי ביי אַ טרובאַטש, וואָס שפּיעלט אויף אַ טראָמבאָן, אָדער אַן אַנגעבלאָזענע דאַמע בײז ווי אַ שווינגער, אָדער אַ שטומער אויסלענדער מיט קעסטעלדיגע הויזען, וואָס איז צוגעזאָטען געוואָרען צום פענסטער, נישט אָבצורייסען איהם, עס מעג ברענען דער גאַנצער וואַגאָן. מיט אַזעלכע פּאַרשוינען אַז איהר פאָהרט, קומען אײך אַלערלײ טרויעריגע געדאַנקען און נישט ווילענדיג דערמאָנט איהר אײך אין׳ם טויט... צי וואָס טויג עס אײך!

אין II-טע קלאַס מײנט איהר איז בעסער? איהר זיצט אין אײן וואַגאָן מיט אַלערלײ פּאַרשוינען, דיזעלבע מענשען דאַכט זיך וואָס איהר, מיט׳ן זעלבען יצר-הרע, זײ ווילען נעבעך רעדען אַ וואָרט, געהען אום ווײסען, וואוהין איהר פאָהרט, און פון וואַנען איהר זענט, און וואָס איהר זענט; נאָר מע זיצט ווי די טאָגען און מע קוקט אײנס אויף׳ן אַנדערן, מע האָט אַנגענומען אַ פול מויל מיט וואַסער און שאַ!

פונקט אַקעגען אײך זיצט אײנער אַ פראַנט מיט אַ לאַנגען נאָגעל און מיט שענע וואָנסים, וואָס איהר וואָלט געמענט שווערען, אַז ער איז אײך קענטליך, איהר האָט איהם ערגעץ געזעהען, נאָר איהר ווײסט נישט וואו; עס דאַכט זיך אײך, אַז ער בעדאַרף זײן מזרע היהודים, דאָס הײסט פון אונזעריגע... נאָר גיה מאַך, אַז יענער דבר׳ט נישט! ער האָט פערדרעהט די וואָנסים אַרויף, קוקט אין פענסטער און פײפט!

אויב איהר ווילט אַזאַ פּאַרשוין דערגעהן די יאָהרען, בעגראָבען, ער זאָל קײן תחית המתים נישט אויפשטעהן, זאָלט איהר זיך ווענדען צו איהם אויף וואָס פאַר אַ שפּראַך איהר ווילט, בשעת אַקעגען זיצען קריסטען, און ווער שמועסט נאָך — דאַמען. נאָר בעסער איהר זאָלט איהם אַ פרעג טון אויף רוסיש:

— יעסלי יאַ ניע אָשיבאַיוס, יאַ אימיעל אודאָוואָלסטיע ווסטריעטיטסאַ ס׳וואַמי ו׳בערדיטשעוויע?... אויף אונזער לשון וועט עס הײסען אַזוי גוט ווי: „אויב איך בין מיך נישט טועה, האָב איך גע

האָט דאָס פערגניגען זיך צו טרעפען מיט אייך אין בערדיטשעוו?..״ — דאָס איז ערגער טויזענד מאָל ווי אין טאַטען אַריין געשאָלטען!

אָדער אויב איהר טרעפט זיך אויף מיט אַזאַ פּאַרשוין ערגיץ אין פּאָדאָליען אָדער אין וואָהלין, קאָנט איהר אָנהויבען צו רעדען מיט איהם אויף פּויליש:

— פּשעפּראַשאַם פּאַנאַ! יעזשעלי סיען ניע מיליען זנאַלעם איטצאַ פּאַנאַ ז׳יאַרמעלינצאַ קטורי ביל וו׳לאַסקאַך או יאַסנאַוועלמאָזשנעגאָ פּאָטאָצקעגאָ?... אויף יודיש גערעדט, וועט דאָס הייסען: „איך בעט איבער אייער כבוד, אויב איך האָב קיין טעות, בין איך געווען בעקענט מיט אייער פאָטער פון יאַרמעלינעץ, ער איז געווען אַ חשוב ביים גראַף פּאָטאָצקי...״ קיין גרויס בעליידיגונג איז דאָ טאַקי נישט פאַרהאַן, נאָר יאַרמעלינעץ איז אַ חשוב ביים גראַף פּאָטאָצקי שמעקט מיט „יוד״... נאָר שאַ! אַט וועל איך אייך בעסער דערצעהלען אַ געשיכטע, וואָס איך אַליין בין געווען דערביי.

דאָס איז געווען אין קוריערצוג. נישטאָ קיין III-טע קלאַס, בין איך באין ברירה געפאָהרען II-טע קלאַס. אַקעגען מיר האָב איך געהאַט אַ פּאַרשוין, ספק יוד ספק קריסט. נאָר דאַכט זיך מעהר יוד איידער קריסט... און אפשר? ווער קאָן עס וויסען? אַ שענער יונג, אַ געגאָלטער, אָנגעטאָן ווי אַ כפאַרטסמען, מיט אַ שוואַרצען פּאַס אויף די וויסע הויזען, און אַ קאַוואַליער. פאַרוואָס זאָג איך אַ קאַוואַליער? — ווייל ער האָט די גאַנצע צייט זיך געדרעהט אַרום אַ שענע „באַרישניע״, אַ פריילין מיט אַ הויכען שיניאָן און מיט אַ פּענסנע אויף אַ קליין אויסגעטאָקט נעזעל. בעקענט האָט מען זיך טאַקי דאָ אין וואַגאָן און גיך געוואָרען בעפריינדעט. זי האָט איהם מכבד געווען מיט שאָקאָלאַד און ער האָט זי אַבגעזירט פריהער מיט אַרמענישע און דערנאָך מיט יודישע אַנעקדאָטען, און ביידע האָבען געקייכלט פאַר געלעכטער. און דערהויפּט האָט מען געלאַכט פון די יודישע אַנעקדאָטען, וואָס דער פּאַרשוין האָט דערצעהלט מיט אַזאַ געשמאַק, ווי עס ווערט דערצעהלט צווישען קריסטען, גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס טאָמער בין איך אַ יוד און געפין מיך בעליידיגט... קורץ דער ראָמאַן איז ביי זיי נעגאַנגען ווי אויף פּוטער. ער איז שוין אויסגעוואַקסען נעבען איהר (פריהער איז ער געזעסען אַקעגען איהר) און פערקוקט איהר אין די אויגען אַריין, און זי האָט זיך געשפּיעלט מיט׳ן קייטעל פון זיין זייגערל, וואָס איז געווען אַריינגעשטעקט אינ׳ם

שווארצען פאס אויף די ווייסע הויזען. פלוצים פון וואנען האט זיך גענומען, אויף א סטאנציע — איך האב שוין פערגעסען דעם נאמען — קומט אריין א הינקענדיגער יוד, א געלער, א פערשוויצטער, מיט א ווייסען פאראסאל, שטרעקט אוים די האנד צו מיין ספארטסמען מיט'ן שווארצען פאס אויף די ווייסע הויזען, און רופט זיך אן צו איהם פשוט אויף אונזער יודיש לשון:

— נאט אייך אב שלום. איך האב אייך דערקענט דורכ'ן פענסטער. איך קאן אייך אבגעבען א גערוס פון אייער פעטער זלמן פון מאנעסטרישטש...

פערשטעהט זיך, אז אויף דערזעלבער סטאנציע איז מיין ספארטסמען נעלם געווארען און די „באַרישניע" איז געבליבען אליין. דערמיט ענדיגט זיך אבער נאך נישט די געשיכטע. מיין „באַרישניע" — שוין געוויס א קריסטין, ווארום אז ניט וואס האט דער ספארטסמען בעדארפט אנטלויפען? — האט אין עטליכע סטאנציעס ארום גענומען פאקען זיך, נישט אויסגערעדט צו מיר א ווארט, אפילו נישט א קוק געגעבען אין מיין ווינקעל אריין, גלייך ווי איך בין גאר אויף דער וועלט נישטא. אויף דער סטאנציע, וואו זי איז אראב, האבען זי אבגעווארט א שענער יוד א פאטריארך מיט א באָרד, וואס זעהט אוים ווי א מין אברהם אבינו, און א יודענע א פארשוין מיט א פאריק און מיט גרויסע דימאנטען אין די אויערן. „ריוועניו! טעכטערעל!" האבען אויסגערופען דאס אלטע פאר-פאלק און געפאלען דער טאכטער אויפ'ן האלז מיט טרעהרען אין די אויגען.

קיין פירוש צו דער געשיכטע בעדארף איך אייך נישט מאכען.

איך האב אייך נאר געוואלט בעקענען מיט די פארשוינען, וואס מע בעגעגענט אין II-טע קלאס און בעווייזען, אז איהר דארפט נישט פאהרען II-טע קלאס, ווארום אין II-טע קלאס זענט איהר א פרעמדער, צווישען אייגענע א פרעמדער...

אבער אז איהר פאהרט III-טע קלאס, זענט איהר ביי זיך אין דערהיים. און ווער שמועסט אז אין וואגאן זענען נישטא קיין אנדערע, נאר אחינו בני ישראל — זענט איהר שוין צופיעל אין דערהיים. אמת, III-טע קלאס איז נישט אזוי בעקוועם, א פלאץ דארפט איהר פערהאפען מיט געוואלד; עס איז א געווימעל, א געטומעל, א הארמידער מיט א הו—הא; איהר ווייסט ניט, וואו זענט איהר און וואו זענען אייערע שכנים?... דערפאר אבער ווערט איהר גיך בע-

קענט אײַנס מיט'ן אַנדערן; אַלע װײסען, װער איהר זענט, װאוהין איהר פאָהרט און װאָס איז אײער טועלין; און איהר װײסט אַלעמען — װער זײ זענען, װאוהין זײ פאָהרען און װאָס איז זײער טועלין. בײַנאַכט פערשפּאַרט איהר שלאָפען, װאָרום איהר האָט מיט װעמען צו רעדען; און אַז איהר רעדט נישט, רעדען זײ און לאָזען אײַך נישט שלאָפען. און װאָס איז דאָס טאַקי פאַר אַ שלאָפען פלוצים גאָר אין האַגאַן? דאַכט זיך גלײַכער אַז מע קען רעדען מיט אַ מענשען, װאָרום אַז מען רעדט דערדערט מען זיך. איך זאָל האָבען די גליקליכע יאָהר, װיפיעל מאָל עס מאַכט זיך, אַז פון אַזאַ רעדען אין האַגאַן מיט װילדפרעמדע מענשען װערט געשלאָסען אַ געשעפט, פיקט זיך אױס אַ שדוך, אָדער מע װערט גלאַט געװאָהר אַ זאַך װאָס קומט צונוץ.

למשל רעדען פון דאָקטױרים, מאַגען־קאַטאַר, „לימאַן”, ציהןװעהטאָג, נערװען, קאַרלסבאַד, וכדומה איז שױן דאַכט זיך גאָר פּוסטער, איא? פונדעסטװעגען האָט זיך מיט מיר אַלײן געטראָפען אַ געשיכטע. איך בין אַמאָל געפאָהרען מיט אַ קאָמפּאַניע יודען, מען האָט גערעדט פון דאָקטױרים און פון רעצעפּטען. איך האָב דעמאָלט שטאַרק געליטען, ניט פאַר אײַך גערעדט, אױפ'ן מאַגען, האָט מיר אײנער, אַ קאָמענעצער יוד, געגעבען זײַנע אַ רפואה, אַ פּראָשעק אײנעלײגען. דעם דאָזיגען פּראָשעק, זאָגט דער קאָמענעצער, האָט ער דוקא נישט פון אַ דאָקטאָר־מעדעצין, נאָר פון אַ ציהן־דאָקטאָר אַ דאַנטיסט, אָבער אַן'אױסגעצײכענטער פּראָשעק, זאָגט ער, אַ געלער פּראָשעק. דאָס הײסט דער פּראָשעק אַלײן, זאָגט ער, איז אַ װײסער, װי אַלע פּראָשקעס, נאָר אין אַ געל פּאַפּירעל. און געשװאָרען האָט מיר דער קאָמענעצער יוד בײַ זײַן געזונד און בײַ זײַן װײַב און קינדער, אַז נאָר דעם געלען פּראָשעק האָט ער צו פערדאַנקען, װען ניט דער געלער פּראָשעק, זאָגט ער, װאָלט ער איצט געװען שױן ע־הע־הע! קײן סך פּראָשקעס, זאָגט ער, דאַרף איך ניט. צװײ דרײַ פּראָשקעס, זאָגט ער, — און איהר װערט גענעזען. אױס מאַגען, זאָגט ער, אױס דאָקטױרים, אױס געלפּרעסער, אױס בלוטצאַפּערס, אַ רוח, זאָגט ער, און זײער טאַטענס טאַטען אַרײַן! אױב איהר װילט, זאָגט ער, קאָן איך אײַך געבען אַ צװײ־דרײַ פּראָשקעס פֿונ'ם געלען פּראָשעק. איהר װעט מיר, זאָגט ער, זאָגען אַ דאַנק...

כך הוה, איך בין געקומען אַהײם, און האָב אײַנגענומען אײן

פראָשעק, דעם אַנדערן, דעם דריטען, איז מיר געוואָרען, נישט באַלד, נאָר שפּעטער, אַרום האַלבע נאַכט, ניט פאַר אייך גערעכט, אַזוי, אַז איך האָב געפּאַלט מיט דער נשמה, איך האָב געמיינט ס'איז אַנ'עק פון מיין לעבען! מע האָט מיר געבראַכט אַ דאָקטאָר, צווייַ דאָקטוירים, קוים אָבגעראַטעוועט מיך פון טויט... פון דעמאָלט אָן ווייס איך שוין אַ פּראַקטיקע, אַז אַ קאָמעניצער יוד גיט אייך זיי־נע אַ רפואה געלען פּראָשעק — זאָל אַ רוח אין זיין טאַטען אַריין!.. אַלסדינג אויף דער וועלט קאָסט רבי־געלד!

אַז איהר פאָהרט III־טע קלאַס און עס קומט אין דערפריה און איהר האָט נישט מיט זיך קיין טלית ותפילין, זאָלט איהר קיין יסו־רים נישט האָבען — אַבי איהר ווילט נאָר, וועט מען אייך שוין בע־זאָרגען מיט אַ טלית און מיט תפילין און מיט אַלסדינג. דערפאַר אָבער אַז איהר האָט זיך אָבגעפּאַרטיגט, עפענט אויף זייט מוחל איי־ער טשעמאָדאַנטשיקעל און הויבט אָן אויסלעגען וואָס איהר האָט: בראָנפען איז בראָנפען, קיכלעך איז קיכלעך, אייער איז אייער, פּול־קע איז פּולקע, פישעל איז פישעל. טאָמער געפינט זיך ביי אייך אַנ'־עפּעל, אַ מאַראַנץ, אַ שטיקעל שטרודעל — נעמט אַרויס, לעגט אַנִי־דער, שעמט זיך ניט! אַלע וועלען מיט אייך פערבייסען, קיינער וועט זיך ניט אָבזאָגען! אונטערוועגעס און בקאָמפּאַניע, פערשטעהט איהר מיך, עסט זיך גאָר מיט אַנ'אַנדערן אַפּעטיט... ווער שמועסט אַז איהר פיהרט מיט זיך אַ גלעזעל משקה, האָט איהר בעלנים אַ סך און מבינים אויף אַ גלעזעל ווייַן אָהן אַ שיעור. איטליכער וועט אייך אָנרופען דעם ווייַן מיט אַנ'אַנדער נאָמען און שאַצען אַנ'אַנדער מקח: ביי איינעם וועט ער הייסען אַ „בעסאַראַביער מושקאַט", דער אַנדע־רער וועט איהם אַ נאָמען געבען „אויסלענדישער אַקערמאַן". וועט אויפשטעהן אַ דריטער און וועט זאָגען מיט כעס: „וואָסער מושקאַט? וואָסער אַקערמאַן? ס'איז גאָר אַ „קאָוועשאַנער באָרדאָ"! וועט אויפ־שטעהן נאָך איינער, פון אַ ווינקעל גאַר, מיט אַ שמייכעל פון אַנ'־אמת'ן מבין, אַוועקנעמען ביי אייך דאָס גלאָז, ווי איינער רעדט: „בהמות שפּאַרען זיך — אויף אַ גלעזעל ווייַן לאָזט מיך!.." און נאָכדעם ווי ער וועט האָבען אָבגעזופּט אַ פּאָר מאָל, וועט ער אַ זאָג מיט און די בעקלעך וועלען איהם בעת מעשה זיין פערפּלאַטט ווי ביי אַ בעל שמחה:

— ווייסט איהר, יודען, וואָס דאָס איז? ניין, איהר ווייסט

ניט װאָס דאָס איז. דאָס איז נעבאַך, אַ פּראָסטער, אַנ'ערלעכער, אַ בעל-הבית'ישער, אַ כּשר'ער, אַ ריינער װימאַראָזיג פֿון באַרדיטשעװ...

און אַלע געפֿינען, אַז ער האָט רעכט, אַז ס'איז אַנ'אמת'ער אַ באַרדיטשעװער װימאַראָזיג. און אַז מע נעמט צו ביסלעך „װימאַראָזיג", װערט ביי אַלעמען די צונג אויפֿגעבונדען. דעמאָלט הויבט איטלעכער אָן דערציילן אַלדינג װאָס עס טהוט זיך ביי איהם, און אויסטאָפּען אַלדינג װאָס ביי יענעם טהוט זיך. אַלע רעדען, אַלע אײנס, כּל ישׂראל חברים. און מע װערט געװאָהר אײנס ביי דעם אַנדערן כּל הצרות מיט אַלע רדיפות מיט אַלע גזירות װאָס עס טוט זיך אָב אויף דער װעלט — ס'אַ מחיה!

אַז איהר פֿאָהרט III-טע קלאַס ערגיץ אין אַ שטאָדט אַריין און װייסט נישט, װאוהין איהר זאָלט פֿערפֿאָהרען, בעדאַרפֿט איהר נאָר אַ פֿרעג צו טון ביים עולם, צי װייסט נישט עמיצער עפּיס אַנ'אַנשטענדיגע סטאַנציע? איז װיפֿיעל יודען עס פֿאָהרען מיט אייך אין װאַגאָן, אַזוי פֿיעל סטאַנציעס און האָטעלען האָט איהר. אײנער גיט אייך אַנ'אַדרעס: „האָטעל פֿראַנקפֿורט" און לויבט דאָס אייך אָב אין טאָג אַריין: „האָטעל פֿראַנקפֿורט, זאָגט ער, איז ליכטיג און צילטיג און זאַריִם און ביליג בזול הזול". געפֿינט זיך באַלד אַ צװייטער און זאָגט אייך: „האָטעל פֿראַנקפֿורט? זאָל אייך גאָט היטען! ס'איז דאָרט פֿינסטער און שמוציג און קאַלט און טייער מיט גאָלד גלייך! אויב איהר װילט, זאָגט ער, האָבען הנאה, זאָלט איהר זיך אָבשטעלען אין האָטעל נעװיאָרק!" חאַפּט זיך אַרויס אַ דריטער און זאָגט: „װאָס װעלען זיי טון אין האָטעל נעװיאָרק? זיי האָבען זיך פֿערביינקט נאָך װאַנצען? הערט נישט, װאָס מ'װעט אייך זאָגען פֿראַנקפֿורט, נעװיאָרק! פֿאָלגט מיך, גיט אַהער דאָס פּעקעל אייערס, װעלען מיר אינאײנעם פֿערפֿאָהרען צו מיר אויף מיין אכסניה, אין האָטעל ר א ס י א — דאָרט שטעהען יודען!.."

אודאי בעדאַרפֿט איהר אייער טשעמאָדאַנטשיק גוט האָבען אין זינען, מע זאָל עס חלילה, צװישען יאָ און ניין, ביי אייך נישט אָבּרעדען... נאָר איך בעט אייך — װאו גנב'עט מע ניט היינטיגע צייטען אין אונזער געבענשטער מדינה? בעגנב'עט װערען איז, אויב איהר װילט װיסען, מעהר ניט אַז אַ בעשערטע זאַך. אַז עס װעט אייך זיין בעשערט, װעט מען אייך בעגנב'ענען אין מיטען העלען

טאָג וואו איהר שטעהט און געהט, עס וועט אייך ניט העלפען קיין פאָליציע, קיין זשאַנדאַרען, קיין שמע ישראל. איהר וועט בענשען גומל, אַז איהר וועט אַרוים מיט'ן לעבען...

קורץ פאָהרען זאָלט איהר דריטע קלאַס. דאָס האָט איהר אַ צוואה פון אַ גוטען פריינד און פון אַ פּראַקטישען מענשען, — אַ קאָמיוואָיאַזשער.

אדיעו!

ענדע.